

Svensk manual i humanitär rätt m.m.

Bilaga 7 till slutbetänkande av Folkrättskommittén

Stockholm 2010

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2010:72

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Omslag: Martin Nordström

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice

Tryckt av Elanders Sverige AB
Stockholm 2010
ISBN 978-91-38-23458-7
ISSN 0375-250X

Förord

Denna manual i humanitär rätt m.m. riktar sig främst till personal på den operativa nivån inom Försvarsmakten samt till de civila och militära folkrättsliga rådgivarna.

Syftet med manualen är att ge vägledning för militärt beslutsfattande samt att främja efterlevnaden av den humanitära rätten genom att på ett förhållandevis detaljerat, men förhoppningsvis ändå tydligt, användarvänligt och överskådligt, sätt förklara hur den militära personalen enligt folkrätt, och svensk policy, får agera.

I *del A* redovisas de traktatbaserade och sedvanerättsliga regler och principer inom ”krigets lagar” – den humanitära rätten, ockupationsrätten, neutralitetsrätten – samt delar av de mänskliga rättigheterna, som Sverige är bundet av. I vissa fall kan manualen avvika något från vad som kan anses följa direkt av gällande traktater och sedvanerätt – t.ex. genom vidare formulering av förbjudna beteenden eller längre gående skyldigheter för svensk trupp. Detta beror på att manualen inte endast är avsedd som en ren upplysningskälla om krigets lagar utan också som ett uttryck för svensk policy angående hur Försvarsmakten lämpligen bör handla med hänsyn till det folkrättsliga regelsystemets krav och ändamål.

Traktatregleringen för internationella väpnade konflikter är mer utvecklad än den som gäller för icke-internationella konflikter. Med hänsyn till den sedvanerättsliga utvecklingen på området och svensk policy när det gäller icke-internationella konflikter ska manualens *del A* som huvudregel tillämpas i både internationella och icke-internationella väpnade konflikter. Inom några områden föreligger dock sådana skillnader mellan konflikttyperna att det i vissa situationer inte är möjligt, eller lämpligt, att tillämpa samma regler. När detta är fallet, vilket i första hand gäller frågor om ockupation och kombattantbegreppet och vissa andra kategorier av stridande, anmärks det särskilt i manualen.

[I *del B* presenteras de nationella och internationella regler som gäller vid svenskt deltagande i fredsinsatser där Sverige inte är part i en väpnad konflikt.]

Innehåll

Läsanvisning	23
AVDELNING A KRIGETS LAGAR	25
KAPITEL 1	
INTRODUKTION TILL KRIGETS LAGAR.....	27
DEL 1 INTRODUKTION.....	27
101. Syftet	27
102. Folkrätt.....	27
103. Självförsvarsrätten	28
104. Krigets lagar	29
105. Den humanitära rätten	29
106. Ockupationsrätt.....	32
107. Neutralitetsrätt	32
108. Mänskliga rättigheter.....	32
DEL 2 KÄLLOR	33
109. Komponenter.....	33
110. Trakter.....	33
111. Sedvanerätt	34
112. Martensklausulen.....	35
DEL 3 CENTRALA TRAKTATER.....	36
113. 1868 års S:t Petersburgsdeklaration.....	36
114. 1899 års Haagdeklaration	36
115. 1907 års Haagkonventioner	37
116. 1925 års Genèveprotokoll	38
117. 1948 års folkmordskonvention	38
118. 1949 års Genèvekonventioner samt tilläggs- protokoll I–III	39
119. 1954 års kulturkonvention	41
120. 1980 års vapenkonvention.....	42
121. Tortyrkonventionen (1984).....	43
122. C-vapenkonventionen (1993).....	43

123.	Ottawakonventionen (1997)	44
124.	2008 års konvention om klusterammunition	44

KAPITEL 2

GRUNDLÄGGANDE PRINCIPER46

201.	Syfte	46
202.	Allmänt	46
203.	Distinktionsprincipen	46
204.	Proportionalitetsprincipen	47
205.	Försiktighetsprincipen	48
206.	Förbudet mot onödigt lidande och överflödiga skada	49
207.	Förbud mot diskriminering	49
208.	Reciprocitet	49
209.	Martensklausulen	50

KAPITEL 3

GRUNDLÄGGANDE REGLER FÖR STRID51

DEL 1	INTRODUKTION	51
301.	Syftet	51
302.	Grundläggande regler	51
303.	Vad får anfallas?	52
304.	Definition av anfall	52
DEL 2	OBJEKT SOM BIDRAR TILL DE MILITÄRA OPERATIONERNAS GENOMFÖRANDE	52
305.	Definition	52
306.	Civila objekt som används för militära ändamål	53
DEL 3	KOMBATTANTER	53
307.	Allmänt	53
308.	Vem är kombattant?	54
309.	Krav på särskiljning	55
310.	Väpnade styrkor	55
311.	Milistrupper, frivilligkårer och organiserade motståndsrörelser	56
312.	Civilbefolkning i ett icke-ockuperat område (<i>levée en masse</i>)	57
313.	Halvmilitära organisationer och väpnade polisstyrkor	57

314.	Barn som utnyttjas som stridande	57
315.	Undantag – krigsfångar och <i>hors de combat</i>	58
DEL 4	ÖVRIGA STRIDANDE	58
316.	Allmänt	58
317.	Civila som direkt deltar i fientligheterna	59
318.	Organiserade väpnade grupper	60
319.	Legosoldater	61
320.	Spioner	62
321.	Fastställande av status	62
DEL 5	SKYDDADE PERSONER	63
322.	Civila	63
323.	Civilbefolkningen	63
324.	Personer försatta ur stridbart skick	63
325.	Sårade, sjuka och skeppsbrutna	64
326.	Krigsfångar	65
327.	Personer med vit flagg	65
328.	Sjukvårds- och själavårdspersonal	65
329.	Militär sjukvårdspersonal	65
330.	Militär själavårdspersonal	66
331.	Skyddande kännetecken och identitetskort	66
332.	Hjälporganisationer	67
333.	Personal i hjälpinsatser	67
334.	Fredsinsatser	67
335.	Journalister	67
336.	Personer som åtföljer de väpnade styrkorna	68
337.	Personal på handelsfartyg och civila luftfartyg	68
338.	Fallskärmschoppare i nödsituation	69
339.	Civil civilförsvarspersonal	69
DEL 6	SKYDDADE OBJEKT	71
340.	Civila objekt	71
341.	Objekt som är nödvändiga för civilbefolkningens överlevnad	71
342.	Sjukvårdsenheter och -formationer	72
343.	Sjuktransporter	74
344.	Krigsfångeläger	74
345.	Interneringsläger	74
346.	Objekt som används i hjälpinsatser	75
347.	Objekt som används i fredsinsatser	75
348.	Kulturegendom	75

349.	Anläggningar som innehåller farliga krafter	77
350.	Den naturliga miljön	78
351.	Fartyg	79
352.	Byggnader, material och skyddsrum för civilförsvar	80
DEL 7	SKYDDADE OMRÅDEN	81
353.	Sjukhus- och säkerhetszoner	81
354.	Neutraliserade zoner	81
355.	Oförsvarade orter	82
356.	Demilitariserade zoner	83
DEL 8	SKYLDIGHETER VID ANFALL	84
357.	Proportionalitetsprincipen	84
358.	Konkret och direkt militär fördel	85
359.	Försiktighetsåtgärder	85
360.	Urskilningslösa anfall	86
361.	Inställa eller avbryta anfall	87
362.	Varning	87
363.	Skyldigheter att skydda civila från effekterna av anfall	87
364.	Militära befälhavare, planerare och stabsofficerare	88
365.	Repressalier	88
DEL 9	UPPLYSNINGSBYRÅ OCH CENTRALBYRÅ	89
366.	Nationella upplysningsbyrån	89
367.	Centralbyrån	91

KAPITEL 4

REGLER FÖR VAPENANVÄNDNING..... 92

DEL 1	INTRODUKTION	92
401.	Syfte	92
402.	Allmänt	92
403.	Överflödigt skada och onödigt lidande	92
404.	Operativa hänsyn	93
405.	Grundläggande begränsningar	93
406.	Försvarsmaktens vapen och ammunition	93
407.	Användning av omhändertagna vapen och ammunition	94

DEL 2	FÖRBJUDNA VAPEN OCH FÖRBJUDEN	
	AMMUNITION.....	94
408.	Allmänt.....	94
409.	Vapen med urskillningslös verkan.....	94
410.	Förbjuden ammunition	95
411.	Anti-personella landminor	95
412.	Gift	96
413.	Icke-detekterbara fragment.....	96
414.	Miljöförändringsvapen	97
415.	Herbicer (växtbekämpningsmedel).....	97
416.	Gas	97
417.	Biologiska vapen	97
418.	Kemiska vapen	98
419.	Tårgas och andra gaser (kravallbekämpningsmedel).....	98
420.	Laservapen.....	98
421.	Klusterammunition.....	99
DEL 3	BEGRÄNSNINGAR AV ANVÄNDNINGEN	
	AV TILLÅTNA VAPEN	99
422.	Allmänt.....	99
423.	Brandvapen.....	99
424.	Försåtvapen och andra anordningar	101
425.	Tillåten användning av minor, försåtvapen och andra anordningar.....	102
426.	Fjärrutlagda minor.....	104
427.	Andra anordningar.....	105
428.	Kärnvapen	105
429.	Precisionsvapen.....	105
430.	Sjöminor	106
431.	Torpeder.....	106
432.	Exploderande ammunition.....	106
DEL 4	EXPLOSIVA LÄMNINGAR EFTER KRIG	107
433.	Röja, bortforsla eller förstöra.....	107
434.	Protokollföra och lagra uppgifter	107
DEL 5	NYA VAPEN.....	108
435.	Utveckling och införskaffandet av nya vapen.....	108

KAPITEL 5**LANDKRIGETS LAGAR 109**

DEL 1	INTRODUKTION	109
501.	Syfte	109
DEL 2	TILLÅTNA OCH FÖRBJUDNA STRIDSMETODER.....	109
502.	Krigslist.....	109
503.	Förrådskt förfarande.....	110
504.	Användning av kännetecknen det röda korset, röda halvmånen eller röda kristallen	111
505.	Användning av vit flagg och andra internationellt erkända skyddande kännetecken eller -signaler	111
506.	Flaggor, militära emblem, uniformer tillhörande neutrala stater eller andra stater icke-part i konflikten	112
507.	Flaggor, militära emblem, uniformer tillhörande motparten	112
508.	Pardon.....	112
509.	Frisläppande av krigsfångar när ett korrekt omhändertagande inte är möjligt	113
510.	Sabotage.....	113
511.	Spioneri.....	114
512.	Avrättning och prisjakt.....	114
513.	Urskillningslösa anfall	115
514.	Belägring.....	115
515.	Mänskliga sköldar	117
516.	Kulturella och religiösa objekt	117
517.	Terror mot civilbefolkningen.....	117
518.	Utsvältning av civilbefolkning	118
519.	Våldtäkt och annat sexuellt våld.....	118
520.	Skyddet av miljön.....	118
DEL 3	OBJEKT PÅ STRIDSFÄLTET	120
521.	Förstörelse och beslag	120
522.	Krigsbyte	120
523.	Personliga tillhörigheter som tillhör en motpart	120
524.	Plundring.....	120

KAPITEL 6**LUFTKRIGETS LAGAR 121****KAPITEL 7****SJÖKRIGETS LAGAR 122**

DEL 1	INTRODUKTION.....	122
701.	Syfte.....	122
702.	Allmänt.....	122
703.	Geografiska termer.....	123
704.	Områden för sjökrig.....	123
DEL 2	SJÖOPERATIONER PÅ NEUTRALT VATTEN, TERRITORIALVATTEN OCH ARKIPELAGVATTEN	124
705.	Neutralt vatten och luftrum.....	124
706.	Fientligt uppträdande från eller på neutralt vatten...	124
707.	Användning av neutralt vatten som fristad.....	125
708.	Reglering av genomfart av neutralt vatten	125
709.	Tillåtet uppträdande på neutralt vatten	125
710.	Tidsbegränsningar för genomfart av neutralt vatten	125
711.	Skyldighet att hindra neutralitetskränkningar	126
DEL 3	SJÖOPERATIONER I INTERNATIONELLA SUND OCH FARLEDER I ARKIPELAGER.....	126
712.	Motparts transitpassage genom neutrala internationella sund och farleder i arkipelager.....	126
713.	Angränsande staters neutralitet	127
714.	Arkipelagstaters neutralitet.....	127
715.	Neutrala staters transitpassage genom internationella sund och arkipelagvatten tillhörande part i konflikten.....	127
716.	Transitpassage och farledspassage i arkipelager.....	127
717.	Neutral stats reglering av transitpassage och farledspassage i arkipelager	128
718.	Motparts skyldigheter vid transitpassage och farledspassage i arkipelager	128
719.	Motparts defensiva åtgärder vid transitpassage och farledspassage i arkipelager	128
720.	Oskadlig genomfart.....	129

DEL 4	SJÖOPERATIONER I EXKLUSIVA EKONOMISKA ZONEN (EEZ) OCH ÖVER KONTINENTALSOCKELN	129
721.	Hänsyn för kuststatens rättigheter	129
722.	Minor i den exklusiva ekonomiska zonen och kontinentalsockeln.....	130
DEL 5	SJÖOPERATIONER PÅ DET FRIA HAVET OCH HAVSBOTTEN UTANFÖR NATIONELL JURISDIKTION.....	130
723.	Hänsyn för neutral stats rättigheter	130
724.	Kablar och ledningar	130
DEL 6	MÅLBEKÄMPNING I SJÖOPERATIONER.....	131
725.	Målbekämpning.....	131
726.	U-båtar.....	131
727.	Urskilningslösa anfall	132
DEL 7	MOTPARTS SKYDDADE FARTYG	133
728.	Motparts fartyg som inte får anfallas.....	133
729.	Förutsättningar för skydd	133
730.	Lasaretsfartygs förlust av skydd	133
731.	Anfall mot lasaretsfartyg.....	134
732.	Anfall mot andra skyddade fartyg.....	134
DEL 8	ANFALL.....	135
733.	Motparts krigs- och luftfartyg	135
734.	Motparts handelsfartyg.....	135
735.	Neutral stats handelsfartygs	136
DEL 9	REGLER FÖR ANVÄNDNING AV SJÖMINOR.....	136
736.	Grundläggande regel	136
737.	Drivminor.....	137
738.	Tillkännagivande	137
739.	Förhindrande av passage mellan neutralt och internationellt vatten	137
740.	Hänsyn till neutrala staters användning av det fria havet	137
741.	Transitpassage och farledspassage i arkipelager	138

742.	Avlägsnande av minor efter fientligheternas upphörande	138
743.	Avlägsnande av minor av neutrala stater	138
DEL 10	BLOCKAD.....	139
744.	Definition.....	139
745.	Deklaration av blockad.....	139
746.	Effektivitetskrav	139
747.	Anfall mot eller beslag av handelsfartyg	139
748.	Begränsningar.....	139
749.	Upphörandet av eller förändring i en blockad	140
750.	Förhållanden då blockad är otillåten	140
751.	Mat och annan egendom som är nödvändig för civilbefolkningens överlevnad.....	140
DEL 11	ZONER.....	141
752.	Allmänt.....	141
753.	Motparts skyldigheter vid upprättande av en zon	141
754.	Neutrala stater	142
755.	Operationer utanför en zon.....	142
DEL 12	FÖRBJUDNA OCH TILLÅTNA STRIDSMETODER	142
756.	Krigslist	142
757.	Förrådskt förfarande	144
DEL 13	INGRIPANDEOPERATIONER, VISITERING, GENOMSÖKNING OCH DIRIGERING.....	145
758.	Grunder för identifiering av motparts sjö- och luftfartyg	145
759.	Grundläggande regler för visitering och genomsökning av handelsfartyg	146
760.	Neutrala staters handelsfartyg i konvoj med neutrala staters örlogsfartyg.....	146
761.	Dirigera.....	146
762.	Övervakningsmekanismer.....	147
DEL 14	BESLAG AV MOTPARTS FARTYG OCH VAROR.....	147
763.	Grundläggande regel.....	147
764.	Motparts fartyg som inte får beslagtas	148

765.	Undantag från beslag	148
766.	Beslag av motparts handelsfartyg	148
767.	Förstörande av motparts handelsfartyg	149
768.	Förstörelse av motparts civila fartyg	149
DEL 15	BESLAG AV NEUTRALA STATERS HANDELSFARTYG OCH VAROR.....	149
769.	Grundläggande regler	149
770.	Prisdomstol	150
771.	Beslag av varor på neutral stats handelsfartyg	150
772.	Fria varor	151
773.	Förstörelse av neutral stats beslagtagna handelsfartyg	152
774.	Förstörelse av en neutral stats beslagtagna handelsfartyg innehållande kontraband	152
775.	Förstörelse av en neutral stats beslagtagna civila fartyg.....	152

KAPITEL 8

BEHANDLING AV SÅRADE, SJUKA och SKEPPSBRUTNA ... 153

DEL 1	INTRODUKTION	153
801.	Syfte	153
802.	Allmänt	153
DEL 2	OMHÄNDERTAGANDE OCH BEHANDLING AV SÅRADE, SJUKA OCH SKEPPSBRUTNA.....	153
803.	Grundläggande traktatbestämmelser	153
804.	Sökande efter och omhändertagning av sårade, sjuka och skeppsbrutna.....	154
805.	Identifiering av sårade, sjuka och skeppsbrutna.....	155
806.	Deltagande av civilbefolkningens och hjälpföreningar	155
807.	Behandling av sårade, sjuka och skeppsbrutna.....	156
808.	Förtursrätt till vård	157
809.	Medicinska experiment.....	157
810.	Blodtransfusioner och hudtransplantationer	157
811.	Rätt att vägra kirurgiskt ingrepp	157
812.	Uppsåtlig handling eller försummelse som skadar hälsan.....	158

813.	Skyldigheter då man tvingas lämna sårade och sjuka.....	158
DEL 3	SJUKVÅRDSPERSONAL, -ENHETER OCH -TRANSPORTER.....	158
814.	Sjuk- och själavårdspersonal	158
815.	Kännetecken.....	160
816.	Lasaretsfartyg ska visa kännetecken.....	161
817.	Sjukvårdsluftfartyg ska visa kännetecken.....	161
818.	Skydd av sjukvårdsenheter, -transporter, luftfartyg och lasaretsfartyg.....	161
819.	Sjukvårdsenheter och -transporter	162
820.	Sjukvårdsavdelningar och lasaretsfartyg	162
821.	Ambulansluftfartyg	163
822.	Kamouflage	165
823.	Sjukvårdszoner och -platser.....	166
DEL 4	SAKNADE OCH DÖDA.....	166
824.	Efterforskning av saknade och döda	166
825.	Omhändertagande av döda	167

KAPITEL 9

BEHANDLING AV FRIHETSBERÖVADE PERSONER..... 169

DEL 1	INTRODUKTION.....	169
901.	Syfte.....	169
902.	Allmänt.....	169
903.	Mänskliga rättigheter.....	169
DEL 2	KLASSIFICERING.....	170
904.	Skillnad mellan konflikttyper.....	170
905.	Personer med rätt till krigsfångestatus.....	170
905.	Personer utan rätt till krigsfångestatus	171
906.	Sjuk- och själavårdspersonal	172
907.	Förfarandet för fastställande av krigsfångestatus	172
908.	Civilinternering.....	172
909.	Beslut om civilinternering.....	173
DEL 3	GRUNDLÄGGANDE GARANTIER	173
910.	Grundläggande garantier.....	173
911.	Inkvartering.....	174
912.	Mat, vatten m.m.....	174

913.	Frihetsberövade kvinnor.....	175
914.	Frihetsberövade barn	175
915.	Uppgifter om frihetsberövade personer	175
916.	Frihetsberövades personliga tillhörigheter.....	175
917.	Rätt till korrespondens och besökare	176
918.	Respekt för personlig övertygelse och religiösa seder	176
919.	Straffåtgärder.....	176
920.	Frigivning och hemsändande.....	177
921.	Internationella rödakorskommittén (ICRC).....	177
DEL 4	KRIGSFÅNGAR	178
ALLMÄNT		178
922.	Tredje Genèvekonventionen ang. krigsfångars behandling	178
923.	Ansvar	178
924.	Skyddsmakts uppgifter	179
925.	Absoluta rättigheter.....	179
926.	Särskilda överenskommelser	180
927.	Krigsfångars likabehandling	180
928.	Human behandling.....	180
929.	Behandling av kvinnliga krigsfångar och barn.....	180
930.	Tortyr.....	181
931.	Förhör.....	181
932.	Repressalieåtgärder är förbjudna.....	182
933.	Dödandet av krigsfångar är förbjudet.....	182
934.	Krigsfångars personliga tillhörigheter	182
935.	Förflyttning av krigsfångar från stridsområden.....	183
936.	Krigsfängeläger.....	183
937.	Sjuk- och sjuvård.....	184
938.	Befälhavare över krigsfängeläger	184
939.	Vapenbruk mot krigsfånge	185
940.	Förtroendemän bland krigsfångar.....	185
941.	Arbetsplikt.....	185
942.	Fångenshetskort	186
943.	Korrespondens	186
944.	Dödsfall eller svårt sårad krigsfånge	186
945.	Krigsfånges testamente.....	187
946.	Frigivning eller hemsändning under konflikten.....	187
947.	Frigivning och hemsändning efter konflikten.....	188

948.	Bestraffningar.....	188
949.	Förfaranderegler	192
DEL 5	CIVILINTERNERING	192
950.	Allmänt.....	192
951.	Upplysningar	193
952.	Inkvartering.....	193
953.	Mat, vatten och kläder.....	194
954.	Hygien och sjukvård.....	194
955.	Sysselsättning och religion.....	194
956.	Arbete.....	195
957.	Personliga tillhörigheter och ekonomiska tillgångar.....	195
958.	Kvinnor och barn.....	195
959.	Rätt till korrespondens, understödsförsändelser och besökare	196
960.	Undersökning av dödsfall eller svår skada av internerad	196
961.	Frisläppande av internerade	197

KAPITEL 10

BEHANDLING AV CIVILA 198

DEL 1	INTRODUKTION.....	198
1001.	Syfte.....	198
1002.	Allmänt.....	198
DEL 2	SKYDDADE PERSONER OCH TILLÄMPNING AV GK IV	199
1003.	Skyddade personer.....	199
1004.	Inskränkningar.....	199
1005.	Skyddets varaktighet	200
1006.	Skyddsmakt.....	200
DEL 3	ALLMÄNNA ÅTGÄRDER FÖR SKYDD AV CIVILA.....	200
1007.	Tillämpning.....	200
1008.	Grundläggande garantier.....	201
1009.	Sjukvårds- och säkerhetszoner	201
1010.	Neutraliserade zoner	202
1011.	Särskilt skydd.....	202
1012.	Civila sjukhus och sjukvårdspersonal.....	202

1013.	Sjukvårdstransporter och ambulansluftfartyg	204
1014.	Fri genomfart för angelägna försändelser till civilbefolkningen	204
1015.	Utökat skydd för barn	205
1016.	Familjekorrespondens	205
1017.	Begränsningar av korrespondens	205
1018.	Efterforskning av skingrade familjemedlemmar	206
DEL 4	GEMENSAMMA BESTÄMMELSER	206
1019.	Human behandling av skyddade personer	206
1020.	Likabehandling	206
1021.	Hjälporganisationer	207
1022.	Förbjudna åtgärder	207
DEL 5	UTLÄNNINGAR PÅ TERRITORIUM SOM TILLHÖR EN PART I KONFLIKTEN	208
1023.	Rätt att lämna territoriet	208
1024.	Behandling av skyddade personer	209
1025.	Arbete	209
1026.	Internering av skyddade personer	210
1027.	Överförande av skyddade personer	211
1028.	Ansvarig stat	211
1029.	Återkallande av restriktioner	212
DEL 7	CIVILFÖRSVAR	212
1030.	Allmänt	212
1031.	Definition av civilförsvar	212
1032.	Civila civilförsvarsorganisationer med rätt till skydd	212
1033.	Civila civilförsvarsorganisationer på ockuperat territorium	213
1034.	Civila civilförsvarsorganisationers rättighet att bära vapen	214
1035.	Skyddets upphörande	214
1036.	Skyddssymboler	214
1037.	Militär personal och utrustning för civilförsvarsuppgifter	215

KAPITEL 11	
RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER FÖR	
OCCUPATIONSMAKT.....	217
 KAPITEL 12	
NEUTRAL STATS RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER.....	218
 KAPITEL 13	
KOMMUNIKATION OCH KONTAKT MELLAN MOTPARTER..	219
 KAPITEL 14	
FÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER, EFTERLEVNADS-	
MEKANISMER SAMT SKYDDSMAKTERS UPPGIFTER	220
DEL 1	INTRODUKTION..... 220
1401.	Syfte..... 220
1402.	Allmänt..... 220
DEL 2	FÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER..... 221
1403.	Utbildning och spridning..... 221
1404.	Befälsansvar..... 221
1405.	Folkrättsliga rådgivare..... 222
DEL 3	EFTERLEVNADSMEKANISMER..... 222
1406.	Statsansvar..... 222
1407.	Förfarande vid påstådd kränkning..... 222
1408.	Undersökningskommissioner..... 223
1409.	Klagomål, <i>bona officia</i> , medling och intervention 223
DEL 4	RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER
	FÖR SKYDDSMAKTER..... 224
1410.	Allmänt..... 224
1411.	Innebörden av idén med skyddsmakter 224
1412.	Rättigheter och skyldigheter för skyddsmakter 225
1413.	Skyldigheter för skyddsmakter i förhållande till
	krigsfångar..... 225
1414.	Skyldigheter för skyddsmakter i förhållande till
	civilbefolkningen 227
1415.	Förhållandet mellan skyddsmakter och andra
	organisationer 229

DEL 5	INTERNATIONELLA RÖDAKORS- OCH RÖDAHALVMÅNERÖRELSEN.....	229
1416.	Allmänt	229
1417.	Internationella rödakorskommittén (ICRC).....	230
1418.	ICRC:s arbetsuppgifter	231
1419.	De stridande parternas skyldigheter i förhållande till ICRC.....	232
1420.	Nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar	232
1421.	De stridande parternas skyldigheter i förhållande till nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar	233
1422.	Internationella rödakors- och rödahalvmåne-federationen.....	233

KAPITEL 15

KRIGSFÖRBRYGELSER, INDIVIDUELLT STRAFFANSVAR OCH BEFÄLSANSVAR 234

DEL 1	INTRODUKTION	234
1501.	Syfte	234
1502.	Innehåll	234
1503.	Traktatbestämmelser	234
1504.	Svåra överträdelser	235
1505.	Internationella brottmålsdomstolen	235
DEL 2	SVENSK RÄTT	236
1506.	Brottsbalken	236
1507.	Folkrättsbrott.....	237
1508.	Olovlig befattningsmed kemiska vapen	238
1509.	Olovlig befattningsmed minor	239
1510.	Straff för folkmord	239
DEL 3	BROTT MOT DEN HUMANITÄRA RÄTTEN.....	240
1511.	Allmänt	240
1512.	Folkmord.....	240
1513.	Brott mot mänskligheten.....	241
1514.	Krigsförbrytelser.....	243

DEL 4	VEM KAN ÅTALAS OCH DÖMAS FÖR KRIGSFÖRBRYTELSE?	248
1515.	Individuellt straffansvar	248
1516.	Överordnades straffansvar	249
DEL 5	ANSVARSFRIHETSGRUNDER.....	250
1517.	Militär nödvändighet	250
1518.	Nöd.....	250
1520.	Order	251
1521.	Svenska bestämmelser om ansvarsfrihet	251
DEL 6	JURISDIKTION	252
1522.	Svensk rätt	252
1523.	Internationell rätt	252
DEL 7	FÖRFARANDEREGLER.....	252
1524.	Hänsynstaganden före rättegång.....	252
1525.	Frisläppande av krigsfångar.....	253
1526.	Rättegång mot civila utlänningar för krigsförbrytelser	253
KAPITEL 16		
FREDSINSATSER		254
AVDELNING B FREDSINSATSER		255
ANNEX		257
Annex A – SOLDATREGLERNA		259
Annex B – SKYDDSEMBLEN OCH UTMÄRKANDE TECKEN		260
1.1.1	Skydd av sjuk- och sjuvårdspersonal och deras objekt samt internationella rödakors- och halvmånerörelsens kännetecken	260
1.1.2	Skydd av objekt och personer inom civilförsvaret ...	260
1.1.3	Skydd av kulturegendom.....	260
1.1.4	Skydd av anläggningar som innehåller farliga krafter	261
1.1.5	Internationella skyltar för utmärkning av minfält och minerade områden	261

Annex C – IDENTITETSKORT.....	263
Förkortningar	265

Läsanvisning

Regler inom området för krigets lagar finns i dag i ett 30-tal traktater och i sedvanerätten. I manualen presenteras och struktureras dessa bestämmelser, samt delar av de mänskliga rättigheterna, inte med utgångspunkt i rättskällorna utan de olika områden som dessa reglerar.

Fullständiga traktattexter samt vissa andra dokument av betydelse för den humanitära rätten finns med inledande kommentarer i Folkrättskommitténs delbetänkande *Krigets lagar* (SOU 2010:22).

När det gäller sedvanerätten hänvisas i manualen återkommande till den sedvanerättsstudie som genomförts av Internationella rödakorskommittén och som publicerades 2005. För en närmare presentation och analys av studien och de 161 regler som identifieras i den, se Folkrättskommitténs slutbetänkande *Folkrätt i väpnad konflikt – svensk tolkning och tillämpning* (SOU 2010:72), kapitel 5 om Humanitär rätt och sedvanerätt.

För att få en heltäckande bild av gällande reglering av en viss fråga (t.ex. skydd av civila eller kombattanterns rättigheter och skyldigheter) räcker det inte att läsa *ett* enskilt kapitel utan genomgående krävs läsning av flera kapitel. I inledningen till de enskilda kapitlen lämnas vissa referenser till övriga kapitel.

AVDELNING A KRIGETS LAGAR

KAPITEL 1

INTRODUKTION TILL KRIGETS LAGAR

DEL 1 INTRODUKTION

101. Syftet

1. Syftet med detta kapitel är att inom det område som denna manual behandlar förmedla grundläggande förståelse för centrala begrepp och traktater (internationella överenskommelser).
2. Sverige har (september 2010) ratificerat samtliga traktater som behandlas i denna manual, utom tilläggsprotokoll III till Genèvekonventionerna, tilläggsprotokoll II till kulturkonventionen och konventionen om klusterammunition.
3. För en mer omfattande beskrivning av traktaterna och det svenska genomförandet av dem, hänvisas till Folkrättskommitténs delbetänkande från 2009 – *Krigets Lagar* (SOU 2010:22) samt till samma kommittés slutbetänkande från 2010 *Folkrätt i väpnad konflikt – svensk tolkning och tillämpning* (SOU 2010:72). I slutbetänkandet finns även en längre redovisning av folkrättens grunder samt en mer ingående presentation och analys av Internationella rödakorskommitténs sedvanerättsstudie från 2005 – *Customary International Humanitarian Law*, (Jean-Marie Henckaerts och Louise Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, Volym I, Cambridge University Press, 2005).

102. Folkrätt

1. **Folkrätt.** Folkrätten är i huvudsak staternas och statsamfundets rättsordning. Till skillnad från nationell rätt och den internationella privaträtten reglerar folkrätten förhållanden och uppträdanden mellan stater och i vissa fall internationella organisationer, i såväl fred som under kris och krig (väpnad konflikt). I några avseenden innebär dock folkrättens regler och principer även förpliktelser för individer och mellanstatliga organisationer.

Det folkrättsliga regelverket är med andra ord en del av den internationella rättsordningen och täcker ett brett spektrum av

rättsområden – från t.ex. samarbete om handel och telekommunikation till reglering av väpnade konflikter.

Folkrätten kan delas in i tre huvuddelar; fredens folkrätt, konfliktpreventionens folkrätt och krigets folkrätt.

2. **Fredens folkrätt** reglerar bl.a. handel och internationell samfärdsel, miljö, havens nyttjande och mänskliga rättigheter.

3. **Konfliktpreventionens folkrätt** syftar till att förhindra att väpnade konflikter uppkommer. Rättsområdet är tillämpligt i gränslandet mellan fredens och krigets folkrätt. Hit hör bland annat det internationella våldsförbudet, regler om fredlig lösning av mellanstatliga tvister, FN-stadgan (främst dess kapitel VI, VII och VII), nedrustningsavtal, avtal om demilitarisering och neutralisering samt regler om förtroendeskapande åtgärder.

4. **Krigets folkrätt** (krigets lagar) är den del av folkrätten som träder i kraft då en väpnad konflikt föreligger. Till krigets folkrätt hör bl.a. regler om rätten till självförsvar mot väpnade angrepp samt krigets lagar (den humanitära rätten, ockupations- samt neutralitetsrätten). Många av de folkrättsliga regler som gäller under fred, t.ex. de mänskliga rättigheterna, är tillämpliga även under en väpnad konflikt.

103. Självförsvarsrätten

1. En stat som utsätts för ett väpnat angrepp har rätt att individuellt eller kollektivt använda vapenmakt i självförsvar enligt FN-stadgan. Denna självförsvarsrätt inträder så snart ett väpnat angrepp har påbörjats, eller är överhängande. Rätten kvarstår så länge det väpnade angreppet pågår, eller intill dess FN:s säkerhetsråd har vidtagit nödvändiga åtgärder för att upprätthålla internationell fred och säkerhet.

2. Självförsvarsrätten ger den angripna staten rätt att, individuellt och kollektivt, använda det militära våld som är nödvändigt för att avvärja angreppet och uppnå fred, på sina villkor. De åtgärder som vidtas vid utövandet av självförsvarsrätten får dock inte vara oproportionerliga i förhållande till det hot det väpnade angreppet utgör.

104. Krigets lagar

1. Krigets lagar reglerar uppförandet i väpnade konflikter, och syftar bl.a. till att lindra mänskligt lidande bland såväl kombattanter som civila. Krigets lagar kräver att fientligheterna riktas mot mål av militär betydelse och bidrar därmed till att militära medel inte förbrukas eller används mot personer, platser och objekt som saknar militär betydelse.
2. Krigets lagar är tillämpliga då en väpnad konflikt föreligger, oavsett vad eller vem som har orsakat konflikten. Regleringen gäller oberoende av om den väpnade konflikten är laglig eller inte. Den får dock inte tolkas som ett rättfärdigande eller ett godkännande av en angreppshandling eller av annat våld som är oförenligt med Förenta nationernas stadga.
3. Till krigets lagar hör främst tre regelkomplex som reglerar förhållanden under väpnade konflikter: den humanitära rätten, neutralitetsrätten och ockupationsrätten. Även andra folkrättsliga regler, så som de mänskliga rättigheterna, är tillämpliga på förhållanden och uppträdanden under väpnade konflikter, utan att för den skull anses tillhöra krigets lagar.

105. Den humanitära rätten

1. Den humanitära rätten reglerar krigföringen, dvs. regler om stridsmedel (vapen) och stridsmetoder, samt skyddet för personer som är sjuka, sårade eller skadade, eller har fallit i fiendens våld (krigets offer), liksom för civila och civila objekt.
2. Den humanitära rätten syftar till att begränsa det lidande som väpnade konflikter orsakar för såväl kombattanter som civila, samtidigt som den beaktar militära behov av handlingsfrihet för att kunna försätta fiendesoldater ur stridbart skick och vinna över en fiende (så fort som möjligt och med minsta möjliga förlust av personer och resurser). Dessa två grundtankar – humanitet och militär nödvändighet – har genom en växelverkan format den humanitära rättens regler och principer. "Militär nödvändighet" har således redan beaktats vid utformningen av traktater och det finns därför vid tolkning och tillämpning av den humanitära rätten i dag inte något ytterligare utrymme än vad som framgår av traktaterna för att på den grunden göra avsteg från gällande regler och

principer. I de fall då det särskilt hänvisas till "militär nödvändighet" i reglerna, som t.ex. GK IV art. 53 om förstörelse av förstörelse av objekt inom ockuperat område, betyder det inte full handlingsfrihet, utan endast utrymme för åtgärder som är absolut nödvändiga som ett effektivt svar på det föreliggande hotet och som ligger inom ramen för proportionalitetsprincipen.

3. Den humanitära rätten gäller vid såväl internationella (mellanstatliga) som icke-internationella (t.ex. interna) väpnade konflikter. Reglernas innehåll och omfattning skiljer sig dock i vissa delar åt beroende på om konflikten är internationell eller icke-internationell. Stora delar av den humanitära rätten utvecklades under en period mellan slutet av 1800-talet fram till slutet av 1900-talet. Under denna tid var internationella väpnade konflikter vanliga. Mot den bakgrunden är det naturligt att denna konflikttyp är väl reglerad i traktater. Icke-internationella väpnade konflikter omgärdas inte av lika omfattande traktatbaserade bestämmelser. Till stor del har dock skillnaderna mellan vad som gäller för respektive konflikttyp minskats genom den sedvanerättsliga utvecklingen bl.a. beträffande stridsmedel (vapen) och stridsmetoder i icke-internationella väpnade konflikter.

4. De viktigaste humanitärrettsliga reglerna och principerna gäller sedvanerättsligt, men finns också formulerade i ett 30-tal traktater. Några av de mest centrala traktaterna är 1907 års lantkrigsreglemente, 1949 års Genèvekonventioner, inklusive dessas tre tilläggsprotokoll, samt 1980 års vapenkonvention med tilläggsprotokoll. Reglerna i dessa traktater har ofta utformats som en motreaktion mot ett visst uppträdande eller mot användningen av ett visst stridsmedel. Vid reglernas utformning har dock inte endast humanitära syften beaktats utan också militära behov, som krav på handlings- och rörelsefrihet. Reglerna syftar således inte till att motverka en ekonomisk och effektiv våldsanvändning.

5. Den humanitära rättens regler har traditionellt delats in i två huvudkategorier; Haag- respektive Genève-regler.

6. **Haagreglerna** (regler om stridsmedel och stridsmetoder) förbjuder eller begränsar användningen av vissa stridsmedel eller stridsmetoder. Bestämmelser av detta slag finns i bl.a. 1907 års Haagkonventioner, 1925 års protokoll rörande förbud mot användande i krig av kvävande, giftiga eller liknade gaser och bakte-

riologiska stridsmedel (1925 års Genèveprotokoll), 1993 års konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen (C-vapenkonventionen), 1980 års vapenkonvention med dess protokoll, 1997 års konvention om förbud mot anti-personella minor (Ottawakonventionen), konventionen om klusterammunition från 2008 samt 1954 års konvention om skydd för kulturföremål i händelse av väpnad konflikt (kulturkonventionen) och krigföringsreglerna i tilläggsprotokoll I och II till Genèvekonventionerna.

7. **Genèvereglerna** (regler till skydd för krigets offer) ger skydd för personer som inte deltar, eller inte längre deltar, i striderna. I dag har ett antal personkategorier och objekt ett särskilt skydd, bl.a. sårade och sjuka kombattanter, skeppsbrutna, krigsfångar, civila, sjukvårds- och själavårdspersonal, humanitär hjälppersonal, personal involverad i fredsinsatser och journalister samt objekt som tillhör personer i någon av dessa grupper. Andra objekt såsom kulturegendom och den naturliga miljön har också ett särskilt skydd. Bestämmelserna finns i huvudsak i de fyra Genèvekonventionerna och i tilläggsprotokollen från 1977 och 2005. Stora delar av dessa regler utgör i dag även sedvanerätt.

8. Efter tillkomsten av 1977 års tilläggsprotokoll I och II till Genèvekonventionerna, har emellertid gränsen mellan Haag- och Genève-reglerna kommit att suddas ut. I tilläggsprotokoll I finns bestämmelser som både krigföring och skyddet av civila under väpnad konflikt.

9. **Stridsmedel** kan, förutom humanitärrättsligt, också regleras nedrustningsrättsligt (genom produktions-, lagrings- och innehavsförbud). Ofta kompletterar dessa två områden varandra för att säkerställa ett heltäckande och effektivt förbud. Inom den humanitära rätten regleras stridsmedel antingen genom särskilda förbud eller genom den humanitära rättens allmänna principer, om bl.a. distinktion, proportionalitet och förbud mot onödigt lidande och överflödigt skada.

106. Ockupationsrätt

1. Ockupationsrätten reglerar ockupationsmaktens maktbefogenheter på ockuperat område. Ockupationsreglerna syftar till att tillvarata såväl ockupationsmaktens som civilbefolkningens intressen under ockupation.
2. Regler om ockupation finns bl.a. i den IV:e Genèvekonventionen från 1949 (art. 47–78) och 1977 års tilläggsprotokoll I (art. 69).

107. Neutralitetsrätt

1. Neutralitetsrätten reglerar neutrala staters rättigheter och skyldigheter vid krig och internationella väpnade konflikter. Neutralitetsrätten tar sikte på staternas inbördes relationer, och utgör en avgränsning mellan olika statsintressen i syfte att förhindra att neutrala stater dras in i, eller tvingas in i krig.
2. Regler om neutralitet finns bl.a. i 1907 års Haagkonventioner (V:e och XIII:e Haagkonventionen).

108. Mänskliga rättigheter

1. De mänskliga rättigheterna reglerar individers rättigheter samt staters utövande av offentlig makt över enskilda individer och gäller såväl i fred, kris och krig. Regler om mänskliga rättigheter ska därför iaktas också under väpnade konflikter.
2. Under en väpnad konflikt kompletterar regler rörande mänskliga rättigheter de regler som finns inom den humanitära rätten. Den humanitära rättens regleringar anses dock ha företräde (i kraft av *lex specialis*) framför de om mänskliga rättigheter under en väpnad konflikt, i de delar de båda regelsystemen är oförenliga med varandra.
3. Vid väpnad konflikt eller annat allmänt nödläge som hotar en stats existens får staten, om det är oundgängligen nödvändigt, vidta åtgärder som innebär inskränkning i (derogera) flera av de mänskliga rättigheterna. När det gäller vissa av de grundläggande mänskliga rättigheterna får inskränkningar inte göras ens under en väpnad konflikt. (Jfr art. 15 i Europarådets konvention om skydd för de

mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna från 1950).

DEL 2 KÄLLOR

109. Komponenter

1. Folkrättsliga regler skapas, ändras och upphävs av stater. Hur en stats bundenhet till en viss folkrättslig regel eller princip uppkommer skiljer sig åt beroende på vilken typ av *rättskälla* regeln baseras på. Med rättskälla menas de företeelser eller fakta som utgör grunden för gällande rätt.

2. Traditionellt har folkrättsliga regler tillkommit genom att stater ingått överenskommelser med varandra (*mellanstatliga överenskommelser*) samt genom att staterna kommit att uppfatta en viss mellanstatlig sedvänja som juridiskt bindande (*sedvanerätt*). Till folkrätten brukar också räknas sådana *allmänna rättsgrundsatser* som kan härledas från de nationella lagarna i världens rättssystem. Folkrättsligt bindande åtaganden kan dessutom uppkomma genom att stater ensidigt förpliktar sig till visst handlande på mellanstatlig nivå (*unilaterala förpliktelser*).

3. Folkrättens regler och principer utgörs av främst två komponenter – sedvanerätt och traktatbaserad rätt (t.ex. internationella konventioner och protokoll), och kompletteras av allmänna rättsgrundsatser. Doktrin och rättspraxis är subsidiära rättskällor.

Se art. 38, stadgan för internationella domstolen.

110. Trakter

1. Huvuddelen av folkrätten är dispositiv, dvs. möjlig att avtala bort, och avtalsfrihet råder. Det innebär att stater genom överenskommelser kan etablera nya rättsliga regler, samt även avtala sig bort från eller befästa gällande sedvanerättsliga regler.

2. Beteckningen **traktat** används som samlingsnamn för mellanstatliga överenskommelser som nedtecknats i dokument. Sådana dokument kan ha flera olika beteckningar så som konvention, protokoll, pakt, stadga etc. Dokumentet utgör bevis för innehållet i och omfattningen av vad som har överenskommits.

3. Traktater är i huvudsak endast bindande för parterna i traktaten. Innehållet i traktater kan dock på sikt komma att utvecklas till sedvanerätt och därigenom binda tredje part (de stater som inte är part i traktaten i fråga). En stats skyldighet att följa en traktat uppstår då staten *ratificerar* (genom en aktiv handling binder sig till) traktaten. Först då accepterar staten en juridisk skyldighet att uppträda på ett visst sätt, att vissa stridsmedel eller stridsmetoder är förbjudna etc. Stater får *reservera* sig mot (dvs. förklara att den inte är bunden av) en eller flera bestämmelser i en traktat i samband med att staten ratificerar denna även om den förpliktigar sig att följa övriga bestämmelser i den. Rätten att reservera sig gäller dock inte i förhållande till bestämmelser som utgör själva ändamålet och syftet med traktaten, eller som i traktaten uttryckligen är undantagna från rätten till reservation.

111. Sedvanerätt

1. Internationell **sedvanerätt** uppstår genom staters gemensamma handlingssätt, dvs. statspraxis (*usus*), påvisar en sedvana som grundas på en rättsövertygelse (*opinio juris sive necessatis*). Om dessa två element (det objektiva och det subjektiva) föreligger existerar en sedvanerättslig regel. Sedvanerätt är med andra ord rättsligt bindande regler, som är baserade på staternas gemensamma handlingssätt, samt övertygelse om att de är förpliktigade att handla just så.

2. En sedvanerättslig regel är inte bara bindande för vissa stater, utan för världens *samtliga* stater och i viss utsträckning för andra aktörer (så som internationella organisationer och avseende den humanitära rätten även organiserade väpnade grupper). Denna bundenhet av sedvanerättsliga regler gäller dock inte för den stat som redan innan och under hela den tid en viss sedvanerättslig regel utvecklats och gjorts gällande i statssamfundet opponerat sig mot regeln – dvs. varit en s.k. ständig opponent (persistent objector).

3. Sedvanerätten är visserligen bindande för alla stater, men även den anses i huvudsak vara dispositiv (möjlig att avtala bort). Detta innebär att den traktatbaserade rätten kan avvika från sedvanerätten. Viss sedvanerätt, så som t.ex. FN-stadgans våldsförbud och förbudet mot folkmord, anses dock vara av sådan fundamental och tvingande natur (*jus cogens*) att den inte går att avtala bort.

4. 2005 publicerade Internationella rödakorskommittén en studie över gällande sedvanerätt efter att, på uppdrag av staterna vid den 26:e internationella rödakorskonferensen i december 1995, ha genomfört en omfattande analys av statspraxis mellan åren 1975 och 2005. Totalt identifierades 161 sedvanerättsliga regler. Där det ansetts relevant i framställningen nedan hänvisas även till artiklar i studien. En analys av Sveriges förhållningssätt till studien och dess regler finns i Folkrättskommitténs slutbetänkande *Folkrätt i väpnad konflikt – svensk tolkning och tillämpning* (SOU 2010:72), i kapitel 5 om Humanitär rätt och sedvanerätt.

112. Martensklausulen

1. Vid Haagkonferensen 1899 formulerades i ingressen till Konvention angående lagar och bruk i lantkrig (sedermera 1907 års IV:e Haagkonvention) en deklaration som kommit att kallas Martensklausulen. Denna klausul kan sägas utgöra en länk mellan traktatbaserad rätt och sedvanerätt i den meningen att den erkänner att det inte går att skapa heltäckande regler för alla typer av militär verksamhet i krig, men att vissa grundläggande hänsynstaganden ändå alltid måste följas. Deklarationen lyder enligt följande:

I avvaktan därpå, att en fullständigare sammanfattning av krigets lagar kan komma att utfärdas, anser de höga fördragsslutande parterna lämpligt att fastställa, att i de fall, som icke innefattas i av dem antagna reglementariska bestämmelser, befolkningarna och de krigförande ska förbli under de folkrättsliga grundsatsernas skydd och herravälde, sådana dessa grundsatser framgått ur de mellan civiliserade nationer vedertagna sedvänjor, mänsklighetens bud och det allmänna rättsmedvetandets krav.

2. Martensklausulen innebär med andra ord att även om en viss fråga inte är traktatreglerad gäller alltid de folkrättsliga grundsatserna till skydd för stridande och civila. Martensklausulen innebär vidare att, det som inte är uttryckligen förbjudet enligt krigets lagar, inte nödvändigtvis är tillåtet. Sammanfattningsvis ska således humanitetens krav beaktas i krigföringen även om det saknas regler i ett visst avseende. Syftet med klausulen är att förhindra att de krigförande bortser från humanitära beaktande med hänvisning till att regler saknas för en viss situation.

3. Trots att Martensklausulen från början antogs för ett visst syfte, har den upprepats i många efterföljande traktater inom området för

krigets lagar. Den och dess naturliga följd – att stater inte har en oinskränkt rätt att välja stridsmedel eller stridsmetod – har därmed även vunnit allmänt erkännande så som varande sedvanerätt.

DEL 3 CENTRALA TRAKTATER

113. 1868 års S:t Petersburgsdeklaration

1. 1868 års deklaration i S:t Petersburg angående beskaffenheten av de projektiler, som i krig må användas (S:t Petersburgsdeklarationen) kom ursprungligen till för att förbjuda explosiva kulor med mindre vikt än 400 gram. Deklarationen inleds dock med vissa allmänna grundsatser som staterna har i beaktande när de formulerar förbudet mot kulorna. Dessa grundsatser har vunnit allmänt erkännande och har numera sedvanerättslig status.

2. De inledande allmänna grundsatserna, slår dels fast att vapenmakt ska riktas mot fiendens väpnade styrkor i syfte att försvaga dessa, dels att det är förbjudet att använda övervåld under striderna. Dessa regler följs av det särskilda förbudet mot användning av en viss typ av särskilt skadebringande projektiler nämligen, explosiva kulor med mindre vikt än 400 gram. Detta är sannolikt historiens första avtalsfästa, folkrättsliga vapenbegränsning.

114. 1899 års Haagdeklaration

1. 1899 års deklaration i Haag angående förbud mot användande av kulor som lätt utvidga sig eller tillplattas i människokroppen stadgar förbud mot att använda kulor som lätt utvidgas eller tillplattas i kroppen. Förbudet gäller i första hand halvmantlade kulor (s.k. dumtum-kulor) samt kulor med inskränningar.

2. Förbudet mot vapen som förorsakar onödigt lidande för de stridande anses vara en sedvanerättslig regel, som gäller för alla stater oberoende av godkännande. Eftersom deklarationen om förbud mot dumtum-kulor är en kodifierad specificering inom ramen för denna allmänna regel, har även deklarationen sedvanerättslig status.

115. 1907 års Haagkonventioner

1. 1907 års Haagkonventioner antogs under den andra fredskonferensen i Haag, där 44 stater närvarade. Konferensen var en uppföljare till första fredskonferensen år 1899 och var tänkt att följas av en tredje konferens som på grund av första världskriget dock aldrig ägde rum. Fjorton olika konventioner antogs på konferensen där varje konvention behandlade ett visst område.

2. Huvuddelen av Haagkonventionerna anses utgöra sedvanerätt i dag. Bestämmelserna i konventionerna har även bekräftats och utvecklas i bl.a. tilläggsprotokoll I till 1949 års Genèvekonventioner. Undantag torde dock konvention angående fientligheternas öppnande (III:e Haagkonventionen), respektive konvention rörande fientliga handelsfartygs behandling vid fientligheternas utbrott (VI:e Haagkonventionen) utgöra. Dessa kan inte sägas tillhöra sedvanerätten eftersom statspraxis har undergrävt dessa konventioners ställning. Konventionen rörande utläggning av automatiska kontaktminor till sjöss (VIII:e Haagkonventionen) har i dag mindre relevans eftersom konventionen inte automatiskt blir tillämplig på efterkommande typer av minor utan endast reglerar de mintyper som förekom vid 1900-talets början, dvs. förankrade, automatiska kontaktminor och drivminor.

3. De av 1907 års Haagkonventioner som kan vara av intresse för användaren av denna manual är följande:

- a. lagar och bruk i lantkrig (HK IV) med tillhörande lantkrigsreglementet;
- b. neutrala makters och personers rättigheter och förpliktelser under ett lantkrig (HK V);
- c. fientliga handelsfartygs behandling vid fientligheternas utbrott (HK VI);
- d. handels fartygs omdaning till krigsfartyg (HK VII);
- e. bombardemang i krigstid med sjöstridskrafter (HK IX);
- f. vissa inskränkningar i utövandet av rätten till uppbringning i sjökrig (HK XI); och
- g. neutrala makters rättigheter och skyldigheter i händelse av sjökrig (HK XIII).

4. Flera av de mest grundläggande sedvanerättsliga principerna avseende stridsmedel och stridsmetoder finns i det s.k. lantkrigsreglementet, som tillhör den IV:e Haagkonventionen, t.ex. förbud

mot att välja vilka vapen som helst för att skada en fiende, förbud mot att vålla överflödigt skada eller onödigt lidande och förbud mot att döda eller sårta en fiende som lagt ner sitt vapen.

116. 1925 års Genèveprotokoll

1. 1925 års protokoll rörande förbud mot användande i krig av kvävande, giftiga eller liknande gaser och bakteriologiska stridsmedel (1925 års Genèveprotokoll) antogs och signerades vid en av Nationernas Förbunds (FN:s föregångare) konferenser i Genève år 1925. Protokollet förbjuder användning av kvävande, giftiga eller liknande gaser och bakteriologiska stridsmedel i väpnade konflikter. Redan 1907, genom den IV:e Haagkonventionen, förbjöds användandet av gifter och förgiftade vapen, men de fruktansvärda konsekvenserna av första världskrigets omfattande gasanfall ledde till behov av stärkt reglering i denna fråga.

2. Protokollets lydelse utgår från att ett användningsförbud av kemiska stridsmedel (gas m.m.) redan tillhörde sedvanerätten. Genom att ratificera protokollet åtar sig stater dels att respektera detta förbud, dels att utsträcka det till att omfatta även bakteriologiska stridsmedel. I dag anses hela protokollet ha sedvanerättslig status. Protokollets användningsförbud har sedermera kommit att kompletteras av utvecklings-, tillverknings-, och lagringsförbud i t.ex. 1993 års konvention om förbud mot utveckling, produktion och lagring av kemiska vapen samt om förstörelse av dessa (C-vapenkonventionen).

117. 1948 års folkmordskonvention

1. 1948 års konvention om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord (folkmordskonventionen) tillkom mot bakgrund av händelserna under andra världskriget, för att förhindra avsiktlig utplåning av hela folkgrupper. Folkmordskonventionen antogs genom en resolution av FN:s generalförsamling den 11 december 1946. Trots att den i strikt mening inte är en del av krigets lagar, är den särskilt viktig på grund av att folkmord ofta äger rum under väpnade konflikter och kan begås av väpnade styrkor.

2. Folkmord definieras som en handling som kan förövas såväl i fredstid som krigstid, i avsikt att helt eller delvis förrinta en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös grupp. Konventionen bekräftar att folkmord är ett brott enligt internationell rätt. Förbudet mot folkmord är i dag även sedvanerättsligt förankrat.

118. 1949 års Genèvekonventioner samt tilläggsprotokoll I–III

1. De fyra Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll syftar till att skydda krigets offer. Grundläggande principer i alla dessa konventioner är att civila, sårade och sjuka kombattanter på land och till sjöss, sjuk- och sjuvårdspersonal samt krigsfångar ska åtnjuta ett omfattande skydd.

2. De fyra Genèvekonventionerna delar även en gemensam historia med den internationella rödakorsrörelsen i sin strävan efter att skydda civila samt sårade och sjuka kombattanter under väpnade konflikter. Den första Genèvekonventionen från 1864 och internationella rödakorskommittén från 1863 tillkom båda två efter initiativ av schweizaren Henry Dunant.

3. Genèvekonventionerna har universell anslutning och dess regler anses i dag till största delen utgöra sedvanerätt. Inga andra konventioner inom krigets lagar har ratificerats av lika många stater som dessa fyra konventioner. Konventionerna är i sin helhet tillämpliga i internationella väpnade konflikter, och genom deras gemensamma artikel 3, delvis tillämpliga också i icke-internationella väpnade konflikter.

4. De fyra Genèvekonventionerna består av:

- Den **I:a Genèvekonventionen angående förbättrandet av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält** slår fast att sårade och sjuka kombattanter och de som behandlar dem, inklusive deras tillhörigheter, inte får anfallas utan ska respekteras och skyddas.
- Den **II:a Genèvekonventionen angående förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss**, slår fast att sårade och sjuka kom-

- battanter till sjöss och de som behandlar dem, inklusive deras tillhörigheter, inte får anfallas utan ska respekteras och skyddas.
- Den **III:e Genèvekonventionen angående krigsfångars behandling** reglerar dels vilka som har rätt till krigsfångestatus, dels hur krigsfångar ska behandlas.
 - Den **IV:e Genèvekonventionen angående skydd för civilpersoner** under krigstid slår fast ett utökat skydd för civilbefolkning som tillhör eller vistas i krigförande stater i två situationer, nämligen dels åt utlänningar som befinner sig inom krigförande stats territorium, dels åt befolkningen inom ockuperat område.
5. Efter att Genèvekonventionerna tillkom har vissa av reglerna vidareutvecklats genom tilläggsprotokoll I och II som antogs 1977. År 2005 antogs ett tredje tilläggsprotokoll.
- Tilläggsprotokoll I gäller i internationella väpnade konflikter. Protokollet innehåller bl.a. ett antal artiklar (art. 48–79) med detaljerade regler som tillkommit för att öka **skyddet för civilbefolkningen och civila objekt** mot krigets verkningar. Protokollet kompletterar och stärker således Genèvekonventionerna. Några nyheter var bl.a.
 - a) erkännandet av att Genèvekonventionerna och tilläggsprotokollet ska tillämpas i väpnade konflikter i vilka folk kämpar emot kolonialt förtryck och främmande ockupation samt mot rasistiska regimer under utövande av sin rätt till självbestämmande;
 - b) regler om skydd för civil sjuk- och sjuvårdspersonal samt civilförsvarspersonal samt;
 - c) förbud mot användning av stridsmetoder eller stridsmedel som kan medföra att den naturliga miljön utsätts för omfattande, långvariga och svåra skador.
 - Tilläggsprotokoll II gäller i **icke-internationella väpnade konflikter**. Genom protokollet utsträcks ett antal humanitära regler, som gäller för internationella väpnade konflikter, till att gälla även i icke-internationella väpnade konflikter. Protokollet innebär en utveckling av det minimiskydd i icke-internationella väpnade konflikter som enligt Genèvekonventionernas gemensamma artikel 3 gäller för personer som inte direkt deltar i fientligheterna (förbud mot bl.a. tortyr, att ta gisslan, mord, samt krav på att ta om hand sårade och sjuka samt säkerställa en

opartisk och human behandling). Protokollet innehåller däremot inte några regler om krigföringen.

- Tilläggsprotokoll III innehåller bestämmelser om den s.k. röda kristallen som vid sidan av det röda korset, den röda halvmånen samt det röda lejonet och solen utgör **ytterligare ett erkänt kännetecken** för skydd av främst den militära sjukvården eller för att signalera tillhörighet till den internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen.

119. 1954 års kulturkonvention

1. 1954 års konvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt (kulturkonventionen) med tilläggsprotokoll I och II avser att skydda kulturegendom under väpnade konflikter. Konventionen grundas på erfarenheter från andra världskriget som visade att alla typer av egendom kunde beslagtas och förstöras. Historiska monument, platser avsedda för religiösa ändamål, museum och liknande förstördes ofta medan kulturegendom såsom konstverk, antikviteter etc. ofta stals av högre statstjänstemän eller militära befälhavare, eller transporterades av en ockuperande makt till dess eget territorium.

2. Konventionen definierar kulturegendom som en del av "varje folks kulturarv". I konventionen finns två grader av skydd. Det ena är ett allmänt skydd. Den andra högre graden av skydd gäller för viss egendom som ska föras in i ett speciellt internationellt register hos UNESCO. Ett särskilt kännetecken kan användas för att utmärka den förra typen av skyddad egendom, medan egendom som har den högre graden av skydd ska förses med tre sådana kännetecken. Kulturegendom är dock skyddad även om den inte är utmärkt med kännetecknet. Utmärkt egendom är skyddade mot anfall under väpnad konflikt, så länge egendomen inte används för militära syften. Se Annex B (1.1.3) för bild av kännetecknet för skydd av kulturegendom.

3. Kulturkonventionen innebär en utveckling av de regler om respekt för kulturegendom som finns i Genève- och Haagkonventionerna. Genom att ansluta sig till kulturkonventionen förbinder sig parterna att inte använda kulturegendom och dess närmaste omgivning eller anordningar som används för dess skydd, för ändamål som skulle kunna utsätta egendomen för skada eller förstörelse

i händelse av väpnad konflikt, samt att avhålla sig från varje fientlig handling riktad mot sådan kulturegendom, inklusive repressalieanfall.

4. Tilläggsprotokoll I till konventionen syftar till att hindra att kulturföremål förs ut från ett territorium. Om egendom ändå förts ut ska kulturegendomen förvaras och vid krigsslutet föras tillbaka. Tilläggsprotokoll II till konventionen kompletterar konventionen ytterligare och medför ett antal förbättringar av skyddet för kulturegendom.

120. 1980 års vapenkonvention

1. 1980 års konvention om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa konventionella vapen som kan anses vara ytterst skadebringande eller ha urskillningslösa verkningar (1980 års vapenkonvention) med dess fem protokoll, förbjuder eller begränsar användningen av vissa särskilda vapenkategorier i väpnade konflikter.

2. Följande protokoll hör till konventionen:

Protokoll I från 1980 innehåller förbud mot att använda vapen som ger upphov till fragment som inte syns på röntgen.

Protokoll II från 1980 innehåller förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåtvapen och andra anordningar. År 1996 reviderades och förstärktes detta protokoll, bl.a. utvidgades dess tillämpningsområde till icke-internationella väpnade konflikter.

Protokoll III från 1980 innehåller begränsningar i rätten att använda napalm och andra brandvapen.

Protokoll IV från 1995 innehåller förbud mot användning av synförstörande ("blinding") laservapen.

Protokoll V från 2003 innehåller regler som syftar till att minimera riskerna från explosiva lämningar efter krig.

121. Tortyrkonventionen (1984)

1. 1984 års konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (tortyrkonventionen) förbjuder tortyr.
2. Tortyr är enligt konventionen varje handling genom vilken allvarlig smärta eller svårt lidande, fysiskt eller psykiskt, medvetet tillfogas någon. Syftet ska vara att få information eller en bekännelse av denne eller en tredje person, straffa denne för en gärning som han/hon eller en tredje person har begått eller misstänks ha begått, hota eller tvinga denne eller tredje person, eller också av något skäl som har sin grund i någon form av diskriminering. Som förutsättning anges även att smärtan eller lidandet åsamkas av eller på anstiften eller med samtycke eller medgivande av en offentlig tjänsteman eller någon annan person som handlar såsom företrädare för det allmänna.
3. Tortyrkonventionen ställer även krav på att parterna ska vidta effektiva rättsliga och andra åtgärder för att förebygga tortyr och förklarar att inga nödsituationer, andra externa hot, eller en order från en överordnad eller annan auktoritet kan åberopas för att rättfärdiga tortyr.
4. Tortyrkonventionens artikel 3 innehåller även ett särskilt förbud mot utvisning eller utlämning av en person som riskerar att utsättas för tortyr, principen om *non-refoulement*.
5. Enligt konventionen är anslutna stater skyldiga att tillhandahålla undervisning för de som upprätthåller dess lagar och för dess militär för att förebygga tortyr, att med jämna mellanrum granska dessas förhörsmetoder, och att omedelbart undersöka alla anklagelser om att en person gjort sig skyldig till tortyr i utövandet av sin officiella tjänstgöring.

122. C-vapenkonventionen (1993)

1. 1993 års konvention om förbud mot utveckling, produktion och lagring av kemiska vapen samt om förstörelse av dessa (C-vapenkonventionen) kan ses som ett komplement till 1925 års Genèveprotokoll. Konventionen innefattar ett totalt förbud mot kemiska massförstörelsevapen, och reglerar hur de existerande lager av

denna typ av vapen ska förstöras. Stater som är parter i konventionen förbinder sig att aldrig under några omständigheter använda kemiska vapen såsom stridsmedel. Ämnen för kravallbekämpning (tårgas) får däremot användas i polisiär verksamhet i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet.

123. Ottawakonventionen (1997)

1. Genom 1997 års konvention om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring (Ottawakonventionen) har användningen av antipersonella minor/truppminor som vapen totalförbjudits. Tidigare begränsades användningen genom den allmänna skyldigheten att iaktta distinktionsprincipen och av förbudet mot att orsaka överflödigt skada eller onödigt lidande.

2. Med en truppmina menas enligt konventionen en mina som är utformad för att explodera genom en persons närvaro, närhet eller kontakt och som skadar, dödar eller försätter en eller flera personer ur stridbart skick.

3. Förutom förbud mot användning av truppminor innefattar konventionen ett förbud för parterna att, under alla omständigheter, utveckla, producera, på annat sätt förvärva, lagra, bevara eller överföra truppminor direkt eller indirekt till någon. Vidare förbjuds att assistera, främja, gynna eller på något sätt förmå någon att delta i aktiviteter som är förbjudna under konventionen. Ett undantag i totalförbudet görs bl.a. för det antal truppminor som behövs för utbildning och träning av minröjningspersonal och utveckling av minröjningsteknik. Vidare innehåller konventionen bl.a. bestämmelser om förstöring av minor, förstöring av lagrhållna minor samt röjning och identifiering av minfält.

124. 2008 års konvention om klusterammunition

1. Konventionen om klusterammunition från 2008 innebär ett fullständigt och villkorslöst förbud mot klusterammunition. Parterna till konventionen förpliktar sig att inte använda, utveckla, producera, införskaffa, lagra, inneha eller sälja klusterammunition eller att bistå andra stater att göra så. Vidare ska parterna till kon-

ventionen även röja och förstöra klusterammunition och dess substridsdelar som befinner sig inom statens jurisdiktion.

2. Definitionen av klusterammunition ges i konventionens artikel 2.
3. Konventionen medger inga undantag från förbudet mot klusterammunition.

KAPITEL 2

GRUNDLÄGGANDE PRINCIPER

201. Syfte

1. Syftet med detta kapitel är att sammanfatta de grundläggande principerna inom den humanitära rätten. En god förståelse för dessa principer är nödvändig för att kunna tillämpa reglerna som presenteras i manualens övriga kapitel korrekt. Principerna kan också erbjuda vägledning i de fall det inte finns några särskilda regler som styr en situation.

202. Allmänt

1. Den humanitära rätten utgår från ett antal grundläggande principer som uttrycker den humanitära rättens själva syfte om humanitet i krigföringen. Dessa är principerna om, distinktion, försiktighet, proportionalitet, reciprocitet och icke-diskriminering, Martensklausulen samt förbudet mot att orsaka onödigt lidande och överflödigt skada. Dessa principer är i dag väl förankrade i både traktater och sedvanerätt.

2. Principerna kan härledas från både Genève- och Haagreglerna (se artikel 105). Principer med utgångspunkt i Genèvereglerna innebär att personer som försatts ur stridbart skick och de som inte direkt deltar i fientligheterna ska respekteras, skyddas och behandlas humant. Principer kopplade till Haagreglerna innebär att parterna i konflikten inte har oinskränkt rätt att välja stridsmedel eller stridsmetod.

203. Distinktionsprincipen

1. **Distinktionsprincipen** är ett av den humanitära rättens fundament. Principen innebär att parterna i konflikten alltid ska göra åtskillnad mellan militära mål å ena sidan och civila personer och civila objekt å den andra, dels att anfall endast får riktas mot militära mål.

2. Tidiga formuleringar av principen hittas i bl.a. i den amerikanska Lieber Code från 1863. Principen kom sedan att slås fast genom 1868 års deklaration i S:t Petersburg angående beskaffenheten av de projektiler som i krig må användas (S:t Petersburgsdeklarationen). Den senare anger i sina inledande allmänna grundsatser att *det enda lagliga målet i krig är försvagandet av fiendens militära krafter*. Principen är i dag kodifierad genom bl.a. tilläggsprotokoll I och II till Genèvekonventionerna samt i 1980 års vapenkonvention i dess protokoll I–III (om icke-detekterbara fragment, minor och brandvapen).

3. Som en konsekvens av distinktionsprincipen gäller ett förbud mot krigföring som leder till urskillningslösa effekter, dvs. mot användning av både stridsmedel och metoder som inte kan riktas mot ett specifikt militärt mål.

4. Att göra en åtskillnad mellan militära mål och civila personer och civila objekt är av grundläggande betydelse vid genomförande av anfall och målbekämpning. Möjligheterna att göra sådan åtskillnad är självklart beroende av kvalitén på den information som är tillgänglig då beslut tas. Befälhavare måste vidta rimliga åtgärder i god tro för att samla in underrättelser och att värdera de underrättelser som finns tillgängliga.

LKR art. 25 & 27 (1); HK IX art. 1 (1) & 5 (1); GK IV art. 53; TP I art. 48, 51, 52 & 57.

ICRC reglerna 1–13.

204. Proportionalitetsprincipen

1. **Proportionalitetsprincipen** etablerar en länk mellan militär nödvändighet och kravet på humanitet. Principen innebär att, oavsiktliga förluster (s.k. collateral damage) som uppkommer av militära operationer, inte får vara överdrivna i förhållande till den förväntade, konkreta och direkta militära fördelen. Den militära betydelsen av anfallen måste således stå i proportion till de risker som civilbefolkningen och civila objekt utsätts för. Denna princip uttrycktes för första gången i 1907 års konvention angående bombardemang i krigstid förmedelst sjöstridskrafter (IX:e Haagkonventionen) och är i dag även kodifierad genom tilläggsprotokoll I och II till Genèvekonventionerna och uttrycks också i det reviderade protokoll II till 1980 års vapenkonvention.

2. Vid bedömningen av om proportionalitetsprincipen respekteras eller inte, är måttstocken det förväntade bidraget till det militära syftet av ett anfall eller en operation som helhet. Den förväntade militära fördelen måste jämföras med andra konsekvenser av handlingen, såsom den ofördelaktiga påverkan på civila eller civila objekt. Detta innefattar att väga de fördelar som en framgångsrik operation skulle innebära på ena sidan, mot de möjliga skadliga effekter på skyddade personer och objekt på den andra.

TP I art. 51 (5) (b) & (7), 56 (3), 57 (2) (a) (iii) & (b) & 85 (3) (b) & (c).

ICRC regel 14 (IVK/IIVK).

205. Försiktighetsprincipen

1. **Försiktighetsprincipen** innebär en skyldighet att iaktta alla rimliga försiktighetsåtgärder för att undvika skador på civila och civila objekt. Bl.a. ska allt som är praktiskt möjligt göras för att kontrollera att anfall endast riktas mot militära mål. Enligt principen ska stridsmedel och stridsmetoder väljas så att risken för civila förluster undviks eller minskas, och anfall inställas eller avbrytas om det blir uppenbart att anfallet riskerar medföra oproportionerligt stora civila förluster eller skador.

2. Möjligheterna att följa de krav som försiktighetsprincipen ställer är självklart beroende av kvalitén på den information som är tillgänglig för parterna i konflikten vid ögonblicket då beslut tas. Befälhavare måste, med ärligt uppsåt, göra rimliga ansträngningar för att samla information om omständigheterna och värdera den information som de har tillgänglig.

3. Även vid defensiva militära operationer (försvar) finns en skyldighet att vidta alla nödvändiga försiktighetsåtgärder för att skydda civilbefolkningen och civila objekt. Bl.a. är den som försvarar sig skyldig att söka undvika att gruppera sig inom eller i närheten av tätbefolkade områden, samt att sträva efter att i möjligaste mån förflytta civila och civila objekt från områden där strider kommer att äga rum.

TP I art. 57-58.

ICRC reglerna 15–24.

206. Förbudet mot onödigt lidande och överflödigt skada

1. **Förbudet mot onödigt lidande och överflödigt skada** innebär att det är förbjudet att använda sig av stridmedel som orsakar överflödigt skada eller onödigt lidande i förhållande till de militära syften som man vill uppnå och till de militära syften som är legitima sedan en väpnad konflikt väl brutit ut. I den traktatbaserade rätten har principen fastställts både genom generella och särskilda vapenförbud. Exempel på dessa är bl.a. Reglemente angående lagar och bruk i lantkrig (lantkrigsreglementet) till 1907 års Konventionen angående lagar och bruk i lantkrig (IV:e Haagkonventionen), 1925 års Genèveprotokoll, 1972 års konvention om biologiska vapen (B-vapenkonventionen) tilläggsprotokoll I och II, 1980 års vapenkonvention, C-vapenkonventionen, Ottawakonventionen och konventionen om klusterammunition.

207. Förbud mot diskriminering

1. **Icke-diskriminering** ska ses ur två aspekter. För det första binder krigets lagar samtliga parter i en konflikt. Att en part kan beteckna en annan som angripare ger den inte rätt att tillämpa lagen på annat sätt. För det andra ska den humanitära rätten tillämpas utan göra otillbörlig åtskillnad som grundas på ras, hudfärg, kön, språk, religion eller tro, politisk eller annan åsikt, nationell eller social härkomst, förmögenhet, börd eller annan liknande grund.

*GK gemensamma art. 2 & 3; GK IV art. 13; TP I art. 9 (1) & 10 (2); TP II art. 2 (1) & 7 (2).
ICRC regel 88 (IVK/IIVK).*

208. Reciprocitet

1. Principen om **reciprocitet** bygger på att man bör behandla andra såsom man själv skulle vilja behandlas. Att följa krigets lagar är inte bara en rättslig förpliktelse utan också fördelaktigt från operativ synpunkt. Om man bryter mot krigets lagar riskerar man att motparten kommer att rikta motsvarande och en rad andra slags brott mot ens egna styrkor och befästa motpartens vilja att strida in i det sista.

GK gemensamma art. 2.

209. Martensklausulen

Martensklausulen innebär (se även artikel 112) att humanitetens krav ska beaktas i krigföringen även i situationer som inte är direkt reglerade och att något inte är uttryckligen förbjudet enligt krigets lagar därför inte nödvändigtvis medför att det är tillåtet. Syftet med klausulen är att förhindra att de krigförande bortser från humanitära krav med hänvisning till att folkrättsliga regler saknas för en viss situation.

KAPITEL 3

GRUNDLÄGGANDE REGLER FÖR STRID

DEL 1 INTRODUKTION

301. Syftet

1. Detta kapitel syftar till att sammanfatta den humanitära rättens grundläggande regler och principer rörande hur strid får genomföras, inklusive vilka personer och objekt som är militära mål och får anfallas.
2. God kunskap om kapitlets innehåll är viktigt vid planering och genomförande av strid och målbekämpning (targeting).
3. Hur krigsfångar och andra frihetsberövande personer ska behandlas återfinns i kapitel 9 om behandling av frihetsberövande personer.
4. Reglerna och principerna i detta kapitel är tillämpliga vid land-, luft- och sjöoperationer. För en fullständig förståelse av de begränsningar som gäller vid genomförande av strid måste kapitlet läsas tillsammans med kapitel 4 (Regler för vapen användning), kapitel 5 (Landkrigets lagar), kapitel 6 (Luftkrigets lagar) och kapitel 7 (Sjökrigets lagar).

302. Grundläggande regler

1. Befälhavare är alltid skyldiga att göra åtskillnad mellan militära mål å ena sidan och civila personer och civila objekt å den andra, och att endast rikta anfall mot militära mål (*distinktionsprincipen*). Se del 2-4.
2. Vid anfall mot militära mål ska befälhavare säkerställa att kravet på *proportionalitet* efterlevs samt att alla praktiskt möjliga *försiktighetsåtgärder* vidtas i syfte att upprätthålla skyddet av civila personer och civila objekt. Se del 8.

*TP I art. 48, 51–58; TP II art. 13–15.
ICRC regel 1 och 7 (IVK/IIVK).*

303. Vad får anfallas?

1. Anfall får endast riktas mot **militära mål**. Som militära mål anses följande:

- a. objekt som bidrar till de militära operationernas genomförande (se del 2);
- b. kombattanter (se del 3);
- c. övriga stridande (se del 4);

Övriga personer (del 5), objekt (del 6) och områden (del 7) är skyddade och får inte anfallas.

TP I art. 43 (2), 46, 47, 51 (3) & 52 (2).

304. Definition av anfall

1. I den humanitära rätten används uttrycket ”anfall” i en bred betydelse. Med uttrycket avses varje våldshandling mot motståndaren, oberoende av om handlingen är offensiv eller defensiv.

TP I art. 49 (1).

DEL 2 OBJEKT SOM BIDRAR TILL DE MILITÄRA OPERATIONERNAS GENOMFÖRANDE

305. Definition

1. Objekt som på grund av art, läge, ändamål eller användning effektivt bidrar till de militära operationernas genomförande och vars delvisa eller totala förstöring, beslagtagande eller neutralisering under de vid tidpunkten gällande förhållandena medför en avgjord militär fördel är militära mål. Ett avgränsat landområde kan utgöra ett militärt mål.

TP I art. 52 (2).

ICRC regel 8 (IVK/IIVK).

2. Följande objekt är som regel att anse som militära mål:

- a. militärbaser, lagerlokaler, lagerområden för petroleum, hamnar och flygfält; och
- b. militärt luftfartyg, vapen, ammunition, byggnader och objekt som ger administrativt och logistiskt stöd till militära operationer.

3. Alla objekt som inte är militära mål, är civila objekt.

TP I art. 52 (1).

ICRC regel 9 (IVK/IIVK).

306. Civila objekt som används för militära ändamål

1. Civila objekt kan förlora sitt skydd och bli ett militärt mål om, och under den tid som, de uppfyller förutsättningarna i artikel 305 punkt 1. Se även del 6 om skyddade objekt.

TP I art. 52 (2).

ICRC regel 10 (IVK/IIVK).

2. Civila fartyg, luftfartyg, fordon och byggnader *kan* t.ex. anses som militära mål om de rymmer kombattanter, militär utrustning eller militär proviant.

TP I art. 52 (2).

DEL 3 KOMBATTANTER

307. Allmänt

1. För befälhavare är frågan om personal som tillhör motsidan är kombattanter en viktig del i beslutsprocessen, bl.a. vad gäller mål-bekämpning och omhändertaganden. Anfall får endast riktas mot militära mål och befälhavare måste därför, liksom varje enskild soldat, kunna identifiera vem som är kombattant.

TP I art. 44 (3), 48 & 51 (2).

2. Kombattantbegreppet finns i flera traktater inom den humanitära rätten. Begreppet är dock endast tillämpligt i internationella väpnade konflikter. Stridande i icke-internationella väpnade konflikter är inte kombattanter (se del 4). Frågan om en person är kombattant är viktigt därför att:

- a. endast kombattanter har rätt att direkt delta i fientligheterna;
- b. kombattanter är militära mål och får anfallas;
- c. kombattanter som faller i en motparts våld är krigsfångar och får inte straffas för sitt deltagande annat än om de begår krigsförbrytelser; och

- d. krigsfångar, till skillnad från andra omhändertagna personer, ska efter fientligheternas upphörande, utan dröjsmål, frigges och återföras till hemlandet.

GK III art. 4 (A) (1) – (3), 118 (1); TP I art. 43 (2) & 44 (1).

308. Vem är kombattant?

1. Den allmänna regeln är att med ”kombattant” avses alla medlemmar av de väpnade styrkorna hos en part i konflikten, förutom sjukvårds- och själavårdspersonal. Det finns, som beskrivs nedan (artikel 311–313) ytterligare ett antal personer som enligt den humanitära rätten räknas som kombattanter.

TP I art. 43 (2).

ICRC regel 3 (IVK).

Bestämmelser i svensk författning finns i totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12).

2. Under en internationell väpnad konflikt anses en person som kombattant från den tidpunkt när den stridande ingår som medlem av den krigförande partens väpnade styrka, dvs. står under ansvarigt befäl.

TP I, art. 43 (2).

3. Kombattanter är militära mål och får, om de inte är försatta ur stridbart skick (*hors de combat*), anfallas, även under den tid de inte tar direkt del i fientligheterna. Se även artikel 324 angående kriterierna för att vara försatt ur stridbart skick.

LKR art. 23 (c); TP I art. 41 (1) & (2) & 43 (2).

ICRC regel 1 och 47 (IVK/IIVK).

4. Även luftburna trupper är kombattanter och därmed militära mål. De får, om de inte hoppat i en nödsituation, anfallas under sin nedfärd med fallskärm från ett luftfartyg.

TP I art. 42 (3).

5. Medlem av en stridande parts väpnade styrkor som iförd den egna väpnade styrkornas uniform inhämtar eller söker inhämta information ska inte anses ägna sig åt spioneri. Dessa är kombattanter och ska behandlas som sådana. Se artikel 320 om spioner.

309. Krav på särskiljning

1. Kombattanter är skyldiga att särskilja sig från civilbefolkningen, då de deltar i ett anfall eller i en militär operation som förberedelse till ett anfall. Om de inte gör detta har de inte rätt till krigsfångestatus.

TP I art. 44 (3).

ICRC regel 106 (IVK).

2. Det kan förekomma situationer, då beväpnade kombattanter (t.ex. medlemmar i en motståndsrörelse) till följd av fientligheternas art inte kan skilja sig från civilbefolkningen. I sådana situationer bevarar dessa sin ställning som kombattanter och rätten att behandlas som krigsfångar under förutsättning att de bär sina vapen öppet:

- a. vid varje militärt engagemang, och
- b. under den tid som de är synliga för motparten, i samband med förberedelser för anfall och genomförande av anfall.

GK III art. 4 (A) (6); TP I art. 44 (3).

3. Medlemmar av väpnade styrkor förlorar sin kombattantstatus om de inte bär sina vapen öppet vid varje militärt engagemang, och under den tid de är synliga för motparten när de deltar i en militär förberedelse före inledandet av ett anfall, i vilket de ska delta.

TP 1, art. 43 (3).

310. Väpnade styrkor

1. De väpnade styrkorna hos en part i konflikten består av alla organiserade väpnade styrkor, grupper och enheter som står under befäl av någon som, inför den parten, ansvarar för sina underlydandes uppförande.

TP I art. 43 (1).

ICRC regel 4 (IVK).

Bestämmelser i svensk författning finns i 2–3 §§ totalförsvarets folk-rättsförordning (1990:12)

2. En part i konflikten kan vara en regering eller en myndighet som inte är erkänd av en motpart (till exempel de fria franska styrkorna som under andra världskriget inrättades av den franska regeringen i

exil). Väpnade styrkor ska vara underkastade ett internt disciplinärt system som bland annat ska säkerställa att den humanitära rättens regler iakttas.

TP I art. 43 (1).

3. Enskilda medlemmar av en väpnad styrka som agerar fristående från sina enheter är, under förutsättning att det använder lämplig uniform när de agerar, att anse som kombattanter även om de använder överraskningsmetoder eller våldsam strid.

TP I art. 43 (2).

311. Milistrupper, frivilligkårer och organiserade motståndsrörelser

1. I en del fall kan det finnas väpnade grupper som strider för en part i konflikten utan att tillhöra denna parts väpnade styrkor. Sådana grupper kan strida bakom motpartens linjer eller på ockuperat område. Partisaner och motståndsgrupper som under andra världskriget stred i ockuperat område i Sovjetunionen och Frankrike är exempel på sådana grupper.

2. Medlemmar av sådana milistrupper och frivilligkårer och organiserade motståndsrörelser som tillhör en part i konflikten och som agerar inom eller utanför det egna territoriet, även om detta är ockuperat, är att anse som kombattanter under förutsättning att de:

- a. står under befäl av en person, som är ansvarig för sina underordnade;
- b. bär ett utmärkande tecken som är fastsittande och igenkännligt på avstånd;
- c. bär sina vapen öppet; och
- d. vid sina operationer iakttar den humanitära rätten.

LKR art. 1.

3. För att medlemmar av milistrupper och frivilligkårer och organiserade motståndsrörelser ska anses "tillhöra" en part i konflikten måste de av den parten erkännas strida på den partens vägnar eller till dess stöd.

TP I art. 43 (1).

312. Civilbefolkning i ett icke-ockuperat område (*levée en masse*)

1. Den allmänna regeln är att civila inte anses som kombattanter och inte får delta i fientligheterna. Det finns dock ett undantag från den regeln för innevånarna i ett område som inte ockuperats av fienden. Om dessa inte haft tid att organisera sig till en väpnad styrka är innevånarna att anse som kombattanter om de:

- a. vid fiendens annalkande spontant tar till vapen i motstånd mot de invaderande styrkorna;
- b. bär sina vapen öppet; och
- c. respekterar den humanitära rätten.

Denna situation benämns *levée en masse*.

LKR art. 2, GK III art. 4 p. 6.

313. Halvmilitära organisationer och beväpnade polisstyrkor

1. Om en part i konflikten införlivar en halvmilitär organisation eller beväpnade polisstyrkor med sina väpnade styrkor, är den skyldig att underrätta övriga parter i konflikten om detta. Dessa styrkor betraktas därefter som kombattanter.

TP I art. 43 (3).

314. Barn som utnyttjas som stridande

1. Den som är under 18 år får inte rekryteras till de väpnade styrkorna eller utnyttjas som stridande. Om ett sådant barn ändå tar aktiv del i fientligheterna har denne dock samma rättigheter som kombattanter eller andra stridande och rätt till ett särskilt skydd om han eller hon faller i motpartens våld.

2. Barn som utnyttjas som stridande och som uppfyller kombattantkriterier får anfallas.

3. Krigförande parter ska vidta alla tänkbara åtgärder för att barn under 18 år inte direkt deltar i fientligheterna.

TP I, art. 77, TP II art. 4:3 (c), Barnkonventionen art. 38 samt dess fakultativa protokoll art. 1–5.

ICRC regel 120, 136 och 137 (IVK/IIVK).

315. Undantag – krigsfångar och *hors de combat*

1. Kombattanter som tagits till fånga eller är försatta ur stridbart skick (*hors de combat*) får inte anfallas. Se vidare artiklarna 308 och 324.

DEL 4 ÖVRIGA STRIDANDE

316. Allmänt

1. Utöver kombattanter finns det ytterligare en kategori personer som anses som stridande, och därmed är militära mål som får anfallas. Detta gäller i såväl internationella som icke-internationella väpnade konflikter, men eftersom kombattantbegreppet inte finns inom de regler som reglerar icke-internationella väpnade konflikter är denna kategori central i denna konflikttyp.

2. Allmänt kan sägas att denna kategori av **övriga stridande** i grunden utgörs av civila som missbrukar, och därmed förlorar, sin skyddande ställning. Inom ett stridsområde kan det finnas **medlemmar i organiserade väpnade grupper** (se artikel 318) och **civila som direkt deltar** i fientligheterna (se artikel 317). Dessa olika aktörer har kommit att få skilda benämningar (franktitörer, legosoldater, sabotörer, friskyttar, illegala kombattanter/stridande etc.), men det utmärkande för dessa är att de inte har rätt att delta i den väpnade konflikten. Detta medför att de även i internationella väpnade konflikter kan straffas för sitt olagliga deltagande i stridigheterna i en nationell domstol.

3. Inom ett stridsområde kan det även finnas personer som utan att delta i fientligheterna använder **våld i kriminellt syfte**. Dessa är inte militära mål, men rätt att använda våld i självförsvar mot dessa personer gäller dock. I den mån som den kriminella våldsanvändningen kan anses ske i syfte att stödja ena parten i den väpnade konflikten till men för den andra parten kan de dock komma att

anses direkt delta i fientligheterna (se artikel 317) och utgör då militära mål som får anfallas. Utanför sådant direkt deltagande faller exempelvis ren kriminalitet som bankrån, och våldsutövning vid politiska demonstrationer och liknande. Att ingripa i sådana fall är inte en uppgift som (utan särskild reglering) ankommer på Försvarsmakten, utan på polis och andra myndigheter med ansvar för brottsbekämpning och upprätthållande av allmän ordning och säkerhet.

4. I icke-internationella väpnade konflikter gäller, på motsvarande sätt som när det gäller internationella konflikter, att anfall endast får riktas mot militära mål (dvs. objekt som bidrar till de militära operationernas genomförande och stridande). Civila och civila objekt åtnjuter samma skydd som vid internationella konflikter. Utöver avsaknaden av kombattantbegreppet är en stor skillnad mellan de internationella och de icke-internationella konflikterna de regler som gäller vid omhändertaganden av stridande. Reglerna om krigsfångar är t.ex. inte tillämpliga i icke-internationella konflikter och det är endast kombattanter som inte kan straffas för sitt deltagande i fientligheterna. Se kapitel 9 om Behandling av frihetsberövade personer.

317. Civila som direkt deltar i fientligheterna

1. Som huvudregel är civila och civilbefolkningen skyddade från anfall. Undantaget från denna centrala regel avser de civila som direkt deltar i fientligheterna antingen som enskilda civila eller som medlemmar i organiserade väpnade grupper. Dessa personer förlorar sitt skydd som civila och blir militära mål under den tid som de direkt deltar i fientligheterna, och får då anfallas under denna tid.

*LKR art. 2; TP I art. 51 (3); TP II art. 13 (3).
ICRC regel 6 (IVK/IIVK).*

2. Civila som direkt deltar i fientligheterna har, om de faller i en motparts våld, inte rätt till krigsfångestatus, men ska behandlas humant. De kan straffas enligt nationella bestämmelser för sitt

deltagande i fientligheterna, men endast efter en rättvis rättegång som tillhandahåller alla rättsliga garantier.

TP I art. 44 (4), 45 (3) & 75.

ICRC regel 87 (IVK/IIVK).

3. Bedömningen av om en civil direkt deltar i fientligheterna görs med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet och förutsätter att:

- (a) det måste vara antagligt att handlingen kommer att negativt påverka de militära operationerna eller den militära förmågan för en part i konflikten, eller, alternativt, kommer att orsaka dödsfall eller skada på personer eller objekt som är skyddade mot anfall (skadetröskel), och
- (b) det måste finnas ett direkt orsakssamband mellan handlingen och den antagliga skadan av själva handlingen eller av en koordinerad militär operation i vilken handlingen ingår som en integrerad del (direkt orsakande), och
- (c) handlingen måste vara särskilt avsedd för att direkt orsaka skada som motsvarar skadetröskeln till stöd för en part i konflikten och förfång för en annan (*belligerent nexus*).

318. Organiserade väpnade grupper

1. Civila som är medlemmar i organiserade väpnade grupper, och deltar i fientligheterna på ett sådant sätt att de kan anses fylla **en kontinuerlig stridsfunktion**, får anfallas även under den tid då de inte omedelbart förbereder eller deltar i fientligheterna. Detta skiljer medlemmar i organiserade väpnade grupper från civila som direkt deltar i fientligheterna vilka endast får anfallas under den omedelbara tid som de direkt deltar (se punkt 317). Medlemmar i organiserade väpnade grupper är militära mål under hela sitt medlemskap i den organiserade väpnade gruppen.

2. Bedömningen av vem som fyller en kontinuerlig stridsfunktion är oftast svår att göra. För att fastställa detta krävs kvalificerad och bearbetad underrättelse på högre militär nivå.

3. Medlemmar i organiserade väpnade grupper har, om de faller i en motparts våld, inte rätt till krigsfångestatus, men ska behandlas humanit. De kan straffas enligt nationella bestämmelser för sitt

deltagande i fientligheterna, men endast efter en rättvis rättegång som tillhandahåller alla rättsliga garantier.

4. Om en organiserad väpnad grupp uppfyller kraven för att "tillhöra" en part i konflikten (se punkt 311) kan de som är medlemmar i gruppen vara att anse som kombattanter.

TP I art. 44 (4), 45 (3) & 75.

ICRC regel 87 (IVK/IIVK).

319. Legosoldater

1. Legosoldater är militära mål under den tid som de direkt deltar i fientligheterna. De har inte kombattantstatus, och om de faller i en motparts våld har de inte rätt till krigsfångestatus. De kan straffas enligt nationella bestämmelser för sitt deltagande i fientligheterna, men endast efter en rättvis rättegång som tillhandahåller alla rättsliga garantier.

TP I art. 45 (3), 47 (1) & 75.

ICRC regel 108 (IVK).

2. En legosoldat är en person som:

- a. särskilt rekryterats inom landet eller utomlands för att strida i en väpnad konflikt;
- b. direkt deltar i fientligheterna;
- c. deltar i fientligheterna främst för personlig vinning och som också av en part i konflikten eller på dess vägnar utlovats materiell ersättning som är påtagligt högre än den som utlovas eller utbetalas till kombattanter med motsvarande grad och funktion i denna parts väpnade styrkor;
- d. varken är medborgare i en stat som är part i konflikten eller bosatt i ett område som kontrolleras av en part i konflikten;
- e. inte är medlem av de väpnade styrkorna tillhörande en part i konflikten; och
- f. inte har sänts på offentligt uppdrag, i egenskap av medlem i de väpnade styrkorna hos en stat som inte är part i konflikten.

TP I art. 47 (2).

320. Spioner

1. Personer som spionerar är militära mål och har inte rätt till krigsfångestatus om de faller i en motparts våld innan de återförenats med de väpnade styrkor som de tillhör. De kan då straffas för spioneri och för deltagande i fientligheterna under den tid som spioneriet pågått, men endast efter en rättvis rättegång som tillhandahåller alla rättsliga garantier.

LKR art. 29 (1); TP I art. 46 (1).

ICRC regel 107 (IVK).

2. Spioneri är att under falska förevändningar eller avsiktligen i hemlighet inhämta eller söka inhämta information av militärt värde.

3. Medlem av en part i konflikten som ägnar sig åt spioneri och *inte* är iförd uniform får behandlas som spion.

LKR art. 29 & 30; GK IV art. 5 (3); TP I art. 45 (3), 46 (1) och (4) samt 75 TP I art. 46 (4).

4. Medlem av en part i konfliktens som iförd egen uniform som inhämtar eller söker inhämta information, ska *inte* anses ägna sig åt spioneri.

LKR art. 29 (2); TP I art. 46 (2).

321. Fastställande av status

1. Vid tvekan om vilken status som en person har som omhändertagits under fientligheterna i en internationell väpnad konflikt ska denne behandlas som krigsfånge till dess att hans eller hennes status fastställts av en behörig domstol. Om domstolen fastställer att personen är kombattant har han/hon även fortsättningsvis rätt till krigsfångestatus. Avseende klassificering av omhändertagna personer, se kapitel 9 om behandling av frihetsberövade personer (art. 902-904).

TP I art. 45 (1).

DEL 5 SKYDDADE PERSONER

322. Civila

1. Personer som inte är medlemmar av de väpnade styrkorna är civila.

TP I art. 50 (1).

ICRC regel 5 (IVK/IIVK).

2. Civila får, som allmän regel, inte anfallas. Undantaget är om de direkt deltar i fientligheterna (se artikel 317).

TP I art. 48 & 51 (3); TP II art. 13 (3).

ICRC regel 6 (IVK/IIVK).

3. Vid tvekan om en person är civil, ska personen i fråga betraktas som civil.

TP I art. 50 (1).

323. Civilbefolkningen

1. Civilbefolkningen omfattar alla civila personer. Civilbefolkningen får inte anfallas och har rätt till ett allmänt skydd mot faror i samband med militära operationer och.

TP I art. 50 (2).

ICRC regel 5 (IVK/IIVK).

2. Att det inom civilbefolkningen finns personer som inte kan definieras som civila berövar inte befolkningen dess egenskap av civilbefolkning.

TP I art. 50 (3).

324. Personer försatta ur stridbart skick

1. Det är förbjudet att utsätta personer är försatta ur stridbart skick (*hors de combat*) för anfall.

LKR art. 23 (c); GK I art. 12 (1); GK II art. 12 (1); GK IV art. 16 (1); TP I art. 10 (1), 41 (1) & 85 (3) (e), TP II art. 4 (1) & 7 (1).

ICRC regel 47 och 87 (IVK/IIVK).

2. Som försatta ur stridbart skick betraktas:

- (a) var och en som är i en motparts våld,
- (b) var och en som är försvarslös på grund av medvetlöshet, skeppsbrott, sårskada eller sjukdom; samt
- (c) var och en som klart uttrycker sin avsikt att ge upp motståndet, under förutsättning att han eller hon avstår från varje fientlig handling och inte försöker att fly

TP I art. 41 (2).

ICRC regel 47 (IVK/IIVK).

3. Det är förbjudet att ge order om att det inte ska finnas några överlevande, att hota en motpart härmed eller att föra strid med utgångspunkt härifrån. Följaktligen får en person, som med vilka medel som helst tydligt visar vilja att ge upp motståndet, inte anfallas.

LKR art. 23 (d); TP I art. 40; TP II art. 4 (1).

ICRC regel 46 (IVK/IIVK).

325. Sårade, sjuka och skeppsbrutna

1. Alla sårade, sjuka och skeppsbrutna, vilken part de än tillhör, ska respekteras och skyddas och får inte anfallas.

GK I art. 12 (1); GK II art. 12 (1); TP I art. 10 (1) & 41 (1) & (2) (c); TP II art. 7 (1).

ICRC regler 47 och 109-111 (VK/IIVK).

2. "Sårade" och "sjuka" är sådana personer, militära eller civila, som på grund av chocktillstånd, sjukdom eller annan fysisk eller mental ohälsa eller svaghet är i behov av medicinsk hjälp eller vård. De sårade och sjuka är skyddade så länge de avstår från fientliga handlingar.

TP I art. 8 (1).

3. "Skeppsbrutna" är personer, militära eller civila, som är utsatta för fara på havet eller i andra vatten till följd av olycka eller missöde, som drabbat dem själva eller det fartyg eller luftfartyg som de var ombord på. De skeppsbrutna är skyddade så länge de avstår från fientliga handlingar.

TP I art. 8 (2).

326. Krigsfångar

1. Krigsfångar ska skyddas och får inte anfallas så länge de avstår från fientliga handlingar och inte försöker att fly.

TP I art. 41 (1) & (2).

ICRC regel 47 (IVK/IIVK).

327. Personer med vit flagg

1. Personer med vit flagg ger uttryck för en önskan att förhandla eller att ge upp motståndet. De får inte anfallas utan ska bemötas med varsamhet. För en utförligare redovisning av användandet av vit flagg, se kapitel 13 (Kommunikation och kontakt mellan motparterna).

LKR art. 32; TP I art. 41 (2) (b).

ICRC regel 58 (IVK/IIVK).

328. Sjukvårds- och själavårdspersonal

1. Sjukvårds- och själavårdspersonal, både militär och civil, ska skyddas och får inte anfallas.

GK I art. 24; GK II art. 36, 42; GK IV art. 20 (1) & (3); TP I art. 15 (1) & (5), 18 (1) & (3); TP II art. 9 (1).

ICRC regel 25 (IVK/IIVK).

Bestämmelser i svensk författning finns i 17 § totalförsvarets folk-rättsförordning (1990:12).

329. Militär sjukvårdspersonal

1. Sjukvårdspersonal som avdelats uteslutande för sjukvårdsuppgifter ska under alla omständigheter respekteras och skyddas. De får inte anfallas och inte heller ta aktiv del i fientligheterna. De förlorar sitt skydd om de vid sidan av sin humanitära uppgift utför handlingar som är skadliga för motparten. Om permanent sjukvårdspersonal faller i en motparts våld ska de återsändas till sina väpnade styrkor om de inte kvarhålls för att bistå krigsfångar.

GK I art. 24, 26, 28 (1) & 30 (1); GK II art. 37 (1) & (2); GK III art. 33 (1); TP I art. 8 (3) & 43 (2).

ICRC regel 25 (IVK/IIVK).

Bestämmelser i svensk författning finns i 8–11 §§ totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12).

2. Personal i väpnade styrkor, som på tillfällig basis avdelats till sjukvårdsuppgifter under en begränsad tid, såsom bårbärare, är icke-kombattanter då de utför sådana uppdrag. De får inte anfallas under tiden de utför sjukvårdsuppgifter. Temporär sjukvårdspersonal blir krigsfångar om de faller i en motparts våld.

GK I art. 25 & 29.

330. Militär själavårdspersonal

1. Själavårdspersonal som avdelats uteslutande för själavårdsverksamhet ska under alla förhållanden respekteras och skyddas. De får inte anfallas och inte heller ta aktiv del i fientligheterna. De förlorar sitt skydd om de vid sidan av sin humanitära uppgift utför handlingar som är skadliga för motparten. Om de faller i en motparts våld ska de återsändas till sina väpnade styrkor om de inte kvarhålls för att bistå krigsfångar.

GK I art. 24, 28 (1) & 30 (1); GK II art. 37 (1) & (2); GK III art. 33 (1); TP I, art. 8 d) och art. 43 (2).

ICRC regel 27 (IVK(IIVK)).

Bestämmelser i svensk författning finns i 12 § totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12).

331. Skyddande kännetecken och identitetskort

1. Sjukvårds- och själavårdspersonal har rätt att bära ett erkänt kännetecken (det röda korset, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen eller den röda kristallen) som signalerar att de är skyddade personer (se Annex B) och ska bära identitetskort som identifierar dem som skyddade personer (se Annex C). Frånvaron av sådan märkning fråntar dem inte på något sätt deras ställning som skyddade.

2. Många icke-kombattanter (t.ex. journalister, krigskorrespondenter, personer som åtföljer de väpnade styrkorna och besättningen på handelsfartyg och civila luftfartyg) innehar ett identitetskort som styrker deras status. Se Annex B och C för exempel på kännetecken och identitetskort utfärdade till icke-kombattanter.

GK I art. 40, 44; GK III art. 4 A (4) art. 4,1 42, bilaga IV; TP I art. 8 (12), 15 (5) 18 (1) & (3) – annex I såsom reviderat 30 nov 93 art. 1–5 & bilaga II.

Bestämmelser i svensk författning finns i 17 § totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

332. Hjälporganisationer

1. Hjälporganisationer, såsom de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna, som på eget initiativ, omhändertar och vårdar sårade, sjuka och skeppsbrutna, också i invaderade eller ockuperade områden, får inte anfallas.

GK I art. 18 (2) & (3) & 26 (1); GK II art. 24 (1); TP I art. 17 (1) 2. ICRC regel 31 & 32 (IVK/IIVK).

333. Personal i hjälpinsatser

1. Personal som deltar i humanitära hjälpinsatser ska respekteras, skyddas och får inte anfallas.

GK I art. 18 (2) & (3); TP I art. 17 (1) och 17, FN:s skyddskonvention art. 7:2.

ICRC regel 31 (IVK/IIVK).

334. Fredsinsatser

1. Det är förbjudet att rikta angrepp mot personal som deltar i en fredsinsats i enlighet med Förenta nationernas stadga, så länge de är berättigade till det skydd som civila och civila objekt har i enlighet med internationell humanitär rätt.

ICRC regel 33 (IVK/IIVK).

335. Journalister

1. Civila journalister som utför uppdrag å yrkets vägnar inom områden där väpnad konflikt pågår ska betraktas som civila. De ska respekteras, skyddas och får inte anfallas, så länge de inte direkt deltar i fientligheterna. Sådana journalister ska innehålla ett identi-

tetskort som styrker deras ställning som journalister. Se artikel 336 3. b. om krigskorrespondenter.

TP I art. 79 (1) & Annex II.

ICRC regel 34 (IVK/IIVK).

336. Personer som åtföljer de väpnade styrkorna

1. Personer som åtföljer de väpnade styrkorna utan att direkt tillhöra dem är att betrakta som civila. De får inte ta aktiv del i fientligheterna men äger rätt att bl.a. utföra leveranser, service och arbete åt militära enheter under förutsättning att de bemyndigats därtill av de väpnade styrkorna som de åtföljer.

2. Närvaron av civila som åtföljer de väpnade styrkorna gör inte att ett annars militärt mål inte får anfallas. Civila som åtföljer de väpnade styrkorna löper risken att utsättas för anfall som del av ett militärt mål.

TP I art. 51 (7).

3. Personer som åtföljer de väpnade styrkorna är bl.a.

- a. Civila medlemmar av besättningen på militära luftfartyg
- b. Krigskorrespondenter
- c. Leverantörer
- d. Medlemmar av arbetsenheter (personal) som sörjer för militärens välbefinnande
- e. Servicepersonal

4. Personer som åtföljer de väpnade styrkorna har rätt till krigsfångestatus om de faller i motpartens våld.

LKR art. 13; GK III art. 4 A (4).

Bestämmelser i svensk författning finns i 13 och 14 §§ totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12).

337. Personal på handelsfartyg och civila luftfartyg

1. Besättningen på handelsfartyg och civila luftfartyg (till exempel befälhavare, lotsar och elever), tillhörande en part i konflikten, är icke-kombattanter. De riskerar dock att anfallas som del av ett militärt mål. Om de faller i en motparts våld har de rätt till krigsfångestatus.

GK III art. 4 A (5).

338. Fallskärmsshoppare i nödsituation

1. En person som med fallskärm hoppar från ett luftfartyg i nödsituation får inte utsättas för anfall under nedfärden.

TP I art. 42 (1).

ICRC regel 48 (IVK/IIVK).

2. En person som hoppat från ett luftfartyg i nödsituation, ska efter att ha nått marken inom av motparten kontrollerat område, ges tillfälle att ge upp motståndet innan han/hon blir utsatt för anfall, såvida det inte tydligt framgår att personen utför en fientlig handling.

TP I art. 42 (2).

3. Luftburna trupper har inte rätt till detta skydd och får anfallas under nedfärden med fallskärm.

TP I art. 42 (3).

339. Civil civilförsvarspersonal

1. Civila civilförsvarsorganisationer och deras personal är skyddade och får inte anfallas.

TP I art. 62 (1).

2. Civil civilförsvarspersonal är personal som är avdelad för att utföra civilförsvarsuppgifter och innefattar de som är avdelade för att sköta det administrativa arbetet inom civilförsvarsorganisationer.

TP I art. 61 (3).

Bestämmelser i svensk författning finns i 6–7 §§ totalförsvarets folk-rättsförordning (1990:12).

3. "Civilförsvaret" innefattar att fullgöra alla eller några av de humanitära uppgifter som syftar till att skydda civilbefolkningen mot faror i samband med fientligheter eller katastrofer, att hjälpa den civila befolkningen att övervinna de direkta följderna av fientligheterna eller katastrofer samt att tillgodose nödvändiga förutsättningar för den civila befolkningens överlevnad. Civilförsvarsuppgifter innefattar:

- a. varning;
- b. utrymning;
- c. tillhandahållande och iordningställande av skyddsrum;
- d. genomförande av mörkläggnings;
- e. räddning;
- f. sjukvård, inbegripet första hjälpen och religiöst stöd;
- g. brandsläckning;
- h. spårning och utmärkning av farliga områden;
- i. sanering och liknande skyddsåtgärder;
- j. förläggning och bespisning av nödställda;
- k. räddningshjälp med att återställa och upprätthålla av ordningen i krisdrabbade områden;
- l. räddningsarbete med att återställa oumbärliga allmänna anläggningar i funktionsdugligt skick;
- m. akut omhändertagande av döda kroppar;
- n. bistånd till bevarandet av objekt som är nödvändig för överlevnad; samt
- o. sådan kompletterande verksamhet som krävs för att kunna fullgöra någon av ovanstående uppgifter, däribland planering och organisation.

TP I art. 61 (1)

4. Civil civilförsvarspersonals internationella kännetecken är en liksidig blå triangel mot orangefärgad bakgrund (se Annex B) och de ska bära identitetskort som anger deras status (se Annex C).

TP I art. 66 (3) & (4), Annex I såsom reviderat 30 nov 93 art. 15 & 16. Bestämmelser i svensk författning finns i 17 § totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12) samt i 4 § lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

5. Det skydd som civil civilförsvarspersonal är berättigad till upphör om de vid sidan av sina egentliga uppgifter utför eller används för att utföra handlingar som är skadliga för motparten. Skyddet upphör dock först efter det att en varning getts som inte beaktats.

TP I art. 65 (1).

6. Följande omständigheter innebär inte att en handling får anses som skadlig för motparten:

- a. att civilförsvarsuppgifter fullgörs under ledning eller kontroll av militära myndigheter;

- b. att civil civilförsvarspersonal samarbetar med militär personal när de fullgör civilförsvarsuppgifter;
- c. att viss militär personal är anknuten till civila civilförsvarsorganisationer;
- d. att fullgörande av civilförsvarsuppgifter tillfälligtvis kan vara till nytta för skadad eller sårad militär personal, särskilt sådana som försatts ur stridbart skick;
- e. att civil civilförsvarspersonal bär lätt personlig beväpning (vanligtvis handvapen för att skilja dem från kombattanter) för att upprätthålla ordningen eller för självförsvar; eller
- f. att civila civilförsvarsorganisationer byggts upp efter militärt mönster, samt att tjänstgöring i dem är obligatorisk.

TP I art. 65 (2) – (4).

DEL 6 SKYDDADE OBJEKT

340. Civila objekt

1. Enligt den humanitära rätten är civila objekt alla objekt som *inte* är militära mål. Se artikel 305 för definition av militära mål. Civila objekt får inte anfallas, förutom om och under den tid som, de är militära mål.

TP I art. 52 (1).

ICRC regel 9 & 10 (IVK/IIVK).

2. När det föreligger tvekan om ett objekt som normalt användes för civila ändamål (såsom platser avsedda för religiösa ändamål, hus och andra former av bostad eller skolor) utnyttjas för att effektivt bidra till militär verksamhet, ska antas att så *inte* är fallet.

TP I art. 50 (1) & 52 (3).

341. Objekt som är nödvändiga för civilbefolkningens överlevnad

1. Det är förbjudet att anfalla, förstöra, bortföra eller göra sådana objekt som är nödvändiga för civilbefolkningens överlevnad obrukbara.

TP I art. 54 (2).

ICRC regel 54 (IVK/IIVK).

2. Exempel på objekt som är nödvändiga för civilbefolkningens överlevnad är:

- a. livsmedel;
- b. jordbruksområden där livsmedel produceras;
- c. grödor;
- d. boskap;
- e. anläggningar och reservoarer för dricksvatten; och
- f. bevattningsanläggningar.

TP I art. 54 (2)

3. Objekt som är nödvändig för civilbefolkningens överlevnad får anfallas om den används av en motpart:

- a. som uppehålle enbart för medlemmar av dess väpnade styrkor; eller
- b. som direkt stöd för militära aktioner, förutsatt att anfallet inte kan förväntas medföra att civilbefolkningens livsmedels- och vattenförsörjning blir så otillräcklig, att befolkningen utsätts för svält eller blir tvungen att flytta.

TP I art. 54 (3) & (4)

4. Då en part i konflikten försvarar sitt nationella territorium mot invasion får objekt som är nödvändiga för civilbefolkningens överlevnad anfallas om objekten befinner sig inom det nationella territoriet och under partens egen kontroll och tvingade militär nödvändighet så kräver.

TP I art. 54 (5).

342. Sjukvårdsenheter och -formationer

1. Sjukvårdsenheter som avdelats uteslutande för sjukvårdsändamål ska under alla omständigheter respekteras och skyddas. Dessa får inte anfallas och inte heller utnyttjas i fientligheterna. De förlorar sitt skydd om de vid sidan av sin humanitära uppgift används för handlingar som är skadliga för motparten.

GK I art. 19 (1); GK II art. 22 (1), 23 & 24; GK IV art. 18 (1); TP I art. 12 (1) & (2); TP II art. 11 (1).

ICRC regel 28 (IVK/IIVK).

2. "Sjukvårdsenheter" är sådana anstalter eller andra enheter, militära eller civila, som är upprättade i medicinskt syfte. Termen "sjukvårdsenheter" är avsedd att ha en bred betydelse och omfattar:

- a. sjukhus och andra liknande enheter;
- b. blodtransfusionscentra;
- c. centra och institut för förebyggande hälsovård;
- d. medicinska förråd; och
- e. sjukvårds- och läkemedelslager som tillhör sådana enheter.

TP I art. 8 (5).

3. Sjukvårdsenheter kan vara fasta eller rörliga, permanenta eller tillfälliga.

TP I art. 8 (5).

4. Det skydd som sjukvårdsenheter har upphör endast när de vid sidan av användningen för humanitära uppgifter begagnas för handlingar som är skadliga för motparten. Skyddet upphör dock först efter det att en varning getts som inte beaktats.

GK I art. 21; TP I art. 13 (1); TP II art. 11 (2).

ICRC regel 25 (IVK/IIVK).

5. Följande handlingar ska inte anses som skadliga för motparten och berövar inte sjukvårdsenheter deras skydd:

- a. att enhetens personal utrustas med lätt personlig beväpning till självförsvar och till försvar av de sårade och sjuka i deras vård;
- b. att enheten skyddas av en truppavdelning, av vakter eller av en eskort;
- c. att det inom enheten påträffas handvapen och ammunition, som tagits från de sårade eller sjuka och som ännu inte överlämnats till behörig myndighet;
- d. att personal och materiel som tillhör veterinärtjänsten befinner sig vid enheten, utan att utgöra en integrerande del av densamma; och
- e. att enheten eller dess personals humanitära verksamhet utsträcks till vård av både civila och militära sårade eller sjuka.

GK I art. 22; TP I art. 13 (2).

343. Sjuktransporter

1. Sjuktransporter ska respekteras och skyddas, och får inte anfallas.

2. De förlorar sitt skydd om de vid sidan av sina humanitära uppgifter begagnas för handlingar som är skadliga för motparten.

GK I art. 35(1) & 36 (1); GK II art. 22, 25 & 39 (1); GK IV art. 21 (1), 22 (1) & 56 (2); TP I art. 21, 22 (2), 23 (1) & 24; TP II art. 11 (1).

ICRC regel 29 (IVK/IIVK).

3. Sjuktransporter bör inte vara beväpnade med manskapsbetjäna- de vapen med hänsyn till risken för att förväxlas med stridande fordon. Sjukvårdspersonalen i sjuktransporterna kan emellertid behålla sin personliga beväpning.

GK I art. 22 (1); GK II art. 35 (1); TP I art. 13 (2) (a) & 28 (3).

344. Krigsfångeläger

1. Krigsfångeläger får inte anfallas. Sådana läger ska utmärkas med bokstäverna "PW" (Prisoners of War) eller "PG" (Prisonniers de Guerre), på sådant vis att de tydligt kan urskiljas från luften.

GK III art. 23 (4).

2. Krigsfångar får inte användas för att med sin närvaro skydda vissa platser eller områden från stridshandlingar.

GK III art. 23 (1).

345. Interneringsläger

1. Civila får kvarhållas i interneringsläger. Interneringsläger får inte anfallas. Sådana läger ska märkas med bokstäverna "IC" (Internment Camp) på sådant sätt att de tydligt kan urskiljas från luften.

346. Objekt som används i hjälpinsatser

1. Objekt som används vid humanitära hjälpinsatser ska respekteras, skyddas och får inte anfallas.

GK IV art. 59, TP I art. 70, TP II art. 18:2.

ICRC regel 32 (IVK/IIVK).

347. Objekt som används i fredsinsatser

1. Det är förbjudet att rikta anfall mot objekt som används i en fredsinsats i enlighet med Förenta nationernas stadga, så länge som de har rätt till sådant skydd som tillkommer civila objekt i enlighet med internationell humanitär rätt.

ICRC regel 33 (IVK/IIVK).

348. Kulturegendom

1. Kulturegendom ska respekteras och skyddas. Parterna i en konflikt ska avhålla sig från varje fientlig handling mot kulturegendom.

2. Kulturegendom omfattar bl.a.:

- a) fast och lös egendom av stor betydelse för varje folks kulturarv, såsom minnesmärken, kyrkliga eller profana, av arkitektonisk, konstnärlig eller historisk art; arkeologiska miljöer; grupper av byggnader som i sin helhet har historiskt eller konstnärligt intresse; konstverk; manuskript, böcker och andra föremål av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt intresse; såväl som vetenskapliga samlingar och betydande samlingar av böcker eller arkiv eller av reproduktioner av de objekt som ovan beskrivits;
- b) byggnader vars huvudändamål är att vara förvarings- och utställningsplats för sådan lös kulturegendom som anges under a), såsom museer, stora bibliotek, arkiv och skyddsrum som i händelse av väpnad konflikt kan ge skydd för den lösa kulturegendom som anges under a);
- c) centra som inrymmer ett stort antal av sådan kulturegendom som anges under a) och b) och som i det följande kallas "centra för minnesmärken";
- d) byggnader för undervisning eller välgörande ändamål.

LKR art.27 (1); HK IX art. 5 (1); kulturkonventionen art. 4 (1) & (2); TP I art. 52 (2), 53 (a) & (b) & 85 (4) (d); TP II art. 16.

ICRC regel 38, 39 & 40 (IVK/IIVK).

2. Egendom som är av stor betydelse för ett folks kulturarv får inte användas för ändamål som kan medföra att den utsätts för förstörelse eller skada, eller anfallas om inte tvingande militär nödvändighet kräver detta. Sådan egendom får inte heller användas som stöd för den militära insatsen.

3. Byggnader som är upprättade för religion, välgörenhet, utbildning, konst och vetenskap, historiska minnesmärken, konstverk och vetenskapliga arbeten får inte tas i beslag, förstöras eller skadas. Alla former av stöld, plundring eller förskingring av, och alla former av vandalism riktad mot, egendom som är av stor betydelse för ett folks kulturarv är förbjuden.

LKR art. 56; kulturkonventionen art. 4(3).

ICRC regel 40 (IVK/IIVK).

4. Ockupationsmakter ska hindra olaglig utförsel av kulturegendom från ockuperat territorium och återföra olagligt utförd egendom till det ockuperade territoriets behöriga myndigheter.

Kulturkonventionens tilläggsprotokoll I art. 1, kulturkonventionens tilläggsprotokoll II art. 9:1 och 21.

ICRC regel 41 (IVK).

5. Kulturegendom och platser avsedda för religiösa ändamål ska märkas med det karakteristiska kännetecknet (se Annex B). I kulturkonventionen finns två grader av skydd. Det ena är ett allmänt skydd. Det andra är den högsta graden av skydd och gäller för viss egendom vilken ska föras in i ett speciellt internationellt register hos UNESCO. Ett särskilt kännetecken kan användas för att utmärka den förra typen av skyddad egendom, medan egendom som har den högsta graden av skydd ska föras med *tre* sådana kännetecken. All kulturegendom har dock rätt till skydd även om den saknar märkning.

LKR art. 27 (2); kulturkonventionen art. 16 & 17; kulturkonventionens tillämpningsföreskrifter art. 20.

6. Kulturegendom och platser avsedda för religiösa ändamål, som inte har ett särskilt skydd som sådana är som regel civila objekt och är därmed skyddade som sådana.

TP I art. 52(1).

7. Om kulturegendom och platser avsedda för religiösa ändamål utgör militära mål och ska anfallas kräver proportionalitetsprincipen särskilt att egendomen eller platsen inte ska skadas mer än vad uppdraget kräver.

TP I art. 51 (5) (b) & 52 (2).

8. Innan ett anfall riktas mot kulturegendom eller plats avsedd för religiösa ändamål ska motparten varnas att upphöra med den användning som gör att egendomen eller platsen är ett militärt mål.

TP I art. 57 (2) (c).

ICRC regel 20 (IVK/IIVK).

349. Anläggningar som innehåller farliga krafter

1. Anläggningar som innehåller farliga krafter, som dammar, vallar och kärnkraftsanläggningar, får, även om de utgör militära mål, inte anfallas om sådana anfall kan förorsaka att farliga krafter utlöses med svåra förluster bland civilbefolkningen som följd. Vid anfall mot *andra* anläggningar (t.ex. oljeraffinaderier och kemiska anläggningar) som innehåller farliga krafter ska särskild försiktighet iakttas.

TP I art. 56 (1); TP II art. 15.

ICRC regel 42 (IVK/IIVK).

2. Militära mål som är belägna på eller i grannskapet av anläggningar som innehåller farliga krafter, får inte anfallas om anfallen kan förorsaka att de farliga krafterna utlöses med svåra förluster bland civilbefolkningen som följd.

TP I art. 56 (1); TP II art. 15.

3. Det skydd som den humanitära rätten ger dammar, vallar och kärnkraftsanläggningar och andra militära mål nära dessa installationer är inte absolut. Under följande förhållanden upphör skyddet:

- a. för dammar eller vallar om de används för andra ändamål än sin normala funktion för regelmässigt, omfattande och direkt stöd för militära operationer, och ett anfall är den enda praktiska möjligheten att få stödet att upphöra;
- b. för kärnkraftverk om de levererar elektrisk ström för regelmässigt, omfattande och direkt stöd för militära operationer,

- och ett anfall är den enda praktiska möjligheten att få stödet att upphöra; och
- c. för andra militära mål belägna på eller i närheten av sådana anläggningar och installationer endast om de används för regelmässigt, omfattande och direkt stöd för militära operationer, och ett anfall är den enda praktiska möjligheten att få stödet att upphöra.

TP I art. 56 (2).

4. Parterna i konflikten ska undvika att placera militära mål i närheten av dammar, vallar och kärnkraftsanläggningar. Det är dock tillåtet med anläggningar som uppförts uteslutande i syfte att försvara de skyddade objekten mot anfall.

TP I art. 56 (5).

5. Dammar, vallar och kärnkraftsanläggningar bör förses med ett särskilt kännetecken bestående av en grupp av tre lysande orange-färgade cirklar placerade på samma axel (se Annex B). De har dock rätt till skydd i enlighet med vad som beskrivits ovan även om de saknar märkning.

TP I art. 56 (7), Annex I såsom reviderat 30 nov 93 art. 17.

350. Den naturliga miljön

1. De allmänna principerna för genomförandet av fientligheter är tillämpliga i förhållande till den naturliga miljön:
- A. Ingen del av den naturliga miljön får anfallas, utom när den är ett militärt mål.
- B. Ingen del av den naturliga miljön får förstöras, utom när det föreligger en tvingande militär nödvändighet.
- C. Anfall mot militära mål får inte inledas om de kan antas medföra oavsiktliga skador på miljön, som skulle vara överdrivna i jämförelse med den avsedda, konkreta och direkta militära fördelen.

ICRC regel 43 (IVK/IIVK).

2. Stridsmetoder och stridsmedel ska användas med tillbörlig hänsyn till skyddet och bevarandet av den naturliga miljön. Vid genomförandet av militära operationer ska alla praktiskt möjliga försiktighetsåtgärder vidtas i syfte att undvika och i vart fall i möjligaste mån minimera oavsiktliga skador på miljön. Brist på

vetenskaplig säkerhet i fråga om vissa militära operationers konsekvenser för miljön befriar inte en part i konflikten från skyldigheten att vidta sådana försiktighetsåtgärder.

ICRC regel 44 (IVK).

3. Vid krigföring ska försiktighet iakttas för att skydda den naturliga miljön mot omfattande, långvariga och svåra skador.

TP I art. 35 (3) & 55 (1).

ICRC regel 45 (IVK).

4. Anfäll som syftar till eller kan förväntas förorsaka skada på den naturliga miljön och därigenom inverka menligt på befolkningens hälsa eller möjligheter till överlevnad, är förbjudna.

TP I art. 55 (1).

ICRC regel 45 (IVK).

5. Den naturliga miljön får inte utsättas för repressalieanfäll.

TP I art. 55 (2).

6. Förstörelse av den naturliga miljön får inte användas som vapen.

ICRC regel 45 (IVK).

7. Det är förbjudet att anfälla skogar eller annan vegetation med brandvapen, utom när denna används för att skydda, dölja eller maskera kombattanter eller andra militära mål, eller när den i sig utgör ett militärt mål.

1980 års vapenkonvention protokoll III art. 2 (4).

351. Fartyg

1. Följande fartyg tillhörande en motpart ska inte anfallas:

- a. lasarettsfartyg;
- b. mindre fartyg som används för kusträddningsoperationer och sjuktransport;
- c. fartyg som beviljats fri lejd genom överenskommelse mellan parterna i konflikten (till exempel fartyg som medför krigsfångar eller humanitära förnödenheter);
- d. fartyg som transporterar kulturegendom under särskilt skydd;
- e. passagerarfartyg som endast medför civila passagerare;

- f. fartyg på religiösa, icke-militäriska vetenskapliga eller filantropiska uppdrag;
- g. mindre kustfiskefartyg och små båtar som används för lokal kusthandel;
- h. fartyg som har gett upp motståndet; och
- i. livflottar och livbåtar.

San Remo-manualen § 47.

352. Byggnader, material och skyddsrum för civilförsvar

1. Byggnader och materiel som användes för civilförsvarsändamål samt skyddsrum som är avsedda för civilbefolkningen ska anses som civila objekt och får inte anfallas.

TP I art. 62 (3).

2. Med materiel för civilförsvarsorganisationers ändamål avses sådan utrustning och sådana förnödenheter och transportmedel som civilförsvarsorganisationer använder för att fullgöra civilförsvarsuppgifter. Objekt som används för civilförsvarsändamål får inte anfallas.

TP I art. 61 (4) & 62 (3).

3. Byggnader, materiel och skyddsrum för civilförsvarsändamål bör förses med ett kännetecken bestående av en liksidig blå triangel mot orangefärgad bakgrund (se Annex B).

TP I art. 61 och 66 samt Annex I såsom reviderat 30 nov 93 art. 16.

4. Det skydd som byggnader, materiel och skyddsrum för civilförsvarsändamål är berättigade till upphör om de vid sidan av sina egentliga uppgifter används för handlingar som är skadliga för motparten. Skyddet upphör dock först efter det att en varning getts som inte beaktats.

TP I art. 65 (1), GK IV art. 79 & 83 (3).

DEL 7 SKYDDADE OMRÅDEN

353. Sjukhus- och säkerhetszoner

1. Sjukhus- och säkerhetszoner får inrättas av parterna i konflikten för att skydda följande personer från krigets verkningar:

- a. sårade, sjuka och äldre;
- b. barn under 18 år;
- c. gravida kvinnor; och
- d. föräldrar till barn under sju år.

GK I art. 23 (1); GK IV art. 14 (1).

2. Sjukhus- och säkerhetszoner får inte anfallas.

GK I Annex I art. 11; GK IV Annex I art. 11.

ICRC regel 35 (IVK/IIVK).

3. Skyddet för sådana zoner gäller också den personal som ansvarar för organisationen och förvaltningen av dessa zoner samt vården av de skadade och sjuka.

GK I art. 23 (1) & Annex I art. 1; GK IV Annex I art. 1 (1).

4. Sjukhuszoner bör placeras i glest befolkade områden belägna på avstånd från militära mål. De ska utmärkas med ett kännetecken bestående av sneda röda band mot vit botten. Zoner uteslutande reserverade för sårade och sjuka, bör utmärkas med de för detta ändamål erkända kännetecken (det röda korset, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen eller den röda kristallen) (se Annex B).

GK I Annex I art. 4 & 6; GK IV Annex I art. 4 & 6.

354. Neutraliserade zoner

1. Parterna i konflikten får, antingen direkt eller genom förmedling av neutral stat eller humanitär organisation, föreslå motparten att i det trakter, där strid förekommer, upprättas neutraliserade zoner för att utan åtskillnad skydda följande personer mot krigets verkningar:

- a. stridande och icke-stridande som är sårade eller sjuka; och

- b. civila, som inte deltar i fientligheterna och som inte utför något militärt arbete under sin vistelse i zonerna.

GK IV art.15 (1).

2. Så länge som motparten följer villkoren i överenskommelsen om upprättande av den neutraliserade zonen, får denna inte anfallas.

GK IV art.15 (1).

355. Oförsvrade orter

1. Det är förbjudet för parterna i konflikten att anfalla oförsvrade orter.

*LKR art. 25; HK IX art. 1–4; TP I art. 59 (1) & 85 (3) (d).
ICRC regel 37 (IVK/IIVK).*

2. En part i konflikten får som oförsvrad ort förklara varje bebodd ort i närheten av eller inom en zon där de väpnade styrkorna är i kontakt med varandra. Den oförsvrade orten får då ockuperas av en motpart.

TP I art. 59 (2).

3. En oförsvrad ort ska i allmänhet uppfylla följande villkor:

- a. samtliga kombattanter, liksom rörliga vapen och rörlig militär utrustning ska ha evakuerats;
- b. ingen fientlig användning av fasta militära installationer eller anläggningar får förekomma;
- c. inga fientliga handlingar får utföras av myndigheterna eller befolkningen; och
- d. ingen verksamhet till stöd åt militära operationer får äga rum.

TP I art. 59 (2).

4. Parterna i konflikten får komma överens om att inrätta oförsvrade orter även om dessa villkor inte är uppfyllda.

TP I art. 59 (5).

5. Den part i konflikten som kontrollerar en oförsvrad ort ska, såvitt möjligt, utmärka denna med sådant tecken som man kan ha kommit överens om med mot parten. Tecknen ska placeras så att

de är tydligt synliga, särskilt längs den oförsvarade ortens omkrets och gränser och på huvudvägar.

TP I art. 59 (6).

6. En ort förlorar sin ställning som oförsvarad ort om den upphör att uppfylla de villkor som angetts ovan, eller i en överenskommelse mellan parterna i konflikten om inrättande av den oförsvarade orten.

TP I art. 59 (7).

356. Demilitariserade zoner

1. Det är förbjudet att utföra militära operationer i, eller rikta anfall mot ett område som parterna i konflikten kommit överens om ska vara demilitariserad zon.

TP I art. 60 (1).

ICRC regel 36 (IVK/IIVK).

2. En demilitariserad zon ska i allmänhet uppfylla följande villkor:

- a. samtliga kombattanter, liksom rörliga vapen och rörlig militär utrustning, ska ha evakuerats;
- b. ingen fientlig användning av fasta militära installationer eller anläggningar får förekomma;
- c. inga fientliga handlingar får utföras av myndigheterna eller befolkningen; och
- d. varje verksamhet som har samband med de militära aktiviteterna ska ha upphört.

TP I art. 60 (3).

3. Den part som kontrollerar demilitariserad zon ska, såvitt möjligt, utmärka denna med sådant tecken som man kommit överens om med motparten. Tecken ska placeras så att de är tydligt synliga längs den demilitariserade zonens omkrets och gränser och på huvudvägar.

TP I art. 60 (5).

4. En zon förlorar sin ställning som demilitariserad zon om:
 - a. en part i väsentliga delar bryter mot de villkor som angetts ovan;
 - b. en part använder den demilitariserade zonen för ändamål som är relaterade till utförandet av militära operationer, då den har samtyckt till att inte göra detta; eller
 - c. en part ensidigt häver ett områdes ställning som demilitariserad zon, då den har samtyckt till att inte göra detta.

TP I art. 60 (7).

DEL 8 SKYLDIGHETER VID ANFALL

357. Proportionalitetsprincipen

1. Enligt proportionalitetsprincipen är det förbjudet att inleda anfall mot militära mål som kan förväntas medföra oavsiktliga förluster av människoliv bland civilbefolkningen, skador på civila, skador på civila objekt eller en kombination därav, som kan anses som överdrivna i jämförelse med den påtagliga och direkta militära fördel som kan förväntas.

TP I art. 51 (5) (b).

2. Den omständighet att ett anfall riktat mot ett militärt mål kan orsaka civila dödsfall eller skador på civila eller civila objekt innebär inte nödvändigtvis att anfallet är otillåtet enligt den humanitära rätten. Sådana oavsiktliga civila effekter får dock inte vara *oproportionerliga* i jämförelse med den konkreta och direkta militära fördel som kan förväntas. Detta är den s.k. proportionalitetsprincipen. (Se vidare artikel 204)

3. Proportionalitetstestet innebär att man frågar sig om ett anfall kan förväntas medföra oavsiktliga förluster av civila liv eller skador på civila och civila objekt eller en kombination av dessa (oavsiktlig civil förlust), som skulle vara överdrivna i jämförelse med den förväntade, konkreta och direkta militära fördelen med anfallet? Om svaret är ”ja” ska anfallet inställas eller avbrytas. Proportionalitetstestet ska alltid användas vid val av mål.

TP I art. 57 (2) (a) (iii).

ICRC regel 14 (IVK/IIVK).

358. Konkret och direkt militär fördel

1. Den militära fördelen vid tiden för anfall är den fördel i sin helhet som kan förväntas av den militära insatsen, eller operationen som anfallet utgör en del av, och inte av endast eller delar av insatsen eller operationen.

TP I art. 51 (5) (b), 52 (2) & 57 (2) (a) (iii).

2. En konkret och direkt militär fördel föreligger om befälhavaren har en ärlig och rimlig förväntan att anfallet kommer att kunna bidra till operationens allmänna framgång. Militär fördel kan inbegripa en rad olika hänsynstaganden, däribland de anfallande styrkornas säkerhet.

359. Försiktighetsåtgärder

1. Befälhavare ska göra allt som är praktiskt möjligt för att säkerställa att mål som anfallet är militära mål.

TP I art. 57 (2) a i.

ICRC regel 16 (IVK/IIVK).

2. Befälhavare ska vidta alla praktiskt möjliga försiktighetsåtgärder vid valet av stridsmedel och stridsmetoder i syfte att undvika, och i varje fall minimera, oavsiktliga förluster av civila liv, skador på civila och civila objekt.

TP I art. 57 (2) a ii.

ICRC regel 17 (IVK/IIVK).

3. Befälhavare ska göra allt som är praktiskt möjligt för att bedöma om anfallet kan förväntas medföra oavsiktliga förluster av civila liv, skador på civila, skador på civila objekt eller en kombination av dessa, som skulle vara överdrivna vid jämförelse med den förväntade, konkreta och direkta militära fördelen med anfallet.

TP I art. 57 (2) a iii.

ICRC regel 18 (IVK/IIVK).

4. När det är möjligt att välja mellan olika militära mål för att uppnå likvärdig militär fördel, ska det mål väljas på vilket ett anfall kan förväntas orsaka den minsta faran för civila och civila objekt. Se vidare artikel 205.

TP I art. 57 (3).

ICRC regel 21 (IVK/IIVK).

5. Vid genomförandet av militära operationer ska ständig försiktighet iakttas för att skydda civilbefolkningen, civila och civila objekt. Alla praktiskt möjliga försiktighetsåtgärder ska vidtas i syfte att undvika och i varje fall minimera oavsiktliga förluster av civila liv, skador på civila och civila objekt.

HK IX art. 2.3, TP I art. 57.1, 57:2 a ii, TP II art. 13.1, 1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 3.10, kulturkonventionens protokoll II art. 7.

ICRC regel 15 (IVK/IIVK).

360. Urskillningslösa anfall

1. Urskillningslösa anfall är förbjudna.

TP I art. 51 (4).

ICRC regel 11 (IVK/IIVK).

2. Urskillningslösa är anfall:

- a) som inte riktas mot ett bestämt militärt mål,
- b) som genomförs med en stridsmetod eller med ett stridsmedel som inte kan riktas mot ett bestämt militärt mål, eller
- c) som genomförs med en stridsmetod eller med ett stridsmedel vars verkningar inte kan begränsas på det sätt som krävs enligt internationell humanitär rätt,

och som därför, i vart och ett av dessa fall, är ägnade att träffa militära mål och civila eller civila objekt utan urskillning. Se vidare artikel 203.

TP I art. 51 (4).

ICRC regel 12 (IVK/IIVK).

3. Anfall genom bombardemang är, oavsett vilken metod eller vilket medel som används förbjudet om det såsom ett enda militärt mål behandlar ett antal skarpt avgränsade och tydliga militära mål som är belägna i en större eller mindre stad, i en by eller i ett annat

område där det finns en liknande koncentration av civila eller civila objekt.

TP I art. 51 (5) (a).

ICRC regel 13 (IVK/IIVK).

361. Inställa eller avbryta anfall

1. Ett anfall ska inställas eller avbrytas om det framkommer att anfallet inte är riktat mot ett militärt mål, eller att anfallet kan förväntas medföra oavsiktliga civila förluster, som skulle vara överdrivna i jämförelse med den avsedda, konkreta och direkta militära fördelen.

TP I art. 57 (2) (b).

ICRC regel 19 (IVK/IIVK).

362. Varning

1. Vid anfall som kan drabba civilbefolkningen ska en effektiv förhandsvarning ges, om inte omständigheterna utgör hinder för detta.

LKR art. 26; HK IX art. 6; TP I art. 57 (2) (c).

ICRC regel 20 (IVK/IIVK).

363. Skyldigheter att skydda civila från effekterna av anfall

1. Alla praktiskt möjliga försiktighetsåtgärder ska vidtas för att skydda civila. Sådana försiktighetsåtgärder är bl.a.:

- a. sträva efter att förflytta civilbefolkning, civila och civila objekt, som står under deras kontroll, från närheten av militära mål;
- b. undvika att förlägga militära mål till platser belägna inom eller i närheten av tätbefolkade områden; och
- c. vidta övriga nödvändiga försiktighetsåtgärder i syfte att skydda civilbefolkningen, civila och civila objekt, som står under deras kontroll, mot faror som uppkommer till följd av militära operationer.

TP I art. 58.

ICRC regel 22, 23 och 24 (IVK/IIVK).

364. Militära befälhavare, planerare och stabsofficerare

1. Befälhavare, planerare och stabsofficerare är enligt den humanitära rätten skyldiga att i syfte att skydda civilbefolkningen, civila och civila objekt:

- a. att göra allt som är praktiskt möjligt för att kontrollera att de mål mot vilka anfallen ska riktas är militära mål och inte skyddade enligt den humanitära rätten;
- b. att ständigt iaktta försiktighet för att skydda civilbefolkningen, civila och civila objekt;
- c. att vid valet av stridsmedel och stridsmetoder vidta alla praktiskt möjliga försiktighetsåtgärder för att undvika och i vart fall i möjligaste mån minska oavsiktliga förluster; och
- d. att avstå från att inleda anfall om ett sådant kan antas medföra oavsiktliga civila förluster, vilka skulle vara överdrivna i jämförelse med den avsedda, konkreta och direkta militära fördelen med anfallet.

TP I art. 57 (1) och (2) (a).

ICRC regler 15, 16, 17 och 18 (IVK/IIVK).

2. Vad som är ”praktiskt möjligt” är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Vid beslut ska hänsyn tas till ansvariga befälhavares ärliga bedömningar utifrån den information som rimligen är tillgänglig för dem vid den aktuella tidpunkten.

TP I art. 57 & 58.

3. Frågan om nödvändiga försiktighetsåtgärder har vidtagits ska besvaras utifrån objektiva utgångspunkter: Handlade befälhavaren, planeraren eller stabsofficeren på ett sätt som en förnuftig person skulle ha gjort under samma omständigheter?

365. Repressalier

1. Repressalier är helt förbjudna. All användning av våld och tvång måste ske i enlighet med den humanitära rätten.

GK IV art. 33 (3); TP I art. 51 (6) & 52 (1).

ICRC regel 145-147 (IVK) samt 148 (IIVK).

DEL 9 UPPLYSNINGSBYRÅ OCH CENTRALBYRÅ

366. Nationella upplysningsbyrån

1. Enligt GK IV ska varje part i konflikten vid uppkomsten av en väpnad konflikt och i vart fall av ockupation, upprätta en officiell byrå med uppgift att ta emot och lämna upplysningar rörande skyddade personer, som befinner sig i dess våld. Parten ska så snart som möjligt lämna denna byrå upplysningar om åtgärder, som vidtagits mot en skyddad person, som sedan mer än två veckor hållits i förvar, ålagts bestämd vistelseort eller internerats. Parten är också skyldig att se till att berörda myndigheter skyndsamt förser byrån med upplysningar om alla förändringar med avseende på dessa skyddade personer, såsom förflyttningar, frigivanden, hemsändanden, flykter, sjukhusvistelser, födelser och dödsfall. Liknande åtgärd ska vidtas av varje neutral stat eller annan stat som inte är part i konflikten och som inom sitt territorium tar emot personer som har rätt till status som krigsfångar.

GK IV art. 136.

ICRC regel 123 (IVK/IIVK).

2. Varje nationell byrå ska, utan dröjsmål, sända över upplysningar om skyddade personer till de stater vars medborgare personerna är eller till de stater i vilka de hade sin hemvist. Upplysningarna ska lämnas genom eventuell skyddsmakt och Internationella rödakorskommitténs efterforskningsbyrå (Central Tracing Agency). Den nationella byrån ska också svara på alla frågor som rör skyddade personer, om inte informationen kan medföra men för den berörda personen eller dennes släktingar.

GK IV art. 137 (1) & (2)

3. Sverige har genom sin ratificering av Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter och tilläggsprotokollen till konventionerna förbundit sig att upprätta en sådan nationell upplysningsbyrå som nu sagts.

4. I den utsträckning och under de förutsättningar som regeringen och Svenska Röda Korset avtalar om det, ska Svenska Röda Korset upprätta denna nationella upplysningsbyrå. Den nationella upplys-

ningsbyrån kommer att upprättas och avsluta sin verksamhet från den tidpunkt regeringen bestämmer.

GK III art. 122 samt GK IV art. 137–139.

Bestämmelser i svensk författning finns i 1–2 §§ i förordning (1996:1475) om skyldighet att lämna upplysningar m.m. rörande krigsfångar och andra skyddade personer.

5. Under tid när den nationella upplysningsbyrån är upprättad ska varje statlig myndighet som har uppgifter om identitet, vistelseort, hälsotillstånd och liknande förhållanden som avser krigsfångar och andra skyddade personer som är i Sveriges våld, i fråga om krigsfångar lämna dessa uppgifter till Totalförsvarets pliktverk och i fråga om andra skyddade personer till Migrationsverket. Totalförsvarets pliktverk och Migrationsverket ska vidarebefordra uppgifterna till den nationella upplysningsbyrån. Varje berörd statlig myndighet ska också till Totalförsvarets pliktverk respektive Migrationsverket överlämna uppsamlade värdeföremål och handlingar, som kvarlämnats av skyddade personer eller som efterlämnats av avlidna skyddade personer, om värdeföremålen och handlingarna är av vikt för de närmast anhöriga. Totalförsvarets pliktverk och Migrationsverket ska vidarebefordra föremålen och handlingarna samt uppgifter om gravars belägenhet till den nationella upplysningsbyrån.

Bestämmelser i svensk författning finns i 4 § i förordning (1996:1475) om skyldighet att lämna upplysningar m.m. rörande krigsfångar och andra skyddade personer.

ICRC regel 123 (IVK/IIVK).

6. På begäran av Svenska Röda Korset ska de myndigheter som under väpnad konflikt eller neutralitet kan få sådana uppgifter, föremål eller handlingar som avses i artikel 5 ovan bistå Svenska Röda Korset med att förbereda den nationella upplysningsbyråns verksamhet.

Bestämmelser i svensk författning finns i 5 § i förordning (1996:1475) om skyldighet att lämna upplysningar m.m. rörande krigsfångar och andra skyddade personer.

367. Centralbyrå

1. Internationella rödakorskommitténs efterforskningsbyrå (Central Tracing Agency, CTA) fungerar som central byrå för upplysningar angående skyddade personer. CTA har till uppgift att samla alla ovan nämnda upplysningar och sända över dem till vederbörande personers hemländer eller bosättningsländer, utom då det skulle kunna inverka menligt på de personer som berörs eller på deras anförvanter.

GK IV art. 140 (1) & (2).

KAPITEL 4

REGLER FÖR VAPENANVÄNDNING

DEL 1 INTRODUKTION

401. Syfte

1. Detta kapitel syftar till att sammanfatta den humanitära rättens regler och principer rörande vapen användning.

402. Allmänt

1. Den humanitära rätten reglerar både vilka vapen som är tillåtna (stridsmedel) och hur dessa får användas (stridsmetoder). Under en väpnad konflikt är det tillåtet för kombattanter att såra eller döda en motståndare. Stridsmedel och stridsmetoder som orsakar överflödigt skada eller onödigt lidande är dock förbjudna.

LKR art. 23 (e); TP I art. 35 (2).

ICRC regel 70 (IVK/IIVK).

2. Vapen, projektiler, material eller stridsmetoder får inte orsaka skador som är oproportionerliga i förhållande till den militära fördelen. Det är också förbjudet att använda vapen som är urskillningslösa, det vill säga sådana som inte kan riktas mot ett bestämt militärt mål eller vars verkningar inte kan begränsas.

TP I art. 51 (4).

ICRC regel 11, 12 och 71 (IVK/IIVK).

403. Överflödigt skada och onödigt lidande

1. "Överflödigt skada" och "onödigt lidande" är två begrepp som har ett nära samband. Att en skada är "överflödigt" innebär att den är mer omfattande än vad som är motiverat med hänsyn till det militära målet. Att ett lidande är "onödigt" innebär att det inte är nödvändigt med hänsyn till det militära målet.

2. Som en följd av detta är det inte tillåtet att använda vissa, bl.a. ammunition som lätt utvidgas eller tillplattas (s.k. dumdumkulor) i

människokroppen och som därigenom orsakar gapande sår som är extremt svårbehandlade.

1899 års Deklaration i Haag ang. förbud mot användande av kulor som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen § 2; LKR art. 23 (e); TP I art. 35 (2).

ICRC regel 70 och 77 (IVK/IIVK).

404. Operativa hänsyn

1. Syftet med våldsanvändning vid militära operationer är att göra det möjligt för Försvarsmaktens personal att utföra de uppdrag som lämnats till dem. Även om det därvid inte är möjligt att undvika "lidande" är det att anse som en operativ fördel att det våld som används begränsas till vad som är nödvändigt för att utföra uppdraget.

405. Grundläggande begränsningar

1. Begränsningarna när det gäller vapen användning kan delas upp i två breda kategorier:

- a. vapen som är förbjudna att använda (se del II); och
- b. begränsningar när det gäller användningen av tillåtna vapen (se del III).

406. Försvarsmaktens vapen och ammunition

1. Försvarsmaktens personal utrustas endast med vapen och ammunition som är tillåtna/tillåten enligt den humanitära rätten. Personalen måste dock ta självständigt ansvar för att de vapen och den ammunition de innehar används på ett sätt som är förenligt med den humanitära rätten och bl.a. inte orsakar överflödiga skador eller onödigt lidande.

LKR art. 23 (e); TP I art. 35 (2).

2. Sverige har ratificerat samtliga traktater som behandlas i detta kapitel, utom konventionen om klusterammunition (bereds för närvarande (september 2010) inom Regeringskansliet).

407. Användning av omhändertagna vapen och ammunition

1. I en konflikt får Försvarsmaktens personal omhändertagna vapen och ammunition från motparten. Den humanitära rätten utesluter inte att omhändertagna vapen och ammunition används av den som omhändertagit dem.

2. En förutsättning för att omhändertagna vapen och ammunition ska få användas är emellertid att dessa inte orsakar överflödigt skada eller onödigt lidande eller är urskillningslösa. Så är i allmänhet inte fallet med vapen av standardkaraktär. Har vapnen eller ammunitionen inte godkänts för svensk användning får de dock endast användas i nödfall.

LKR art. 23 (e); TP I art. 35 (2).

DEL 2 FÖRBJUDNA VAPEN OCH FÖRBJUDEN AMMUNITION

408. Allmänt

1. Vissa vapen är helt förbjudna enligt den humanitära rätten på den grunden att de är urskillningslösa till sin verkan eller för att de orsakar överflödigt skada eller onödigt lidande.

LKR art. 23 (e); TP I art. 35 (2) & 51.

ICRC regel 70 och 71 (IVK/IIVK).

409. Vapen med urskillningslös verkan

1. Vapen som till sin beskaffenhet är urskillningslösa är förbjudna. Ett vapen är urskillningslöst om det kan komma att utan urskillning träffa eller påverka militära mål och civila eller civila objekt. Vapen som inte kan riktas mot ett bestämt militärt mål eller vars verkningar inte kan begränsas är därför förbjudna.

TP I art. 51.

ICRC regel 71 (IVK/IIVK).

410. Förbjuden ammunition

1. Följande typer av ammunition är förbjudna:
 - a. projektiler som väger mindre än 400 gram och som antingen är explosiva eller laddade med explosiva eller lättantändliga substanser;
 - b. kulor, som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen, som kulor med hård mantel, om denna inte helt och hållet täcker kärnan eller som är försedda med inskränningar (dvs. hålspetsammunition eller "dumdumkulor");
 - c. kulor som är förgiftade;
 - d. kulor som resulterar fragment som inte syns på röntgen; och
 - e. klusterammunition (se art. 421).
2. Spårlyd är dock inte förbjudna så länge de används för märkning.

1899 års Deklaration i Haag ang. förbud mot användande av kulor som lätt utvidgas eller tillplattas i människokroppen § 2; LKR art. 23 (a). ICRC regel 72, 77 och 78 (IVK/IIVK).

411. Anti-personella landminor

1. Innehav eller användning av antipersonella minor är förbjudet genom Ottawakonventionen som antogs 1997. Sverige är part i denna konvention.

Ottawakonventionen art. 1 (1) (a) & (b).

2. En "antipersonell mina" är en mina som är konstruerad för att explodera genom en persons närvaro, närhet eller kontakt och som, skadar, dödar eller försätter en eller flera personer ur stridbart skick.

1980 års vapenkonventions protokoll II art. 2 (3); Ottawakonventionen art. 2 (1).

3. Alla minor som tillfogar skada eller död, genom en oskyldig handling av en icke-kombattant ingår i den ovan angivna definitionen av antipersonella minor.

4. Att använda minor som detoneras manuellt (till exempel genom landkabel eller elektronisk signal från en avlägsen eller skyddad plats) av Försvarsmaktens personal är inte förbjudet. Därför är inte

användningen av en explosiv anordning som detoneras manuellt, såsom Försvarsladdning 21, förbjuden. En antipersonell mina som är konstruerad för att explodera genom en persons "närvaro, närhet eller kontakt" får däremot inte användas av Försvarsmakten. Truppmminor med riktad sprängverkan är inte förbjudna om de är fjärrutlösta. Om vapen som framdriver fragment i en horisontell båge av mindre än 90 grader, såsom Försvarsladdning 21, placeras på eller ovanför marken, får de användas under max 72 timmar om de är placerade i omedelbar närhet till den militära enhet som placerade ut dem och att området övervakas av militär personal för att se till att civila effektivt stängs ute.

1980 års vapenkonventions protokoll II art. 5 (6).

5. Explosiva försåtvapen får inte användas som ett substitut för antipersonella minor.

6. *Avseende röjning m.m. se artiklar 433 och 434.*

412. Gift

1. Att använda gift eller förgiftade vapen är förbjudet på grund av risken för urskillningslös verkan. Som exempel är det förbjudet att förgifta eller förorena alla typer av vattenkällor. Att sätta upp ett anslag om att vattnet är förorenat eller förgiftat gör inte agerandet tillåtet eftersom både civila och kombattanter kan komma att dricka av vattnet och påverkas på samma sätt.

*LKR art. 23 (a); TP I art. 51 (4) (b) & (c) & 57 (1).
ICRC regel 72 (IVK/IIVK).*

413. Icke-detekterbara fragment

1. Det är förbjudet att använda vapen vars huvudsakliga effekt är att skada genom fragment, och som inte kan upptäckas genom röntgenstrålning i människokroppen.

*1980 års vapenkonventions protokoll I § 1.
ICRC regel 79 (IVK/IIVK).*

414. Miljöförändringsvapen

1. Det är förbjudet att som vapen använda miljöförändringsteknik som har omfattande, långvariga eller annars allvarliga effekter.

ENMOD.

415. Herbicider (växtbekämpningsmedel)

1. Det är förbjudet att använda herbicider (växtbekämpningsmedel) som stridsmetod om medlen:

- a. är av sådan art att de omfattas av förbudet mot kemiska vapen,
- b. är av sådan art att de omfattas av förbudet mot biologiska vapen,
- c. riktas mot växtlighet som inte utgör ett militärt mål,
- d. skulle medföra oavsiktliga förluster av civila liv, skador på civila och civila objekt eller en kombination därav, som är överdrivna i jämförelse med den förväntade konkreta och direkta militära fördel, eller
- e. skulle medföra omfattande, långvariga eller annars allvarliga skador på den naturliga miljön.

C-vapenkonventionens ingress.

ICRC regel 76 (IVK/IIVK).

416. Gas

1. Att använda kvävande, giftiga eller liknande gaser är förbjudet i alla sammanhang och under alla omständigheter.

1925 års Genèveprotokoll.

2. Rökbomber och rökammunition från indirekta eldsystem eller stridsvagnar får dock användas för att dölja en position eller förflyttning eller för att maskera ett mål.

417. Biologiska vapen

1. Det är förbjudet att använda biologiska vapen på grund av att de orsakar onödigt lidande och risken för urskillningslös verkan. Det är förbjudet för stater att utveckla, förvärva, lagra eller inneha biologiska vapen.

B-vapenkonventionen art. 1.

ICRC regel 73 (IVK/IIVK).

418. Kemiska vapen

1. Det är förbjudet att använda kemiska vapen. Som kemiska vapen räknas gifta kemikalier (det vill säga de kemiska ämnen som kan orsaka död, permanent skada eller tillfälligt oskadliggörande av människor och djur) och ämnen som kan användas för att framställa sådana kemikalier samt ammunition och anordningar som är utformade för att spridning av sådana kemikalier eller ämnen.

C-vapenkonventionen art. 1(1) & 2(1) – (3).
ICRC regel 74 (IVK/IIVK).

419. Tårgas och andra gaser (kravallbekämpningsmedel)

1. Det är förbjudet att som stridsmetod använda tårgas och andra kemiska ämnen som har en tillfällig funktionsnedsättande effekt.

C-vapenkonventionen art.1(5) & 2(7).
ICRC regel 75 (IVK/IIVK).

420. Laservapen

1. Det är förbjudet att använda laservapen som är särskilt konstruerade, för att som enda stridsmedelsfunktion, eller som en av sina stridsmedelsfunktioner, förorsaka bestående synförstörelse i förhållande till normal synförmåga (dvs. med blotta ögat eller med ett öga försett med korrektionslinser).

1980 års vapenkonventions protokoll IV art. 1.
ICRC regel 86 (IVK/IIVK).

2. Med ”bestående synförstörelse” avses en permanent och inte korrigerbar synförlust som är allvarligt invalidiserande. Allvarlig invaliditet motsvarar en synskärpa på mindre än 20/200 Snellen, mätt på båda ögonen.

1980 års vapenkonventions protokoll IV art. 4.

3. Förbudet avser inte användningen av lasersystem för legitima militära ändamål även om denna kan orsaka synförstörelse som oförutsedd eller oavsiktlig effekt. Till exempel är det tillåtet att använda ett lasersiktesystem i en stridsvagn, även om detta kan orsaka synförstörelse som en oavsiktlig effekt. Ett sådant laser-

siktesystem får dock inte användas i avsikt att förstöra synen hos motpartens kombattanter.

1980 års vapenkonventions protokoll IV art. 1.

421. Klusterammunition

1. Det är förbjudet att använda klusterammunition. Med klusterammunition avses konventionell ammunition som konstruerats för att sprida eller frigöra explosiva mindre stridsdelar som var och en väger under 20 kg. Undantaget gäller för bl.a. sådan ammunition som innehåller mindre stridsdelar som sprider rök eller ljus. Se vidare artikel 2 i 2008 års konvention om klusterammunition (art. 2).

Konventionen om klusterammunition art. 1.

DEL 3 BEGRÄNSNINGAR AV ANVÄNDNINGEN AV TILLÅTNA VAPEN

422. Allmänt

1. Denna del behandlar begränsningar när det gäller *användningen* av vapen som *inte* är förbjudna enligt den humanitära rätten.

2. Huvudregeln är att vapen inte får användas urskillningslöst eller på ett sådant sätt att de orsakar överflödigt skada eller onödigt lidande. Det är förbjudet att använda vapen på ett sätt som kan förväntas medföra oavsiktliga förluster av civila liv, skador på civila, skador på civila objekt eller en kombination därav, som är överdrivna i jämförelse med den förväntade konkreta och direkta militära fördelen.

LKR art. 23 (e); TP I art.35 (2) & 51 (4) (b) & (c).

ICRC regel 11 och 14 (IVK/IIVK).

423. Brandvapen

1. Med brandvapen avses varje vapen eller ammunition som är konstruerad för att genom en kemisk reaktion hos ett ämne riktas mot ett mål och antända föremål eller åstadkomma brännskador på människor genom inverkan av flammor, värme eller en kombination därav. Exempel på brandvapen är napalm, eldkastare, raketer,

handgranater, minor, försåtvapen och andra behållare av brandfarligt material.

1980 års vapenkonventions protokoll III art. 1.

2. Brandvapen innefattar inte:

- a. ammunition som kan ha brandverkan som bieffekt (såsom lys-, spårljus-, rökammunition eller signaleringssystem); eller
- b. ammunition som konstruerats för att kombinera genomslags-, tryck- eller splitterverkan med en tillkommande brandverkan (såsom pansarprojektiler, spränggranater, sprängladdade bomber och liknande ammunitionsslag med kombinerad verkan) i vilka brandeffekten inte är särskilt konstruerad för att förorsaka brännskador hos människor, utan för att användas mot militära mål som pansarfordon, luftmål, och anläggningar eller anordningar.

1980 års vapenkonventions protokoll III art. 1 (1) (b).

3. Det är förbjudet att använda brandvapen mot kombattanter om sådan användning resulterar i överflödigt skada eller onödigt lidande. Antipersonell användning av brandvapen är förbjuden om det är möjligt att använda ett mindre skadligt vapen för att försätta en person ur stridbart skick. Det är under alla omständigheter förbjudet att angripa civilbefolkningen som sådan, civila personer eller civila objekt med brandvapen.

LKR art. 23 (a); T I art. 35 (2); 1980 års vapenkonventions protokoll III art. 2 (1).

ICRC regel 84 och 85 (IVK/IIVK).

4. Det är förbjudet att använda brandvapen:

- a. under alla omständigheter för luftanfall mot ett militärt mål om detta är beläget inom en koncentration av civila;
- b. för andra anfall än luftanfall mot ett militärt mål om detta är beläget inom en koncentration av civila, utom om det militära målet är klart och tydligt åtskilt från de civila och alla praktiskt möjliga försiktighetsåtgärder vidtas för att begränsa oavsiktliga civila förluster; och
- c. mot skogar eller annan vegetation om inte denna används för att skydda, dölja eller maskera militära mål eller själva utgör ett militärt mål.

1980 års vapenkonventions protokoll III art. 2 (2) – (4).

5. Vid användning av brandvapen i skogar eller annan vegetation ska även de allmänna reglerna om skydd för den naturliga miljön beaktas. Se vidare artiklarna 350 och 521.

424. Försåtvapen och andra anordningar

1. Med "försåtvapen" avses anordning eller material som utformats, konstruerats eller anpassats för att döda eller skada och som på ett oväntat sätt träder i funktion när en person rubbar eller närmar sig ett till synes ofarligt föremål eller utför en till synes riskfri handling. Med "andra anordningar" avses ammunition och anordningar, däribland tillfälliga explosiva anordningar, som konstruerats för att döda, sår eller skada och som sätts i funktion manuellt, genom fjärrkontroll eller automatiskt efter viss tid.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 2 (4) & (5).

1. Försåtvapen och andra anordningar som är fästa vid eller för-
enade med följande objekt eller personer är förbjudna:

- a. internationellt erkända skyddselement eller kännetecken;
- b. sjuka, sårade eller döda personer;
- c. begravnings- eller kremeringsplatser eller gravar;
- d. sjukvårdsenheter, medicinsk utrustning, läkemedelsförråd eller sjuktransporter;
- e. barnleksaker eller andra bärbara föremål eller produkter speciellt avsedda för barns förplägnad, hälsa, hygien, beklädnad eller utbildning;
- f. matvaror eller drycker;
- g. köksutrustning eller -redskap (utom i militära anläggningar, förläggningar eller förråd);
- h. objekt som har religiös anknytning;
- i. historiska minnesmärken, konstföremål eller platser avsedda för religionsutövning, som utgör ett folks kulturella eller andliga arv; eller
- j. levande djur eller djurkroppar.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 7(1).

ICRC regel 80 (IVK/IIVK).

3. Det är förbjudet att använda försåtvapen eller andra anordningar utformade som skenbart ofarliga, bärbara föremål som är särskilt konstruerade för att innehålla explosiva ämnen.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 7 (2).

4. Explosiva försåtvapen får inte användas som ett substitut för antipersonella minor. Tillåten användning av försåtvapen får inte orsaka överflödig skada eller onödigt lidande. Det är under alla förhållanden förbjudet att använda minor, försåtvapen eller andra anordningar, som är så utformade eller är av sådan beskaffenhet att de förorsakar överflödig skada eller onödigt lidande.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 3 (3).

425. Tillåten användning av minor, försåtvapen och andra anordningar

1. Som berörts ovan (artikel 411) är det förbjudet att använda antipersonella minor, om de inte detoneras manuellt.

2. Med minor avses ammunition som är placerad på, under eller nära marken eller på annan yta och som är konstruerad för att explodera genom en persons eller ett fordonets närvaro, närhet eller kontakt. Som minor räknas också fjärrutlagda minor såsom minor som lagts ut med hjälp av artilleri, raket, granatkastare eller luftfartyg.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 2 (1) & (2); Ottawakonventionen art. 2 (2).

3. En stridsvagnsmina är en mina som är konstruerad för att explodera genom ett fordonets närvaro, närhet eller kontakt och som kommer att skada eller förstöra fordonet. Det primära syftet med en stridsvagnsmina är att skada eller förstöra det fordon som detonerar minan. Fordonets passagerare, eller de som är i närheten, kan dock också komma att skadas eller dödas.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 2 (1); Ottawa-konventionen art. 2 (1).

4. Alla praktiskt möjliga försiktighetsåtgärder ska tas för att skydda civila från verkningarna av minor, försåtvapen och andra anordningar. Vapnen får inte riktas mot civila och inte heller

användas urskillningslöst. Vapen används urskillningslöst om de placeras:

- a. så att de inte befinner sig vid eller är riktade mot ett militärt mål;
- b. med hjälp av stridsmetoder eller vapenbärare som inte kan riktas mot ett bestämt militärt mål; eller
- c. så att de kan förväntas förorsaka oavsiktlig civil förlust, som är överdriven i en jämförelse med den konkreta och direkta militära fördel som kan förväntas.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 3 (8).

ICRC regel 81 (IVK/IIVK).

5. Försåtvapen och andra anordningar får inte användas i områden med koncentration av civilbefolkning där strider mellan markstridskrafter inte är omedelbart förestående eller faktiskt pågår om inte:

- a. vapnen är placerade på eller i omedelbar närhet av ett militärt mål; eller
- b. åtgärder vidtas för att skydda civilbefolkningen (exempelvis genom att placera ut av vaktposter, utfärda varningar eller sätta upp stängsel).

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 7 (3).

6. Protokoll ska upprättas över placeringen av alla planerade minfält och över områden där storskalig och planerad användning av försåtvapen har skett. Ett protokoll ska också upprättas över alla andra minfält, minor och försåtvapen så att de kan desarmeras när de inte längre behövs. Efter fientligheternas avslutande ska parterna till konflikten röja eller på annat sätt göra dem ofarliga för civilbefolkningen.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 2 (9), 9 & 10 (1).

ICRC regel 82 och 83 (IVK/IIVK).

7. Det är förbjudet att använda minor, försåtvapen eller andra anordningar, som är försedda med en mekanism eller anordning, som är särskilt konstruerad för att få deras sprängladdning att explodera under minsökning vid normal användning av allmänt tillgängliga minsökare till följd av magnetisk påverkan eller annan påverkan utan beröring.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 3 (5).

8. En "självdeaktiverande mina" slutar permanent att fungera då en komponent (exempelvis ett batteri) är förbrukat. Självdeaktiverande minor är inte tillåtna om de är utrustade med röjningsskydd som fortsätter att fungera efter det att själva minan har upphört att fungera.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 2 (12) & 3 (6).

9. Med "röjningsskydd" avses en anordning som är ansluten till eller placerad under en mina och som aktiveras när försök görs att röja minan. Ett exempel på ett röjningsskydd är en handgranat, med sin sprint avlägsnad, placerad under en mina så att granaten exploderar när minan rörs.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 2 (14); Ottawa-konventionen art. 2 (3).

426. Fjärrutlagda minor

1. Med "fjärrutlagd mina" avses en mina som inte lagts ut direkt på plats, utan som placeras ut med hjälp av artilleri, missil, raket, granatkastare eller liknande hjälpmedel, eller som fälls från luftfartyg. Minor, som lagts ut med hjälp av ett landbaserat system inom mindre än 500 meters avstånd, betraktas inte som fjärrutlagd.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 2 (2).

2. Fjärrutlagda minor får bara användas inom ett militärt målsområde om deras placering kan registreras korrekt och de kan neutraliseras när de inte längre tjänar det militära syfte för vilket de utlagts. Varje mina ska ha:

- a. en effektiv självförstörande eller självneutraliserande mekanism; och
- b. en avståndskontrollerad mekanism som är konstruerad för att oskadliggöra eller förstöra minan.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 6 (3).

3. Vid utläggning eller fällning av minor som kan påverka civilbefolkningen ska en effektiv förvarning lämnas om detta är möjligt.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 6 (4).

427. Andra anordningar

1. Med ”andra anordningar” avses manuellt utplacerad ammunition och anordningar som är avsedda att döda, sår eller skada och som sätts i funktion manuellt, genom fjärrkontroll eller automatiskt efter viss tid. Till exempel innefattar denna kategori tidsfördröjda eller avståndskontrollerade explosiva anordningar. Restriktionerna för användningen av dessa ”andra anordningar” är detsamma som för minor och försåtvapen.

1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 2 (5) & 3 (1).

428. Kärnvapen

1. Kärnvapen är inte särskilt förbjudna genom en internationell traktat, men det finns på många grunder starka argument för att användningen av kärnvapen skulle strida mot internationell rätt, dessa inkluderar:

- a. de skulle förorsaka överflödigt skada och onödigt lidande;
- b. deras verkan skulle vara urskillningslös; eller
- c. deras användning skulle medföra omfattande, långvariga och svåra skador på den naturliga miljön.

LKR art. 23 (e); TP I art. 35, 51 & 57 (2).

2. På begäran av Förenta nationernas generalförsamling så lämnade Internationella domstolen (ICJ) 1996 ett rådgivande yttrande angående lagligheten av användningen av kärnvapen. En majoritet av domarna ansåg att hotet om eller användningen av kärnvapen generellt skulle strida mot krigets lagar och särskilt mot den humanitära rättens principer och regler. ICJ ansåg dock att den inte kunde nå ett slutligt beslut i frågan om hotet om eller användningen av kärnvapen var olaglig under extrema förhållanden av självförsvar, där en stats överlevnad står på spel.

429. Precisionsvapen

1. I dag har många väpnade styrkor precisionsvapen. Det finns dock inte någon skyldighet för de stater som innehar sådana att använda dessa vid alla typer av anfall. Anfall med konventionella friflygande vapen eller ostyrda vapen är tillåtna, så länge de används i enlighet med den humanitära rätten. Genom att använda pre-

cisionsvapen kan det däremot bli möjligt att anfalla under förhållanden då anfall med ostyrda vapen hade varit omöjligt med hänsyn till bl.a. distinktions-, proportionalitets- och försiktighetsprinciperna.

LKR art. 23 (e); TP I art. 35, 51 & 57.

430. Sjöminor

1. Det finns få restriktioner för användningen av sjöminor. Sjöminor måste kunna självneutralisera sig om kontrollen över dem förloras. Deras placering måste dokumenteras. De får inte utplaceras i neutrala vatten. När sjöminor först placeras ut i en stats territoriella vatten, måste det finnas möjlighet till fritt utträde för neutrala fartyg som befinner sig i hamnarna tillhörande den stat vars territoriella vatten har minerats.

HK VIII art. 1 (1) & (2) & 3 (2); San Remo-manualen §§ 82 (b) & 84–86.

431. Torpeder

1. Det är förbjudet att använda torpeder som inte sjunker eller oskadliggörs när de har missat sitt mål eller avslutat sin bana.

HK VIII art. 1 (3); San Remo-manualen § 79.

432. Exploderande ammunition

1. Det är förbjudet att använda kulor som exploderar i människokroppen.

LKR art. 23 (e); TP I art. 35 (2) och St.Petersburgsdeklarationen. ICRC regel 78 (IVK/IIVK).

DEL 4 EXPLOSIVA LÄMNINGAR EFTER KRIG

433. Röja, bortforsla eller förstöra

1. Enligt 1980 års vapenkonventions protokoll V om explosiva lämningar efter krig ska Sverige när de aktiva fientligheterna har upphört och så snart som möjligt, röja samt bortforsla eller förstöra explosiva lämningar efter krig i drabbade områden som står under dess kontroll.

2. Bl.a. ska Sverige vidta följande åtgärder:

- a) Kartlägga och bedöma den fara som explosiva lämningar efter krig utgör.
- b) Bedöma och prioritera behovet av och möjligheten att utföra utmärkning och röjning samt bortforsling eller förstöring.
- c) Utmärka och röja samt bortforsla eller förstöra explosiva lämningar efter krig.
- d) Vidta åtgärder för att mobilisera resurser för att genomföra dessa verksamheter.

1980 års vapenkonventions protokoll V art. 3.

434. Protokollföra och lagra uppgifter

1. Sverige ska också i största möjliga utsträckning och så långt som möjligt protokollföra och lagra uppgifter om användning och kvarlämnande av explosiv ammunition för att underlätta snabb utmärkning och röjning samt bortforsling eller förstöring av explosiva lämningar efter krig, utbildning om riskerna samt delgivning av relevanta uppgifter till annan part som kontrollerar ett drabbat område och till civilbefolkningen där.

2. Sverige ska också, när de aktiva fientligheterna har upphört och så långt som möjligt med förbehåll för sina legitima säkerhetsintressen, ställa sådana uppgifter till den eller de parter som kontrollerar området i fråga; detta kan göras bilateralt eller via en överenskommen tredje part, exempelvis via FN-systemet eller, på begäran, via någon annan berörd organisation som den part som lämnar uppgifterna har förvässat sig om genomför eller kommer att genomföra utbildning om risker och utmärkning och röjning samt bortforsling eller förstöring av explosiva lämningar efter krig i det drabbade området.

1980 års vapenkonventions protokoll V art. 4.

DEL 5 NYA VAPEN

435. Utveckling och införskaffandet av nya vapen

1. Vid studium, utveckling, anskaffning eller val av ett nytt vapen eller en ny stridsmetod finns det en skyldighet att ta ställning till om vapnets eller stridsmetodens användning under vissa eller alla omständigheter skulle vara förbjuden enligt den humanitära rätten.

TP I art. 36.

Bestämmelser i svensk författning finns i förordning (2007:936) om folkrättslig granskning av vapenprojekt.

KAPITEL 5

LANDKRIGETS LAGAR

DEL 1 INTRODUKTION

501. Syfte

1. Syftet med detta kapitel är att sammanfatta den humanitära rättens bestämmelser om fientligheters utövande på land.
2. Reglerna i kapitlet främst är tillämpliga för markstridskrafter, men de ska även tillämpas av sjö- och luftstridskrafter som genomför anfall på eller mot land, eller har effekt på land.
3. Detta kapitel måste läsas tillsammans med andra kapitel, främst kapitel 3 (Grundläggande regler för strid) och kapitel 4 (Regler för i vapenanvändning), för att en helhetsbild ska fås över gällande bestämmelser om fientligheters utövande. När det gäller behandling av personer och objekt som tillhör en motpart i konflikten och som är under Försvarmaktens kontroll, se följande kapitel:
 - a. Kapitel 8, Behandling av sårade, sjuka och skeppsbrutna;
 - b. Kapitel 9, Behandling av frihetsberövade personer;
 - c. Kapitel 10, Behandling av civila; och
 - d. Kapitel 11, Rättigheter och skyldigheter för ockupationsmakt.

DEL 2 TILLÅTNA OCH FÖRBJUDNA STRIDSMETODER

502. Krigslist

1. Med krigslist avses metoder för att uppnå fördelar mot en motpart, genom att förvirra eller vilseleda denne eller locka motparten att begå oöverlagda handlingar.

LKR art. 24; TP I art. 37 (2).

2. Det är inte förbjudet att använda krigslist om denna inte innebär en kränkning av en särskild regel inom den internationella humanitära rätten. Se särskilt artikel 503 om förrädiskt förfarande.

ICRC regel 57 (IVK/IIVK).

3. Exempel på tillåtna krigslistor är:

- a. överraskningar;
- b. bakhåll;
- c. simulerade anfall, tillbakadraganden eller flykter;
- d. simulerad tystnad och inaktivitet;
- e. att låta en liten styrka ge sken av att vara en stor;
- f. att konstruera byggnader, broar etc. som inte är avsedda att användas;
- g. att sända falska signalmeddelanden och att sända falska krigsrapporter och tidningar med syftet att de ska fångas upp av motparten;
- h. att använda motpartens signaler, lösenord, trådlösa kods signaler, anropssignaler och kommandoord;
- i. att över radio genomföra falska militära övningar på en frekvens som lätt avlyssnas, när betydande truppförflyttningar äger rum på annan plats;
- j. att låtsas att kommunikation sker med trupper eller förstärkningar som inte existerar;
- k. att flytta landmarkeringar;
- l. att konstruera skenmål föreställande flygfält och luftfartyg;
- m. att placera ut skenmål föreställande vapen och stridsvagnar;
- n. utplacera ut skenmål föreställande minor;
- o. att ta bort märken från uniformer;
- p. att klä personerna som tillhör samma enhet i flera olika enheters uniformer för att få motparten att tro att de möter en stor styrka; eller
- q. att ge falska marksignaler för att få luftburen personal eller förnödenheter att släppas i ett fientligt område, eller att få luftfartyg att landa i ett fientligt område.

503. Förrädiskt förfarande

1. Det är förbjudet att använda förrädiskt förfarande för att döda, sårar eller tillfångata en motståndare. Som förrädiskt förfarande anses sådana handlingar som är ägnade inge förtroende hos motståndaren, och att få denne att uppfatta sig som berättigad till eller skyldig att bevilja skydd enligt den humanitära rätten, i avsikt att svika detta förtroende.

*LKR art. 23 (b) & (f); TP I art. 37 (1).
ICRC regel 65 (IVK/IIVK).*

2. Exempel på förrädiska förfaranden är:

- a. att låtsas ha för avsikt att förhandla under parlamentärflagga eller att låtsas kapitulera;
- b. att låtsas vara stridsoduglig på grund av skador eller sjukdom;
- c. att låtsas ha ställning som civil- eller icke-kombattantstatus;
- d. att låtsas ha ställning som skyddad genom att använda tecken, emblem eller uniformer som tillhör Förenta nationerna eller neutrala eller andra stater som inte är parter i konflikten; eller
- e. att träffa en överenskommelse om att ställa in fientligheterna i avsikt att med överrumpling anfälla en motpart som litar på överenskommelsen.

LKR art. 23 (f) & 34; TP I art. 37 (1).

ICRC regel 58, 64 och 65 (IVK/IIVK).

504. Användning av kännetecknen det röda korset, röda halvmånen eller röda kristallen

1. Det är förbjudet att använda kännetecknen det röda korset, den röda halvmånen eller den röda kristallen på ett oriktigt sätt.

TP I art. 38 (1) & 85 (3) (f), TP III art. 2.

ICRC regel 59 (IVK/IIVK).

2. I Sverige får dessa kännetecken endast användas som kännetecken för militär sjukvård, militärpräster, den internationella rödakorsrörelsen (inklusive Svenska Röda Korset) samt de beredskapsregistrerade ambulanser och sjukhus som har tillstånd att vara utmärkta redan i fredstid.

Bestämmelser i svensk författning finns i 1 och 2 §§ lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

505. Användning av vit flagg och andra internationellt erkända skyddande kännetecken eller -signaler

1. Det är förbjudet att:

- a. använda de skyddande kännetecken eller signaler som regleras i Genèvekonventionerna eller tilläggsprotokollen på ett oriktigt sätt;

- b. avsiktligt missbruka andra internationellt erkända skyddande kännetecken eller signaler, däribland parlamentärflagg, och kännetecknet för skydd av viss kulturegendom; och
- c. använda Förenta nationernas kännetecken och uniformer utan tillstånd av denna organisation.

LKR art. 23, TP I art. 38.

ICRC regel 58, 59, 60 och 61 (IVK/IIVK).

506. Flaggor, militära emblem, uniformer tillhörande neutrala stater eller andra stater icke-part i konflikten

1. Det är förbjudet att i väpnad konflikt använda flaggor, militära kännetecken, tjänstetecken eller uniformer som tillhör neutrala stater eller andra stater som inte är parter i konflikten.

TP I art. 39 (1).

ICRC regel 63 (IVK/IIVK).

507. Flaggor, militära emblem, uniformer tillhörande motparten

1. Det är förbjudet att använda en motparts flaggor, militära kännetecken, tjänstetecken eller uniformer.

TP I art. 39 (2).

ICRC regel 62 (IVK/IIVK).

508. Pardon

1. Det är förbjudet att ge order om att det inte ska finnas några överlevande, att hota en motpart med detta eller att föra strid med den utgångspunkten.

LKR art. 23 (d); TP I art. 40; TP II art. 4 (1).

ICRC regel 46 (IVK/IIVK).

2. Det är förbjudet att anfälla en kombattant som är, eller som med hänsyn till omständigheterna bör erkännas vara, försatt ur stridbart skick. Se vidare artikel 324.

TP I art. 41 (1) & 85 (3) (e).

ICRC regel 47 (IVK/IIVK).

509. Frisläppande av krigsfångar när ett korrekt omhändertagande inte är möjligt

1. Då personer, som är berättigade till skydd som krigsfångar, har fallit i en motparts våld under sådana ovanliga stridsförhållanden som hindrar att de förs till förläggningar i enlighet med bestämmelserna i GK III (art. 19), ska de frigges och alla praktiskt möjliga försiktighetsåtgärder ska vidtas för att trygga deras säkerhet. Information om en krigsförandes skyldigheter när det gäller förflyttning av krigsfångar, finns i kapitel 9 (Behandling av frihetsberövade personer).

GK III art. 19 & 20; TP I art. 41 (3).

2. "Ovanliga stridsförhållanden" kan exempelvis vara att en fjärrpatrull som tar tillfånga en eller flera krigsfångar saknar möjlighet att se till att dessa blir förda till förläggningar. Patrullen är i så fall skyldig att släppa krigsfångarna fria och vidta alla praktiskt möjliga försiktighetsåtgärder för att trygga deras säkerhet. Detta kan innebära att se till att krigsfångarna har tillräckligt med mat och vatten eller annat stöd de behöver för att de ska kunna återförenas med sina egna styrkor.

TP I art. 41 (3).

ICRC regel 118 (IVK/IIVK).

510. Sabotage

1. Sabotage är tillåtet enligt den humanitära rätten, så länge som föremålet för sabotaget är ett militärt mål. Sabotörer är personer som agerar bakom motpartens linjer för att förstöra.

TP I art. 52 (2).

2. Sabotörer som bär uniform är kombattanter och har rätt till krigsfångestatus om de faller i en motparts våld.

TP I art. 44 (2) & (3).

3. Civila sabotörer eller militära sabotörer som inte bär uniform har inte rätt till krigsfångestatus, utan får behandlas som spioner. De får dömas i enlighet med den kvarhållande statens lagstiftning

efter en rättvis rättegång som tillhandahåller alla rättsliga garantier. Se även artikel 320 och 511 om spioner.

LKR art. 29 & 30; GK IV art. 5 & 68 (2); TP I art. 44 (4), 45 (3), 46 & 75.

511. Spioneri

1. Med spioneri avses hemligt insamlande av upplysningar bakom motpartens linje, eller i ett stridsområde, av den som bär civila kläder eller att på annat sätt är förklädd eller dold. Spioner är de som sysslar med spioneri. Även om spioneri inte är förbjudet enligt den humanitära rätten får spioner som faller i motpartens våld dömas i enlighet med den kvarhållande statens lagstiftning efter en rättvis rättegång.

LKR art. 29 & 30; GK IV art. 5 & 68 (2); TP I art. 44 (4), 45 (3), 46 & 75.

2. Medlemmar av de väpnade styrkorna som samlar in upplysningar när de bär uniform anses inte vara spioner och har rätt till krigsfångestatus. Medlemmar av de väpnade styrkorna som samlar in upplysningar när de inte bär uniform kan anses som spioner. För ytterligare information om statusen på personer som faller i en motparts våld då de ägnar sig åt spioneri, se artikel 320.

*LKR art. 29; TP I art. 46 (1) & (2).
ICRC regel 107 (IVK).*

512. Avrättning och prisjakt

1. Lönnmord är förbjudna. Med lönnmord avses att döda en utvald icke-kombattant på grund av ett politiskt eller religiöst motiv. Det är emellertid inte förbjudet att skicka en detachering eller enskild medlem av de väpnade styrkorn för att genom ett plötsligt anfall döda någon som är kombattant.

TP I art. 51 (2).

2. Om en part får information om ett lönnmord planeras för dess räkning ska parten göra sitt yttersta för att förhindra att handlingen utförs.

3. Det är förbjudet att sätta ett pris på en enskild fiendes huvud eller att erbjuda en belöning för att tillfångata en fiende ”död eller levande”.

513. Urskillningslösa anfall

1. Bombardemang av ett militärt mål får inte vara urskillningslöst. Det är, oberoende av vilka metoder eller medel som kommer till användning (luftfartyg, artilleri, granatkastare, fartygseld, missiler etc.), förbjudet att utföra ett anfall genom bombardemang som behandlar ett antal skarpt avgränsade och tydliga militära mål, som är belägna i en stad, i en by eller i ett annat område med en liknande koncentration av civila eller civila objekt, såsom ett enda militärt mål.

TP I art. 51 (4) & (5) (a) & 85 (3) (b).

ICRC regel 13 (IVK/IIVK).

2. Det är förbjudet att inleda anfall som kan förväntas medföra oavsiktliga förluster av civila liv, skador på civila, skador på civila objekt eller en kombination därav, som är överdrivna i jämförelse med den förväntade konkreta och direkta militära fördelen

TP I art. 51 (5) (b).

ICRC regel 14 (IVK/IIVK).

514. Belägring

1. Det är förbjudet att rikta anfall mot orter, städer, byar, bostäder eller byggnader som inte försvaras.

LKR art. 25; HK IX (1) – (4); TP I art. 59 (1) & 85 (3) (d).

ICRC regel 37 (IVK/IIVK).

2. Då en ort är försvarad, ska den anfallande styrkans befälhavare, utom vid överfall, vidta alla praktiskt möjliga åtgärder för att ge motståndaren effektiv förhandsvarning ett nära förestående bombardemang. Plundring är under alla omständigheter förbjudet, även då en stad intas genom överfall.

LKR art. 26, 28, 47 & 56; HK IX art. 7; GK IV art. 33 (2); TP I art. 57 (2) (c); TP II art. 4 (2) (g).

ICRC regel 20, 52 (IVK/IIVK).

3. Alla nödvändiga åtgärder ska vidtas för att, i möjligaste mån, skona byggnader som är avsedda för gudstjänst, konst, vetenskap och välgörenhet samt sjukhus och uppsamlingsplatser för sjuka och sårade under förutsättning att dessa inte också används för militära ändamål. Antingen de boende, eller motparten i det belägrade området, bör förse byggnader eller platser som ska skyddas med synbara märken och underrätta den anfallande styrkan om märkningen.

LKR art. 27; HK IX art. 5; kulturkonventionen art. 4; GK I art. 19(1); GK IV art. 18 (1) & (4) & 19; TP I art. 52, 53 (a) & 85 (4) (d); TP II art. 16.

4. Diplomatisk eller konsulär personal som tillhör en neutral stat, ska inte hindras att lämna en belägrad plats innan fientligheterna börjar. Ett sådant privilegium kan inte göras gällande när fientligheterna pågår. Om sådan diplomatisk eller konsulär personal frivilligt beslutar sig för att stanna, underkastar de sig samma risker som andra civila i området.

5. Om omständigheterna så tillåter, ska parterna i konflikten eftersträva att träffa lokala överenskommelser om att sårade, sjuka, personer med funktionsnedsättning, äldre, barn och gravida kvinnor ska föras bort från det belägrade området.

Parterna ska också tillåta genomfart till dylika områden av:

- a. själavårdande personal oavsett dessas religion;
- b. sjukvårdspersonal och sjukvårdsmateriel;
- c. försändelser till sjukvårds- och sjukhusförråd;
- d. objekt som är nödvändiga för religiösa ändamål och avsedda för civilt bruk; och
- e. nödvändiga livsmedel, kläder och stärkande medel som är avsedda för barn under arton år, samt gravida och nyförlösta kvinnor.

GK I art. 15 (3); GK II art. 18 (2); GK IV art. 17 & 23 (1); TP I art. 70 (1) & (2).

6. Parterna i konflikten ska, med förbehåll för rätten till kontroll, tillåta och underlätta snabb och fri passage för sådan humanitär hjälp till behövande civila som är av opartisk natur och inte innebär någon otillbörlig åtskillnad.

GK IV art. 23.

ICRC regel 55(IVK/IIVK).

515. Mänskliga sköldar

1. Det är förbjudet att använda skyddade personer, som civila eller krigsfångar, för att skydda militära mål från anfall.

GK IV art. 28; TP I art. 51 (7).

ICRC regel 97 (IVK/IIVK).

516. Kulturella och religiösa objekt

1. Kulturegendom ska respekteras och skyddas. Särskild försiktighet ska vid militära operationer iakttas för att undvika skador på byggnader som är avsedda för religion, konst, vetenskap, undervisning eller välgörande ändamål samt historiska minnesmärken, om inte dessa är militära mål. Egendom som är av stor betydelse för ett folks kulturarv får inte utsättas för anfall, om inte en tvingande militär nödvändighet kräver detta.

LKR art.27 (1); HK IX art. 5 (1); kulturkonventionen art. 4 (1) & (2); TP I art. 52 (2), 53 (a) & (b) & 85 (4) (d); TP II art. 16.

ICRC regel 38, 39 & 40 (IVK/IIVK).

2. Det är, om det inte föreligger en tvingande militär nödvändighet, förbjudet att använda egendom som är av stor betydelse för ett folks kulturarv för ändamål som skulle kunna medföra att den utsätts för förstörelse eller skada. Det är också förbjudet att använda sådan egendom som stöd för den militära insatsen.

3. Se även artikel 348 om kulturegendom för fullständig redogörelse för det skydd som kulturegendom har.

517. Terror mot civilbefolkningen

1. Våldshandlingar eller hot om våld vars primära syfte är att sprida skräck hos civilbefolkningen är förbjudna. Skyddet av civila är en av den humanitära rättens grundläggande principer. Våldshandlingar och hot om våld som syftar till att sprida terror bland civilbefolkningen är inte under några omständigheter, acceptabelt, även om den civila befolkningen uppvisar en fientlig attityd gentemot Försvarmaktens närvaro.

TP I art. 51 (2); TP II art. 13 (2).

ICRC regel 2 (IVK/IIVK).

518. Utsvältning av civilbefolkning

1. Utsvältning av civilbefolkning är förbjuden såsom stridsmetod. Detta innebär att det är förbjudet att anfälla, förstöra, föra bort eller göra obrukbar sådana objekt som är nödvändiga för civilbefolkningens överlevnad.

2. Se även artikel 341 rörande skyddet för objekt som är nödvändiga för civilbefolkningens överlevnad.

TP I art. 54 (1); TP II art. 14.

ICRC regel 53 och 54 (IVK/IIVK).

519. Våldtäkt och annat sexuellt våld

1. Våldtäkt och andra former av sexuellt våld är förbjudet.

TP I art. 75 och 76; TP II art. 4.

ICRC regel 93 (IVK/IIVK).

520. Skyddet av miljön

1. De allmänna principerna för genomförandet av fientligheter är tillämpliga på den naturliga miljön:

- a. Ingen del av den naturliga miljön får anfallas, om den inte är ett militärt mål.
- b. Det är förbjudet att förstöra någon del av den naturliga miljön, om det inte föreligger en tvingande militär nödvändighet.
- c. Det är förbjudet att inleda anfall mot ett militärt mål om anfallet kan antas medföra oavsiktliga skador på miljön, som kan antas vara överdrivna i jämförelse med den förväntade, konkreta och direkta militära fördelen.

ICRC regel 43 (IVK/IIVK).

2. Stridsmetoder och stridsmedel ska användas med tillbörligt beaktande av skyddet för och bevarandet av den naturliga miljön. Vid genomförandet av militära operationer ska alla praktiskt möjliga försiktighetsåtgärder vidtas i syfte att undvika och i varje fall i möjligaste mån minimera oavsiktliga skador på miljön. Brist på vetenskaplig säkerhet i fråga om vissa militära operationers

konsekvenser för miljön befriar inte en part i konflikten från skyldigheten att vidta sådana försiktighetsåtgärder.

ICRC regel 44 (IVK).

3. Vid krigföring ska försiktighet iakttas i syfte att skydda den naturliga miljön mot omfattande, långvariga och svåra skador.

TP I art. 35 (3) & 55 (1).

ICRC regel 45 (IVK).

4. Anfall som syftar till eller kan förväntas förorsaka skada på den naturliga miljön och därigenom inverka menligt på befolkningens hälsa eller möjligheter till överlevnad, är förbjudna.

TP I art. 55 (1).

ICRC regel 45 (IVK).

5. Den naturliga miljön får inte utsättas för repressalieanfall. Se även artikel 365 om repressalier.

TP I art. 55 (2).

6. Förstörelse av den naturliga miljön får inte användas som vapen.

ICRC regel 45 (IVK).

7. Det är förbjudet att utsätta skogar eller annan vegetation för angrepp med brandvapen, utom när sådana naturelement används för att skydda, dölja eller maskera kombattanter eller andra militära mål, eller när de i sig själva utgör militära mål.

1980 års vapenkonvention protokoll III art. 2 (4).

8. Det är förbjudet att åstadkomma skada eller förstörelse för en annan stat genom militär eller annan fientlig användning av miljöförändringsteknik som har vidsträckta, långvariga eller allvarliga verkningar. Med "miljöförändringsteknik" avses varje teknik som syftar till att, genom avsiktlig manipulering av naturliga processer, förändra jordens dynamik, sammansättning eller struktur.

ENMOD art. 1 (1) & 2.

DEL 3 OBJEKT PÅ STRIDSFÄLTET

521. Förstörelse och beslag

1. Det är, om inte tvingande militär nödvändighet kräver detta, förbjudet att förstöra eller beslagta objekt som tillhör en motpart, oavsett om den tillhör enskilda individer eller staten.

LKR art. 23 g och 56.

ICRC regel 50 (IVK/IIVK).

522. Krigsbyte

1. All militär utrustning tillhörande motparten, som omhändertas eller hittas på stridsfältet, tillfaller den tillfångatagande staten. Krigsbyte inbegriper alla föremål som omhändertagits tillsammans med krigsfångar med undantag för dessas personliga tillhörigheter.

2. Särskilda regler finns rörande bl.a. sjukvårdsenheter och material avdelat för civilförsvarsorganisationer.

LKR art. 53; GK I art. 33 & 35, GK III art. 18 (1), TP I art. 67.

ICRC regel 49 (IVK).

523. Personliga tillhörigheter som tillhör en motpart

1. Andra personliga tillhörigheter som tillhör en motpart än vapen och militära papper får, om de omhändertas eller hittas på stridsfältet, endast tas i beslag om det skulle vara tillåtet på ockuperat område. För mer detaljer, se kapitel 11 del 6 (Rättigheter och skyldigheter för ockupationsmakt).

LKR art. 46, 53; GK IV art. 53.

524. Plundring

1. Att med våld tillägna sig egendom för privata ändamål (plundring) är förbjudet.

LKR art. 47; GK IV art. 33 (2); TP II art. 4 (2) (g).

ICRC regel 52 (IVK/IIVK).

KAPITEL 6

LUFTKRIGETS LAGAR

Kapitlet har inte bearbetats.

KAPITEL 7

SJÖKRIGETS LAGAR

DEL 1 INTRODUKTION

701. Syfte

1. Detta kapitel syftar till att sammanfatta den humanitära rättens bestämmelser om sjökrig. Detta avsnitt ska läsas tillsammans med kapitel 4 (Regler för vapen användning), kapitel 5 (Landkrigets lagar) och kapitel 13 (Neutral stats rättigheter och skyldigheter).

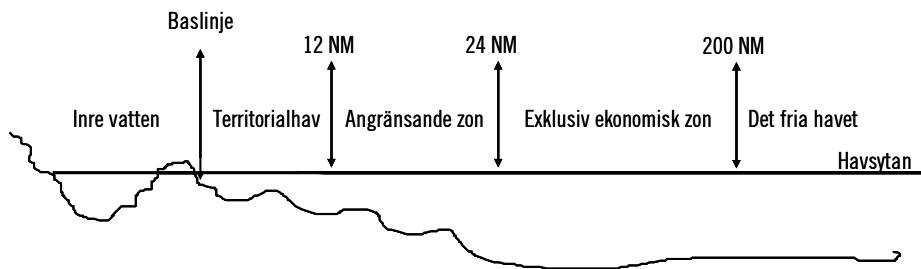
702. Allmänt

1. En av de äldsta traktaterna om sjökriget är Parisdeklarationen från 1856. Denna kompletterades senare bl.a. av 1899 och 1907 års Haagkonventioner (av vilka åtta konventioner direkt rör sjökrig; nr VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII och XIII) samt 1936 års Londonprotokoll. Särskild reglering av sjökrig finns även i den andra Genèvekonventionen samt i några artiklar i 1977 års Tilläggsprotokoll I. De allmänna bestämmelserna om krigföring inom den humanitära rätten (se kapitel 3) är tillämpliga också vid sjökrig.

2. Detta kapitel utgår från San Remo-manualen (San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea). Manualen arbetades fram mellan 1988 och 1994 av en arbetsgrupp bestående av folkrättsjurister (främst havsrätts- och humanitär-rättsexperter) och erfarna sjöofficerare. Syftet med manualen är att ge en uppdaterad sammanställning av tillämplig humanitär rätt för väpnade konflikter till sjöss. I huvudsak baseras manualen på tillämplig traktat- och sedvanerätt samt statspraxis för väpnade konflikter till sjöss, men den beaktar även annan relevant folkrättslig utveckling främst FN-stadgan, 1982 års havsrättskonvention (UNCLOS) samt delar av den internationella luft- och miljörätten.

3. De ord och begrepp som används i detta kapitel härstammar från FN:s havsrättskonvention (UNCLOS) från 1982.

703. Geografiska termer

2. Baslinjen är en fastställd linje som följer kusten vid lågvatten. Territorialhavet sträcker sig ut max. 12 nautiska mil (NM) från baslinjen. Utanför territorialhavet kan staten anordna en angränsande zon som sträcker sig max. 24 NM ut från baslinjen. Utanför territorialhavet kan staten också anordna en exklusiv ekonomisk zon som sträcker sig max. 200 NM ut från baslinjen.

Svenska bestämmelser finns i lagen (1966:374) om Sveriges sjöterritorium och lagen (1992:1140) om Sveriges ekonomiska zon.

704. Områden för sjökrig

1. Som grundläggande regel får fientliga handlingar av sjöstridskrafter utövas i, på eller över:

- a. territorialvatten och inre vatten; landterritorium; exklusiva ekonomiska zonen (EEZ) och kontinentalsockeln; och arkipelagvatten, tillhörande krigförande stater;
- b. det fria havet; och
- c. EEZ och neutrala staters kontinentalsockel.

San Remo-manualen § 10.

2. Parterna i konflikten uppmanas att komma överens om att fientliga handlingar inte ska utövas i marina områden som innehåller:

- a. sällsynta eller bräckliga ekosystem; eller
- b. livsmiljöer för arter eller andra former av marint liv som är på tillbakagång, hotade eller utrotningshotade.

San Remo-manualen § 11.

3. Vid utövandet av operationer inom områden där neutrala stater har suveräna rättigheter, jurisdiktion eller andra rättigheter under internationell rätt, ska parterna i konflikten visa vederbörlig hänsyn för dessa neutrala staters legitima rättigheter och skyldigheter.

San Remo-manualen § 12.

DEL 2 SJÖOPERATIONER PÅ NEUTRALT VATTEN, TERRITORIALVATTEN OCH ARKIPELAG-VATTEN

705. Neutralt vatten och luftrum

1. "Neutralt vatten" är inre vatten, territorialvatten och arkipelagvatten tillhörande neutrala stater. "Neutralt luftrum" är luftrummet över neutralt vatten och neutrala staters landterritorium.

San Remo-manualen § 14.

706. Fientligt uppträdande från eller på neutralt vatten

1. Krigförande styrkors fientliga handlingar är förbjudna inom och över neutralt vatten, inbegripet neutralt vatten som omfattar internationella sund och vatten där rätten till passage genom sjöfartsrutter i arkipelagvatten kan utövas.

San Remo-manualen § 15.

2. Exempel på "fientliga handlingar" inkluderar:

- a. att anfalla eller ta tillfånga personer eller objekt som befinner sig i, på eller över neutralt vatten eller territorium;
- b. att använda neutralt vatten eller territorium som operationsbas, inbegripet att anfalla eller ta tillfånga personer eller objekt som befinner sig utanför neutralt vatten, om anfallet eller beslagen utförs av krigförande styrkor som befinner sig i, på eller över neutralt vatten;
- c. att minera; eller
- d. att visitera och genomsöka, dirigera eller tillfångata fartyg.

San Remo-manualen § 16.

707. Användning av neutralt vatten som fristad

1. Krigförande styrkor får inte använda neutralt vatten som fristad.

San Remo-manualen § 17.

708. Reglering av genomfart av neutralt vatten

1. En neutral stat kan, utan otillbörlig åtskillnad, införa villkor eller förbjuda krigförande örlogsfartygs och hjälpfartygs inträde till eller oskadlig genomfart av dess neutrala vatten. En neutral stat får dock inte ingripa i transitpassage eller genomfart i arkipelagvatten såsom beskrivs i §§ 21 och 24 i San Remo-manualen.

San Remo-manualen §§ 19, 29 & 31.

709. Tillåtet uppträdande på neutralt vatten

1. En neutral stat har en skyldighet att vara opartisk. En neutral stat kan dock, utan att äventyra sin neutralitet, tillåta följande handlingar inom sitt neutrala vatten:
 - a. oskadlig genomfart av örlogsfartyg, hjälpfartyg och krigförande staters priser (örlogsfartyg, hjälpfartyg och priser kan anställa lotsar tillhörande den neutrala staten under genomfarten) genom dess territorialvatten eller dess arkipelagvatten;
 - b. påfyllning av ett krigförande örlogsfartygs eller hjälpfartygs mat, vatten och bränsle, tillräckligt för att de ska nå en hamn på eget territorium; och
 - c. reparationer av krigförande örlogsfartyg eller hjälpfartyg som av den neutrala staten funnits nödvändiga för att göra dem sjödugliga, men sådana reparationer får inte återställa eller öka deras stridsförmåga.

San Remo-manualen § 20.

710. Tidsbegränsningar för genomfart av neutralt vatten

1. Ett krigförande örlogsfartyg eller hjälpfartyg får inte förlänga varaktigheten på dess genomfart av neutralt vatten eller dess närvaro i dessa vatten för påfyllnad eller reparation, längre än 24 timmar om det inte är oundvikligt på grund av skada eller väder-

påfrestningar. Denna regel är inte tillämplig i internationella sund och vatten där rätten till farledspassage i arkipelager utövas.

San Remo-manualen § 21.

2. Medan krigförande styrkor kan utöva rätten till oskadlig genomfart, kan de anses använda neutralt vatten som operationsbas om deras närvaro i dessa vatten syftar till att vinna militära fördelar (det vill säga de fientliga handlingarna som beskrivs i § 10 i San Remo-manualen).

San Remo-manualen § 16.

711. Skyldighet att hindra neutralitetskränkningar

1. En neutral stat är skyldig att vidta åtgärder som är nödvändiga för att förhindra kränkning av dess neutralitet, av en krigförande stat.

San Remo-manualen § 15.

2. Om den neutrala staten misslyckas med att förhindra en krigförandes kränkning av dess neutrala vatten, måste den krigförande motparten underrätta den neutrala staten och ge den rimlig tid att förhindra kränkningen. Den krigförande kan, i avsaknad av några praktiskt möjliga eller lämpliga alternativ, använda sådant våld som är strikt nödvändigt för att svara på det hot som kränkningen innebär.

San Remo-manualen § 22.

DEL 3 SJÖOPERATIONER I INTERNATIONELLA SUND OCH FARLEDER I ARKIPELAGER

712. Motparts transitpassage genom neutrala internationella sund och farleder i arkipelager

1. Krigförande örlogsfartyg, hjälpfartyg, militärt luftfartyg och räddningsluftfartyg får utöva den rätt till transitpassage genom, under eller över neutrala internationella sund samt farledspassage i arkipelager som internationell rätt tillhandahåller.

San Remo-manualen § 23.

713. Angränsande staters neutralitet

1. Neutraliteten av en stat som angränsar till internationella sund äventyras inte av krigförande örlogsfartygs, hjälpfartygs, militärt luftfartygs och räddningsluftfartygs transitpassage, och inte heller av krigförande örlogsfartygs eller hjälpfartygs oskadliga genomfart av sundet.

San Remo-manualen § 24.

714. Arkipelagstaters neutralitet

1. En arkipelagstats neutralitet äventyras inte av krigförande örlogsfartygs, hjälpfartygs, militärt luftfartygs och räddningsluftfartygs genomfart i sjöfartsrutter i arkipelagvatten.

San Remo-manualen § 25.

715. Neutrala staters transitpassage genom internationella sund och arkipelagvatten tillhörande part i konflikten

1. Neutrala örlogsfartyg, hjälpfartyg, militärt luftfartyg eller räddningsluftfartyg kan utöva rätten till transitpassage, som internationell rätt tillhandahåller, genom, under och över internationella sund och arkipelagvatten som tillhör en part i konflikten. Den neutrala staten ska, som försiktighetsåtgärd, ge lämplig förhandsvarning till den krigförande staten, om sitt utövande av rätten till passage.

San Remo-manualen § 26.

716. Transitpassage och farledspassage i arkipelager

1. Rätten till transitpassage och farledspassage i arkipelager, som gäller för internationella sund och arkipelagvatten i fredstid, fortsätter att vara tillämplig i väpnad konflikt. Lagar och bestämmelser, för stater som angränsar till sund och arkipelagstater, rörande transitpassage och farledspassage i arkipelager antagna i enlighet med internationell rätt, förblir tillämpliga.

San Remo-manualen § 27.

2. Krigförande och neutrala ytfartyg, u-båtar och luftfartyg har rätt till transitpassage och farledspassage i arkipelager genom, under och över alla sund och arkipelagvatten som dessa rättigheter är tillämpliga på.

San Remo-manualen § 28.

717. Neutral stats reglering av transitpassage och farledspassage i arkipelager

1. Neutrala stater får inte upphäva, hämma eller på annat sätt hindra rätten till transitpassage eller rätten till farledspassage i arkipelager.

San Remo-manualen § 29.

718. Motparts skyldigheter vid transitpassage och farledspassage i arkipelager

1. En krigförande i transitpassage genom, under och över ett neutralt internationellt sund eller farledspassage i arkipelager, under och över neutralt arkipelagvatten, måste:

- a. fortskrida utan dröjsmål,
- b. avstå från hot om eller användning av våld mot den neutrala statens kust eller arkipelagstatens territoriella integritet eller politiska självständighet, eller annat uppförande som inte är förenligt med FN-stadgans syfte, och
- c. på annat sätt avstå från varje fientlig handling eller andra aktiviteter som inte är hör till dess transit.

San Remo-manualen § 30.

719. Motparts defensiva åtgärder vid transitpassage och farledspassage i arkipelager

1. En krigförande i transitpassage genom, under och över ett neutralt vatten eller sund, där rätten till farledspassage i arkipelager är tillämplig, får vidta försvarsåtgärder förenliga med deras säkerhet, inbegripet start och landning av luftfartyg, uppträda i formering för spaning och akustisk och elektronisk övervakning.

2. Krigförande i transit eller vid farledspassage i arkipelager får emellertid inte utföra offensiva operationer mot motparts styrkor och inte heller använda sådana neutrala vatten som fristad eller operationsbas.

San Remo-manualen § 30.

720. Oskadlig genomfart

1. Förutom utövandet av rätten till transitpassage och farledspassage i arkipelager, får krigförande fartyg och hjälpfartyg utöva rätten till oskadlig genomfart genom neutrala internationella sund och arkipelaghav i enlighet med internationell rätt. Krigförande måste dock iaktta bestämmelser som kan införas av neutrala angränsande stater och tidsbegränsningar för genomfarten som beskrivs i §§ 19 och 21 i San Remo-manualen.

San Remo-manualen §§ 15, 17 & 31.

2. Neutrala fartyg får också utöva rätten till oskadlig genomfart genom krigförande internationella sund och arkipelaghav.

San Remo-manualen § 32.

3. Rätten till icke-suspenderbar oskadlig genomfart, som av internationell rätt tillskrivs vissa internationella sund, får inte suspenderas i väpnad konflikt.

San Remo-manualen § 33.

DEL 4 SJÖOPERATIONER I EXKLUSIVA EKONOMISKA ZONEN (EEZ) OCH ÖVER KONTINENTALSOCKELN

721. Hänsyn för kuststatens rättigheter

1. Om fientliga handlingar utförs inom EEZ eller över en neutral stats kontinentalsockel, ska parterna i konflikten visa vederbörlig hänsyn för den statens rättigheter och skyldigheter. Detta inkluderar:

- a. utforskandet och exploateringen av de ekonomiska resurserna inom EEZ och på kontinentalsockeln, och
- b. skyddet och bevarandet av den marina miljön.

2. De ska särskilt visa vederbörlig hänsyn för artificiella öar, installationer, strukturer och säkerhetszoner upprättade av neutrala stater inom EEZ och på kontinentalsockeln.

San Remo-manualen § 34.

722. Minor i den exklusiva ekonomiska zonen och kontinentalsockeln

1. Om en krigförande lägger minor inom en neutral stats EEZ eller kontinentalsockel, ska den krigförande meddela den neutrala staten om detta och:

- a. tillförsäkra att storleken av minfältet och typen av minor som används inte utsätter artificiella öar, installationer och strukturer för fara, inte inkräktar på tillträdet dit, och
- b. ska undvika, så långt som möjligt, inblandning i den neutrala statens utforskande och exploatering av zonen.

2. Vederbörlig hänsyn ska också visas för skyddet och bevarandet av den marina miljön.

San Remo-manualen § 35.

DEL 5 SJÖOPERATIONER PÅ DET FRIA HAVET OCH HAVSBOTTEN UTANFÖR NATIONELL JURISDIKTION

723. Hänsyn för neutral stats rättigheter

1. Fientliga handlingar på det fria havet ska utföras med vederbörlig hänsyn till neutrala staters utövande av rätten att utforska och exploatera naturresurser på sjö- och havsbotten och dess underlag, utanför den statens nationella jurisdiktion.

San Remo-manualen § 36.

724. Kablar och ledningar

1. Krigförande ska visa omsorg för att undvika skada på kablar och pipelines lagda på havsbotten, som inte uteslutande tjänar de krigförande.

San Remo-manualen § 37.

DEL 6 MÅLBEKÄMPNING I SJÖOPERATIONER

725. Målbekämpning

1. De regler och principer som redovisas i kapitel 3 om Grundläggande regler för strid är fullt ut tillämpliga på sjöstridskrafter. För tydlighets skull diskuteras dock i denna del de militära mål som kan påträffas under anfall till sjöss.

726. U-båtar

1. U-båtar, i sitt agerande mot handelsfartyg, måste rätta sig efter samma humanitärrättsliga regler som ytfartyg. Ett örlogsfartyg, antingen ytfartyg eller u-båt, får särskilt inte sänka eller göra ett handelsfartyg oförmöget att segla, utan att först ha satt passagerare, besättning och fartygspapper i säkerhet, förutom vid kontinuerlig vägran att stanna vid uppmaning eller aktivt motstånd till visitering och genomsökning av fartyg.

1936 års ministeriella noter beträffande undervattenbåtars uppträdande under krigstid (Londonprotokollet); San Remo-manualen §§ 60 (e), 67 (a), 139 & 151.

2. För detta syfte uppfattas inte fartygets båtar såsom en säker plats om inte passagerarnas och besättningens säkerhet är tryggad, i existerande sjö- och väderförhållanden, av närheten till land eller närvaron av ett annat fartyg som kan ta dem ombord.

1936 års ministeriella noter beträffande undervattenbåtars uppträdande under krigstid (Londonprotokollet); San Remo-manualen § 139 (a).

3. Denna regel, som del av 1936 års Londonprotokoll, definierar "handelsfartyg" såsom inte inbegripet fartyg som inkorporerats i den krigförandes krigsansträngning. Alltså får handelsfartyg som eskorteras av motparts örlogsfartyg eller militära luftfartyg, enligt denna regel, anfallas då de anses vägra visitering och genomsökning av fartyg.

727. Urskillningslösa anfall

1. Anfall genom bombardemang får inte vara "urskillningslösa". Det är förbjudet att genomföra ett anfall genom bombardemang, oberoende av stridsmedel (flyganfall, kustbeskjutning eller missil-anfall), vilka såsom ett enda militärt mål behandlar ett antal skarpt avgränsade och tydliga tillåtna mål, belägna i ett urbant område eller område med en liknande koncentration av civila eller civila objekt.

TP I art. 51 (5) (a).

ICRC regel 11 (IVK/IIVK).

2. Urskillningslösa anfall är sådana;

- a) som inte riktas mot ett bestämt militärt mål;
- b) varvid man använder en stridsmetod eller stridsmedel som inte kan riktas mot ett bestämt militärt mål; eller
- c) varvid man använder en stridsmetod eller stridsmedel vars verkningar inte kan begränsas på det sätt som krävs enligt internationell humanitär rätt;

och som därför, i vart och ett av dessa fall, är av den arten att de utan urskillning träffar militära mål och civila eller civila objekt.

ICRC regel 12 (IVK/IIVK).

3. Detta förbud är tillämpligt på kustbeskjutning från sjöstridskrafter. I detta avseende inbegriper "kustbeskjutning" angrepp från både fartyg och luftfartyg.

4. Det är förbjudet att inleda anfall som kan förväntas medföra oavsiktliga förluster av civila liv, skador på civila, skador på civila objekt eller en kombination därav, som skulle vara överdrivna vid jämförelse med den förväntade konkreta och direkta militära fördelen.

TP I art. 51 (5) (b).

ICRC regel 14 (IVK/IIVK).

DEL 7 MOTPARTS SKYDDADE FARTYG

728. Motparts fartyg som inte får anfallas

Följande motparts fartyg är skyddade och får inte anfallas:

- a. lasarettsfartyg;
- b. mindre fartyg som används för kusträddningsoperationer och andra sjuktransporter;
- c. fartyg som beviljats fri lejd genom överenskommelse mellan parterna i konflikten (till exempel, fartyg som transporterar krigsfångar eller deltar i humanitära uppdrag);
- d. fartyg som deltar i transport av kulturegendom under särskilt skydd;
- e. passagerarfartyg som medför civila passagerare;
- f. fartyg med religiösa, icke-militära, vetenskapliga eller filantropiska uppdrag;
- g. mindre kustfiskefartyg och mindre båtar som ägnar sig åt lokal kusthandel, men är föremål för en i området verkande krigsförande sjöbefäls bestämmelser och för inspektion;
- h. fartyg som gett upp motståndet; och
- i. livflottar och livbåtar.

San Remo-manualen § 47.

729. Förutsättningar för skydd

1. Fartygen listade i artikel 728 ovan är skyddade och får bara anfallas om de:
 - a. oskyldigt används för sina normala uppgifter;
 - b. fogar sig för identifiering och inspektion när så är nödvändigt; och
 - c. inte medvetet försvårar förflyttning av kombattanter och lyder order att stanna eller flytta sig ur vägen när så är nödvändigt.

San Remo-manualen § 48.

730. Lasarettsfartygs förlust av skydd

1. Ett lasarettsfartyg förlorar sitt skydd från anfall om det överträder något av de tre villkoren i § 48 i San Remo-manualen (se artikel 729 ovan). Ett lasarettsfartyg förlorar dock sitt skydd endast

efter att vederbörlig varning, med rimlig tidsgräns för att avsluta överträdelsen, har getts och sådan varning inte beaktats.

San Remo-manualen § 49.

2. Ett lasarettsfartyg som, efter varning, fortsätter att överträda villkoren för dess skydd, gör sig själv mottaglig för att tillfångatas eller annan nödvändig åtgärd för att framtvinga tillmötesgående.

San Remo-manualen § 50.

731. Anfall mot lasarettsfartyg

1. Ett lasarettsfartyg får bara såsom sista möjlighet anfallas om:

- a. dirigerings eller tillfångatagande inte är praktiskt möjligt;
- b. ingen annan metod är tillgänglig för att utöva militär kontroll;
- c. omständigheterna av icke-tillmötesgående är tillräckligt allvarliga för att lasarettsfartyget har blivit, eller rimligtvis kan antas vara, ett militärt mål; och
- d. de oavsiktliga förlusterna och skadorna inte är oproportionerliga i förhållande till den förväntade militära fördelen.

San Remo-manualen § 51.

732. Anfall mot andra skyddade fartyg

1. Om något annat skyddat fartyg överträder villkoren i § 48 i San Remo-manualen får det anfallas endast om:

- a. dirigerings eller tillfångatagande inte är praktiskt möjligt;
- b. ingen annan metod är tillgänglig för att utöva militär kontroll;
- c. omständigheterna av icke-tillmötesgående är tillräckligt allvarliga för att lasarettsfartyget har blivit eller rimligtvis kan antas vara ett militärt mål; och
- d. de oavsiktliga förlusterna och skadorna inte är oproportionerliga i förhållande till den förväntade militära fördelen.

San Remo-manualen § 52.

DEL 8 ANFALL

733. Motparts krigs- och luftfartyg

1. Motparts örlogsfartyg, militära luftfartyg, hjälpfartyg och räddningsluftfartyg är tillåtna mål och får anfallas. Sådana skepp och luftfartyg får inte anfallas om de är skyddade som handelsfartyg eller civila luftfartyg (se San Remo-manualen § 41).

San Remo-manualen § 47.

734. Motparts handelsfartyg

1. Motparts handelsfartyg får endast anfallas om de är militära mål.

San Remo-manualen § 59.

2. Följande aktiviteter kan göra motparts handelsfartyg till ett militärt mål. Om de;

- a. deltar i fientliga handlingar å motpartens vägnar (till exempel minering, minröjning, kapning av undervattenkablar och pipelines, deltagande i visitering och genomsökning av neutrala handelsfartyg eller anfall av andra handelsfartyg);
- b. agerar såsom hjälp till en motparts väpnade styrkor (till exempel föra med sig trupper eller fylla på örlogsfartyg);
- c. inkorporeras eller assisterar i motpartens system för under rättelseinsamling (till exempel deltar i rekognoscering, förvarning, övervakning eller kommando- kontroll- och kommunikationsuppdrag);
- d. eskorteras av motpartens örlogsfartyg eller militära luftfartyg;
- e. avvisar en order om att stanna eller aktivt motsätter sig genomsökning eller tar fartyg till fånga;
- f. är beväpnade i sådan utsträckning att de kan orsaka skada på ett örlogsfartyg (detta undantar lätta vapen för försvar av personal eller avledningssystem som radarstörande remsor); eller
- g. på annat sätt effektivt bidrar till militär verksamhet.

San Remo-manualen § 60.

735. Neutral stats handelsfartygs

1. Neutrala staters handelsfartyg får inte anfallas om:
 - a. det inte finns rimlig anledning att tro att de medför kontraband eller överträder en blockad och att de, efter tidigare varning, medvetet och tydligt vägrar att stanna, eller medvetet och tydligt motsätter sig visitering, genomsökning eller tillfångatagande; (beträffande kontraband se art. 771.2)
 - b. de inte deltar i fientliga handlingar å motpartens vägnar;
 - c. de inte agerar såsom hjälp till motpartens väpnade styrkor;
 - d. de inte inkorporeras eller assisterar i motpartens underrättelse-system;
 - e. de inte eskorteras av motpartens örlogsfartyg eller militära luftfartyg; eller
 - f. de inte på annat sätt effektivt bidrar till motpartens militära verksamhet och det inte är praktiskt möjligt för de anfallande styrkorna att först sätta passagerare och besättning i säkerhet. Om inte omständigheterna förhindrar det, ska de ges en varning så att de kan ändra resrutt, lasta av eller vidta andra försiktighetsåtgärder.

San Remo-manualen § 67.

2. Blotta faktum att ett neutralt handelsfartyg är beväpnat ger inte rätt att anfalla det.

San Remo-manualen § 69.

DEL 9 REGLER FÖR ANVÄNDNING AV SJÖMINOR

736. Grundläggande regel

1. Det finns få restriktioner för användningen av sjöminor. Sjöminor måste vara självneutraliserande om kontrollen över dem förloras. Deras placering måste dokumenteras. De får inte utplaceras i neutrala vatten. När sjöminor först placeras ut i en stats territoriella vatten, måste det finnas möjlighet till fritt utträde för neutrala fartyg, som befinner sig i hamnarna tillhörande den stat vars territoriella vatten har minerats.

San Remo-manualen §§ 81, 84, 85 & 86.

737. Drivminor

1. Det är förbjudet att använda drivminor, under förutsättning att de inte:

- a. är riktade mot ett militärt mål; och
- b. oskadliggörs inom en timme efter att kontrollen har förlorats över dem.

San Remo-manualen § 82.

738. Tillkännagivande

1. En krigförande måste ge tillkännage om läggning av apterade minor eller aptering av förutlagda minor. Inget meddelande krävs för minor som kan kontrolleras så att de endast detonerar mot fartyg som är tillåtna mål.

San Remo-manualen § 83.

739. Förhindrande av passage mellan neutralt och internationellt vatten

1. Minering får inte ha den praktiska effekten att den förhindrar passage mellan neutralt och internationellt vatten.

San Remo-manualen § 87.

740. Hänsyn till neutrala staters användning av det fria havet

1. Stater som lägger minor ska visa vederbörlig hänsyn till den tillåtna användningen av det fria havet genom att bl.a. tillhandahålla säkra alternativa rutter för neutrala staters sjöfart.

San Remo-manualen § 88.

741. Transitpassage och farledspassage i arkipelager

1. Transitpassage genom internationella sund och farledspassage i arkipelager ska inte förhindras, om inte säkra och behändiga alternativ tillhandahålls.

San Remo-manualen § 89.

742. Avlägsnande av minor efter fientligheternas upphörande

1. Efter fientligheternas upphörande ska parterna i konflikten göra sitt yttersta för att avlägsna, eller på annat sätt göra de minor de lagt ut, ofarliga. Varje part ska avlägsna sina egna minor. Vad gäller minor som lagts i en motparts territoriella vatten, så ska varje part tillkännage deras placering och med minsta möjliga fördröjning avlägsna minorna i dess territoriella vatten eller på annat sätt göra det territoriella vattnet säkert för navigering.

San Remo-manualen § 90.

2. Parterna i konflikten ska sträva efter att ingå överenskommelser dem emellan, med andra stater och med internationella organisationer för att skaffa den information, tekniska support och materiell assistans, som är nödvändig för att avlägsna minfält eller på annat sätt göra dem ofarliga.

San Remo-manualen § 91.

743. Avlägsnande av minor av neutrala stater

1. Neutrala stater handlar inte i strid med neutralitetsrätten om de avlägsnar minfält som lagts i strid med den humanitära rätten.

San Remo-manualen § 92.

DEL 10 BLOCKAD

744. Definition

1. En blockad är omringandet eller blockeringen av en plats, såsom en hamn, för att förhindra in- och utträde av förnödenheter.

745. Deklaration av blockad

1. En blockad ska deklarerar. En part som deklarerar en blockad ska meddela alla krigförande och neutrala stater. Deklarationen ska specificera inledningen, varaktigheten, placering och omfattningen av blockaden och perioden inom vilken neutrala staters skepp kan lämna den blockerade kustlinjen. Styrkan som upprätthåller blockaden kan stationeras på ett avstånd som bestäms av militära behov.

San Remo-manualen §§ 93, 94 & 96.

746. Effektivitetskrav

1. En blockad måste vara effektiv. För att vara effektiv måste en blockad upprätthållas av en yt-, luft- eller undervattensstyrka, eller annan mekanism som är tillräcklig för att göra in- och utträde från ett blockerat område farlig.

San Remo-manualen § 95.

747. Anfall mot eller beslag av handelsfartyg

1. Handelsfartyg som på rimliga grunder tros överträda en blockad får beslagtas. Handelsfartyg som, efter förhandsvarning, tydligt motsätter sig att tas i beslag, får anfallas.

San Remo-manualen § 98.

748. Begränsningar

1. En blockad:
 - a. får inte hindra tillträde till hamnar och kuster tillhörande neutrala stater, och

b. måste tillämpas utan ofördelaktig åtskillnad på alla staters skepp.
San Remo-manualen §§ 99 & 100.

749. Upphörandet av eller förändring i en blockad

1. Upphörande, tillfällig upphävning, återinrättning, förlängning eller andra förändringar av en blockad måste deklarerats. Krigförande och neutrala stater måste meddelas om deklarationen.

San Remo-manualen § 101.

750. Förhållanden då blockad är otillåten

1. Förklaring om, eller upprättande av, en blockad är förbjuden om:

- a. dess enda syfte är att svälta den civila befolkningen eller neka den annan egendom som är nödvändig för dess överlevnad; eller
- b. skadan på den civila befolkningen är eller kan förväntas bli överdriven, vid jämförelse med den konkreta och direkta fördel som kan förväntas av blockaden.

San Remo-manualen § 102.

751. Mat och annan egendom som är nödvändig för civilbefolkningens överlevnad

1. Parterna i konflikten ska, med förbehåll för rätten till kontroll, tillåta och underlätta snabb och fri passage för sådan humanitär hjälp till behövande civila som är av opartisk natur och inte medför någon otillbörlig åtskillnad.

ICRC regel 55 (IVK/IIVK).

2. Exempelvis kan en part i konflikten för att tillåta fri passage kräva:

- a. rätten att föreskriva tekniska arrangemang, inbegripet genomsökning, under vilka sådan passage är tillåten; och
- b. villkoret att distributionen av sådan proviant ska göras under lokal övervakning av en skyddsmakt eller en hjälporganisation, såsom ICRC, som erbjuder garantier om opartiskhet.

San Remo-manualen §§ 103 & 104.

3. Parterna i konflikten ska garantera godkänd humanitär hjälp-personal den rörelsefrihet som är nödvändig för att de ska kunna utföra sina uppgifter. Rörelsefriheten får endast tillfälligt begränsas med hänsyn till tvingande militär nödvändighet.

ICRC regel 56 (IVK/IIVK).

DEL 11 ZONER

752. Allmänt

1. Parter i sjökrig har vid flera tillfällen upprättat olika typer av zoner, i och över vattenområden, som nekar eller begränsar inträde för skepp eller luftfartyg tillhörande stater som inte är part i konflikten. Skepp eller luftfartyg som kommer in i sådana zoner riskerar att anfallas. Dessa zoner har getts en mängd namn som till exempel avspärrningszoner, militärområden, spärrade områden, krigszoner och operationella zoner.

2. En krigförande befrias inte från sina skyldigheter enligt den humanitära rätten genom att upprätta zoner, som skulle kunna begränsa den tillåtna användningen av havet. Dessa zoner är särskilt inte fria eldgivningszoner.

San Remo-manualen § 105.

753. Motparts skyldigheter vid upprättande av en zon

1. Om en krigförande upprättar en zon:
 - a. fortsätter lagen att tillämpas på samma sätt både inom och utanför zonen. De praktiska effekterna av zonen är att varna sjöfart att fientligheter äger rum och att de löper större risk om de kommer in i zonen.
 - b. ska omfattningen, placeringen och varaktigheten av en zon och åtgärderna som införts inte överskrida vad som är strikt tvunget på grund av militär nödvändighet och proportionalitetsprincipen.
 - c. ska vederbörlig hänsyn visas för neutrala staters rätt till legitim användning av haven.
 - d. ska nödvändig säker passage för neutrala skepp genom zonen tillhandahållas:

- (1) där den geografiska omfattningen av zonen påtagligt hindrar fri och säker tillgång till neutrala staters hamnar och kuster;
 - (2) i andra fall då normala sjöfartsrutter påverkas, förutom då militära behov inte tillåter det.
- e. ska inledningen, varaktigheten, placeringen och omfattningen av zonen, och de begränsningar som införts, offentligt deklarerats och lämpligen meddelas.

San Remo-manualen § 106.

2. Det är förbjudet att rikta anfall mot en zon som upprättats för att skydda sårade, sjuka och civila från fientligheternas verkningar, eller en zon som parterna i konflikten kommit överens om ska vara demilitariserad.

ICRC regel 35 & 36 (IVK/IIVK).

754. Neutrala stater

1. Tillmötesgående av de åtgärder som en krigförande vidtagit i zonen, ska inte anses som en handling som är skadlig för den andre krigförande. Därför gör inte ett neutralt skepp, som inte inträder eller lämnar zonen, något olämpligt vad gäller en annan part i konflikten.

San Remo-manualen § 107.

755. Operationer utanför en zon

1. Förekomsten av en zon omöjliggör inte att operationer utförs utanför zonen.

DEL 12 FÖRBJUDNA OCH TILLÅTNA STRIDSMETODER

756. Krigslist

1. 1. Med krigslist avses metoder för att uppnå fördelar mot en motpart, genom att förvirra eller vilseleda denne eller locka motparten att begå oöverlagda handlingar.

TP I art. 37 (2).

2. Det är inte förbjudet att använda krigslist om denna inte innebär en kränkning av en särskild regel inom den internationella humanitära rätten. Se särskilt artikel 757 om förrädiskt förfarande.

TP I art. 37 (2); San Remo-manualen § 110.

ICRC regel 57 (IVK/IIVK).

3. Exempel på tillåtna krigslistor är:

- a. överraskningar;
- b. bakhåll;
- c. simulerade anfall, tillbakadraganden eller flykter;
- d. simulerad tystnad och inaktivitet;
- e. att låta en liten styrka ge sken av att vara en stor;
- f. att konstruera byggnader, broar etc. som inte är avsedda att användas;
- g. att sända falska signalmeddelanden och att sända falska krigsrapporter och tidningar med syftet att de ska fångas upp av motparten;
- h. att använda motpartens signaler, lösenord, trådlösa kods signaler, anropssignaler och kommandoord;
- i. att över radio genomföra falska militära övningar på en frekvens som lätt avlyssnas, när betydande truppförflyttningar äger rum på annan plats;
- j. att låtsas att kommunikation sker med trupper eller förstärkningar som inte existerar;
- k. att flytta landmarkeringar;
- l. att konstruera skenmål föreställande flygfält och luftfartyg;
- m. att placera ut skenmål föreställande vapen och stridsvagnar;
- n. utplacera ut skenmål föreställande minor;
- o. att ta bort märken från uniformer;
- p. att klä personerna som tillhör samma enhet i flera olika enheters uniformer för att få motparten att tro att de möter en stor styrka; eller
- q. att ge falska marksignaler för att få luftburen personal eller förnödenheter att släppas i ett fientligt område, eller att få luftfartyg att landa i ett fientligt område.

5. Örlogsfartyg och hjälpfartyg är också förbjudna att aktivt simulera status av:

- a. lasaretsfartyg, små kusträddningsfartyg eller sjuktransporter;
- b. fartyg på humanitära uppdrag;
- c. passagerarfartyg som medför civila passagerare;

- d. fartyg skyddade av FN:s flagga;
- e. fartyg som garanterats fri lejd genom tidigare överenskommelse mellan parterna, inbegripet kartellfartyg;
- f. fartyg som har rätt att identifieras med kännetecknen det röda korset, den röda halvmånen eller den röda kristallen; eller
- g. fartyg som deltar i transport av kulturegendom under särskilt skydd.

San Remo-manualen § 110.

757. Förrädiskt förfarande

1. Det är förbjudet att använda förrädiskt förfarande för att döda, sårta eller tillfångata en motståndare. Som förrädiskt förfarande anses sådana handlingar som är ägnade inge förtroende hos motståndaren, och att få denne att uppfatta sig som berättigad till eller skyldig att bevilja skydd enligt den humanitära rätten, i avsikt att svika detta förtroende.

TP I art. 37 (1), San Remo-manualen § 111.

ICRC regel 65 (IVK/IIVK).

2. Exempel på förrädiska förfaranden är:

- a. att låtsas ha för avsikt att förhandla under parlamentärflagga eller att låtsas kapitulera (till exempel genom att skicka nödsignal eller att besättningen sätter sig i livbåtar);
- b. att låtsas vara stridsoduglig på grund av skador eller sjukdom;
- c. att låtsas ha ställning som civil- eller icke-kombattantstatus;
- d. att låtsas ha ställning som skyddad genom att använda tecken, emblem eller uniformer som tillhör Förenta nationerna eller neutrala eller andra stater som inte är parter i konflikten; eller
- e. att träffa en överenskommelse om att ställa in fientligheterna i avsikt att med överrumpling anfälla en motpart som litar på överenskommelsen.

LKR art. 23 (f) & 34; TP I art. 37 (1).

ICRC regel 58, 64 och 65 (IVK/IIVK).

DEL 13 INGRIPANDEOPERATIONER, VISITERING, GENOMSÖKNING OCH DIRIGERING

758. Grunder för identifiering av motparts sjö- och luftfartyg

1. Det faktum att ett handelsfartyg bär en motparts flagga, eller att ett civilt luftfartyg bär en motparts tecken, är avgörande bevis för att de tillhör motparten.

San Remo-manualen § 112.

2. Det faktum att ett handelsfartyg bär en neutral stats flagga eller att ett civilt luftfartyg bär en neutral parts tecken är vid första anblick bevis för att de är neutrala.

San Remo-manualen § 113.

3. Om ett örlogsfartygs befälhavare misstänker att ett handelsfartyg som bär en neutral stats flagga, i själva verket tillhör motparten, har befälet rätt att utöva rätten till visitering och genomsökning av fartyget, samt rätten till dirigering för genomförandet av genomsökning.

San Remo-manualen § 114.

4. Om ett militärt luftfartygs befäl misstänker att ett civilt luftfartyg med neutrala tecken, i själva verket tillhör motparten, har befälet rätt att utöva rätten att genskjuta fartyget och om omständigheterna så tillåter, rätten till dirigering som syftar till visitering och genomsökning av fartyget.

San Remo-manualen § 115.

5. Om det vid visitering och genomsökning av fartyget finns rimliga skäl att misstänka att, ett handelsfartyg som bär en neutral stats flagga eller att ett civilt luftfartyg som bär en neutral parts tecken, tillhör motparten, får fartygen tas i beslag för dom i en prisdömsstol.

San Remo-manualen § 116.

6. Identifiering av en motparts sjö- och luftfartyg så som tillhörande motparten kan ske genom dess registrering, ägarskap, charter eller annat kriterium.

San Remo-manualen § 117.

759. Grundläggande regler för visitering och genomsökning av handelsfartyg

1. Då krigförande örlogsfartyg och militära luftfartyg utövar sin lagliga rätt i ett internationellt sjökrig, har de rätt till visitering och genomsökning av handelsfartyg utanför neutralt vatten, där det på rimliga grunder kan förutsättas att de kan beslagtas.

San Remo-manualen § 118.

760. Neutrala staters handelsfartyg i konvoj med neutrala staters örlogsfartyg

1. En neutral stats handelsfartyg är undantaget utövandet av visitering och genomsökning om det uppföljer följande villkor:

- a. det är på väg mot en neutral hamn;
- b. det är i konvoj med en neutral stats örlogsfartyg av samma nationalitet eller en neutral stats örlogsfartyg, med vilken handelsfartygets flaggstat har ingått en överenskommelse gällande en sådan konvoj;
- c. om dess flaggstat försäkrar att handelsfartyget inte medför kontraband eller på annat sätt är involverad i aktiviteter som är oförenliga med dess neutrala status (beträffande kontraband se art. 771.2); och
- d. om dess befäl, om det efterfrågas av ett genskjutande krigförande örlogsfartygs eller militär luftfartygs befäl, tillhandahåller all information om dess karaktär och dess last som annars skulle kunna inhämtas genom visitering och genomsökning.

San Remo-manualen § 120.

761. Dirigera

1. Om visitering och genomsökning av fartyg till havs är omöjlig eller osäker kan ett krigförande örlogsfartyg eller militär luftfartyg dirigera ett handelsfartyg till ett lämpligt område eller hamn för att kunna utföra rätten till visitering och genomsökning av fartyget.

San Remo-manualen § 121.

2. För andra syften (till exempel som ett alternativ till visitering och genomsökning av fartyg) kan en neutral stats handelsfartyg, efter samtycke, dirigeras bort från sin uppgivna destination.

San Remo-manualen § 119.

762. Övervakningsmekanismer

1. För att undvika behovet av visitering och genomsökning av fartyg, kan krigförande stater vidta lämpliga åtgärder för inspektion av neutrala staters handelsfartygs last och certifiera att ett skepp inte medför kontraband.

San Remo-manualen § 122.

2. Det faktum att en neutral stats handelsfartyg har gett efter för sådana tillsynsåtgärder såsom inspektion av dess last, och uppfyller en krigförandes certifiering av last utan kontraband, är inte en icke-neutral servicehandling vad gäller en krigförande motpart.

San Remo-manualen § 123.

3. För att förhindra behovet av visitering och genomsökning av fartyg uppmuntras neutrala stater att genomdriva lämpliga kontrollåtgärder och certifieringsprocedurer, för att tillförsäkra att deras handelsfartyg inte medför kontraband.

San Remo-manualen § 124.

DEL 14 BESLAG AV MOTPARTS FARTYG OCH VAROR

763. Grundläggande regel

1. Motparts fartyg, för handel eller annat, och varor ombord på sådana fartyg, får beslagtas utanför neutrala vatten, om de inte är undantagna från beslag så som beskrivs nedan. Tidigare utövande av visitering och genomsökning är inte nödvändig.

San Remo-manualen § 135.

764. Motparts fartyg som inte får beslagtas

1. Följande av motpartens fartyg får inte beslagtas:
 - a. lasarettsfartyg och mindre fartyg som används för kusträddningsoperationer;
 - b. andra sjuktransporter, så länge de behövs för sårade, sjuka och skeppsbrutna ombord;
 - c. fartyg som beviljats fri lejd, genom överenskommelse mellan parterna i konflikten (till exempel fartyg som transporterar krigsfångar eller deltar i humanitära uppdrag);
 - d. fartyg som deltar i transport av kulturegendom under särskilt skydd;
 - e. fartyg med religiösa, icke-militära, vetenskapliga eller filantropiska uppdrag; och
 - f. mindre kustfiskefartyg och mindre båtar som ägnar sig åt lokal kusthandel, men de är föremål för en i området verkande krigsförande sjöbefäls bestämmelser och för inspektion.

San Remo-manualen § 136.

765. Undantag från beslag

1. Motparts fartyg som listas i § 136 i San Remo-manualen (se artikel 764 ovan) undantas från beslag bara om de:
 - a. oskyldigt används till deras normala uppgifter;
 - b. inte begår handlingar som är skadliga för motparten;
 - c. genast fogar sig för identifiering och inspektion när så är nödvändigt; och
 - d. inte medvetet försvårar förflyttning av kombattanter och lyder order att stanna eller flytta sig ur vägen när så är nödvändigt.

San Remo-manualen § 137.

766. Beslag av motparts handelsfartyg

1. Beslag av fiendens handelsfartyg utförs genom att ett sådant fartyg tas till en prisdömstol. Om militära omständigheter omöjliggör beslag av sådant fartyg till havs, får det dirigeras till ett lämpligt område eller hamn, för att kunna slutföra beslaget.

San Remo-manualen § 138.

767. Förstörande av motparts handelsfartyg

1. En fiendes beslagtagna handelsfartyg får endast förstöras, såsom exceptionell åtgärd, då militära omständigheter omöjliggör beslag eller sändandet ett sådant fartyg som pris inför en kommande dom, och följande villkor uppfyllts i förhand:

- a. att passagerarnas och besättningens säkerhet är tillgodosedd (för detta syfte uppfattas inte fartygets båtar såsom en säker plats, om inte passagerarnas och besättningens säkerhet är tryggad, i existerande sjö- och väderförhållanden, av närheten till land eller närvaron av ett annat fartyg som kan ta dem ombord);
- b. att dokument och papper rörande pridfartyget är säkrade; och
- c. att, om det är praktiskt möjligt, passagerares och besättningens personliga ägodelar räddas.

San Remo-manualen § 139.

768. Förstörelse av motparts civila fartyg

1. Förstörelse av motparts civila fartyg är förbjudet till havs. För passagerarnas säkerhet ska sådana fartyg dirigeras till ett lämpligt område eller hamn för att fullfölja beslag.

San Remo-manualen § 140.

**DEL 15 BESLAG AV NEUTRALA STATERS
HANDELSFARTYG OCH VAROR****769. Grundläggande regler**

1. Neutrala staters handelsfartyg kan beslagtas utanför neutrala vatten, under följande omständigheter:

- a. det finns rimlig anledning att tro att de medför kontraband eller överträder en blockad och att de, efter tidigare varning, medvetet och tydligt vägrar att stanna, eller medvetet och tydligt motsätter sig visitering, genomsökning eller beslag;
- b. de deltar i fientliga handlingar å motpartens vägnar;
- c. de agerar såsom hjälp till motpartens väpnade styrkor;
- d. de inkorporeras eller assisterar i motpartens underrättelse-system;

- e. de eskorteras av motpartens örlogsfartyg eller militära luftfartyg; eller
- f. de på annat sätt effektivt bidrar till motpartens militära verksamhet och det inte är praktiskt möjligt för de anfallande styrkorna att först placera passagerare och besättning i säkerhet. Såvida inte omständigheterna inte tillåter det, ska varning ges, så att de kan ändra resrutt, lasta av eller vidta andra försiktighetsåtgärder.

San Remo-manualen § 67 och § 146.

2. Neutrala staters handelsfartyg får också beslagtas om det efter visitering, genomsökning eller på annat vis är fastslaget att de:
- a. medför kontraband;
 - b. särskilt företar en resa för att transportera enskilda passagerare som tillhör motpartens väpnade styrkor;
 - c. verkar direkt under motpartens kontroll, order, tjänst eller direktiv;
 - d. uppvisar inkorrekta eller falska dokument, saknar nödvändiga dokument eller förstör, förfalskar eller döljer dokument;
 - e. överträder föreskrifter som fastställts av en motpart, inom det omedelbara området för sjöoperationer; eller
 - f. överträder eller försöker att överträda en blockad.

San Remo-manualen § 146.

770. Prisdомstol

1. Beslag av ett neutralt handelsfartyg sker genom avgörande av prisdомstol.

San Remo-manualen § 146.

771. Beslag av varor på neutral stats handelsfartyg

1. Varor på en neutral stats handelsfartyg får tas i beslag endast om de är kontraband.

San Remo-manualen § 147.

2. Kontraband definieras som varor som är slutligen destinerade för territorium under motpartens kontroll och som kan användas i väpnad konflikt.

San Remo-manualen § 148.

3. För att utöva rätten till beslag, som resultat av närvaron av kontraband på en neutral stats handelsfartyg, måste den krigförande ha publicerat kontrabandlistor. Den exakta typen av en krigförandes kontrabandlista kan variera beroende på den väpnade konfliktens speciella omständigheter. Kontrabandlistor ska vara rimligt specifika.

San Remo-manualen § 149.

772. Fria varor

1. Varor som inte är på krigförandes kontrabandlista är "fria varor", och får inte beslagtas. Såsom ett minimum ska "fria varor" inkludera följande:

- a. religiösa objekt;
- b. artiklar som uteslutande är ämnade för behandlingen av sårade och sjuka och för att förhindra sjukdom;
- c. kläder, sängkläder, nödvändiga livsmedel och logi till den civila befolkningen, så länge det inte finns skäl att tro att sådana varor kommer att användas för andra syften, som resulterar i ett definitivt militärt övertag för motparten;
- d. saker ämnade för krigsfångar, inbegripet enskilda paket och kollektiva hjälpsändningar innehållandes mat, kläder och artiklar för utbildning, kultur och rekreation;
- e. varor som annars är särskilt undantagna från beslag, genom en internationell traktat eller genom särskild uppgörelse mellan parterna; och
- f. andra varor som inte är mottagliga för användning i väpnad konflikt.

San Remo-manualen § 150.

773. Förstörelse av neutral stats beslagtagna handelsfartyg

1. En neutral stats beslagtagna handelsfartyg får, såsom exceptionell åtgärd, förstöras då militära omständigheter omöjliggör att man tar eller sänder i väg fartyget för avkunnande av dom om fientligt pris, endast om följande villkor på förhand är uppfyllda:

- a. att passagerarnas och besättningens säkerhet är tillgodosedd (för detta syfte uppfattas inte fartygets båtar såsom en säker plats om inte passagerarnas och besättningens säkerhet är tryggad, i existerande sjö- och väderförhållanden, av närheten till land eller närvaron av ett annat fartyg som kan ta dem ombord);
- b. att dokument och papper rörande det beslagtagna fartyget är säkrade; och
- c. att, om det är praktiskt möjligt, passagerares och besättningens personliga tillhörigheter räddas.

San Remo-manualen § 151.

2. Förstörelse av en neutral stats beslagtagna handelsfartyg ska inte ges order om utan att det blivit fullständigt överenskommet att det beslagtagna fartyget varken kan skickas till en krigförandes hamn, dirigeras eller bli ordentligt frisläppt. Förstörelse ska bli föremål för rättssak.

San Remo-manualen § 151.

774. Förstörelse av en neutral stats beslagtagna handelsfartyg innehållande kontraband

1. En neutral stats beslagtagna handelsfartyg får inte förstöras för att det medför kontraband, om inte kontrabandet, uppskattat enligt värde, vikt, volym eller frakt, utgör mer än hälften av lasten.

San Remo-manualen § 151.

775. Förstörelse av en neutral stats beslagtagna civila fartyg

1. Förstörelse av en neutral stats beslagtagna civila fartyg är förbjudet till havs. För passagerarnas säkerhet ska sådana fartyg dirigeras till en lämplig hamn för att fullfölja beslagtagandet.

San Remo-manualen § 152.

KAPITEL 8

BEHANDLING AV SÅRADE, SJUKA och SKEPPSBRUTNA

DEL 1 INTRODUKTION

801. Syfte

1. Syftet med detta kapitel är att sammanfatta den humanitära rättens bestämmelser om behandling av sårade, sjuka och skeppsbrutna.

802. Allmänt

1. De två centrala traktaterna på detta område är Genèvekonventionen angående förbättrande av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält (GK I) och Genèvekonventionen angående förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss (GK II). Tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna (TP I) innehåller bestämmelser som bl.a. ger ett utökat sydd åt civila samt förstärker skyddet av de personer som omfattas av GK I och GK II.

DEL 2 OMHÄNDERTAGANDE OCH BEHANDLING AV SÅRADE, SJUKA OCH SKEPPSBRUTNA

803. Grundläggande traktatbestämmelser

1. Såväl GK I och GK II, som TP I behandlar sårade, sjuka och skeppsbrutna.

2. Det bör dock noteras att, i händelse av fientligheter mellan sjö- och markstridskrafter är GK II endast tillämplig på styrkorna ombord på sjöfartyg. När väl dessa styrkor sätts iland blir GK I:s bestämmelser tillämpliga på dem.

3. Genèvekonventionen angående krigsfångars behandling (GK III) reglerar också behandling av sårade, sjuka och skeppsbrutna, när väl dessa personer har fallit i motpartens våld.

4. Parterna i konflikten får ingå särskilda överenskommelser om de sårade, sjuka och skeppsbrutna, under förutsättning att sådana inte negativt påverkar skyddet för dessa personers position eller för andra personer som är skyddade av Genèvekonventionerna. De personer som skyddas av konventionerna kan inte avsäga sig någon av sina rättigheter.

GK I art. 6 (1) & 7; GK II art. 6 (1) & 7; GK III art. 7; GK IV art. 8.

804. Sökande efter och omhändertagning av sårade, sjuka och skeppsbrutna

1. Efter varje strid är parterna i konflikten skyldiga att vidta alla åtgärder i dess makt för att, utan dröjsmål, söka upp och omhänderta sårade, sjuka och skeppsbrutna.

GK I art. 15 (1); GK II art. 18 (1); TP I art. 10, TP II art. 8. ICRC regel 109 (IVK/IIVK).

2. Sårade, sjuka och skeppsbrutna ska, i största möjliga utsträckning och med minsta möjliga dröjsmål, få den sjukvård och omsorg som deras tillstånd kräver. Ingen åtskillnad får göras mellan dem av andra skäl än medicinska. Alla åtgärder som är praktiskt möjliga ska vidtas för att skydda sårade, sjuka och skeppsbrutna mot dålig behandling och mot plundring av deras personliga tillhörigheter.

GK I art. 15 (1); GK II art. 18 (1), TP I art. 10. ICRC regel 110 och 111 (IVK/IIVK).

3. Vid markstrider kan befälhavare, genom vapenstillestånd eller vapenvila, ingå överenskommelser för utväxling, bortförande eller transport av de sårade som blivit kvar på stridsfältet. Uppgörelser kan också göras vid både sjö- och markstrider, om bortförandet av sårade och sjuka från ett belägrat område, och även om tillträde till ett sådant område för sjukvårdspersonal, militärpräster och sjukvårdsmateriel.

GK I art. 15; GK II art. 18 (2).

805. Identifiering av sårade, sjuka och skeppsbrutna

1. Part som har hand om sårade, sjuka och skeppsbrutna personal, måste uppteckna och vidarebefordra samma uppgifter om identitet och omhändertagande som gäller för krigsfångar. Bestämmelser om begravning till sjöss behöver dock anpassas för att uppfylla de situationsspecifika förutsättningarna.

GK I art. 16 (1) – (3); GK II art. 19 (1) & 20 (1).

806. Deltagande av civilbefolkningens och hjälpföreningar

1. Vid markstrider får vädjanden om att ta hand om och vårda sårade och sjuka riktas till den lokala civilbefolkningen och hjälpföreningar. Sådan civilbefolkning och hjälpförening ska också i invaderade eller ockuperade områden, tillåtas att spontant ta hand om och vårda sårade och sjuka. Ingen får ofredas eller dömas för att ha vårdat sårade eller sjuka, oavsett nationalitet.

GK I art. 18 (1) – (3); TP I art. 17.

2. Att civilbefolkningen och hjälpföreningar tar hand om och vårdar sårade och sjuka fritar inte den kvarhållande eller ockuperande staten från dess skyldighet att sörja för att sårade och sjuka får lämplig vård.

GK I art. 18.

3. Till havs får vädjanden riktas till befälhavare på neutrala staters handelsfartyg att ta hand om sårade sjuka och skeppsbrutna. Dessa får även självmant ta på sig uppgiften. De får inte tillfångatas på grund av någon sådan assistans, men är inte undantagna från ansvar för eventuell neutralitetskränkning.

GK II art. 21.

4. Alla krigförande örlogsfartyg har rätt att begära att sårade, sjuka och skeppsbrutna som befinner sig ombord på lasaretsfartyg eller annat fartyg, förutom neutrala staters örlogsfartyg, överlämnas, under förutsättning att de är tillräckligt friska för att överlämnas och att örlogsfartyget är försett med tillräckliga anordningar för att ge dem erforderlig vård.

GK II art. 14.

5. Om sårade, sjuka eller skeppsbrutna tagits ombord på en neutral stats örlogsfartyg eller militära luftfartyg, ska åtgärder vidtas så att de inte tar vidare del i fientligheterna. Om de faller i motparts våld blir de krigsfångar, men motparten får föra dem till en hamn av deras nationalitet, till en neutral stats hamn eller till och med, till motpartens egna styrkors hamn. I det senare fallet får inte sådana personer ytterligare delta i fientligheterna.

GK II art. 15 & 16.

807. Behandling av sårade, sjuka och skeppsbrutna

1. De sårade, sjuka och skeppsbrutna ska skyddas, respekteras, behandlas humant och vårdas av den kvarhållande makten, utan otillbörlig åtskillnad.

GK I art. 12 (1) & (2); GK II art. 12 (1) & (2); TP I art. 9 (1) & 10 (2); TP II art. 7.

ICRC regel 8 & 110 (IVK/IIVK).

2. Det är vid tillämpningen av den humanitära rätten förbjudet att göra otillbörlig åtskillnad som grundas på ras, hudfärg, kön, språk, religion eller tro, politisk eller annan åsikt, nationell eller social härkomst, förmögenhet, börd eller annan status, eller på något annat liknande kriterium.

ICRC regel 88 (IVK/IIVK).

3. Varje angrepp mot sårade, sjuka eller skeppsbrutna personers liv, eller våld mot dem, är förbjudet. De får inte dödas eller utsättas för biologiska experiment, lämnas utan medicinsk hjälp eller vård, eller utsättas för smitto- eller infektionsrisker. Med "sårade, sjuka och skeppsbrutna", avses även civila.

GK I art. 12 (2); GK II art. 12 (2); TP I art. 8 (1) & (2) & 11 (1) – (4).

ICRC regel 92 (IVK/IIVK).

808. Förtursrätt till vård

1. Förtur till vård mellan sårade och sjuka får endast grundas på trängande medicinska skäl.

*GK I art. 12 (3); GK II art. 12 (3); TP I art. 10 (2); TP II art. 7 (2).
ICRC regel 110 (IVK/IIVK).*

2. Sårade, sjuka och skeppsbrutna ska respekteras och skyddas, utan otillbörlig åtskillnad oavsett vilken part i konflikten de tillhör eller om de är stridande eller civila.

*GK I art. 12 (1) & (2); GK II art. 12 (1) & (2); TP I art. 10; TP II art. 7.
ICRC regel 88 (IVK/IIVK).*

809. Medicinska experiment

1. Det är, även med medgivande, förbjudet att utföra fysiska stympningar, medicinska eller vetenskapliga experiment eller att ta bort vävnad eller organ för transplantation på sårade, sjuka och skeppsbrutna om dessa handlingar inte är motiverade av den berörda personens medicinska behov.

*TP I art. 11 (2) & (3).
ICRC regel 92 (IVK/IIVK).*

810. Blodtransfusioner och hudtransplantationer

1. Det är tillåtet att ge blod i transfusionssyfte eller att ge hud för transplantation, förutsatt att detta endast sker för terapeutiska ändamål och blodet eller huden lämnats frivilligt och utan tvång eller övertalning. Mottagande av blod och hud ska utföras under förhållanden som tillgodoser allmänt erkända medicinska normer och kontroller, i såväl donators som mottagares intresse.

TP I art. 11 (3).

811. Rätt att vägra kirurgiskt ingrepp

1. Sårade, sjuka och skeppsbrutna har, liksom alla personer som hålls som krigsfångar eller av annat skäl är kopplad till konflikten, rätt att vägra att kirurgiskt ingrepp utförs på dem. Vid sådan vägran

ska emellertid varje ansträngning göras för att få en skriftlig förklaring härom, undertecknad och godkänd av patienten.

TP I art. 11 (5).

812. Uppsåtlig handling eller försummelse som skadar hälsan

1. Varje uppsåtlig handling eller försummelse, som allvarligt skadar den fysiska eller andliga hälsan eller integriteten hos en person som fallit i annan parts våld, kan bestraffas som en krigsförbrytelse.

TP I art. 11 (4).

813. Skyldigheter då man tvingas lämna sårade och sjuka

1. När en part i konflikten under markstrid tvingas att lämna sårade eller sjuka, är denna skyldig att, så långt som militär hänsyn medger, låta sjukvårdspersonal och sjukvårdsmateriel vara kvar för att vårda dem. Deras närvaro befriar emellertid inte den kvarhållande makten från att tillhandahålla den ytterligare assistans som kan vara nödvändig.

GK I art. 12 (5).

2. En kvarhållande makt är skyldig att, utan hänsyn till antal eller tjänstegrad, till hemlandet återsända svårt sjuka och svårt sårade fångar, sedan dessa satts i stånd att uthärda transporten. Överenskomelser kan också slutas om att svårt sjuka och svårt sårade krigsfångar vårdas i neutrala stater.

GK III art. 109.

DEL 3 SJUKVÅRDSPERSONAL, -ENHETER OCH -TRANSPORTER

814. Sjuk- och själavårdspersonal

1. Med "sjukvårdspersonal" avses sådana personer, militära eller civila, som avdelats uteslutande för sjukvårdsändamål eller för att förvalta eller genomföra sjuktransporter (se artiklarna 328–330). Sådana uppdrag kan vara antingen permanenta eller tillfälliga. Utöver läkare, tandläkare, sjuksköterskor, sjukvårdare och sjukhus-

administratörer, omfattar "sjukvårdspersonal" personal som tillhör nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar och andra frivilliga hjälpföreningar, som erkänts och bemyndigats av en part i konflikten. Termen omfattar också sjukvårdspersonal som är ansluten till civilförsvarsorganisationer, varje person som gjorts tillgänglig för humanitära syften, av en neutral stat, av en erkänd och vederbörligen bemyndigad hjälpförening i en sådan stat eller av en opartisk internationell humanitär organisation.

TP I art. 8 (3) & (11) & 9 (2).

ICRC regel 25 (IVK/IIVK).

Bestämmelser i svensk författning finns i 8–11 §§ totalförsvarets folk-rättsförordning (1990:12).

2. "Själavårdspersonal" har samma skydd som sjukvårdspersonal (se artiklarna 328–330). De är icke-kombattanter. I alla sammanhang tillämpas bestämmelserna rörande kännetecknen, identitetskort och status vid tillfångatagande av sjukvårdspersonal, lika för själavårdspersonal och sjukvårdspersonal.

TP I art. 8 (4).

ICRC regel 27 (IVK/IIVK).

Bestämmelser i svensk författning finns i 12 § totalförsvarets folk-rättsförordning (1990:12).

3. Sjukvårdspersonal får inte tvingas att ge förtur till vård till någon sjuk eller sårad, förutom på medicinska grunder. De får inte tvingas att utföra någon handling som strider emot deras humanitära uppdrag eller medicinska etiska principer. Vidare får ingen straffas för att ha utfört sjukvårdsuppgifter som är förenliga med medicinska etiska principer, oberoende av nationalitet eller status på den som kommit i åtnjutande av vården.

GK I art. 12 (3); GK II art. 12 (3); TP I art. 16 (1) & (2); TP II art. 9.

4. När det inte längre är nödvändigt att hålla kvar sjukvårds- och själavårdspersonal för de sårade och sjukas sjukvård och andliga vård, ska denna tillåtas återvända till den part i konflikten som den tillhör. Ingen otillbörlig åtskillnad får göras på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion eller tro, politisk eller annan åsikt, nationell eller social härkomst, förmögenhet, börd eller annan status, eller på något annat liknande kriterium. Den tid som en

person varit omhändertagen och personens hälsotillstånd, får emellertid beaktas.

*GK I art. 28 (1), 30 (1) & 31 (1); GK II art. 37.
ICRC regel 88 (IVK/IIVK).*

815. Kännetecken

1. Oavsett om de tillhör krigförande, hjälporganisationer eller neutrala stater ska sjukvårds- och själavårdspersonal på vänstra armen bära en fuktbeständig vit bindel med ett kännetecken som visar på deras skydd (det röda korset, den röda halvmånen eller den röda kristallen), som utlämnas och stämplas av den militära myndigheten. De ska också bära ett särskilt identitetskort. (Se Annex B och C).

*GK I art. 40; GK II art. 42; TP I art. 8 (12), 18 (3) & Annex I såsom reviderat 30 nov 93 art. 2–5; TP II art. 12, TP III art. 2.
ICRC regel 30 (IVK/IIVK).*

Bestämmelser i svensk författning finns i 1 och 2 §§ lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m. samt 17 § totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12).

2. Alla sjukvårdsenheter och transporter ska också tydligt märkas med kännetecken. Rörliga eller fasta enheter, såsom sjukhus eller ambulanser, ska bära en flagga med kännetecken och om enheter tillhör en neutral stat ska den statens flagga bäras tillsammans med flaggan tillhörande den krigförande de tillhör. Vad gäller parterna i konflikten kan dessa själva välja om den nationella flaggan sätts på landinstallationer.

GK I art. 36 (2), 38, 39, 42 (1) & 43 (1); TP I art. 18 (1) & (2); TP II art. 12

3. Sjukvårdspersonal, lasaretsfartyg, sjukvårdsenheter, ambulans-luftfartyg och sjuktransporter, inkluderat ambulanser, har rätt till skydd på grund av funktionen de fyller. Syftet med kännetecken är att tillhandahålla ett enkelt sätt att identifiera objekt och personer som har rätt till särskilt skydd. Objekten och personerna har dock rätt till skyddet, oavsett om de uppvisar de skyddande känne-

tecknen eller inte. Om de inte uppvisar kännetecknen är det dock troligare att de felaktigt identifieras som militära mål och anfalls.

GK I art. 40 & 42.

816. Lasaretsfartyg ska visa kännetecken

1. Militära lasaretsfartyg och lasaretsfartyg som används av nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna och andra erkända hjälporganisationer eller enskilda personer, oavsett om de tillhör en part i konflikten eller en neutral stat, ska målas vita med stora mörkröda kors på sidorna och på horisontella ytor, så att de kan ses från luften och från havet. Utöver den obligatoriska användningen ett kännetecken som visar på dess skydd, finns ytterligare frivilliga signaler som kan användas, såsom sändning av särskilda radiosignaler. Kustlivräddningsbåtar ska också använda kännetecknen.

GK II art. 43; TP I art. 18 (5), 23 (1) & Annex I såsom reviderat 30 nov 93 art. 6–9.

817. Sjukvårdsluftfartyg ska visa kännetecken

1. Sjukvårdsluftfartyg ska tydligt märkas med ett kännetecken som visar på dess skydd, tillsammans med nationalfärgerna såväl på under- och översidan som på sidorna, såväl som med andra tecken parterna i konflikten kommit överens om. Utöver den obligatoriska användningen av kännetecknen, finns ytterligare frivilliga signaler som kan användas, såsom blixtrande blått ljus och sändning av särskilda radiosignaler (TP I).

GK II art. 39 (2); TP I art. 18 (5) & Annex I såsom reviderat 30 nov 93 art. 6–9; San Remo-manualen § 175.

818. Skydd av sjukvårdsenheter, -transporter, luftfartyg och lasaretsfartyg

1. Sjukvårdsenheter på land, lasaretsfartyg, sjukvårdsluftfartyg och sjukvårdstransporter ska i alla sammanhang respekteras och skyddas och får inte anfallas. Om de, vid sidan av användningen för sina humanitära uppgifter, används för syften som är skadliga för

motparten, kan skyddet upphöra. Skyddet upphör dock endast efter en tydlig varning, som lämnats obeaktad.

GK I art. 19 (1), 20 & 21; GK II art. 22 (1), 34 & 39 (1); TP I art. 13 (1), 23 (3); TP II art. 11.

819. Sjukvårdsenheter och -transporter

1. Sjukvårdsenheter, antingen militära eller civila, organiserade för sjukvårdssyften, kan vara fasta eller rörliga, permanenta eller tillfälliga. Med "sjukvårdstransporter" avses varje slag av transportmedel, militärt eller civilt, permanent eller tillfälligt, avsett uteslutande för sjuktransport och som står under kontroll av en parts behöriga myndighet. Rättigheterna som garanteras i konventionerna ska tillämpas lika på både tillfällig och permanent personal, enheter och transporter.

*TP I art. 8 (c), (e), (g) & (k).
ICRC regel 29 (IVK/IIVK).*

2. Materiel som tillhör rörliga sjukvårdsformationer får, om det faller i motpartens våld, endast användas för vården av sårade och sjuka. Byggnader, materiel och förråd som tillhör fasta sjukvårdsanstalter, får så länge som de behövs för de sårade och sjuka inte användas för andra ändamål. Om det föreligger en militär nödvändighet får dock truppförbandschefer använda dem för andra ändamål under förutsättning att betryggande åtgärder vidtas för vården av de sårade och sjuka som finns där.

GK I art. 33 (1) & (2).

820. Sjukvårdsavdelningar och lasaretsfartyg

1. Sjukvårdsavdelningar på ett örlogsfartyg ska vid strid ombord, respekteras och skyddas så långt som det är möjligt. Om det föreligger en militär nödvändighet får dock den som erövrat fartyget använda dem för andra ändamål under förutsättningar att betryggande åtgärder vidtas för vården av sårade och sjuka som finns där.

GK II art. 28.

2. Lasarettsfartyg, och andra fartyg som används för sjukvårdsuppgifter, får kontrolleras och undersökas. De får åläggas att följa en angiven kurs och deras radio och annat förbindelsemedel får kontrolleras. Sjukvårdsarbetet får kontrolleras eller till och med avvisas. Beroende på omständigheterna, får ett fartyg kvarhållas i upp till sju dagar. Neutrala observatörer får placeras ombord, med uppgift att övervaka att bestämmelserna i konventionen noga iakttas.

GK II art. 31 (1) & (4).

3. Lasarettsfartyg, som befinner sig i en hamn som faller i motpartens våld, ska tillåtas att lämna hamnen. Lasarettsfartyg likställs inte med örlogsfartyg, i fråga om sitt uppehåll i neutral stats hamn.

GK II art. 29 & 32.

821. Ambulansluftfartyg

1. Ambulansluftfartyg får användas för att transportera sårade, sjuka, skeppsbrutna, sjukvårdspersonal, själavårdspersonal, sjukvårdsutrustning och sjukvårdsförråd. Ambulansluftfartyg får inte frakta andra vapen än handvapen och ammunition som tagits från sårade, sjuka och skeppsbrutna ombord och som ännu inte överlämnats till behörig myndighet samt sådan lätt personlig beväpning som kan vara nödvändig för att sjukvårdspersonalen ombord ska kunna försvara sig själv och de sårade, sjuka och skeppsbrutna som är i deras vård. Ambulansluftfartyg får inte heller användas för att samla in och överföra militära underrättelser eller medföra utrustning som är avsedd för sådana ändamål.

TP I art. 28 (2) & (3).

2. Ambulansluftfartyg får flyga över landområden som kontrolleras av deras egna eller vänskapliga styrkor och havsområden som inte kontrolleras av motparten. Om det kan antas att ett luftfartyg som utför en sådan flygning kommer att komma inom räckhåll för motpartens luftförsvarssystem bör emellertid motparten underlättas.

TP I art. 25.

3. Ambulansluftfartygs får, om inte annat överenskommits, inte flyga över fientligt eller av fienden ockuperat område. I avsaknad av överenskommelse verkar ambulansluftfartyg, på egen risk i de delar av kontaktzonen som kontrolleras av vänskapliga styrkor och i de zoner som det är oklart av vem som de kontrolleras. Med "kontaktzon" avses det landområde där stridande styrkors främsta enheter är i kontakt med varandra, särskilt där de är utsatta för direkt eldgivning från marken.

GK I art. 36 (3); TP I art. 26 & 27 (1).

4. Om ett godkännande erhållits på förhand från motpartens behöriga myndigheter fortsätter ett ambulansluftfartyg att vara skyddat, då det flyger över land- eller sjöområden som kontrolleras av motparten. Om ambulansluftfartyget, av någon anledning, avviker från eller frångår villkoren i överenskommelsen, ska det vidta omedelbara åtgärder för att identifiera sig. Då ett sådant ambulansluftfartyg har igenkänts av motparten, får denna part ge ambulansluftfartyget order om att landa eller vidtaga andra åtgärder för att bevaka sina egna intressen, men ska i båda fallen ge luftfartyget tid att följa ordern innan anfall insättes.

TP I art. 27.

5. Det är förbjudet för parterna i konflikten att använda ambulansluftfartyg för att få ett militärt övertag över en motpart eller för att skydda militära mål från anfall. Under flygning får inte ambulansluftfartyg användas för att söka efter sårade, sjuka eller skeppsbrutna, såvida inte avtal härom på förhand har träffats med motparten.

TP I art. 28 (1) & (4).

6. Ambulansluftfartyg ska lyda motparts order om att landa och ska tillåta inspektion. Sårade och sjuka ombord får bara föras bort om det är absolut nödvändigt för inspektionen och deras tillstånd inte försämrats till följd av bortförandet. Om det framgår av inspektionen, att luftfartyget är ett ambulansluftfartyg och att detta inte används i strid med bestämmelserna för ambulansluftfartyg, ska luftfartyget och de ombordvarande som tillhör motparten eller en neutral stat tillåtas att fullfölja flygningen.

GK I art. 36 (4); TP I art. 30 (1) – (3).

7. Om luftfartyget inte uppfyller dessa villkor får det tas i beslag. Om luftfartyget har avdelats som permanent ambulansluftfartyg får det emellertid efter beslaget, endast användas för sådant syfte. Om luftfartyget landar ofrivilligt i fientligt, eller av fienden ockuperat, område, blir såväl de sårade, sjuka och skeppsbrutna, som besättningen, krigsfångar men sjukvårdspersonal måste behandlas på samma sätt som annan sjukvårdspersonal som faller i en motparts händer.

TP I art. 30 (4).

8. Ambulansluftfartyg får inte flyga över en neutral stats territorium utan att det i förhand träffats avtal om detta. Skulle ett ambulansluftfartyg utan avtal flyga över neutral stats territorium, ska det på alla sätt sträva efter att ge underrättelse om flygningen och att identifiera sig själv. Ambulansluftfartyget ska lyda alla order om att landa och får inte anfallas förrän det getts rimlig tid att följa ordern. När ambulansluftfartyget landar kan det bli föremål för inspektion, och om det då framgår att luftfartyget är ett ambulansluftfartyg, ska luftfartyget och de ombordvarande, med undantag av de som måste kvarhållas i enlighet med internationell rätt, tillåtas att fullfölja flygningen. Om de sårade, sjuka och skeppsbrutna förts iland, för en längre period på ett territorium, ska de kvarhållas på sådant vis att de inte på nytt kan delta i fientligheter. Neutrala och andra stater som inte är parter i konflikten, ska tillämpa samma villkor och restriktioner i förhållande till alla parter i konflikten.

GK I art. 37 (1); TP I art. 31.

822. Kamouflage

1. Militära myndigheter får om militära hänsyn så kräver använda kamouflage för att maskera placeringen av skyddade objekt och personer och bestämma att ett kännetecken inte uppvisas. Ett sådant beslut ska tas av den operativa befälhavaren.

GK I art. 42 (4).

823. Sjukvårdszoner och -platser

1. För permanenta sjukvårdsinstallationer på land får parterna, i fredstid eller efter att fientligheterna har börjat, upprätta sjukvårdszoner och sjukvårdsplatser på eget och ockuperat område, i syfte att skydda de sårade och sjuka från krigets verkningar. Under fientligheterna får parterna i konflikten ingå överenskommelser om ömsesidigt erkännande av sjukvårdszoner och sjukvårdsplatser.

GK I art. 23 (1) & (2) & Annex I.

ICRC regel 35 (IVK/IIVK).

DEL 4 SAKNADE OCH DÖDA

824. Efterforskning av saknade och döda

1. I Genèvekonventionerna finns bestämmelser om vissa skyldigheter för kvarhållande makter när det gäller begravning av och redogörelse för döda personer som tillhör motparten. I TP I finns bestämmelser om också skyldighet att efterforska de personer som saknas och att redogöra för omhändertagande av de dödas stoft.

GK I art. 16 (3) & (4) & 17 (1); GK IV art. 130; TP I art. 33 (1) & 34 (2).

2. När omständigheterna medger, och särskilt efter strid, ska varje part i konflikten utan dröjsmål vidta alla åtgärder i dess makt för att utan otillbörlig åtskillnad uppsöka, omhänderta och evakuera de döda.

GK I art. 15 (1), GK II art. 18 (1), TP I art. 33 (4), TP II art. 8
ICRC regel 112 (IVK/IIVK).

3. Alla åtgärder som är praktiskt möjliga ska vidtas för att redovisa för personer som rapporterats vara saknade till följd av väpnad konflikt samt för att förse dessa personers familjemedlemmar med alla tillgängliga upplysningar om deras öde. Upplysningar om personer som rapporterats vara saknade, samt ansökningar om sådana upplysningar, ska lämnas genom skyddsmakten eller Internationella rödakorskommitténs efterforskningsbyrå (Central Tracing Agency) eller de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna.

TP I art. 33.

ICRC regel 117 (IVK/IIVK).

4. Parterna i konflikten ska sträva efter att enas om bestämmelser som möjliggör för arbetslag att efterforska, identifiera och hämta de döda från stridsområdena. De får också knyta företrädare för motparten till sådana arbetslag, när de fullgör uppgifter i områden som kontrolleras av motparten. Personal som deltar i sådana arbetslag ska respekteras och skyddas, då de utför sina uppgifter.

TP I art. 33 (4).

825. Omhändertagande av döda

1. Stoftet av personer som dött i samband med fientligheter eller under ockupation eller i fångenskap till följd därav, ska respekteras och även skyddas från att skändas. Alla åtgärder som är praktiskt möjliga ska vidtas för att förhindra att de döda blir plundrade. Stympning av döda kroppar är förbjudet.

GK I art. 16, GK II art. 19, GK III art. 120, TP I art. 34 (1).

ICRC regel 113 och 114 (IVK/IIVK).

2. Parterna i konflikten ska se till att begravning eller förbränning av döda, i den utsträckning som omständigheterna medger, sker individuellt.

GK I art. 17 (1).

3. Begravning eller förbränning ska föregås av en noggrann, om möjligt av läkare verkställd, undersökning av kropparna för att konstatera att döden inträtt, att fastställa de dödas identitet och att möjliggöra att en redogörelse kan lämnas.

GK I art. 17 (1).

4. Varje part i konflikten ska registrera alla tillgängliga upplysningar före begravning eller kremering samt markera gravarnas läge. Ena halvan av den dubbla identitetsbrickan, eller själva identitetsbrickan om det var en enkel identitetsbricka, ska lämnas kvar på den döda kroppen.

GK I art. 17 (1).

ICRC regel 116 (IVK/IIVK).

5. Parterna i konflikten ska se till att de döda får en värdig begravning, om möjligt i enlighet med ritualen för den religion som de tillhört. Deras gravar ska respekteras och vederbörligen underhållas.

GK I art. 17 (3).

ICRC regel 104 och 115 (IVK/IIVK).

6. Kropparna ska inte brännas, annat än om det påkallas av tvingande hygieniska skäl, eller av motiv som grundas på den avlidnes religion.

GK I art. 17 (2).

ICRC regel 104 (IVK/IIVK).

7. Parterna i konflikten ska sträva efter att underlätta ett återlämnande av de avlidnas kvarlevor på begäran av den part till vilken de tillhör eller på de anhörigas begäran. De ska återlämna deras personliga tillhörigheter till dem.

GK I art. 16(4), 17 (3), GK II art. 19 (3), TP I art. 34 (2) & (3).

ICRC regel 114 (IVK//IVK).

KAPITEL 9

BEHANDLING AV FRIHETSBERÖVADE PERSONER

DEL 1 INTRODUKTION

901. Syfte

1. Detta kapitel syftar till att sammanfatta den humanitära rättens regler och principer om behandling av frihetsberövade personer under en väpnad konflikt.

902. Allmänt

1. Bestämmelserna rörande behandling av frihetsberövande personer under en väpnad konflikt utgår från dels vilken konflikttyp som råder (internationell eller icke-internationell väpnad konflikt), dels vilken klassificering personen ges.

2. Korrekt klassificering av en frihetsberövad person sker med stöd av del 2 nedan om klassificering. Bestämmelser för krigsfångar ges i del 4, och för civilinternerade i del 5.

3. I vissa situationer kan korrekt klassificering av en person vara komplicerad och tidskrävande att göra. I temporära situationer, *innan* korrekt klassificering skett, gäller ett antal grundläggande bestämmelser om human behandling för *alla* frihetsberövande som Försvarsmakten hanterar eller ansvarar för – oavsett den legala grunden för frihetsberövandet, senare klassificering eller längd på frihetsberövandet. Dessa bestämmelser, som i huvudsak utgör sedvanerätt, redovisas för nedan i del 3 om Grundläggande garantier.

903. Mänskliga rättigheter

1. Även om en väpnad konflikt pågår äger de mänskliga rättigheterna tillämpning, bl.a. de som rör grunderna för och rättigheterna under frihetsberövanden. Rättigheterna upphör således inte

att gälla bara för att en väpnad konflikt bryter ut. Däremot får en stat "Under krig eller i annat allmänt nödläge som hotar nationens existens..." temporärt göra undantag från vissa av reglerna. I dessa fall får staten åberopa nödläget och informera lämpliga organ i enlighet med bestämmelserna i aktuell konvention, annars fortsätter staten vara förpliktigad enligt konventionen. Vissa delar av den humanitära rätten utgör dock *lex specialis* som har företräde framför fredstida bestämmelser. Reglerna om behandling av krigsfångar under internationella väpnade konflikter är exempel på sådan reglering. Någon motsvarande reglering finns inte för frihetsberövanden under en icke-internationell väpnad konflikt.

EKMR art. 15.1 och 1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter art. 4.1.

Svenska bestämmelser finns i 2 kap. regeringsformen.

DEL 2 KLASSIFICERING

904. Skillnad mellan konflikttyper

1. Under en **internationell väpnad konflikt** finns tre grunder för att frihetsberöva personer. *Kombattanter* m.m. som frihetsberövas, erhåller status som krigsfångar. Civila, inkl. de som direkt deltar i fientligheterna, och andra stridande kan frihetsberövas antingen för brott eller som säkerhetshot (dvs. ett hot mot staten eller Försvarmakten).

2. Under en **icke-internationell väpnad konflikt** existerar inte kombattantbegreppet och följaktligen inte heller krigsfångestatusen. Under en icke-internationell väpnad konflikt kan *stridande* och *civila*, bl.a. de som direkt deltar i fientligheterna, frihetsberövas för brott eller som säkerhetshot (dvs. ett hot mot staten eller Försvarmakten). Detta kallas för civilinternering (se del 5).

905. Personer med rätt till krigsfångestatus

1. Under en internationell väpnad konflikt har följande personer som faller i motpartens våld rätt att behandlas som krigsfångar:

- a. kombattanter;

- b. personer som åtföljer de väpnade styrkorna utan att direkt tillhöra dem (såsom civila medlemmar av besättningen på militärt luftfartyg, leverantörer, medlemmar av arbetsenheter eller personal som sörjer för militärernas välbefinnande), under förutsättning att de bemyndigats av de väpnade styrkorna som de följer med;
- c. medlemmar av besättningen på handelsfartyg eller civila luftfartyg som tillhör en part i konflikten;
- d. krigskorrespondenter; och
- e. personer som tillhör de väpnade styrkorna och som för en begränsad tid, tillfälligt avdelats att utföra sjukvårdsuppgifter.

2. Se även kapitel 3 för hur dessa personer identifieras.

GK I art. 25 & 29; GK III art. 4A.

ICRC regel 106 (IVK).

905. Personer utan rätt till krigsfångestatus

1. Följande personer har, om de faller i motpartens våld, *inte* rätt till status som krigsfångar under en internationell väpnad konflikt, men ska dock behandlas humant (se del 3 resp. 5):

- a. civila som direkt deltar i fientligheterna, förutom vid en *levée en masse*;
- b. legosoldater; och
- c. spioner.

GK III art. 4A (6); TP I art. 43, 46 (1) & 47 (1).

ICRC regel 6, 107 och 108 (IVK).

2. Motpartens diplomatiska representanter får inte tas som krigsfångar utan måste tillåtas återvända till sin egen stat. Neutrala diplomater, inbegripet militärer, som åtföljer motpartens väpnade styrkor på fältet, får inte tas som krigsfångar så länge de kan identifiera sig och inte har deltagit i fientligheterna. De kan emellertid beordras att lämna konfliktområdet.

GK IV art. 35.

906. Sjuk- och själavårdspersonal

1. Sjuk- och själavårdspersonal som faller i motpartens våld blir inte krigsfångar. Om den kvarhållande makten beslutat att de ska kvarhållas för att bistå krigsfångar med medicinsk och andlig vård, blir de "kvarhållen personal". De ska åtnjuta åtminstone alla de förmåner och det skydd som krigsfångar har rätt till enligt GK III. Kvarhållen personal ska återsändas till sina egna styrkor, om det inte finns ett behov av deras tjänster för andra krigsfångar.

GK I art. 28 (1) & (2) & 30 (1) & (2); GK II art. 37 (1) & (2); GK III art. 33 (1) & (2).

ICRC regel 3 (IVK).

907. Förfarandet för fastställande av krigsfångestatus

1. Vid tvivel om en person som deltagit i fientligheterna och som fallit i motpartens våld, har rätt att behandlas som krigsfånge, ska denne behandlas som sådan till dess att personens status har fastställts av en behörig domstol.

GK III art. 5 (2); TP I art. 45 (1) & (2).

2. Rätten till status om krigsfånge påverkas inte av en persons nationalitet. Denna rätt är knuten till den stat vars väpnade styrkor den kvarhållne tillhör, vilket innebär att även om den kvarhållne tillhör en stat som är neutral, så blir denne krigsfånge, om han eller hon tjänstgör hos en part i konflikten och faller i motpartens våld.

908. Civilinternering

1. Civila får bara interneras om de utgör ett hot mot staten eller Försvarsmakten, eller om de har begått kriminella handlingar, och andra kontrollåtgärder är otillräckliga.

2. Det primära ansvaret för hantering av frihetsberövade civila vilar även under en väpnad konflikt på Polisen och andra rättsvårdande myndigheter. Försvarsmakten bör endast i undantagsfall, och temporärt, ansvara för frihetsberövade civila. I dessa situationer ska bestämmelserna i del 5 om civilinternering, som ett minimum, iakttas.

3. Internerade behåller sin fulla rättskapacitet och kan därmed utöva de rättigheter som följer av detta, i den mån de är förenliga med deras ställning som internerade.

909. Beslut om civilinternering

1. Varje person som internerats har rätt att snarast få detta beslut omprövat av behörig domstol eller administrativ nämnd. Ett fastställt beslut ska regelbundet (minst två gånger per år) omprövas. Beslutet ska även snarast möjligt meddelas skyddsmakten.

GK IV art. 41-43, 79 - 81 (1) & (2).

2. Om någon, genom förmedling av representant av skyddsmakten, frivilligt begär internering och om dennes situation gör detta nödvändigt, ska denne interneras.

GK IV art. 42.

DEL 3 GRUNDLÄGGANDE GARANTIER

910. Grundläggande garantier

1. Samtliga frihetsberövande personer som Försvarsmakten hantear eller ansvarar för har rätt till ett minimum av human behandling utan otillbörlig åtskillnad på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion eller tro, politisk eller annan åsikt, nationell eller social härkomst, förmögenhet, börd eller annan status, eller något annat liknande kriterium. Frihetsberövade är alltid, och under alla förhållanden skyddade mot:

- a. våld mot liv eller hälsa eller mot fysisk eller psykisk välbefinnande, särskilt:
 - (1) mord;
 - (2) tortyr av alla slag, antingen den är fysisk eller psykisk;
 - (3) kroppslig bestraffning; och
 - (4) stympning, medicinska eller vetenskapliga experiment eller andra medicinska åtgärder som inte är motiverade av den berörda personens hälsotillstånd och som inte är förenliga med allmänt erkända medicinska normer;

- b. kränkningar av den personlig värdighet, särskilt förödmjukande och nedsättande behandling, påtvingad prostitution och varje form av otillbörligt närmande;
- c. att bli tagen som gisslan;
- d. kollektiv bestraffning;
- e. våldtäkt och andra former av sexuellt våld;
- f. slaveri och slavhandel oavlönat eller kränkande tvångsarbete; och
- g. hot om att utsättas för någon av ovanstående handlingar.

TP I art. 75 (1) & (2).

ICRC regel 88, 89, 90, 91, 92, 93 och 103 (IVK/IIVK).

911. Inkvartering

1. Frihetsberövade personer ska inkvarteras i lokaler på betryggande avstånd från stridsområdet och på en plats som är säker ur hälso- och hygiensynpunkt.

GK III art. 22.1 och 23.1, GK IV art. 83.1 och 85.1, TP II art. 5.1 b och 5.2 c.

ICRC regel 121 (IVK/IIVK).

912. Mat, vatten m.m.

1. Frihetsberövade personer ska förses med tillräckligt med mat, vatten, kläder, husrum och läkarhjälp.

LKR art. 7, GK III art. 25-32 och 125, GK IV art. 76, 85, 87, 89-92 och 142, TP II art. 5.1.

ICRC regel 118 (IVK/IIVK).

2. Om Försvarsmakten inte kan tillfredsställa de frihetsberövandes grundläggande behov på området så ska den låta humanitära hjälporganisationer bistå dem med detta.

913. Frihetsberövade kvinnor

1. Frihetsberövade kvinnor ska, utom i de fall då familjer inkvarteras tillsammans såsom familjeenheter, inkvarteras i lokaler som är åtskilda från männens samt stå under direkt övervakning av kvinnor.

GK III art. 25.4, 29.2, 97.4 och 108.2, GK IV art. 76.4, 82.3, 85.4 och 124.3, TP I art. 75.5, TP II art. 5.2 a.

ICRC regel 119 (IVK/IIVK).

914. Frihetsberövade barn

1. Frihetsberövade barn ska, utom i de fall då familjer inkvarteras tillsammans såsom familjeenheter, inkvarteras i lokaler som är åtskilda från de vuxnas.

2. Sverige anser att alla personer under 18 år är barn.

GK IV art. 82.2, FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter art. 10, TP I art. 77.4, barnkonventionen art. 37 c.

ICRC regel 120 (IVK/IIVK).

915. Uppgifter om frihetsberövade personer

1. Uppgifter om frihetsberövade personers personliga förhållanden ska registreras. Se vidare artikel 366 om Nationella upplysningsbyrån.

LKR art. 14:1, GK III art. 122, 123, 125 och 126, GK IV art. 136, 140, 142 och 143.

ICRC regel 123 (IVK/IIVK).

Bestämmelser i svensk författning finns i förordningen (1996:1475) om skyldighet att lämna upplysningar m.m. rörande krigsfångar och andra skyddade personer.

916. Frihetsberövades personliga tillhörigheter

1. Det är förbjudet att plundra frihetsberövade personer på deras personliga tillhörigheter.

LKR art. 47, GK III art. 18, GK IV art. 33.2, 97, TP II art. 4.2 g, Nürnbergprinciperna art. 6b.

ICRC regel 122 (IVK/IIVK).

917. Rätt till korrespondens och besökare

1. Frihetsberövade personer ska tillåtas att korrespondera med sina familjer under villkor som är skäliga med hänsyn till omfattning och behovet av myndighetscensur.

GK III art. 70-71, GK IV art. 5, 106-107, TP II art. 5.2 b.
ICRC regel 125 (IVK/IIVK).

2. Frihetsberövade personer ska tillåtas att ta emot besökare, speciellt nära släktingar, i den utsträckning som det är praktiskt genomförbart.

GK IV art. 5, 116.1, barnkonventionen art. 37.
ICRC regel 126 (IVK/IIVK).

918. Respekt för personlig övertygelse och religiösa seder

1. Frihetsberövade personers personliga övertygelse och religiösa seder ska respekteras.

LKR art. 18, GK III art. 34-35, GK IV art. 76, 86 och 93, TP I art. 75.1, TP II art. 4.1 och 5.1 d.
ICRC regel 127 (IVK/IIVK).

919. Straffåtgärder

1. Personer som anhållits, häktats eller internerats för handlingar som står i samband med väpnad konflikt ska omgående underrättas om orsakerna till dessa åtgärder, på ett språk som personen förstår. De ska, om inte frihetsberövandet grundas på misstanke om brott, frigges så snart som möjligt och i vart fall så snart som de omständigheter som legat till grund för frihetsberövandet inte längre föreligger.

TP I art. 75 (3).

2. Ingen dom får avkunnas och inget straff får verkställas för brott som har samband med den väpnade konflikten utom efter prövning av en opartisk och regelrätt upprättad domstol, som följer allmänt erkända principer för ett korrekt rättsligt förfarande.

TP I art. 75 (4).

3. Personer som anhållits, häktats eller internerats av skäl som står i samband med den väpnade konflikten, har, även efter den väpnade konfliktens slut, rätt till det grundläggande skydd som anges i denna punkt till dess att de slutgiltigt friges, hemsänds eller återinträder i tjänst.

TP I art. 75 (6).

4. Personer som anklagas för krigsförbrytelser eller brott mot mänskligheten:

- a. ska i enlighet med tillämpliga folkrättsliga regler överlämnas till åtal och rättegång; och
- b. har, alltid rätt till det grundläggande skydd som anges i denna punkt, oavsett om de brott vederbörande anklagas för utgör grova överträdelser eller inte.

TP I art. 75 (7).

5. Ingen av de föreskrifter om grundläggande skydd som anges i denna punkt får tolkas som en begränsning av eller ett hinder för tillämpning av någon annan folkrättslig bestämmelse enligt vilken den berörde har rätt till längre gående skydd.

TP I art. 75 (8).

6. Se kapitel 15 om Krigsförbrytelser, individuellt straffansvar och befälsansvar för ytterligare information rörande åtal för brott.

920. Frigivning och hemsändande

1. Regler för frigivning och hemsändande skiljer sig åt beroende på typ av klassificering personen erhållit (krigsfånge resp. civilinternerad). Se del 4 och 5 för bestämmelser rörande detta.

921. Internationella rödakorskommittén (ICRC)

1. I internationella väpnade konflikter ska Internationella rödakorskommittén (ICRC) beredas regelbunden tillgång till alla personer som berövats sin frihet, i syfte att kontrollera de förhållanden under vilka de hålls fångna och återupprätta kontakter mellan dessa personer och deras familjer.

2. I icke-internationella väpnade konflikter kan ICRC erbjuda parterna i konflikten sina tjänster i avsikt att besöka alla personer som berövats sin frihet av skäl som står i samband med konflikten, i syfte att kontrollera de förhållanden under vilka de hålls fångna och återupprätta kontakten mellan dessa personer och deras familjer. [IIVK]

*GK art. I-IV 3, GK III art. 126, GK IV art. 76.6 och 143.
ICRC regel 124 (IVK/IIVK).*

DEL 4 KRIGSFÅNGAR

ALLMÄNT

922. Tredje Genèvekonventionen ang. krigsfångars behandling

1. Under en internationell väpnad konflikt har kombattanter m.fl. (se artikel 905) rätt till krigsfångestatus. Krigsfångar är den kvarhållande statens ansvar och deras rättigheter och status regleras i Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående krigsfångars behandling (GK III). GK III innehåller detaljerade bestämmelser över hur de som klassats som krigsfångar ska behandlas.

LKR art. 4; GK III art. 12 (1).

2. Bestämmelserna i GK III anses utgöra uttryck för sedvanerätt. Detta innebär att de grundläggande principerna i GK III är bindande även för de fåtal stater som inte är parter i konventionen.

923. Ansvar

1. Underlåtenhet att korrekt omhänderta krigsfångar kan göra Sverige skyldigt att betala kompensation, medan enskilda (civila och militära) som begår, eller är ansvariga för, sådan felbehandling kan komma att åtalas för krigsförbrytelse.

GK III art. 12 (1), 13, 129 & 130.

924. Skyddsmakts uppgifter

1. En ”skyddsmakt” är en neutral stat, som har utsetts av en part i konflikten och godkänts av motparten, och som samtyckt till att utöva de uppgifter som enligt krigets lagar tillkommer en skyddsmakt. Dessa uppgifter inkluderar:

- a. att besöka krigsfångeläger och bedöma levnadsförhållandena;
- b. att övervaka åtal mot krigsfångar; och
- c. att assistera i fall av meningsskiljaktigheter rörande krigets lagar.

TP I art. 2 (c).

2. Enligt GK III får Internationella rödakorskommittén uppfylla de funktioner en skyddsmakt har.

GK III art. 10.

3. GK III ska tillämpas under medverkan och kontroll av de skyddsmakter, som har till uppgift att tillvarata parterna i konfliktens intressen. För mer information om skyddsmakters uppgift rörande krigsfångar, se kapitel 14 (Förebyggande åtgärder, efterlevnadsmekanismer samt skyddsmakternas uppgifter).

GK III art. 8 (1).

925. Absoluta rättigheter

1. Personer som fallit i motpartens våld och som har rätt till krigsfångestatus eller -behandling, har sådan rätt från tiden för sitt tillfångatagande till sitt slutliga frigivande och hemsändande. De kan inte, ens frivilligt, avsäga sig någon av de rättigheter till skydd som de åtnjuter enligt GK III.

GK III art. 5 (1) & 7.

2. Att en krigsfånge inte frivilligt kan avsäga sig sina rättigheter till skydd enligt GK III, innebär att denne ska behandlas som krigsfånge även om han eller hon förklarar sig desertera eller hoppa av från sina egna väpnade styrkor.

GK III art. 7.

926. Särskilda överenskommelser

1. Parterna i konflikten får sluta särskilda överenskommelser om behandlingen av krigsfångar under förutsättning att detta inte begränsar rättigheterna enligt GK III.

GK III art. 6.

927. Krigsfångars likabehandling

1. Med förbehåll för sådan särskilt föreskriven förmånlig behandling baserad på tjänstegrad, kön eller hälsa, ska alla krigsfångar behandlas lika och ingen får utsättas för sämre behandling på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion eller tro, politisk eller annan åsikt, nationell eller social härkomst, förmögenhet, börd eller annan status, eller på något annat liknande kriterium.

GK III art. 16.

ICRC regel 88 (IVK/IIVK).

928. Human behandling

1. Krigsfångar ska hela tiden behandlas humant och ska skyddas, såväl mot våldshandlingar och hot, som mot förolämpningar och allmänhetens nyfikenhet.

GK III art. 13 (2).

2. Krigsfångar har rätt till respekt för sin person och för sin ära och ska tillåtas bevara sin fulla rättshandlingsförmåga, i den utsträckning som fångenskapen tillåter. Den makt, i vars våld krigsfångar befinner sig, är skyldig att kostnadsfritt sörja för krigsfångarnas underhåll.

GK III art. 14 (1) & (3) & 15.

929. Behandling av kvinnliga krigsfångar och barn

1. Kvinnliga krigsfångar ska behandlas med vederbörlig hänsyn till deras kön och ska under alla förhållanden åtnjuta minst lika gynnsam behandling som män.

2. Kvinnor ska, utom i de fall då familjer inkvarteras tillsammans såsom familjeenheter, inkvarteras i lokaler som är åtskilda från männens samt stå under direkt övervakning av kvinnor. De ska särskilt skyddas från våldtäkt och annat sexuellt våld.

GK III art. 14, 25 (4), 29 (2), 49(1), 97 (4) och 108:2, TP I art. 75 (5) & 76 (1).

ICRC regel 93 och 119 (IVK/IIVK).

3. Barn som utnyttjats som stridande och som tas som krigsfångar ska, utom i de fall då familjer inkvarteras tillsammans såsom familjeenheter, inkvarteras i lokaler åtskilda från vuxna.

ICRC regel 120 (IVK/IIVK).

930. Tortyr

1. Tortyr av krigsfångar är förbjudet.

GK III art. 17, TP I art. 75, TP II art. 4, Tortyrkonventionen.

ICRC regel 90 (IVK/IIVK).

Bestämmelser i svensk författning finns i 19a § totalförsvarets folk-rättsförordning(1990:12).

931. Förhör

1. En krigsfånge får förhöras, men är bara skyldig att uppge sitt namn, tjänstegrad och födelsedatum. Om krigsfången vägrar att lämna sådan information, kan denne endast förlora de förmåner som beviljas fångar av samma grad eller ställning.

LKR art. 9; GK III art. 17 (1) & (2).

2. Det är förbjudet att använda alla former av tvång mot krigsfångar, i syfte att få ytterligare information. Förhör med krigsfångar ska äga rum på språk som de förstår.

GK III art. 17 (4) & (5).

3. Förhör eller utfrågning av krigsfångar ska bara utföras av kvalificerad personal från Försvarsmakten, vanligtvis underrättelsepersonal, i enlighet med relevanta FN-, koalitions eller nationella direktiv. Då förhör eller utfrågning utförs får varken fysisk eller psykisk tortyr, eller annan form av tvång, utövas mot krigsfånge

för att få upplysningar, av vad slag det än må vara. Fångar som vägrar att lämna upplysningar ska inte hotas, förolämpas eller utsättas för obehag eller otillbörlig behandling.

GK III art. 17 (4).

ICRC regel 90 (IVK/IIVK).

932. Repressalieåtgärder är förbjudna

1. Det är förbjudet att rikta repressalier mot krigsfångar.

GK III art. 13 (3).

933. Dödandet av krigsfångar är förbjudet

1. Det är under alla omständigheter förbjudet att döda krigsfångar. Att den kvarhållande makten inte har tillgång till nödvändig utrustning eller personal för att kontrollera krigsfångarna, eller att de måste födas och därigenom minskar de förråd som är tillgängliga för den kvarhållande makten, eller för att de kan komma att bli frisläppta p.g.a. tidig framgång för motparten, tillåter inte undantag från regeln. Med andra ord, intresset av självbevarelse eller militär nödvändighet berättigar aldrig att döda krigsfångar.

GK III art. 13 (1).

934. Krigsfångars personliga tillhörigheter

1. Det är förbjudet att plundra krigsfångars personliga tillhörigheter. Alla personliga tillhörigheter, med undantag för fordon, vapen och annan militärutrustning eller militära handlingar, ska lämnas kvar i krigsfångarnas besittning. Artiklar för personligt skydd (såsom metallhjälm, gasmasker, skyddsvästar etc.) ska också lämnas i deras besittning. Kläder och födoämnen ska också, även om de tillhör deras regering, lämnas kvar i deras besittning. Detsamma gäller tjänstetecken, som grad- och nationalitetsbeteckningar och dekorationer. De ska också tillåtas att behålla föremål som har affektionsvärde. Om de saknar identitetshandlingar ska de förses med sådana.

GK III art. 18 (1) – (3).

ICRC regel 122 (IVK/IIVK).

2. Pengar får endast tas från krigsfångar efter beslut av en officer och efter att anteckning av detaljer som belopp och ägare införts i en särskild förteckning och mot kvitto. Belopp i den kvarhållande maktens valuta eller växlat till den valutan ska tillgodoräknas krigsfångens räkning, liksom varje summa som betalas krigsfången för utfört arbete. En liknande räkning ska hållas över varje summa som betalas som förskott till krigsfången.

GK III art. 18 (4).

3. Alla andra föremål, än personliga tillhörigheter som tas från krigsfångar, är krigsbyte. Krigsbyte tillhör den kvarhållande maktens regering och inte den enskilda enhet eller person som omhändertagit föremålet.

935. Förflyttning av krigsfångar från stridsområden

1. Krigsfångar ska förflyttas från stridsområdet och andra farliga områden så snart som möjligt efter tillfångatagandet. Det enda tillåtna undantaget från detta gäller fångar som på grund av sårskador eller sjukdomar skulle utsättas för större risk om de förflyttades. Fångar får inte utsättas för onödig fara under förflyttningen från stridsområdet. Krigsfångar, som tagits under ovanliga stridsförhållanden och som inte kan föras bort, ska släppas, och alla praktiskt möjliga åtgärder ska vidtas för deras säkerhet.

GK III art. 19; TP I art. 41 (3).

936. Krigsfängeläger

1. Krigsfångar får endast interneras i förläggningar på fasta marken som är fullt betryggande ur hälso- och hygiensynpunkt. De får inte interneras i fångvårdsanstalter.

GK III art. 22 (1).

ICRC regel 121 (IVK/IIVK).

2. Medan officerare ska hållas separat, ska krigsfångar fördelas i läger med beaktande av nationalitet, språk och sedvänjor, men de bör inte utan att ha lämnat samtycke skiljas från andra krigsfångar

som tillhörde den väpnade styrka som de tjänstgjorde vid när de togs till fånga.

GK III art. 22 (3) & 97 (3).

3. Den kvarhållande makten får begränsa krigsfångarnas rörlighet till ett inhägnat område. Om de inte internerats på detta vis kan de beordras att stanna inom ett specificerat område. Krigsfångarna får emellertid inte spärras in, förutom som straff eller som påföljd för disciplinär förseelse i enlighet med GK III, eller på grund av att sådan inspärning är nödvändig för deras hälsa eller säkerhet.

GK III art. 21 (1).

937. Sjuk- och själavård

1. Krigsfångar ska få sjuk- och själavård, om möjligt från läkare och präster från sina egna väpnade styrkor eller av samma nationalitet.

GK III art. 30 – 37.

2. Den kvarhållande makten ska förse sjukvårds- och själavårdspersonalen all nödvändig utrustning för sjuk- och själavården av krigsfångarna.

GK III art. 33 (1) & (2).

938. Befälhavare över krigsfängeläger

1. Varje krigsfängeläger ska lyda under ett ansvarigt befäl, som tillhör den kvarhållande maktens reguljära väpnade styrkor. Detta befäl ska ha tillgång till ett exemplar av GK III och se till att dess bestämmelser är kända och tillämpas av underställd personal. Befälhavare är ansvariga för dess tillämpning. Texten till GK III ska finnas anslagen på krigsfångarnas språk och på plats där alla fångar kan läsa den.

GK III art. 39 (1) & 41 (1).

2. Krigsfångarna har rätt att bära grad- och nationalitetsbeteckningar samt dekorationer. De ska visa den kvarhållande maktens befäl samma respekt som tillämpas i deras egna styrkor. Befäl, oavsett grad, har rätt till honnör från alla krigsfångar, oavsett deras grad.

GK III art. 39 (2) & (3) & 40.

939. Vapenbruk mot krigsfånge

1. Användande av vapen mot krigsfångar, som flyr eller försöker att fly, får endast tillgripas som en yttersta åtgärd, som alltid ska föregås av, en efter förhållandena lämpad, varning.

GK III art. 42.

940. Förtroendemän bland krigsfångar

1. Om befäl och personer av annan grad kvarhålls i samma läger, ska det äldsta befälet bland krigsfångarna, utses som fångarnas representant. Detta befäl är ansvarigt för att företräda krigsfångarna inför de militära myndigheterna, skyddsmakterna, Internationella rödakorskommittén och varje annan organisation, för bistånd åt krigsfångar. Om inget befäl finns, ska fångarna välja en av sina egna såsom deras representant. I läger för befäl ska det äldsta befälet väljas till representant. Krigsfångarnas förtroendemän ska assisteras av utsedda representanter, valda bland befäl eller andra grader. De är inte ansvariga för överträdelser som begås av krigsfångar.

GK III art. 79 (1) & (2) & 80 (3).

941. Arbetsplikt

1. Krigsfångar med fysisk förmåga får användas till arbete av den kvarhållande makten. Deras ålder, kön och fysiska lämplighet ska beaktas, i syfte att bibehålla dem vid god fysisk och psykisk hälsa. Krigsfångar av underofficers grad får endast användas till övervakningsarbete, såvida de inte anhåller om annat arbete, medan befälhavare endast får sysselsättas på egen begäran.

GK III art. 49.

2. Det arbete som krigsfångar utför får inte ha militär karaktär eller avse militära ändamål, inte heller får det vara farligt, hälsovådligt eller förnedrande.

GK III art. 50 (1) & 52 (1) & (2).

942. Fångenskapskort

1. Krigsfångar ska, så snart de blivit tillfångatagna, eller vid transport från en plats till annan, tillåtas att skicka ett kort till sina familjer och till Internationella rödakorskommitténs efterforskningsbyrå (Central Tracing Agency), med underrättelse om tillfångatagandet, adress och hälsotillstånd. Kortet ska befordras utan dröjsmål.

GK III art. 70, Annex IV (B) & (C).

943. Korrespondens

1. Krigsfångar ska tillåtas att sända och ta emot brev och vykort och under exceptionella omständigheter även telegram. De ska också tillåtas att ta emot paket som innehåller livsmedel, kläder, läkemedel och artiklar som är avsedda att tillgodose deras behov i fråga om religion och studier, böcker, examensformulär, musikinstrument och liknande. De får ta emot gemensamma hjälpförsändelser i enlighet med särskilda avtal mellan parterna eller med bestämmelserna i GK III. Distributionen av dessa försändelser ska övervakas av skyddsmakten eller Internationella rödakorskommittén.

GK III art. 71 (1) & (2) & 72 (1) , (3) & (4) , 73 (1) & Annex III. ICRC regel 125 (IVK/IIVK).

944. Dödsfall eller svårt sårad krigsfånge

1. Om en krigsfånge dör i fångenskap får ingen begravning eller förbränning äga rum innan, en av läkare verkställd undersökning, utförts. Kroppen har rätt till värdig behandling i enlighet med, om möjligt, krigsfångens religion. Avlidna krigsfångar ska som regel begravas individuellt, i gravar som vederbörligen ska utmärkas och

underhållas och registreras hos en officiell gravtjänst upprättad av den kvarhållande makten.

GK III art. 120 (3) – (6).

2. Varje dödsfall eller svår skada som tillfogas krigsfånge under fångenskap, liksom varje dödsfall vars orsak är okänd, ska omedelbart göras till föremål för officiell undersökning från den kvarhållande maktens sida. Skyddsmakt ska meddelas och få alla vittnesutsagor och en redogörelse innehållande dessa utsagor. Om undersökningen indikerar någon personlig skuld, ska den kvarhållande makten vidta alla åtgärder för åtal och straff av de ansvariga.

GK III art. 121.

945. Krigsfånges testamente

1. Krigsfångar ska tillåtas att upprätta testamenten i enlighet med lagstiftningen i deras hemland. På begäran av krigsfången, och under alla förhållanden efter dennes död, ska testamentet skickas till skyddsmakt och bestyrkt kopia till Internationella rödakorskommitténs efterforskningsbyrå (Central Tracing Agency).

GK III art. 120 (1).

946. Frigivning eller hemsändning under konflikten

1. Krigsfångar får, i den mån deras nationella lagstiftning medger detta, friges mot ett bindande löfte att inte återuppta fientligheterna gentemot den kvarhållande makten.

2. Parterna i konflikten ska, utan hänsyn till antal eller tjänstegrad, återsända svårt sjuka och svårt sårade krigsfångar till hemlandet, så snart dessa satts i stånd att klara transporten. Om möjligt ska parterna i konflikten sluta överenskommelser, i samarbete med neutrala stater, om internering i neutral stat av sådana fångar, i väntan på att sändas hem. Överenskommelser bör också slutas, om internering i neutral stat, av vapenföra fångar som undergått lång fångenskap.

3. Krigsfångar ska inte sändas hem mot sin vilja under fientligheternas gång. Det är förbjudet att överlämna skyddade personer till en stat där förföljelse kan befaras p.g.a. personens politiska eller religiösa åskådning. Det är även förbjudet att utvisa, återföra eller utlämna en person till en annan stat, i vilken det finns grundad anledning att tro att han eller hon riskerar att utsättas för tortyr.

*GK III art. 21 (2), GK IV art. 45, Tortyrkonventionen art. 3.
ICRC regel 128 A (IVK).*

947. Frigivning och hemsändning efter konflikten

1. Alla krigsfångar ska utan dröjsmål frigges och sändas hem efter de aktiva fientligheternas upphörande.

2. Det är förbjudet att överlämna skyddade personer till en stat där förföljelse kan befaras p.g.a. dennes politiska eller religiösa åskådning. Det är även förbjudet att utvisa, återföra eller utlämna en person till en annan stat, i vilken det finns grundad anledning att tro att han eller hon riskerar att utsättas för tortyr.

*GK III art. 118 (1) & 109 & Annex I, GK IV art. 45, Tortyrkonventionen art. 3.
ICRC regel 128 A (IVK).*

948. Bestraffningar

1. Krigsfångar ska medan de är internerade, iaktta den kvarhållande maktens disciplinära bestämmelser. Krigsfångarna ska dock även iaktta de bestämmelser som gäller den egna militärrätten och sådana bestämmelser som deras förtroendemän kan utfärda.

GK III art. 80 & 82.

2. Krigsfångar är också underkastade de lagar, bestämmelser och order som gäller för den kvarhållande maktens väpnade styrkor och får som sådana endast ställas till svars inför samma domstolar och med tillämpning av samma förfarande som gäller för dessa väpnade styrkor

GK III art. 84.

3. Förfaranden mot krigsfångar kan antingen vara disciplinära eller rättsliga, men den kvarhållande makten kan visa overseende och, i första hand använda disciplinära förfaranden.

GK III art. 83.

4. Gärningar som är straffbara då de begåtts av en krigsfånge, men inte då de begåtts av en medlem av den kvarhållande maktens väpnade styrkor, får endast bestraffas disciplinärt. Krigsfångar får bara ställas till ansvar inför en civil domstol om den kvarhållande maktens styrkor också kan ställas till ansvar för en sådan gärning och förutsatt att domstolen erbjuder de allmänt erkända grundläggande garantierna för oberoende och opartiskhet.

GK III art. 82 & 84.

5. Krigsfångar får åtalas av den kvarhållande makten, för överträdelser (till exempel krigsförbrytelser) de begått innan de fallit i motpartens våld, men de fortsätter att åtnjuta förmånerna som GK III tillskriver dem, även om de befinns skyldiga.

GK III art. 85.

6. Ingen krigsfånge får dömas mer än en gång för en och samma gärning, eller på grund av en och samma anklagelsepunkt.

GK III art. 86.

7. Krigsfångarna får inte, av den kvarhållande maktens militära myndigheter eller domstolar, dömas till andra påföljder än sådana som är stadgade för medlemmar av nämnda makts väpnade styrkor för samma handlingar.

GK III art. 87 (1).

8. Vid utmätande av straff, ska den kvarhållande maktens domstolar och myndigheter ta hänsyn till det faktum att den åtalade, som inte är den maktens medborgare, inte är bunden av någon trohetsplikt gentemot den. Den kvarhållande makten ska även ta hänsyn till att den anklagade befinner sig i dess våld, på grund av omständigheter över vilka denne inte kunnat råda. Nämnda domstolar och myndigheter är berättigade att fritt nedsätta straffet för den gärning för vilken krigsfången är åtalad och är därför inte vara skyldiga att tillämpa den lägsta straffsats som är stadgad.

GK III art. 87 (2).

9. Kollektiv bestraffning för enskildas handlingar, kroppsstraff, inspärning i lokaler utan dagsljus, samt varje form av tortyr eller grymhet, är förbjuden.

*GK III art. 87 (3), Tortyrkonventionen.
ICRC regler 90 och 103 (IVK/IIVK).*

10. Den kvarhållande makten får aldrig frånta krigsfånge dess militära tjänstegrad eller förbjuda denne att bära sina gradbeteckningar.

GK III art. 87 (4).

11. Tillfångatagna officerare och underofficerare som är krigsfångar och som verkställer disciplinär eller rättslig bestraffning får inte utsättas för strängare behandling än den som gäller för samma påföljd för medlemmar av den kvarhållande maktens väpnade styrkor.

GK III l art. 88 (1).

12. Krigsfånge som verkställer disciplinär eller rättslig bestraffning, får inte behandlas annorlunda än övriga fångar.

GK III art. 88 (4).

13. Om en krigsfånge prövas i ett disciplinärt förfarande, får denne endast åläggas disciplinpåföljd.

14. De disciplinpåföljder som är tillämpliga på krigsfångar är följande:

- a. böter intill ett belopp av 50 procent av löneförskott och arbetslön för en tid av högst 30 dagar;
- b. upphävande av förmåner som går utöver vad som föreskrivs i GK III;
- c. handräkningsarbete under högst två timmar dagligen; eller
- d. arrest.

GK III art. 89 (1).

15. Handräkningsarbete som påföljd får inte tillämpas på officerare. Disciplinpåföljder får aldrig vara omänskliga, brutala eller ägnade att skada krigsfångens hälsa.

GK III art. 89 (2) & (3).

16. Varaktigheten av en och samma påföljd får aldrig överstiga trettio dagar. Vid disciplinär förseelse ska frihetsberövande, som föregått förhör eller fastställande av påföljd, dras av från den ålagda påföljden.

GK III art. 90 (1).

17. Maximitid om trettio dagar får inte överskridas, även om en krigsfånge i disciplinärt förfarande samtidigt svarar för flera handlingar, vare sig dessa har samband med varandra eller inte.

GK III art. 90 (2).

18. Mer än en månad får inte förflyta mellan ett beslut om disciplinpåföljd och dess verkställande.

GK III art. 90 (3).

19. Om en krigsfånge på nytt åläggs en disciplinpåföljd ska, om verkställighetstiden för någon av påföljderna uppgår till tio dagar eller mera, en tidrymd av minst tre dagar förflyta mellan verkställigheten av påföljderna.

GK III art. 90 (4).

20. En krigsfånge som försöker fly bryter inte mot internationell rätt. Krigsfångar som lyckats fly och återförenats med sina egna styrkor får inte bestraffas för flykten om de tas tillfånga på nytt.

GK III art. 91.

21. Krigsfånge som försöker fly, men som grips innan flykten lyckats, får endast bestraffas med disciplinpåföljd, även om återfall föreligger. Krigsfångar, som medverkat vid flykt eller flyktförsök, får endast bestraffas med disciplinpåföljd.

GK III art. 92 (1) & 93 (3).

22. En krigsfånge får inte åtalas eller straffas för ett brott som begåtts med det enda syftet att underlätta flykten under förutsättning att brottet inte innefattat våld mot person. Sådana gärningar får endast bestraffas med disciplinpåföljd.

GK III art. 93 (2).

949. Förfaranderegler

1. Krigsfångar som anklagas för disciplinära förseelser får endast hållas frihetsberövade i avvaktan på målets avgörande, om frihetsberövande är föreskrivet vid samma överträdelser för medlemmar av den kvarhållande makten. Ett sådant frihetsberövande får inte överstiga fjorton dagar. Med förbehåll för den domsrätt som kan tillkomma domstolar och högre militära myndigheter, får disciplinpåföljder endast beslutas av officer, som erhållit disciplinär bestraffningsrätt i egenskap av chef för fångsläget, eller av en ansvarig officer, som företräder denne.

GK III art. 95 (1) & (2) & 96 (2).

2. Krigsfångar får inte åtalas för eller dömas för gärning, som vid tidpunkten för handlingens utförande inte var förbjuden enligt internationell rätt eller den kvarhållande maktens lagstiftning. Inget tvång av något slag får användas för att få krigsfångar att erkänna sig skyldiga. Om en krigsfånges ansvar provas inför domstol, ska fången företräddas av en kvalificerad försvarare.

GK III art. 99.

3. Det finns särskilda bestämmelser om rapportering till skyddsmakt och krigsfångars representanter, om inledningen av rättsliga förfaranden, rättegångsdatum, domar och påföljder. För skyddsmaktens skyldigheter rörande krigsfångar och domstolsförfaranden, se kapitel 14 (Förebyggande åtgärder, efterlevnadsmekanismer samt skyddsmakternas uppgifter).

DEL 5 CIVILINTERNERING

950. Allmänt

1. Bestämmelser om civila som frihetsberövas (civilinternerade) är inte lika utvecklade som motsvarande bestämmelser avseende krigsfångar, men de är i flera avseenden jämförbara. De centrala bestämmelserna avseende civilinternering finns i GK IV artiklarna 41–43 och 79–141.

2. Civila får bara frihetsberövas om de utgör ett hot mot staten eller Försvarsmakten, eller begår brott. Internerade behåller sin fulla rättskapacitet.

3. Det primära ansvaret för hantering av frihetsberövade civila vilar även under en väpnad konflikt på Polisen och andra rättsvårdande myndigheter. Försvarsmakten bör endast i undantagsfall, och temporärt, ansvara för frihetsberövade civila. I dessa fall ska bestämmelserna i denna del, som ett minimum, iakttas.

GK IV art. 79–81 (1) & (2).

951. Upplysningar

1. Vid internering ska den nationella upplysningsbyrån meddelas.
2. Internerade ska så snart internering ha skett, och senast en vecka efter ankomsten till interneringsplatsen, få meddela sin familj och Internationella rödakorskommitténs efterforskningsbyrå (Central Tracing Agency), genom interneringskort om interneringen, sin adress och sitt hälsotillstånd.

GK IV art. 106, 137–140.

Bestämmelser i svensk författning finns i förordningen (1996:1475) om skyldighet att lämna upplysningar m.m. rörande krigsfångar och andra skyddade personer.

952. Inkvartering

1. Då det är möjligt, ska internerade fördelas så att personer med samma nationalitet, språk och sedvänjor, interneras tillsammans och medlemmar av samma familj på samma plats och i samma lokaler.

GK IV art. 82.

ICRC regel 105 (IVK/IIVK).

2. Interneringsplatser får inte upprättas inom områden som är särskilt utsatta för krigets faror, och ska, då militära hänsyn tillåter, märkas för skydd mot luftanfall. Internerade ska inkvarteras separat från krigsfångar och fängslade brottslingar.

GK IV art. 83 & 84.

ICRC regel 121 (IVK/IIVK).

3. Interneringslägers byggnader ska ha lämplig uppvärmning, ljus och sanitära inrättningar. Lokaler för utövandet av de internerades religiösa tro ska ställas till deras förfogande. Kantiner, där lokala

varor kan köpas, ska finnas i lägren såvida inte andra lämpliga alternativ finns tillgängliga. Ett lämpligt antal skyddsrum för de internerade mot luftanfall, ska byggas i varje läger.

GK IV art. 85 – 88.

4. Förvaltnings- och ordningsföreskrifter för dessa läger finns i GK IV artiklarna 99–104.

953. Mat, vatten och kläder

1. Internerade ska få mat, dricksvatten och kläder i lämplig utsträckning för att bibehålla god hälsa och förhindra undernäring.

2. Gravida och ammande kvinnor samt barn ska få kompletterande kost.

3. Internerade som arbetat ska få extra matransoner.

4. Internerade ska vid interneringens början kostnadsfritt förseas med lämpliga kläder och skor, om den internerade själv inte har sådant. Kläder som tillhandahålls den internerade får inte förseas med yttre igenkänningstecken som är vanhedrande eller löjeväckande.

5. Internerade som sätts i arbete ska förseas med lämpliga arbets- och skyddskläder.

GK IV art. 89 och 90.

954. Hygien och sjukvård

1. På varje interneringsplats ska det finnas en ändamålsenlig sjukvårdsavdelning. Internerade ska ges sjukvård, läkarundersökas minst en gång i månaden, och röntgas minst en gång per år.

GK IV art. 91 och 92.

955. Sysselsättning och religion

1. Internerade ska ges möjlighet till studier och fritidsaktiviteter, men ska inte tvingas att delta.

2. Internerade ska ha full frihet att utöva sin religion.

GK IV art. 89, 90, & 92 – 94.

ICRC regel 104 och 118 (IVK/IIVK).

956. Arbete

1. Internerade får inte tvingas till arbete, förutom professionellt arbete såsom läkare eller tandläkare eller för lägrets underhåll. Lönerna för utfört arbete ska fastställas till skäligt belopp i jämförelse med lokala förhållanden och till det faktum att de internerade ska tillhandahållas fritt uppehälle och sjukvård. Om arbetsavdelning skickas från lägret för att utföra arbete, är den kvarhållande makten fortfarande ansvarig för de internerades skydd, även om sådan avdelning råkar arbeta för ett privat företag.

GK IV art. 95 & 96.

957. Personliga tillhörigheter och ekonomiska tillgångar

1. Internerade har rätt att behålla föremål och personliga tillhörigheter. Pengar, och värdepapper m.m. får endast tas om hand om ett specificerat kvitto lämnas.

GK IV art. 97 och 98.

2. Plundring av internerades tillhörigheter är förbjuden.

GK IV art. 97, TP II art. 4.

ICRC regel 122 ((IVK/IIVK).

958. Kvinnor och barn

1. Kvinnor och barn har rätt till särskilt skydd och deras speciella hälso- och stödbehov ska respekteras.

GK I art. 12:4, GK II art. 12:4, GK III art. 14:2 GK IV art. 24, 27:2, 38 och 89:5, TP I art. 76 och 77 samt TP II art. 4 (3).

ICRC regler 134 och 135 (IVK/IIVK).

2. Kvinnor och barn som är internerade ska hållas åtskilda från män, utom i de fall då familjer är inkvarterade i gemensamma enheter.

3. I de fall då familjer anhållits, häktats eller internerats ska de dock, då så är möjligt, inkvarteras på samma plats och behandlas som familjeenheter.

TP I art. 75 (5) och 77, TP II art. 5 (2) och Barnkonventionen art. 37.

ICRC regel 105, 119, 120 och 134 (IVK/IIVK).

4. Kvinnor får endast kroppsvisiteras av kvinnlig personal och ska stå under direkt övervakning av kvinnor.

GK IV art. 97.

959. Rätt till korrespondens, understödsförsändelser och besökare

1. Internerade personer ska tillåtas att korrespondera med sina familjer under villkor som är skäliga med hänsyn till omfattning och behovet av myndighetscensur.

GK IV art. 5, 106-107, 112, TP II art. 5.2 b.

ICRC regel 125 (IVK/IIVK).

2. Internerade personer ska tillåtas att ta emot besökare, speciellt nära släktingar, i den utsträckning som det är praktiskt genomförbart. Om det är möjligt ska internerade i speciella fall, t.ex. vid dödsfall eller allvarlig sjukdom av nära släkting, ges tillåtelse att besöka hemmet.

GK IV art. 116, barnkonventionen art. 37.

ICRC regel 125 (IVK/IIVK).

3. Understödsförsändelser till internerade ska vara befriade från tull, införselavgifter och andra avgifter.

GK IV art. 109 och 110.

960. Undersökning av dödsfall eller svår skada av internerad

1. Varje dödsfall eller svår skada bland internerade, som förorsakats av eller misstänks ha förorsakats av vaktpost, av annan internerad eller av annan person, liksom varje dödsfall vars orsak är okänd, ska omedelbart göras till föremål för officiell undersökning, av den kvarhållande makten och meddelande ska lämnas till

skyddsmakt. Skulle resultatet av undersökningen visa på att någon eller några personer är ansvariga, ska den kvarhållande makten vidta nödvändiga åtgärder för åtal.

GK IV art. 131.

961. Frisläppande av internerade

1. En internerad person ska frigges, så snart som de orsaker som föranlett interneringen upphör att existera. Interneringen ska också upphöra snarast möjligt efter fientligheternas upphörande. Internerad som befinner sig inom ett territorium tillhörande en stridande part och som står under åtal för gärning, som inte uteslutande är belagd med disciplinstraff, får dock kvarhållas, till dess rättegången avslutats och, i förekommande fall, påföljden avtjänats.

2. Det är förbjudet att utvisa, återföra eller utlämna en person till en annan stat, i vilken det finns grundad anledning att tro att han eller hon riskerar att utsättas för tortyr.

GK III art. 118 (1) & 109 & Annex I, GK IV art. 45, 132 & 133, Tortyrkonventionen art. 3.

ICRC regel 128 B och C (IIVK).

KAPITEL 10

BEHANDLING AV CIVILA

DEL 1 INTRODUKTION

1001. Syfte

1. Syftet med detta kapitel är att sammanfatta den humanitära rättens regler om skydd av de civila som är under kontroll av en part i konflikten eller en ockuperande makt.

2. Särskilda bestämmelser om under vilka omständigheter och förhållanden civila får interneras finns i kapitel 9 om behandling av frihetsberövade personer.

1002. Allmänt

1. I detta kapitel behandlas inte definitionen av civila eller skyddet av civila mot fientligheternas verkningar (se om detta kapitel 3 Grundläggande regler för strid).

2. Kapitlet bör läsas tillsammans med kapitel 11 om Ockupation, då de grundläggande skyldigheter för en ockupationsmakts som beskrivs där även har betydelse för civila.

3. Genèvekonventionen den 12 augusti 1949 angående skydd för civilpersoner under krigstid (GK IV), var det första försöket att ge civila ett internationellt rättsligt skydd i väpnade konflikter. Dess bestämmelser har sedan förstärkts genom tilläggsprotokoll I till Genèvekonventionerna (TP I), sedvanerätt och andra traktater. TP I inkluderar ett antal bestämmelser rörande behandlingen av personer, som går utöver kraven i GK IV, bl.a. om att parterna i konflikten ska underlätta återföreningen av familjer, som skingrats på grund av en väpnad konflikt och om ytterligare skydd för kvinnor och barn. Stora delar av dessa bestämmelser är i dag gällande sedvanerätt.

TP I art. 73, 74, 76 & 77.

ICRC regler 134 och 135 (IVK/IIVK).

DEL 2 SKYDDADE PERSONER OCH TILLÄMPNING AV GK IV

1003. Skyddade personer

1. Skyddade personer enligt GK IV är de, som vid en viss tidpunkt och på vilket sätt som helst, under en väpnad konflikt eller vid ockupation, befinner sig i händerna på en part i konflikten eller ockupationsmakt, vars medborgare de inte är.

GK IV art. 4 (1).

2. Medborgare i en neutral stat eller i en medkrigförande stat, som befinner sig på territorium som tillhör en part i konflikten, är inte att anses som skyddade personer enligt GK IV så länge den stat, vars medborgare de är, har normal diplomatisk representation i den stat i vars våld de befinner sig.

GK IV art. 4 (2).

3. Personer som skyddas såsom sårade, sjuka, skeppsbrutna eller krigsfångar, under någon av Genèvekonventionerna (GK I, GK II, GK III), anses inte som skyddade civila personer under GK IV.

GK IV art. 4 (4).

4. De rättigheter som skyddade personer har genom GK IV och andra särskilda överenskommelser som kan slutas under konventionen, kan dessa inte under några omständigheter avsäga sig, vare sig helt eller delvis.

GK IV art. 8.

1004. Inskränkningar

1. Enligt GK IV kan skyddade personer undantas från skyddet enligt GK IV om en part i konflikten har välgrundad anledning att misstänka att de på deras territorium ägnar sig åt verksamhet riktad mot statens säkerhet.

GK IV art. 5 (1).

ICRC regel 107 (IVK).

2. Skyddade personer som på ockuperat territorium har ertappats som spioner eller sabotörer eller blivit föremål för bestämd misstanke för att ägna sig åt mot ockupationsstatens säkerhet riktad verksamhet, kan om den militära säkerheten så kräver anses ha förverkat sin rätt, enligt GK IV, att kommunicera.

GK IV art. 5 (2).

ICRC regel 87 (IVK/IIVK).

3. I båda fallen ska de dock alltjämt behandlas humant.

GK IV art. 5 (3).

1005. Skyddets varaktighet

1. GK IV ska tillämpas från början av varje krigsutbrott eller ockupation och upphör att gälla sedan de militära operationerna allmänt avslutats på territoriet tillhörande en part i konflikten. Inom ockuperat territorium upphör konventionen att gälla ett år efter det att de militära operationerna avslutats.

GK IV art. 6 (1) – (3).

1006. Skyddsmakt

1. GK IV ska tillämpas under medverkan och kontroll av skyddsmakten (se kapitel 14 för vidare information om skyddsmakter). Konventionen begränsar dock inte på något vis Internationella rödakorskommitténs eller annan opartisk humanitär organisations rätt att med samtycke från parterna i konflikten uppfylla sina humanitära uppgifter.

GK IV art. 9 (1) & 10.

DEL 3 ALLMÄNNA ÅTGÄRDER FÖR SKYDD AV CIVILA

1007. Tillämpning

1. Bestämmelserna i denna del gäller hela befolkningen i de stater som befinner sig i en väpnad konflikt. Den är därför tillämplig på alla skyddade personer och alla andra civila.

GK IV art. 13.

1008. Grundläggande garantier

1. TP I garanterar alla personer, som är i händerna på en part i konflikten, ett minimum av human behandling utan otillbörlig åtskillnad på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion eller tro, politisk eller annan åsikt, nationell eller social härkomst, förmögenhet, börd eller annan status, eller på något annat liknande kriterium.
2. Vissa handlingar är alltid, och överallt förbjudna, oavsett om de begåtts av civila eller militärer:
 - a. våld mot liv eller hälsa eller mot fysisk eller psykisk välbefinnande, särskilt:
 - (1) mord;
 - (2) tortyr av alla slag, antingen den är fysisk eller psykisk;
 - (3) kroppslig bestraffning; och
 - (4) stympning, medicinska eller vetenskapliga experiment eller andra medicinska åtgärder som inte är motiverade av den berörda personens hälsotillstånd och som inte är förenliga med allmänt erkända medicinska normer;
 - b. kränkningar av den personlig värdighet, särskilt förödmjukande och nedsättande behandling, påtvingad prostitution och varje form av otillbörligt närmande;
 - c. att bli tagen som gisslan;
 - d. kollektiv bestraffning;
 - e. våldtäkt och andra former av sexuellt våld;
 - f. slaveri och slavhandel oavlönat eller kränkande tvångsarbete; och
 - g. hot om att utsättas för någon av ovanstående handlingar.

TP I art. 75 (1) & (2).

ICRC regel 88, 89, 90, 91, 92, 93 och 103 (IVK/IIVK).

1009. Sjukvårds- och säkerhetszoner

1. Sjukvårds- och säkerhetszoner får upprättas antingen i fredstid eller efter fientligheternas början. Parterna i konflikten får på sitt eget territorium upprätta sådana zoner och om nödvändigt, på ockuperat område, för skydd mot krigets verkningar åt sårade och sjuka, äldre, barn under arton år, gravida kvinnor samt föräldrar till barn under sju år. För att underlätta upprättandet och erkännandet

av dessa sjukvårds- och säkerhetszoner, kan skyddsmakterna samt Internationella rödakorskommittén medverka.

GK IV art. 14 (1) & (3).

1010. Neutraliserade zoner

1. Parterna i konflikten får, antingen direkt eller genom förmedling av neutral stat eller humanitär organisation, föreslå motparten att neutraliserade zoner upprättas för att utan åtskillnad bereda skydd mot krigets faror åt följande personer:

- a. stridande eller icke-stridande sårade och sjuka; och
- b. civila, som inte deltar i fientligheterna och som inte utövar militärt arbete under sin vistelse i dessa zoner.

GK IV art. 15 (1).

2. Så länge motparten följer villkoren i en överenskommelse om att upprätta en neutraliserad zon, får den inte anfallas.

GK IV art. 15 (1)

1011. Särskilt skydd

1. Sjuka och sårade, personer med funktionsnedsättning samt gravida kvinnor, ska beredas särskilt skydd och visas särskild hänsyn. I den mån militära hänsyn medger det, ska varje part i konflikten främja varje åtgärd som vidtas för att uppsöka döda och sårade, för att bistå skeppsbrutna och andra personer i allvarlig fara samt skydda dem mot plundring och dålig behandling.

GK IV art. 16.

ICRC regel 52, 93, 109, 110, 111, 112 etc. (IVK/IIVK).

1012. Civila sjukhus och sjukvårdspersonal

1. Det är förbjudet att anfalla civila sjukhus. Parterna i konflikten ska förse sådana sjukhus med handlingar som intygar att de är civilsjukhus och att sjukhusets byggnader inte användas för något ändamål som skulle beröva dem deras skydd. Civila sjukhus ska om de bemyndigats av staten märkas med ett kännetecken som visar på deras skydd, nämligen det röda korset, den röda halvmånen, det

röda lejonet och solen eller den röda kristallen. Sådan märkning ska, i den mån militära hänsyn medger det, synas tydligt för motpartens styrkor. Civila sjukhus ska förläggas på största möjliga avstånd från militära mål.

GK IV art. 18, TP III art. 2.

2. Skyddet för civila sjukhus, upphör endast om de används på ett sätt som skadar motparten. Skyddet upphör dock inte utan att en varning först lämnats om att skyddet kan upphöra efter en skälig tidsfrist och denna varning lämnats obeaktad.

GK IV art. 19.

3. Personal, som är regelbundet och uteslutande sysselsatt med drift eller förvaltning av civila sjukhus, däribland personal som har till uppgift att söka upp, föra bort och transportera samt vårda sjuka och sårade civila, ska inom ockuperat område och stridsområde legitimera sig med identitetskort. Kortet ska innehålla uppgifter om innehavarens ställning och vara försett med dennes fotografi, samt den utställande myndighetens stämpel. Parterna i konflikten ska också förse sådan personal med en särskild armbindel (med kännetecknet det röda korset, den röda halvmånen eller den röda kristallen), som ska bäras medan de utför sina uppgifter.

GK IV art. 20 (1) & (2).

Bestämmelser i svensk författning finns i 17 § totalförsvarets folk-rättsförordning (1990:12).

4. All annan personal, som är sysselsatt med drift eller förvaltning av civila sjukhus, ska respekteras och skyddas, och har vid utövande av sin tjänst rätt att bära armbindel. Identitetskort ska innehålla uppgift om innehavarens sysselsättning. Styrelsen för varje civilt sjukhus, ska hålla en uppdaterad förteckning över sin personal tillgänglig för sina nationella myndigheter eller ockupationsmyndigheter.

GK IV art. 20 (3) & (4).

Bestämmelser i svensk författning finns i 17 § totalförsvarets folk-rättsförordning (1990:12).

1013. Sjukvårdstransporter och ambulansluftfartyg

1. Fordonskolonner eller sjukhuståg eller för ändamålet avsedda fartyg till sjöss, som transporterar sårade och sjuka civila, ska respekteras och skyddas på samma sätt som civila sjukhus. Om statligt bemyndigande getts att använda ett kännetecken som visar på deras skydd ska de utmärkas med detta (det röda korset, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen eller den röda kristallen).

GK IV art. 21

2. Luftfartyg, som uteslutande utnyttjas för att transportera sårade och sjuka civila eller sjukvårdspersonal och sjukvårdsmateriel, får inte anfallas vid flygningar som utförs på de höjder och tider samt längs de flygvägar som vederbörande parter i konflikten, träffat överenskommelse om. Sådana luftfartyg ska förses med ett för sådana erkänt kännetecken (det röda korset, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen eller den röda kristallen). Om inte annat överenskommit, är överflygning, av fientligt eller av motparten ockuperat område, förbjuden. Luftfartygen ska följa varje uppmaning att landa, men har rätt att fortsätta flygningen efter eventuellt företagen kontroll.

GK IV art. 22.

1014. Fri genomfart för angelägna försändelser till civilbefolkningen

1. Parterna i konflikten ska medge fri genomfart för alla försändelser som innehåller läkemedel och sjukvårdsmateriel och föremål för religionsutövning, avsedda för civila, inbegripet de som tillhör motparten. Detta inkluderar försändelser som innehåller oumbärliga livsmedel, kläder och stärkande medel som är avsedda för barn under arton år, gravida och ammande kvinnor. Denna skyldighet gäller under förutsättning att en part inte har grundad anledning att befara; att sändningarna kommer annan än avsedd mottagare tillhanda, att kontrollen kan komma att vara otillräcklig eller att motparten kan dra bestämd fördel för sina krigsansträngningar eller ekonomi, genom att ersätta varor, som denne annars själv måste anskaffa eller framställa med ovan nämnda försändelser.

GK IV art. 23 (1) & (2).

ICRC regel 55 (IVK/IIVK).

2. Part som medger genomfart av försändelser kan, som villkor för sitt medgivande, fordra att fördelningen mellan mottagarna ska äga rum under övervakning på platsen, av skyddsmakterna. Sådana sändningar ska befordras så snabbt som möjligt och den stat som medger genomfarten, har rätt att fastställa ordningsföreskrifter för genomfarten.

GK IV art. 23 (3) & (4).

1015. Utökat skydd för barn

1. Parterna i konflikten ska vidta åtgärder för vård av barn under arton år, som blivit föräldralösa eller skilda från sina familjer till följd av kriget. De ska tillförsäkra dessa barns försörjning och underlätta utövandet av deras religion. Deras utbildning ska om möjligt anförtrös personer med samma kulturtradition. Parterna i konflikten ska underlätta mottagandet av dessa barn i neutrala stater, så länge konflikten varar, efter medgivande av skyddsmakten.

GK IV art. 24 (1) & (2).

ICRC regel 135 (IVK/IIVK).

1016. Familjekorrespondens

1. Varje person som befinner sig inom ett territorium som tillhör, eller är ockuperat av en part i konflikten, har rätt att lämna och att ta emot underrättelser av uteslutande personlig natur till och från medlemmar av sin familj, var de än befinner sig. Denna korrespondens ska befordras snabbt och utan oskäligt dröjsmål.

GK IV art. 25 (1).

2. Även civila som är frihetsberövade har rätt att korrespondera med sina anhöriga. Se vidare artiklarna 917 och 958 om rätt till korrespondens, understödsförsändelser och besökare.

1017. Begränsningar av korrespondens

1. Familjekorrespondens får begränsas. Om parterna i konflikten anser att det nödvändigt att begränsa korrespondensen, får sådan begränsning inte sträcka sig längre än till föreskrifter om att

uteslutande använda ett standardformulär med tjugofem fritt valda ord som får sändas högst en gång per månad.

GK IV art. 25 (3).

1018. Efterforskning av skingrade familjemedlemmar

1. Parterna i en väpnad konflikt ska i möjligaste mån främja efterforskningen och underlätta återföreningen av familjer som skingrats till följd av väpnade konflikter. Parterna ska även underlätta det arbete som utförs inom humanitära organisationer som ägnar sig åt dessa uppgifter.

GK IV art. 26, TP I art. 74.

ICRC regel 105 (IVK/IIVK).

2. Alla lämpliga åtgärder vidtas för att underlätta barns återförening med sina familjer.

TP II art. 4.

DEL 4 GEMENSAMMA BESTÄMMELSER

1019. Human behandling av skyddade personer

1. Skyddade personer ska under alla omständigheter visas respekt för sin person, heder, sina familjerättigheter samt sina personliga övertygelser, sin religionsutövning samt sina seder och bruk. De ska behandlas humant och skyddas mot alla våldshandlingar eller hot, förolämpningar och allmänhetens nyfikenhet.

GK IV art. 27 (1), TP II art. 4.1.

ICRC regel 87 och 104 (IVK/IIVK).

1020. Likabehandling

1. Kvinnor ska särskilt skyddas mot kränkande och brottsliga handlingar, framför allt våldtäkt, påtvingad prostitution och varje slag av otillbörligt närmande. Med beaktande av bestämmelserna rörande hälsotillstånd, ålder och kön ska varje skyddad person, av den kvarhållande makten, behandlas med samma hänsyn, och ingen ska utsättas för sämre behandling på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion eller tro, politisk eller annan åsikt, nationell eller

social härkomst, förmögenhet, börd eller annan status, eller på något annat liknande kriterium. Parterna i konflikten får dock vidta sådana kontroll- och säkerhetsåtgärder avseende en skyddad person, som kan vara nödvändiga på grund av den väpnade konflikten. Närvaron av en skyddad person på vissa platser eller områden, får inte användas för att skydda platsen från stridshandlingar.

GK IV art. 27 (2) – (4) & 28.

ICRC regel 88, 93 och 134 (IVK/IIVK).

1021. Hjälporganisationer

1. Skyddade personer ska beredas fri möjlighet att vända sig till skyddsmakterna, till Internationella rödakorskommittén, till nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar (eller liknande) eller till varje annan organisation som skulle kunna bistå dem. Inom ramarna för vad militära krav och säkerhetshänsyn tillåter, ska parterna i konflikten tillhandahålla dessa organisationer alla nödvändiga förutsättningar för att lämna bistånd. Parterna i konflikten ska, så långt som möjligt, underlätta besök hos skyddade personer av skyddsmakterna eller Internationella rödakorskommittén, men också av representanter för andra organisationer som har till ändamål att lämna andligt eller materiellt bistånd åt dessa personer.

GK IV art. 30.

ICRC regel 124 (IVK/IIVK).

1022. Förbjudna åtgärder

1. Parterna i konflikten får inte använda fysiskt eller moraliskt tvång mot skyddade personer, i all synnerhet inte i syfte att få upplysningar från dessa eller från tredje person.

GK IV art. 31.

2. Alla åtgärder som är ägnade att förorsaka fysiskt lidande hos, eller utrotning av, skyddade personer är förbjudna enligt GK IV. Förbudet gäller inte bara mord, tortyr, kroppsstraff, stympning och sådana medicinska eller vetenskapliga experiment som inte krävs för den medicinska behandlingen av skyddade personer, utan också varje annat slag av brutala handlingar från civila eller militära personers sida. Följande är uttryckligen förbjudet:

- a. att straffa en skyddad person för brott som denne inte själv begått;
- b. kollektiv bestraffning och åtgärder för att skrämmas eller sprida skräck;
- c. plundring;
- d. att rikta repressalier mot skyddade personer och deras egendom; och
- e. att ta gisslan.

GK IV art. 32–34.

ICRC regel 8, 90, 92 och 96 (IVK/IIVK).

DEL 5 UTLÄNNINGAR PÅ TERRITORIUM SOM TILLHÖR EN PART I KONFLIKTEN

1023. Rätt att lämna territoriet

1. Utlänningar som vid början av, eller under den tid som en väpnad konflikt pågår, önskar lämna territoriet, ska tillåtas att göra det, om inte avresan skulle strida mot vederbörande stats nationella intressen. En stats nationella intressen gäller inte enbart säkerhet, utan kan även innefatta ekonomisk hänsyn. En person som fått tillstånd att lämna territoriet ska tillåtas förse sig med för färden nödvändiga penningmedel, samt att ta med sig en skälig mängd personliga tillhörigheter. Personer som vägrats tillstånd att lämna territoriet ska ha rätt att få avslaget omprövat så snart som möjligt, av en behörig domstol eller av en administrativ nämnd, som tillsatts för detta ändamål av den kvarhållande makten.

GK IV art. 35 (1) & (2).

2. Representanter för skyddsmakten ska, om inte säkerhetsskäl hindrar detta eller berörda personer gör invändningar däremot, på begäran få ta del av namnen på alla berörda personer samt få uppgift om skälen för avslag på anhållan om tillstånd att få lämna territoriet.

GK IV art. 35 (3).

3. En utresa som godkänts ska genomföras under tillfredsställande villkor beträffande säkerhet, hälsovård och sanitära förhållanden samt föda. Alla kostnader som uppkommer sedan den kvarhållande maktens territorium lämnats, ska tas om hand av destinationslandet

eller, vid uppehåll i neutral stat, av den stat vars medborgare personen i fråga är. Närmare bestämmelser om sådana förflyttningar får vid behov fastställas genom särskilda överenskommelser mellan vederbörande makter.

GK IV art. 36 (1).

4. Skyddade personer som är häktade eller avtjänar frihetsstraff ska, under tiden för frihetsberövandet, behandlas humant och får vid frigivningen begära tillstånd att lämna territoriet i enlighet med bestämmelserna ovan.

GK IV art. 37.

1024. Behandling av skyddade personer

1. Med förbehåll för säkerhetsåtgärder, ska skyddade personer som befinner sig på en stridande parts territorium i allmänhet behandlas enligt de bestämmelser som gäller för utlännningar i fredstid. Särskilt ska de tillåtas att ta emot den individuella eller kollektiva hjälp som kan sändas till dem, att få sjukvård och sjukhusvård i samma utsträckning som vederbörande stats egna medborgare, att utöva sin religion och att, i samma utsträckning som vederbörande stats egna medborgare, lämna områden som är särskilt utsatta för krigets faror.

GK IV art. 38.

ICRC regel 104 (IVK/IIVK).

1025. Arbete

1. Skyddade personer, som till följd av kriget förlorat sitt arbete, ska ges tillfälle att få annat avlönat arbete, på samma villkor som den stats medborgare på vars territorium de befinner sig. Om part i konflikten av säkerhetsskäl utsätter en skyddad person för kontrollåtgärder, som har till följd att denne inte kan hitta avlönat arbete på skäliga villkor, ska sagda part sörja för dennes och av denne beroende personers uppehälle. Skyddade personer får ta emot understöd från sitt hemland, från skyddsmakt eller från välgörenhetssamfund.

GK IV art. 39.

2. Oavlönat eller kränkande tvångsarbete är förbjudet. Skyddade personer får åläggas arbete, endast i samma utsträckning och under samma förhållanden, som medborgarna hos den part i konflikten på vars territorium de befinner sig. Skyddade personer av motpartens nationalitet, får endast åläggas sådant arbete som normalt krävs för att tillgodose människors behov av livsmedel, bostad, kläder, transporter och hälsovård. De får inte åläggas att utföra arbete som står i direkt samband med krigföringen.

GK IV art. 40 (1) & (2).

ICRC regel 95 (IVK/IIVK).

1026. Internering av skyddade personer

1. Om en kvarhållande makt finner att de kontrollåtgärder av skyddade personer som regleras i GK IV är otillräckliga, är den strängaste ytterligare åtgärd för kontroll som denne får tillgripa, föreskriva bestämd vistelseort eller besluta om internering i enlighet med bestämmelserna i GK IV.

GK IV art. 41 (1).

2. Beslut om internering eller föreskrift om bestämd vistelseort för skyddade personer får endast tas om det är oundgängligen nödvändigt, av hänsyn till den kvarhållande maktens säkerhet. Varje person som, genom förmedling av representanter för skyddsmakten, frivilligt begär internering och om dennes situation kräver detta, ska interneras av den kvarhållande makten.

GK IV art. 42.

3. En person som blivit internerad eller fått en föreskrift om bestämd vistelseort, har rätt att snarast möjligt få beslutet omprövat av behörig domstol eller en administrativ nämnd, som tillsatts för detta ändamål av den makt, i vars våld denne befinner sig. Om beslut om interneringen eller föreskrift om bestämd vistelseort fastställs, ska domstolen eller den administrativa nämnden regelbundet och minst två gånger årligen ompröva ärendet i syfte att möjligt ändra beslutet i, för berörde gynnsam riktning. Om inte en skyddad person motsätter sig det, ska den makt, i vars våld personen befinner sig, snarast möjligt meddela skyddsmakten

namnet på sådana skyddade personer som blivit internerade eller fått en föreskrift om bestämd vistelseort, eller som befriats detta.

GK IV art. 43.

4. Se kapitel 9 om Behandling av frihetsberövade personer för närmare uppgifter om under vilka omständigheter och förhållanden som civila får frihetsberövas.

1027. Överförande av skyddade personer

1. Förutom vid hemsändande, till hemlandet efter fientligheternas upphörande, får skyddade personer inte föras över till en stat som inte är part i GK IV. De får inte föras över till en stat som är part i GK IV, utan att den kvarhållande makten förvissat sig om att denna stat vill och kan tillämpa konventionen.

GK IV art. 45 (1) – (3).

1028. Ansvarig stat

1. Då skyddade personer överförs, är den stat som tar emot dem ansvarig för att konventionen tillämpas. Om denna stat skulle underlåta att tillämpa konventionens bestämmelser i något väsentligt avseende, ska den stat som fört över de skyddade personerna, vidta verksamma åtgärder för att avhjälpa missförhållandet eller kräva att de skyddade personerna lämnas tillbaka.

GK IV art. 45 (3).

2. En skyddad person får inte, under några omständigheter, föras över till en stat där denne riskerar att utsättas för förföljelse, på grund av sin politiska eller religiösa åskådning.

GK IV art. 45 (4), Tortyrkonventionen art. 3.

3. Skyddade personer som anklagats för brott mot allmän strafflag, får utlämnas i överensstämmelse med utlämningsfördrag, som slutits före fientligheternas utbrott.

GK IV art. 45 (5).

1029. Återkallande av restriktioner

1. Parterna i konflikten ska snarast möjligt efter fientligheternas upphörande upphäva alla kvarstående restriktioner för skyddade personer. Alla restriktioner som gäller skyddade personers objekt (egendom och tillhörigheter), ska också upphävas, i med tillämpning av den kvarhållande statens lag.

GK IV art. 46.

DEL 7 CIVILFÖRSVAR

1030. Allmänt

1. I TP I finns ett antal artiklar om särskilt stöd till civilförvarsorganisationer och deras personal.

TP I art. 61–67.

1031. Definition av civilförvar

1. "Civilförvar" innefattar *att* fullgöra alla eller några av de humanitära uppgifter som syftar till att skydda civilbefolkningen mot faror i samband med fientligheter eller katastrofer, *att* hjälpa den civila befolkningen att övervinna de direkta följderna av fientligheter eller katastrofer samt *att* tillgodose nödvändiga förutsättningar för den civila befolkningens överlevnad.

TP I art. 61 (1).

1032. Civila civilförvarsorganisationer med rätt till skydd

1. Civila civilförvarsorganisationer och deras personal ska respekteras och skyddas och är, med förbehåll för tvingande militär nödvändighet, berättigade att fullgöra sina uppgifter inom civilförsvaret.

TP I art. 62 (1).

Bestämmelser i svensk författning finns i 6–7 §§ totalförsvarets folk-rättsförordning (1990:12).

2. Civila, som efter upprop av behörig myndighet medverkar i utförandet av civilförsvarsuppgifter, ska, även om de inte tillhör en civilförsvarsorganisation, skyddas på samma sätt under förutsättning att de utför sina funktioner under sådan myndighets kontroll.

TP I art. 62 (2).

3. Samma rättigheter och skydd som civil civilförsvarspersonal har, även neutrala staters medborgare som med medgivande från en part i konflikten fullgör civilförsvarsuppgifter på denna parts territorium under förutsättning att motparten underrättats om detta.

TP I art. 64 (1).

4. Byggnader och materiel, som används för civilförsvarsändamål, är skyddade från anfall på samma sätt som andra icke-militära mål. Detsamma gäller skyddsrum som är avsedda för civilbefolkningen. Objekt som används för civilförsvarsändamål får varken förstöras eller användas för annat ändamål utan att den part som objekten tillhör fattar beslut om detta. En ockupationsmakt får inte använda eller rekvirera skyddsrum som ställts till civilbefolkningens förfogande eller som är nödvändiga för att tillfredsställa denna befolknings behov för annat ändamål än det som de är avsedda för.

TP I art. 62 (3) & 63 (6).

1033. Civila civilförsvarsorganisationer på ockuperat territorium

1. I ockuperade områden ska ockupationsmaktens myndigheter se till att civila civilförsvarsorganisationer, får den utrustning och annan hjälp som är nödvändig för att de ska kunna fullgöra sina uppgifter. De får inte tvingas till att utföra uppgifter som hindrar dem från att fullgöra sina civilförsvarsuppgifter.

TP I art. 63 (1).

2. En ockupationsmakt får inte ändra de civila civilförsvarsorganisationernas struktur eller personalorganisation på ett sätt som skulle kunna vara till förfång för ett effektivt fullgörande av deras uppgifter och de får inte heller kräva att civilförsvarsorganisationerna ska ge företräde åt ockupationsmaktens medborgare eller intressen.

TP I art. 63 (1).

1034. Civila civilförsvarsorganisationers rättighet att bära vapen

1. Civil civilförsvarspersonal får bära lätt personlig beväpning, för att upprätthålla ordningen eller för självförsvar. I områden där markstrider pågår eller sannolikt kan tänkas äga rum, ska beväpningen begränsas till handeldvapen. Även om civil civilförsvarspersonal skulle bära annan lätt personlig beväpning i sådana områden, har den, så snart dess ställning klarlagts, rätt till respekt och skydd. Den ockuperande makten har rätt att avvärja sådan personal av säkerhetsskäl.

TP I art. 65 (3).

1035. Skyddets upphörande

1. I likhet med för annan skyddad personal och andra skyddade organisationer upphör det skydd som civila civilförsvarsorganisationer och deras personal är berättigade till, om dessa, vid sidan av sina egentliga uppgifter, används för att utföra handlingar som är skadliga för motparten.

TP I art. 65 (1).

2. Civilförsvarsuppgifter som fullgörs under ledning eller kontroll av väpnade styrkor eller i samarbete med dessa styrkor, eller med militär personal anknuten till civila civilförsvarsorganisationer, eller till nytta för skadad eller sårad militär personal, ska inte betraktas såsom skadliga för fienden, så länge som denna nytta är tillfällig i förhållande till normala civilförsvarsuppgifter.

TP I art. 65 (2).

1036. Skyddssymboler

1. För skyddet av civilförsvarspersonal, -byggnader och -materiel, ska civilförsvarets internationella kännetecken användas på ett sätt som är igenkännligt för motparten.

TP I art. 66 (1) – (4).

2. I Sverige får det internationella kännetecknet för civilförsvar – en liksidig blå triangel mot orangefärgad bakgrund – inte användas offentligt utan medgivande av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Se Annex B.

Bestämmelser i svensk författning finns i 4 § lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m.

3. Sjukvårds- och själavårdspersonal får knytas till civilförsvarsenheter och skyddas då av TP I:s bestämmelser om civilförsvarets internationella kännetecken, såväl som av kännetecknen det röda korset, den röda halvmånen, det röda lejonet och solen och den röda kristallen.

TP I art. 18 & 66 (1) – (4).

1037. Militär personal och utrustning för civilförsvarsuppgifter

1. Medlemmar av de väpnade styrkorna kan tjänstgöra inom civilförsvarsorganisationer och ska i så fall respekteras och skyddas som sådan personal, under förutsättning att de är permanent avdelade för civilförsvarsuppgifter och uteslutande ägnar sig åt att fullgöra dessa uppgifter och inte fullgör andra militära uppgifter under konflikten.

TP I art. 67 (1) (a) & (b).

2. Militär personal som avdelats för civilförsvarsuppgifter ska tydligt särskilja sig från andra medlemmar av de väpnade styrkorna. Sådan identifiering ska ske genom att de bär civilförsvarets internationella kännetecken på ett framträdande sätt och förses med civilförsvarets identitetskort.

TP I art. 67 (1) (c).

Bestämmelser i svensk författning finns i 17 § totalförsvarets folk-rättsförordning (1990:12).

3. Liksom civil civilförsvarspersonal, får militär personal som är avdelade för civilförsvarsuppgifter endast utrustas med lätt, personlig beväpning, för att upprätthålla ordningen eller för självförsvar.

TP I art. 67 (1) (d).

4. Militär personal som avdelats för civilförsvarsuppgifter får inte, vid sidan om sina civilförsvarsuppgifter, utföra någon handling som är skadlig för motparten. De får endast fullgöra civilförsvarsuppgifter på eget territorium.

TP I art. 67 (1) (e) & (f).

5. Byggnader och större utrustning och transportmedel, som tillhör militära förband men som avdelats för civilförsvarsuppgifter, ska märkas tydligt med civilförsvarets internationella kännetecken.

TP I art. 67 (3).

6. Militär personal som tjänstgör inom civilförsvarsorganisationer och som faller i en motparts våld, förlorar inte sin status som medlemmar av de väpnade styrkorna. De blir krigsfångar och ska behandlas som sådana. Materiel och byggnader som tillhör militära förband men som permanent avdelats för civilförsvarsuppgifter och uteslutande används för sådana ska, om de faller i en motparts händer, inte användas för annat ändamål än det avsedda, så länge de behövs för detta, utom om det föreligger en tvingande militär nödvändighet, och då endast om andra åtgärder vidtagits för att på lämpligt sätt tillgodose behovet av civilförsvar.

TP I art. 67 (2) & (4).

KAPITEL 11

RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER FÖR OCKUPATIONSMAKT

Kapitlet har inte bearbetats.

KAPITEL 12

NEUTRAL STATS RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER

Kapitlet har inte bearbetats.

KAPITEL 13

KOMMUNIKATION OCH KONTAKT MELLAN MOTPARTER

Kapitlet har inte bearbetats.

KAPITEL 14

FÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER, EFTERLEVNADSMEKANISMER SAMT SKYDDSMAKTERS UPPGIFTER

DEL 1 INTRODUKTION

1401. Syfte

1. Detta kapitel syftar till att sammanfatta de förebyggande åtgärder och efterlevnadsmekanismer som finns för att tillgodose att krigets lagar efterföljs. Skyddsmakters särskilda uppgifter diskuteras också.

1402. Allmänt

1. Parterna i konflikten ska respektera och säkerställa respekten för den internationella humanitära rätten bland sina väpnade styrkor och andra personer eller grupper som i praktiken handlar efter dess instruktioner eller som står under dess ledning eller kontroll.

HK II art. 1, HK IV art. 1, kulturkonventionen art. 7:1, 19:1, kulturkonventionens protokoll art. II 22, 1980 års vapenkonventions reviderade protokoll II art. 1:3, 14:3, GK I-IV art. 1, 3, TP I art. 1:1, 80:2.

ICRC regel 139 (IVK/IIVK).

2. Stater får inte uppmuntra parterna i en väpnad konflikt till kränkningar av den internationella humanitära rätten. De ska, i den mån det är möjligt, utöva sitt inflytande för att stoppa kränkningar av den internationella humanitära rätten.

GK I-IV art. 1, TP I art. 1:1, 89, kulturkonventionens protokoll II art. 31.

ICRC regel 144 (IVK/IIVK).

3. En part i en internationell väpnad konflikt ska följa krigets lagar även om en motpart överträder lagen. Efterlevnaden är alltså inte beroende på reciprocitet, utan gällande bestämmelser ska följas

oavsett hur en motståndare uppträder. Repressalier är förbjudna (se bl.a. artikel 365). Erfarenheten visar att om en part följer den humanitära rätten ökar incitamenten för motparten att själv göra så. Exempelvis torde en part som inte utsätts för anfall mot annat än militära mål, eller vars krigsfångar behandlas i enlighet med GK III troligen själv vara mer benägen att följa den humanitära rättens regler.

ICRC regel 140 (IVK/IIVK).

DEL 2 FÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER

1403. Utbildning och spridning

1. När en väpnad konflikt väl brutit ut är möjligheterna att säkra efterlevnad av krigets lagar begränsade. Av denna anledning är förebyggande åtgärder, så som utbildning och informationsspridning, bland de viktigaste faktorerna för att säkra efterlevnad av krigets lagar. Personal inom Försvarsmakten har fått utbildning i krigets lagar och förväntas uppträda i enlighet med den utbildning de fått.

2. Som part i tilläggsprotokollen till Genèvekonventionerna är Sverige skyldigt att se till att Försvarsmaktens personal undervisas om krigets lagar, i såväl fredstid som under väpnad konflikt. Sverige är också skyldigt att se till att studier av krigets lagar ingår i de militära utbildningsprogrammen och att civilbefolkningen uppmuntras att studera dessa.

TP I art. 83 (1), TP II art. 19.

ICRC reglerna 142 och 143 (IVK/IIVK).

Bestämmelser i svensk författning finns i 20 § totalförsvarets folk-rättsförordning (1990:12).

1404. Befälsansvar

1. Befälhavare är skyldiga att se till att styrkorna som står under deras befäl är medvetna om sina skyldigheter enligt krigets lagar och att de uppför sig på ett sätt som är förenligt med krigets lagar. Befälhavare kan personligen och straffrättsligt hållas ansvariga för olagliga handlingar som begås av någon som står under deras befäl, särskilt om de visste eller borde ha vetat att sådana handlingar begicks eller troligtvis skulle komma att begås. Se vidare i kapitel 15 om befälsansvar.

TP I art. 87.

1405. Folkrättsliga rådgivare

1. Sverige är som part i TP I skyldigt att se till att det finns juridiska rådgivare till hands för att ge de militära befälhavarna råd om tillämpningen av den humanitära rätten och att ge de väpnade styrkorna lämplig undervisning på detta område.

TP I art. 82.

ICRC regel 141 (IVK/IIVK).

Bestämmelser i svensk författning finns i 27–32 §§ totalförsvarets folkrättsförordning (1990:12).

DEL 3 EFTERLEVNADSMEKANISMER**1406. Statsansvar**

1. Parterna i en konflikt är ansvariga för alla handlingar som begås av personer som tillhör dess väpnade styrkor. En stat som kränker krigets lagar är, när omständigheterna så kräver, skyldig att erlagga skadestånd.

TP I art. 91.

2. Statsöverhuvuden liksom företrädare för regeringsmakten kan hållas personligen och straffrättsligt ansvariga för alla olagligheter som begås i utövandet av deras offentliga plikt eller av deras underordnade, om de vetat eller, borde ha vetat om eller funnit sig i dessas beteende.

TP I art. 86 (2); Romstadgan art. 27 (1).

3. Ingen stat har rätt att frita sig själv från ett ansvar som gäller enligt krigets lagar.

GK I art. 51; GK II art. 52; GK III art. 131; GK IV art. 148.

1407. Förfarande vid påstådd kränkning

1. Om en part i konflikten begär det ska en undersökning genomföras beträffande varje påstådd kränkning av Genèvekonventionerna. Om en kränkning konstateras ska parterna i konflikten få den att upphöra, samt snarast möjligt vidta åtgärder för att straffa de ansvariga.

GK I art. 52; GK II art. 53; GK III art. 132; GK IV art. 149.

2. Överträdelser av den humanitära rätten ska rapporteras till regeringen.

Bestämmelser i svensk författning finns i 33 § totalförsvarets folk-rättsförordning (1990:12).

1408. Undersökningskommissioner

1. En internationell undersökningskommission har, som en efterlevnadsmekanism, upprättas enligt bestämmelser i TP I. Kommissionen har till uppgift att undersöka fakta vid påstående om svåra överträdelser av krigets lagar samt att, genom sina *bona officia* ("goda tjänster"), underlätta ett återupprättande av respekten för krigets lagar.

TP I art. 90 (2) (c) (i) & (ii).

2. Kommissionen får genomföra en undersökning på begäran av en part i konflikten, om den eller de andra parter som är berörda medger detta. Kommissionen ska lämna en rapport till parterna om resultatet av undersökningen och med de rekommendationer som den finner lämpliga.

TP I art. 90 (2) (d) & (5).

1409. Klagomål, *bona officia*, medling och intervention

1. Eftersom diplomatisk kontakt vanligtvis förekommer mellan de stridande staterna under en väpnad konflikt, kan klagomål om överträdelser av krigets lagar lämnas antingen i skydd av vit flagg, genom radio eller genom en neutral stats *bona officia* ("goda tjänster"). Klagomål kan också deponeras hos neutral stat, med eller utan tanken att be om dess *bona officia* i syfte att få motparten att efterleva krigets lagar.

2. Neutrala staters *bona officia* och medling, i syfte att lösa menings-skiljaktigheter, är vänskapliga handlingar, i motsats till intervention, som innefattar ingripanden i syfte att få de krigförande att efterleva krigets lagar.

DEL 4 RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER FÖR SKYDDSMAKTER

1410. Allmänt

1. En skyddsmakt är en stat som har utsetts av en part i en internationell väpnad konflikt och som har godkänts av motparten, i syfte att företräda den förordnade parten och skydda dess medborgare, på territorium som kontrolleras av motparten. Skyddsmakter har också särskilda rättigheter och skyldigheter under 1949 års Genèvekonventioner och TP I.

TP I art. 2 (c).

1411. Innebörden av idén med skyddsmakter

1. I fredstid, då de diplomatiska förbindelserna avbryts mellan två stater, är den normala ordningen att de nominerar en tredje stat som representerar dess intressen och skydda dess medborgare på den andres territorium.

TP I art. 2 (c).

2. Vid väpnad konflikt, kan de diplomatiska förbindelserna avbrytas mellan parterna varvid skyddsmakter vanligtvis utses. Vid sidan av för diplomatiska funktioner, kan emellertid en skyddsmakt utses för att bevaka de intressen som personer, som befinner sig i motpartens våld har, samt att övervaka tillämpningen av de olika Genèvekonventionerna.

GK I art. 11 (1); GK II art. 11 (1); GK III art. 11 (1); GK IV art. 12 (1).

3. Vissa humanitära organisationer kan fullgöra vissa av de funktioner som skyddsmakter har. En sådan organisation, Internationella rödakorskommittén (ICRC), är till exempel erkänd för att erbjuda alla de garantier om opartiskhet som är nödvändiga för att erbjuda *bona officia* till parterna i konflikten. ICRC kan erbjuda sig att hjälpa parterna att komma överens om valet av skyddsmakt eller agera såsom ett substitut då staterna inte kan nå en överens-

kommelse. Parterna i konflikten är skyldiga att anta ett sådant erbjudande.

GK I art. 9 & 10; GK II art. 9 & 10; GK III 9 & 10; GK IV art. 10 & 11; TP I art. 5 (3) & (4).

1412. Rättigheter och skyldigheter för skyddsmakter

1. Skyddsmaktens uppgift är att tillvarata parterna i konfliktens intressen. För att utföra denna uppgift får skyddsmakten utse representanter bland sin diplomatiska och konsulära personal eller sin egen eller neutral stats medborgare, under förutsättning att varje representant godkänns av den krigförande hos vilken deras uppgifter ska utföras.

GK I art. 8 (1); GK II art. 8 (1); GK III art. 8 (1); GK IV art. 9 (1).

2. Parterna i konflikten ska tillämpa systemet med skyddsmakt, från det att fientligheterna inleds.

TP I art. 5 (1).

3. Om en skyddsmakt anser att det är lämpligt i skyddade personers intresse, kan den erbjuda sin *bona officia* i syfte att lösa tvister. Den kan, för detta syfte, föreslå att företrädare för parterna i konflikten för detta ändamål träffas på neutral stats territorium. Skyddsmakten kan också rekommendera att en representant, för ICRC eller en neutral stat, deltar. Parterna i konflikten är skyldiga att följa sådana förslag.

GK I art. 11 (2); GK II art. 11 (2); GK III art. 11 (2); GK IV art. 12 (2).

1413. Skyldigheter för skyddsmakter i förhållande till krigsfångar

1. Om krigsfångar har överlämnas av den kvarhållande makten till en annan stat, och skyddsmakten får reda på att den stat som tagit emot krigsfångarna inte fullgör sina skyldigheter enligt GK III, kan skyddsmakten begära att den stat som överlämnat dem, ser till att krigsfångarna återförs.

GK III art. 12 (3).

2. Skyddsmakten har rätt att besöka de platser där krigsfångar kvarhålls och att se till att sådana platser standard uppfyller villkoren i GK III, om hälsa, säkerhet, uppvärmning och liknande.

GK III art. 25, 56 (3) & 126 (1) & (2).

3. Skyddsmakternas representanter har rätt att enskilt kommunicera med och ta emot meddelanden från krigsfångar och att intervjua dem utan att representanter för den kvarhållande makten är närvarande. De har också rätt att utan begränsningar ta emot meddelanden från krigsfångarnas representanter, däribland regelbundna rapporter om lägerförhållanden.

GK III art. 78 (2) – (4) & 126 (1).

4. Alla åtgärder som den kvarhållande makten riktar mot krigsfångar, ska rapporteras till skyddsmakten.

GK III art. 104 (1) & 107 (1) & (2).

5. Skyddsmakten är mellanhand för information till hemländerna om de åtgärder som den kvarhållande makten vidtagit för att uppfylla sina skyldigheter enligt GK III, när det gäller krigsfångars kontakter med omvärlden.

GK III art. 69.

6. En viktig uppgift för skyddsmakten är att se till att krigsfångar, som är åtalade för brott, får en rättvis rättegång. Skyddsmakten ska underrättas om alla rättegångar mot en krigsfånge och vid behov ansvarar skyddsmakten för att en åtalad krigsfånge får en försvarare. Om rättegången inte hålls inom lyckta dörrar, har en representant för skyddsmakten rätt att vara närvarande. Skyddsmakten ska underrättas om alla domar eller straff som riktas mot en krigsfånge.

GK III art. 104 (1), 105 (2) & (5) & 107 (1).

7. Skyddsmakten ska underrättas om alla brott som är belagda med dödsstraff, och inget sådant straff får verkställas innan minst sex månader förflutit efter det att skyddsmakten underrättats om att ett sådant straff har utdömts.

GK III art. 101.

ICRC regel 91 (IVK/IIVK).

8. Om en krigsfånge såras svårt eller avlider av annat än naturliga orsaker ska skyddsmakten underrättas och erhålla en kopia av den officiella undersökning som hållits i anknytning till händelsen.

GK III art. 121 (1) & (2).

9. Skyddsmakten och dess representanter har rätt att vidta de åtgärder som de anser vara nödvändiga för att göra det möjligt för dem att utföra sina uppgifter, som rör behandlingen av krigsfångar. För detta syfte har de rätt att välja vilka platser de önskar besöka och hur ofta de ska utföra dessa besök. Besök får endast begränsas tillfälligt på grund av tvingande militär nödvändighet. Om berörda parter samtycker, får personer med samma nationalitet som fångarna delta vid besök.

GK III art. 126 (1) – (3).

1414. Skyldigheter för skyddsmakter i förhållande till civilbefolkningen

1. Skyddsmaktens huvuduppgift när det gäller skydd för civila under krigstid är, på samma sätt som när det gäller krigsfångar, att samarbeta vad gäller administrationen och övervakningen av Genèvekonventionen (GK IV). För detta syfte får den, i händelse av meningsskiljaktighet mellan parterna i konflikten rörande tillämpningen och tolkningen av konventionen, erbjuda sina *bona officia* ("goda tjänster").

GK IV art. 12 (1).

2. En skyddsmakt har samma rätt som gäller i förhållande till krigsfångar att besöka civila som hålls kvar eller är internerade.

GK IV art. 143.

3. Att en skyddsmakt svarar för övervakning kan ställas upp som villkor för att tillåta försändelser och fördelning av sjukvårds- och sjukhusmaterial, föremål för religionsutövning och oundgängliga livsmedel och kläder.

GK IV art. 59 (4) & 61 (1).

4. Om barn under arton år blir föräldralösa eller separeras från sina familjer och det blir nödvändigt att evakuera dem till en neutral stat, ska skyddsmakten övervaka deras evakuering och mottagande.

GK IV art. 24 (2).

5. En skyddsmakt ska underrättas om namnet på personer som har vägrats rätten till repatriering, och om anledningen till sådan vägran. Skyddsmakt ska också underrättas om varje skyddad person som har internerats eller ålagts bestämd vistelseort eller befriats därifrån liksom om behörig domstols eller administrativ nämnds beslut i sådana frågor. Varje skyddad person som frivilligt begär internering, ska göra detta genom skyddsmakten.

GK IV art. 35(3), 42 (2) & 43 (2).

6. Om skyddade personer förlorar sitt levebröd och inte kan försörja sig eller sina närmaste, har skyddsmakten rätt att bistå med nödvändigt understöd.

GK IV art. 39.

7. Om hjälpsändningar passerar genom territorium som tillhör en part i konflikten till territorium som är ockuperat av motparten, ska skyddsmakten i förhållande till transitstaten kunna svara för att sändningarna kommer att användas för den nödställda befolkningen och inte utnyttjas till förmån för ockupationsmakten.

GK IV art. 59 (4).

8. Om en skyddad person åtalas för ett brott, för vilket ockupationsmakten kan döma till dödsstraff eller till fängelse i två år eller mer, ska skyddsmakten underrättas om de planerade förhandlingarna och ingen rättegång får inledas innan skyddsmakten fått sådan underrättelse.

GK IV art. 71 (2) & (3).

ICRC regel 91 (IVK/IIVK).

9. Skyddsmakten har rätt att närvara vid varje rättegång mot en skyddad person, om den inte underrättats av ockupationsmakten om att rättegången som en undantagsåtgärd måste hållas inom stängda dörrar med hänsyn till ockupationsmaktens säkerhet.

GK IV art. 74 (1).

10. Skyddsmakten har rätt att både före och efter dom besöka varje skyddad person som berövats friheten och har även rätt att intervjua dessa personer enskilt och utan vittnen. Varaktigheten av och antalet sådana besök får endast begränsas av tvingande militära hänsyn och då endast undantagsvis och för en kortare tid.

GK IV art. 143 (1) – (3).

11. Skyddsmakten har rätt att ta emot alla klagomål beträffande interneringsförhållandena, från enskilda internerade eller de internerades kommitté. Denna kommitté har rätt att lämna periodiska rapporter till skyddsmakten om läget på interneringsplatserna och beträffande de internerades behov

GK IV art. 101 (2) – (4).

12. Skyddade personer som internerats får åläggas disciplinpåföljder men en förteckning över sådana ska hållas tillgänglig för skyddsmaktens representanter.

GK IV art. 117 (1) & (2), 123 (4) & 143 (1).

1415. Förhållandet mellan skyddsmakter och andra organisationer

1. En skyddsmakts närvaro inkräktar inte på och utgör inte hinder mot verksamhet som Internationella rödakorskommittén, rödakors- och rödahalvmånerörelsen eller annan opartisk humanitär organisations bedriver.

GK IV art. 10.

DEL 5 INTERNATIONELLA RÖDAKORS- OCH RÖDAHALVMÅNERÖRELSEN

1416. Allmänt

1. Rödakors- och rödahalvmånerörelsen består av Internationella rödakorskommittén (ICRC), nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar och Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen. Rödakors- och rödahalvmånerörelsen och Genèvekonventionerna har en gemensam historia och rörelsens olika delar har också av statssamfundet tilldelats särskilda funktioner i relation

till den internationella humanitära rätten. Parterna till 1949 års Genèvekonventioner och rödakors- och rödahalvmånerörelsen fattar beslut i gemensamma frågor vid Internationella rödakors- och rödahalvmånekonferensen, rörelsens högsta beslutande organ, som normalt äger rum vart fjärde år. Rödakors- och rödahalvmånerörelsen arbetar utifrån sju grundprinciper: humanitet, opartiskhet, neutralitet, självständighet, frivillighet, enhet och universalitet.

1417. Internationella rödakorskommittén (ICRC)

1. Internationella rödakorskommittén (ICRC) bildades 1863 och är en opartisk, neutral och oberoende, enskild humanitär organisation. ICRC är en självständig del av den Internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen, med huvudansvar för rörelsens arbete i väpnade konflikter och andra våldssituationer.

2. ICRC har ett strikt humanitärt uppdrag enligt den internationella humanitära rätten. ICRC arbetar i väpnade konflikter för att skydda civila, militärer, skydda frihetsberövade personer, skydda och vårda sårade och sjuka, efterforska och återföreina splittrade familjer samt utöva humanitär diplomati för att få de stridande att respektera folkrättens regler. ICRC finns på plats i de flesta väpnade konflikter och utifrån sitt arbete i fält påverkar organisationen utvecklingen av den humanitära rätten för att stärka skyddet för människor under väpnade konflikter samt förse dem med humanitärt bistånd.

3. ICRC:s uppdrag utgår från ett mandat i 1949 års Genèvekonventioner, dessas tilläggsprotokoll samt från Internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsens stadgar, som antogs av parterna till Genèvekonventionerna vid Internationella rödakors- och rödahalvmånekonferensen 1986.

4. För att, i enlighet med sitt uppdrag, ha säkert tillträde till alla skyddade personer, under alla omständigheter, måste ICRC ha staternas, konfliktens parter och lokalbefolkningens förtroende. Därför arbetar ICRC alltid neutralt och självständigt i förhållande till andra aktörer och insatser. Genom att föra en konfidentiell dialog med parterna i konflikten verkar ICRC för att säkerställa respekten för internationell humanitär rätt och för att få tillträde

till skyddade personer i syfte att opartiskt kunna förmedla skydd och humanitärt bistånd. I första hand arbetar ICRC genom en konfidentiell dialog direkt med den ansvariga parten. I många situationer är ICRC den enda oberoende aktören som har tillträde till skyddade personer och som kan verka för att deras rättigheter tillvaratas i enlighet med den humanitära rätten och andra tillämpliga rättsliga regler till exempel mänskliga rättigheter.

1418. ICRC:s arbetsuppgifter

1. ICRC utför sina uppgifter i enlighet med Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll. Dessa uppgifter omfattar besök av frihetsberövade personer, förmedling av familjemeddelanden, återförening av familjer som skingrats på grund av konflikten och efterforskning av saknade personer. ICRC upprätthåller den centrala efterforskningsbyråns (Central Tracing Agency) verksamhet. ICRC kan också anförtros att utföra de uppgifter som åligger en skyddsmakt enligt Genèvekonventionerna, om de fördragslutande partner kommer överens om det.

2. ICRC arbetar för att parterna i konflikten och de fördragslutande parterna ska följa den internationella humanitära rätten och vidtar åtgärder vid anklagelser om överträdelser av den humanitära rätten.

3. ICRC arbetar för att förhindra överträdelser genom att öka förståelsen för, sprida kunskap om och bereda utvecklingen av den humanitära rätten.

4. ICRC tar humanitära initiativ i sin roll som neutral och oberoende institution och mellanhand, och kan överväga alla frågor som kräver utredning av en sådan institution.

5. ICRC utför uppdrag som Internationella rödakors- och rödahalvmånekonferensen har tilldelat organisationen.

GK I art. 9, 10, 11; GK II art. 9, 10; GK III art. 9, 10, 123, 125, 126; GK IV art. 10, 11, 12, 25, 26; TP I art. 5, 33

1419. De stridande parternas skyldigheter i förhållande till ICRC

1. Under internationella väpnade konflikter och ockupation ska parterna i konflikten på alla sätt som står i deras makt underlätta för ICRC att fullgöra de humanitära uppgifter som den tilldelats i Genèvekonventionerna och tilläggsprotokoll I i syfte att garantera krigets offer skydd och bistånd. ICRC kan även med berörda parter medgiva utöva annan humanitär verksamhet till förmån för dessa offer.

TP I art. 81 (1).

2. Under icke-internationella väpnade konflikter kan ICRC (eller annan opartisk humanitär organisation) erbjuda de stridande parterna sina tjänster.

GK I-IV gemensamma artikel 3

Se även ICRC regel 124 A (IVK) och B (IIVK).

1420. Nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar

1. Nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar är opartiska, neutrala, självständiga, humanitära frivilligorganisationer som har en särskild erkänd ställning som *stöd och komplement* (auxiliary) till landets myndigheter inom det humanitära området.

2. Nationella föreningar utför sina arbetsuppgifter under väpnade konflikter utifrån mandat i Genèvekonventionerna och dessas tilläggsprotokoll, samt beslut från Internationella rödakors- och rödahalvmånekonferensen.

3. De nationella föreningarnas uppgifter enligt Genèvekonventionerna omfattar omhändertagande, evakuering och vård av sårade och sjuka, i samverkan med de väpnade styrkornas sjukvårdsenheter eller på eget initiativ; återupprättande av kontakt mellan och återförening av anhöriga som har skingrats i konflikten. De utför också insatser för att ge skydd samt erbjuder humanitärt bistånd till civilbefolkningen och andra skyddade personer.

GK I art. 26, GK IV art. 25, 30 och 63, TP I art. 17, 33 och 81 (2) & (3).

4. Utöver uppgifterna i Genèvekonventionerna och tilläggsprotokollen har de nationella föreningarna tre ytterligare uppgifter inom den humanitära rätten. De ska, som ett stöd och komplement till staten;

- a. hjälpa staten att sprida kunskap om den internationella humanitära rätten
- b. samarbeta med staten för att säkerställa respekten för internationell humanitär rätt
- c. samarbeta med staten för att skydda de i konventionerna och tilläggsprotokollen erkända kännetecknen .

Internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsens stadgar art. 3.2.

1421. De stridande parternas skyldigheter i förhållande till nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar

1. Under internationella väpnade konflikter och ockupation ska parterna i konflikten bevilja sina respektive nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar det bistånd som de behöver för att utföra sin humanitära verksamhet till förmån för krigets offer.

TP I art. 81.

2. Under icke-internationella konflikter kan de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningar erbjuda sina tjänster för utförande av sina traditionella uppgifter i vad avser den väpnade konfliktens offer.

TP II art. 18.

1422. Internationella rödakors- och rödahalvmåne-federationen

1. Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen (Federationen) består av de nationella rödakors- och rödahalvmåneföreningarna och har till uppgift att effektivisera deras samlade arbete genom att samordna katastrofinsatser och stärka de enskilda nationella föreningarnas kapacitet. Federationen har huvudansvaret för rödakors- och rödahalvmånerörelsens insatser i katastrofer.

KAPITEL 15

KRIGSFÖRBRYGELSER, INDIVIDUELLT STRAFFANSVAR OCH BEFÄLSANSVAR

DEL 1 INTRODUKTION

1501. Syfte

1. Syftet med detta kapitel är att redogöra för vad som är brott mot den internationella humanitära rätten. Kapitlet fokuserar endast på brott som enskilda individer (inte stater) kan begå. Detta kapitel behandlar även befälhavares ansvar för att förhindra, undersöka och undertrycka brott mot krigets lagar och de förhållanden under vilka befälhavare kan hållas straffrättsligt ansvariga för kränkningar som utförts av deras underordnade samt för allmänna ansvarsfrihetsgrunder.

1502. Innehåll

1. Inledningsvis redogörs för de svenska bestämmelser som finns i brottsbalkens 22 kap. avseende folkrättsbrott samt olovlig användning av kemiska vapen och minor. För fullständighetens skull och med hänsyn till den svenska ratificeringen av Romstadgan redogörs i detta kapitel för de gärningar som enligt denna utgör brott.

1503. Traktatbestämmelser

1. I 1949 års Genèvekonventioner och dessas tilläggsprotokoll från 1977 anges vilka överträdelser som anses som "svåra" (grave breaches).

GK I art. 50; GK II art. 51; GK III art. 130; GK IV art. 147; TP I art. 85.

2. Stater är skyldiga att straffbelägga utförande av eller order om utförande av de handlingar som utgör svåra överträdelser av konventionerna samt att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att förhindra alla andra överträdelser.

GK I art. 49 (1) – (3); GK II art. 50 (1) – (3); GK III art. 129 (1) – (3); GK IV art. 146 (1) – (3).

1504. Svåra överträdelser

1. I Genèvekonventionerna och TP I anges ett trettiotal gärningar som är svåra överträdelser. Till dessa hör bl.a.

att rikta anfall mot civila och de som är försatta ur stridbart skick,

att uppsåtligen allvarligt riskera den fysiska eller andliga hälsan eller integriteten hos en person som fallit i sin motparts våld,

att tortera,

att uppsåtligen förorsaka sårade, sjuka eller skeppsbrutna svårt lidande eller svår skada

att godtyckligt förstöra eller tillägna sig egendom som inte rättfärdigas av militär nödvändighet, samt

att olagligen deportera, förflytta eller spärra in skyddad person.

Se följande artiklar för fullständig redovisning av svåra överträdelser: GK I art. 50; GK II art. 51, GK III art. 130, GK IV art. 147TP I art. 11 (1) – (3), art. 85 (3) och (4).

2. Utöver de gärningar som är svåra överträdelser av Genèvekonventionerna och TP I finns andra kränkningar av den humanitära rätten som är krigsförbrytelser och straffbara som sådana. Bl.a. förbjuder lantkrigsreglementet

att använda gifter eller förgiftade vapen,

att genom förräderi döda eller sår till motparten hörande personer och

att använda vapen, projektiler eller ämnen som är ägnade att förorsaka onödiga lidanden.

Se vidare LKR art. 23.

4. Samtliga dessa handlingar utgör krigsförbrytelser enligt Romstadgan och anses vara sedvanerättsligt förankrade.

1505. Internationella brottmålsdomstolen

1. Den 17 juli 1998 antogs Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (Romstadgan) vid en diplomatkonferens i Rom. Stadgan trädde den i kraft den 1 juli 2002. Den internationella brottmålsdomstolen, som finns i Haag i Nederländerna, är en permanent internationell domstol för utredning och lagföring av folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser begångna av individer (inte stater). Aggressionsbrott nämns också i stadgan,

men när Romstadgan antogs rådde oenighet kring hur aggressionsbrottet skulle definieras. I juni 2010 enades dock de stater som ratificerat stadgan om en resolution som innebär dels en definition av aggressionsbrottet, dels att ICC kan döma över brottet aggression efter beslut från FN:s säkerhetsråd men även i situationer där säkerhetsrådet är blockerat. För att stadgeändringen ska träda i kraft krävs ett förnyat beslut av statsparterna i särskild form. Stadgeändringen kommer att bli föremål för ratifikationsprocess.

2. Romstadgan bygger på principen att Internationella brottmålsdomstolen presumeras saknar behörighet så länge som nationella myndigheter utreder och åtalar brott under domstolens jurisdiktion. Om brottet utreds eller har utretts av en stat som är villig och har förmåga att själv utreda och lagföra brott kan Internationella brottmålsdomstolen inte ingripa. Detta kallas för komplementaritetsprincipen.

3. Romstadgan är ett internationellt fördrag som är bindande endast för de stater som formellt tillträder och uttrycker medgivande till att vara bundna av stadgans föreskrifter. Dessa stater blir parter i stadgan. Fram till i dag (september 2010) har 113 stater blivit parter i stadgan.

4. Sverige ratificerade stadgan den 28 juni 2001. I lagen (2002:329) och förordningen (2003:69) finns bestämmelser om samarbete med Internationella brottmålsdomstolen.

Romstadgan art. 5.

DEL 2 SVENSK RÄTT

1506. Brottsbalken

1. I 22 kap. brottsbalken finns bestämmelser om landsförräderi m.m. I 6 § regleras brottet folkrättsbrott, dvs. överträdelser av den humanitära rätten. Bestämmelserna gäller både för enskild krigsman och för hans eller hennes förman (befälsansvar). Straffet är fängelse i högst fyra år. Är brottet grovt är straffet fängelse i högst arton år eller på livstid. I 6 a och b §§ förbjuds användning, utveckling, produktion och innehav av kemiska vapen respektive anti-personella minor (truppminor) och är en följd av den svenska

anslutningen till C-vapenkonventionen respektive Ottawakonventionen.

1507. Folkrättsbrott

1. De handlingar som enligt centrala humanitärrettsliga traktater anses utgöra krigsförbrytelser regleras i svensk rätt genom brottsbalkens bestämmelse om folkrättsbrott. Hänvisning sker till både traktater och sedvanerätt utan att dessa konkret namnges eller beskrivs, utan endast exemplifieras.

2. Brottsbalkens 22 kap. 6 § om folkrättsbrott har följande lydelse:

6 § Den som gör sig skyldig till en svår överträdelse av något sådant avtal med främmande makt eller någon sådan allmänt erkänd grundsats, som rör den internationella humanitära rätten i väpnade konflikter, döms för folkrättsbrott till fängelse i högst fyra år. Sådana svåra överträdelser är bland andra

1. att använda stridsmedel som är förbjudna enligt folkrätten,

2. att missbruka Förenta nationernas kännetecken, kännetecken som avses i lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar m.m., parlamentära flaggor eller andra internationellt erkända kännetecken eller att med hjälp av förrädiskt förfarande av något annat slag döda eller skada en motståndare,

3. att anfalla civilpersoner eller den som är försatt ur stridbart skick,

4. att inleda ett urskillningslöst anfall med vetskap om att anfallet kommer att förorsaka synnerligen svåra förluster eller skador på civilpersoner eller civil egendom,

5. att inleda anfall mot anläggningar eller installationer som åtnjuter särskilt folkrättsligt skydd,

6. att tillfoga av folkrätten särskilt skyddade personer allvarligt lidande, att tvinga krigsfångar eller civilpersoner att tjänstgöra hos deras motparts väpnade styrkor eller att i strid mot folkrätten beröva civilpersoner friheten,

7. att, i andra fall än som anges i 1–6, godtyckligt och i stor omfattning förstöra eller tillägna sig egendom som åtnjuter ett särskilt folkrättsligt skydd.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om det har förövats genom ett stort antal skilda handlingar eller

om många människor dödats eller skadats eller omfattande egendomsförlust uppkommit på grund av brottet.

Om ett folkrättsbrott har begåtts av den som är krigsman, döms också hans eller hennes förman i den mån förmannen haft möjlighet att förutse brottet men inte gjort vad som ankommit på honom eller henne för att förhindra detta.

1508. Olovlig befattning med kemiska vapen

1. Efter den svenska anslutningen till 1993 års konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen (C-vapenkonventionen) blev det straffbelagt att använda, utveckla, producera, förvärva, lagra, bibehålla eller överföra kemiska vapen.

2. Brottsbalkens 22 kap. 6 a § om olovlig befattning med kemiska vapen har följande lydelse:

6 a § Den som

1. utvecklar, producerar eller på annat sätt förvärvar, lagrar eller bibehåller kemiska vapen eller överför, direkt eller indirekt, kemiska vapen till någon,

2. använder kemiska vapen,

3. deltar i militära förberedelser för användning av kemiska vapen, eller

4. använder ämnen för kravallbekämpning som en metod för krigsföring döms, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott, för olovlig befattning med kemiska vapen till fängelse i högst fyra år.

Som kemiska vapen enligt första stycket 1–3 ska anses sådant som definieras som kemiska vapen i Förenta nationernas konvention om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt om deras förstöring.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen varit ägnad att i väsentlig grad bidra till utveckling, produktion eller spridning av kemiska vapen eller till att sådana vapen används mot människor.

1509. Olovlig befattning med minor

1. Efter den svenska anslutningen till konventionen om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (Ottawakonventionen) blev det straffbelagt att använda, utveckla, tillverka, förvärva, inneha eller överlåta truppminor.

2. Brottsbalkens 22 kap. 6 b § om olovlig befattning med minor har följande lydelse:

6 b § Den som använder, utvecklar, tillverkar, förvärvar, innehar eller överlåter antipersonella minor (truppminor), döms för olovlig befattning med minor till fängelse i högst fyra år, om gärningen inte är att bedöma som folkrättsbrott.

Första stycket gäller endast minor som avses i konventionen den 18 september 1997 om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring.

Sådan befattning med minor som är tillåten enligt den konvention som avses i andra stycket utgör inte brott.

Är brottet grovt döms till fängelse i högst arton år eller på livstid. Vid bedömande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen väsentligt bidragit till att minor kommit att användas på ett sätt som inneburit fara för många människors liv eller hälsa.

1510. Straff för folkmord

1. Som en följd av den svenska anslutningen till folkmordskonventionen blev brottet folkmord straffbelagt i svensk rätt.

2. 1 och 2 §§ i lagen (1964:169) om straff för folkmord har följande lydelse:

1 § Den som begår en gärning, för vilken det enligt lag är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer, mot en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp med avsikt att förgöra gruppen helt eller delvis, döms för folkmord till fängelse på viss tid, lägst fyra och högst arton år, eller på livstid.

2 § För försök, förberedelse eller stämpling till folkmord, så ock för underlåtenhet att avslöja sådant brott dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. brottsbalken stadgas.

DEL 3 BROTT MOT DEN HUMANITÄRA RÄTTEN

1511. Allmänt

1. Den svenska brottsbalkens definition av folkrättsbrott ger ingen tydlig avgränsning av straffansvaret. Med tanke på att den endast exemplifierar vad som avses med folkrättsbrott och att den inte definierar krigsförbrytelser samt inkluderar hänvisning till sedvanerätt redovisas i detta avsnitt för vad som enligt Romstadgan anses vara krigsförbrytelser, brott mot mänskligheten och folkmord.

2. I Romstadgan har den humanitära rättens regler om krigsförbrytelser, folkmord och brott mot mänskligheten, som gäller enligt sedvanerätt samlats och strukturerats. Följande redovisning av brott mot den humanitära rätten som enskilda kan bestraffas för är således (genom att de utgör sedvanerätt) bindande för världens samtliga stater – oavsett om dessa ratificerat Romstadgan eller inte.

1512. Folkmord

1. Med folkmord avses var och en av följande gärningar som begås i avsikt att helt eller delvis förgöra en nationell, etnisk, rasmässigt bestämd eller religiös folkgrupp som sådan, nämligen

- a) att döda medlemmar av folkgruppen,
- b) att tillfoga medlemmar av folkgruppen svår fysisk eller psykisk skada,
- c) att uppsåtligen påtvinga folkgruppen levnadsvillkor som är avsedda att medföra dess fysiska undergång helt eller delvis,
- d) att vidta åtgärder som är avsedda att förhindra födelser inom folkgruppen,
- e) att med tvång överföra barn från folkgruppen till en annan folkgrupp.

Folkmordkonventionen art. II, Romstadgan art. 6.

2. Folkmord kan begås såväl i krigstid som i fredstid.

Folkmordkonventionen art. I.

1513. Brott mot mänskligheten

1. Med brott mot mänskligheten avses var och en av följande gärningar när de begås som en del av ett vidsträckt eller systematiskt angrepp riktat mot civilbefolkning med insikt om angreppet:

- a) Mord.
- b) Utrotning.
- c) Förslavning.
- d) Deportation eller tvångsförflyttning av befolkning.
- e) Fängslande eller annat allvarligt berövande av fysisk frihet i strid med grundläggande folkrättsliga regler.
- f) Tortyr.
- g) Våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap, påtvingad sterilisering eller varje annan form av sexuellt våld av motsvarande svårighetsgrad.
- h) Förföljelse av en identifierbar folkgrupp eller ett identifierbart kollektiv av politiska, rasmässiga, nationella, etniska, kulturella, religiösa, genusmässiga, enligt definitionen i punkt 3 i denna artikel, eller av andra skäl som universellt är erkända som otillåtna enligt folkrätten, i samband med en gärning som avses i denna punkt eller ett annat brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion.
- i) Påtvingat försvinnande av personer.
- j) Brottet apartheid.

Andra omänskliga handlingar av liknande beskaffenhet som uppsåtligen förorsakar svårt lidande, svår kroppslig skada eller svårt själsligt eller fysiskt men.

2. Definitioner:

- a) angrepp riktat mot civilbefolkning är ett handlande som består i upprepat förövande av gärningar som avses i punkt 1 mot civilbefolkning i enlighet med eller för att främja en stats eller en organisations politik att genomföra ett sådant angrepp,
- b) utrotning är ett uppsåtligt påtvingande av levnadsförhållanden, bland annat berövande av tillgång till livsmedel och läkemedel, ägnade att åstadkomma förgörande av en del av en befolkning,
- c) förslavning är utövande av någon eller all den makt som följer av äganderätt över en person; detta inbegriper utövande av denna makt vid handel med människor, särskilt kvinnor och barn,
- d) deportation eller tvångsförflyttning av befolkning är påtvingad förflyttning utan folkrättsligt tillåtna skäl av de berörda per-

- sonerna genom utvisning eller andra tvångsåtgärder från det område där de lagligen uppehåller sig,
- e) tortyr är uppsåtligt tillfogande av allvarlig smärta eller svårt fysiskt eller psykiskt lidande för någon som befinner sig i den tilltalades förvar eller står under hans eller hennes kontroll; tortyr innefattar inte smärta eller lidande som uppkommer enbart genom, som en nödvändig del eller en följd av lagenliga sanktioner,
 - f) påtvingat havandeskap är olaglig inspärning av en kvinna som med tvång försatts i havande tillstånd med avsikt att påverka den etniska sammansättningen av en befolkning eller att föröva andra svåra överträdelser av folkrätten (denna definition ska inte på något sätt tolkas som att den inverkar på nationella lagar rörande havandeskap),
 - g) förföljelse är uppsåtligt och allvarligt berövande av grundläggande rättigheter i strid med folkrätten på grund av en folkgrupps eller ett kollektivs identitet,
 - h) brottet apartheid är omänskliga gärningar av en beskaffenhet motsvarande de som avses i punkt 1, vilka begås i förbindelse med en institutionaliserad ordning av systematiskt förtryck och dominans av en rasgrupp över en eller flera andra rasgrupper, och vilka begås med avsikt att vidmakthålla denna ordning,
 - i) påtvingat försvinnande av personer är gripande, hållande i fängsligt förvar eller bortförande av personer av eller med tillstånd, stöd eller samtycke från en stat eller en politisk organisation, följt av en vägran att tillstå frihetsberövandet eller lämna upplysningar om de berörda personernas öde eller uppehållsort med avsikt att undandra dem rättsligt skydd under en längre tid.

3. Termen genus avser båda könen, kvinnor och män, i ett samhälleligt perspektiv. Termen genus har således ingen betydelse som skiljer sig från den nyss nämnda.

Romstadgan art. 7.

4. Brott mot mänskligheten kan begås såväl i krigstid som i fredstid.

1514. Krigsförbrytelser

1. Med krigsförbrytelser avses följande:
 - a) Svåra överträdelser av Genèvekonventionerna av den 12 augusti 1949, nämligen följande gärningar som riktar sig mot personer eller egendom som skyddas enligt bestämmelserna i den tillämpliga Genèvekonventionen:
 - i) Uppsåttligt dödande.
 - ii) Tortyr eller omänsklig behandling inbegripet biologiska experiment.
 - iii) Uppsåttligt förorsakande av svårt lidande eller svår skada till kropp eller hälsa.
 - iv) Olaglig och godtycklig förstörelse eller tillägnelse av egendom i stor omfattning som inte rättfärdigas av militär nödvändighet.
 - v) Tvingande av en krigsfånge eller en annan skyddad person att tjänstgöra i en fientlig makts väpnade styrka.
 - vi) Uppsåttligt berövande av rätten till opartisk rättegång i laga ordning för en krigsfånge eller en annan skyddad person.
 - vii) Olaglig deportation eller förflyttning eller olaglig inspärning.
 - viii) Tagande av gisslan.
 - b) Annan allvarlig kränkning av lag eller sedvanerätt som är tillämplig i internationella väpnade konflikter inom den vedertagna folkrättsliga ramen, nämligen någon av följande gärningar:
 - i) Uppsåttligt riktande av angrepp mot civilbefolkning som sådan eller mot enskilda civila som inte direkt deltar i fientligheter.
 - ii) Uppsåttligt riktande av angrepp mot civil egendom, det vill säga egendom som inte utgör ett militärt mål.
 - iii) Uppsåttligt riktande av angrepp mot personal, anläggningar, utrustning, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsbevarande insats i enlighet med Förenta nationernas stadga, så länge de är berättigade till det skydd som tillkommer civila eller civil egendom i enlighet med folkrätten i väpnade konflikter.
 - iv) Uppsåttligt inledande av angrepp med insikt om att det kommer att leda till spillande av liv eller åsamkande av skada för civila eller civil egendom eller vidsträckta, långvariga och allvarliga skador på den naturliga miljön, vilka kan anses vara klart överdrivna vid jämförelse med den

- påtagliga och direkta övergripande militära fördel som kan förväntas.
- v) Angrepp eller bombardemang, oavsett med vilka medel, av städer, byar, bostäder eller byggnader som inte försvaras och inte utgör ett militärt mål.
 - vi) Dödande eller sårande av en kombattant som, sedan han nedlagt vapnen eller inte längre är i stånd att försvara sig, har gett sig på nåd och onåd.
 - vii) Otillbörligt användande av parlamentärflagg, fiendens flagg eller Förenta nationernas flagg eller militära gradbeteckningar och uniformer eller Genèvekonventionernas kännetecken med död eller allvarlig personskada som följd.
 - viii) Ockupationsmakts förflyttning direkt eller indirekt av en del av sin egen civilbefolkning till det område som den ockuperar eller deportation eller förflyttning inom eller utanför det ockuperade området av hela eller en del av befolkningen i detta område.
 - ix) Uppsåttligt riktande av angrepp mot byggnader avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, historiska minnesmärken, sjukhus och uppsamlingsplatser för sjuka och sårade under förutsättning att de inte utgör militära mål.
 - x) Utsättande av någon som fallit i en motparts våld för fysisk stympning eller medicinska eller vetenskapliga experiment i någon form som varken rättfärdigas av vederbörandes medicinska, odontologiska eller sjukhusmässiga vårdbehov eller utförs i hans eller hennes intresse och vilka förorsakar död eller allvarligt hotar hälsan för den personen.
 - xi) Förrädiskt dödande eller sårande av personer som tillhör den fientliga nationen eller armén.
 - xii) Förklarande att pardon inte kommer att ges.
 - xiii) Förstörelse eller beslagtagande av fiendens tillhörigheter såvida inte detta till följd av krigets krav är oundgängligen nödvändigt.
 - xiv) Förklarande att motpartens medborgares rättigheter och rätt att väcka talan är upphävda, tillfälligt försatta ur kraft eller utestängda från att kunna göras gällande inför domstolarna.
 - xv) Tvingande av motpartens medborgare att delta i krigsoperationer riktade mot deras eget land även om de var i den krigförandes tjänst innan kriget börjat.

- xvi) Plundring av en stad eller en plats, även om den har tagits med storm.
- xvii) Användande av gifter eller förgiftade vapen.
- xviii) Användande av kvävande, giftiga eller andra gaser och alla likvärdiga vätskor, ämnen eller medel.
- xix) Användande av kulor som lätt utvidgar sig eller tillplattas i människokroppen, såsom kulor med hård mantel, om denna inte helt och hållet täcker kärnan eller är försedd med inskränningar.
- xx) Användande av vapen, projektiler och material samt stridsmetoder av sådan beskaffenhet att de kan förorsaka överflödigt skada eller onödigt lidande eller som är av urskillningslös beskaffenhet i strid med folkrätten i väpnade konflikter under förutsättning att sådana vapen, projektiler, material och stridsmetoder är föremål för ett allomfattande förbud och anges i en bilaga till denna stadga till följd av en ändring som har gjorts i enlighet med de tillämpliga bestämmelserna i artiklarna 121 och 123.
- xxi) Kränkande av personlig värdighet, särskilt förödmjukande och nedsättande behandling.
- xxii) Våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap enligt definitionen i artikel 7.2 f, påtvingad sterilisering eller annan form av sexuellt våld, som också utgör en svår överträdelse av Genèvekonventionerna.
- xxiii) Användande av en civil eller annan skyddad person för att genom sin närvaro skydda vissa platser, områden eller väpnade styrkor från stridshandlingar.
- xxiv) Uppsåtligt riktande av angrepp mot byggnader, utrustning, medicinska enheter och transporter samt personal som bär Genèvekonventionernas kännetecken i enlighet med folkrätten.
- xxv) Uppsåtligt användande av utsvältning av civila som en stridsmetod genom att beröva dem förnödenheter som är nödvändiga för deras överlevnad, däribland uppsåtligt förhindrande av hjälpsändningar i enlighet med Genèvekonventionerna.
- xxvi) Uttagande eller värvande av barn som inte fyllt 15 år till de nationella väpnade styrkorna eller användande av dem till att aktivt delta i fientligheter.

- c) I fall av väpnad konflikt som inte är av internationell karaktär, allvarliga kränkningar av artikel 3 som är gemensam för de fyra Genèvekonventionerna av den 12 augusti 1949, nämligen någon av följande gärningar som begåtts mot personer som inte deltar aktivt i fientligheterna, däribland medlemmar av de väpnade styrkorna som har lagt ned vapnen och personer som försatts ur stridbart skick genom sjukdom, sårskada, fångenskap eller av annat skäl:
- i) Våld mot liv och person, särskilt mord i alla dess former, stympning, grym behandling och tortyr.
 - ii) Kränkande av den personliga värdigheten, särskilt förödmjukande och nedsättande behandling.
 - iii) Tagande av gisslan.
 - iv) Utdömande av straff och verkställande av avrättningar utan föregående dom avkunnad av i laga ordning tillsatt domstol vars rättskipning erbjuder de garantier som allmänt erkänns som oumbärliga.
- d) Punkt 2 c är tillämplig i icke-internationella väpnade konflikter och därför inte i situationer som har uppkommit till följd av interna störningar och spänningar, såsom upplopp, enstaka och sporadiska våldshandlingar eller andra liknande handlingar.
- e) Andra allvarliga kränkningar av lag eller sedvanerätt som är tillämplig i icke-internationella väpnade konflikter inom den vedertagna folkrättsliga ramen, nämligen någon av följande gärningar:
- i) Uppsåtligt angrepp mot civilbefolkning som sådan eller mot enskilda civila som inte direkt deltar i fientligheter.
 - ii) Uppsåtligt riktande av angrepp mot byggnader, utrustning, medicinska enheter och transporter samt personal som bär Genèvekonventionernas kännetecken i enlighet med folkrätten.
 - iii) Uppsåtligt riktande av angrepp mot personal, anläggningar, utrustning, enheter eller fordon som deltar i en humanitär biståndsinsats eller i en fredsbevarande insats i enlighet med Förenta nationernas stadga, så länge de är berättigade till det skydd som tillkommer civila eller civil egendom i enlighet med folkrätten i väpnade konflikter.
 - iv) Uppsåtligt riktande av angrepp mot byggnader avsedda för religion, undervisning, konst, vetenskap eller välgörande ändamål, historiska minnesmärken, sjukhus och uppsam-

- lingsplatser för sjuka och sårade under förutsättning att de inte utgör ett militärt mål.
- v) Plundring av en stad eller en plats även om den har tagits med storm.
 - vi) Våldtäkt, sexuellt slaveri, påtvingad prostitution, påtvingat havandeskap enligt definitionen i artikel 7.2 f, påtvingad sterilisering eller annan form av sexuellt våld, som också utgör en allvarlig kränkning av artikel 3 som är gemensam för de fyra Genèvekonventionerna.
 - vii) Uttagande eller värvande av barn som inte fyllt 15 år till väpnade styrkor eller grupper eller användande av dem till att aktivt delta i fientligheter.
 - viii) Beordrande av förflyttning av civilbefolkning av skäl som sammanhänger med konflikten, såvida inte de berörda civilas säkerhet eller tvingande militär nödvändighet kräver det.
 - ix) Förrädiskt dödande eller sårande av en kombattant som tillhör motståndaren.
 - x) Förklarande att pardon inte kommer att ges.
 - xi) Utsättande av någon som fallit i en annan parts våld för fysisk stympling eller medicinska eller vetenskapliga experiment i någon form som varken motiveras av vederbörandes medicinska, odontologiska eller sjukhusmässiga vårdbehov eller utförs i hans eller hennes intresse och vilka förorsakar död eller allvarligt hotar hälsan för den personen.
 - xii) Förstörelse eller beslagtagande av en motståndares tillhörigheter, såvida inte detta till följd av konfliktens krav är oundgängligen nödvändigt.
- f) Punkt 2 e är tillämplig i icke-internationella väpnade konflikter och därför inte i situationer som har uppkommit till följd av interna störningar och spänningar, såsom upplopp, enstaka och sporadiska våldshandlingar och andra liknande handlingar. Den är tillämplig i väpnade konflikter som äger rum inom en stats territorium när det förekommer en långvarig väpnad konflikt mellan regeringsmyndigheter och organiserade väpnade grupper eller mellan sådana grupper.

Romstadgan art. 8.

DEL 4 VEM KAN ÅTALAS OCH DÖMAS FÖR KRIGSFÖRBRYTELSE?

1515. Individuellt straffansvar

1. En person är straffrättsligt ansvarig och kan straffas för ett brott mot den humanitära rätten om personen i fråga:

- a) begår ett sådant brott ensam, tillsammans med någon annan eller genom någon annan, oavsett om den andre är straffrättsligt ansvarig,
- b) beordrar, anstiftar eller påverkar någon att utföra ett sådant brott och det verkligen äger rum eller det görs försök att utföra det,
- c) i syfte att underlätta utförandet av brottet, hjälper, tillskyndar eller på annat sätt medverkar till brottets utförande eller försöket att utföra det, däribland anskaffande av hjälpmedel för dess utförande,
- d) på annat sätt medverkar till utförandet eller försöket att utföra ett sådant brott av en grupp personer som handlar i gemensamt syfte;
- e) sådan medverkan ska vara uppsåtlig och antingen
 - i) utföras för att främja gruppens brottsliga verksamhet eller brottsliga syfte, om däri ingår att utföra ett brott som omfattas av Domstolens jurisdiktion eller
 - ii) utföras i vetskap om gruppens avsikt att begå brottet,
- f) i fråga om brottet folkmord omedelbart och offentligen uppmanar andra att utföra ett sådant brott,
- g) försöker utföra ett sådant brott genom att ta ett väsentligt steg i riktning mot att utföra brottet, men detta inte fullbordas av orsaker som ligger utanför personens avsikter. Emellertid ska den som träder tillbaka från ett försök att utföra ett brott eller på annat sätt förhindrar att det fullbordas inte straffas i enlighet med denna stadga för försöket, om personen fullständigt och av fri vilja avstår från den brottsliga avsikten.

Romstadgan art. 25 (3).

2. En anklagad persons officiella ställning, såsom stats- eller regeringschef, regeringsmedlem, parlamentsledamot, vald företrädare eller offentlig tjänsteman, ger inte immunitet mot straffrättsligt ansvar och utgör inte heller skäl för nedsättning av straff.

Romstadgan art. 27.

5. Det faktum att en anklagad person agerade efter en regerings eller överordnads order, befriar inte denne från straffansvar.

1516. Överordnades straffansvar

1. Det faktum att ett brott mot den humanitära rätten begås av en underordnad, befriar inte en överordnad från straffrättsligt ansvar, om den överordnade kände till eller hade anledning att tro att den underordnade stod i begrepp att utföra en krigsförbrytelse och den överordnade underlätit att vidta nödvändiga och skäligen åtgärder för att motverka eller utdela straff för brottet.

TP I art. 87 (1), Romstadgan art. 28 (2).

2. I syfte att förhindra och beivra överträdelser ska överordnade se till att medlemmar av de väpnade styrkorna under deras befäl är medvetna om sina skyldigheter enligt krigets lagar.

TP I art. 87 (2).

3. En militär befälhavare, eller den som faktiskt tjänstgör som sådan, är straffrättsligt ansvarig för brott mot den humanitära rätten som begås av väpnade styrkor under hans eller hennes effektiva befäl och kontroll eller effektiva myndighet och kontroll till följd av hans eller hennes oförmåga att utöva kontroll över dessa styrkor på ett riktigt sätt. Förutsättningarna för att befälsansvar ska föreligga är

- a) att den militära befälhavaren eller en person som faktiskt tjänstgör som sådan antingen har vetat eller, med hänsyn till omständigheterna vid tillfället, borde ha vetat att styrkorna var i färd med eller stod i begrepp att utföra sådana brott, och
- b) den militära befälhavaren eller en person som faktiskt tjänstgör som sådan har underlätit att vidta alla nödvändiga och skäligen åtgärder som stod i hans eller hennes makt för att motverka eller avvärja att brotten utfördes eller att hänskjuta saken till berörda myndigheter för undersökning och lagföring.

Romstadgan art. 28

4. I fråga om sådana förhållanden mellan förman och underordnade som inte beskrivs punkt 3 ovan ska en förman vara straffrättsligt ansvarig för brott mot den humanitära rätten som har utförts av underordnade som står under förmannens effektiva

myndighet och kontroll till följd av dennes underlåtenhet att på ett riktigt sätt utöva kontroll över sådana underordnade. Förutsättningarna för att förmansansvar ska föreligga är

- a) om förmannen kände till eller medvetet bortsåg från uppgifter som tydligt angav att de underordnade var i färd med eller stod i begrepp att utföra sådana brott,
- b) om brotten gällde verksamhet som låg under förmannens effektiva ansvar och kontroll, samt
- c) om förmannen har underlåtit att vidta alla nödvändiga och skäligen åtgärder som stod i dennes makt för att motverka brotten eller avvärja att de utfördes eller att hänskjuta saken till berörda myndigheter för undersökning och lagföring.

Romstadgan art. 28.

DEL 5 ANSVARSFRIHETSGRUNDER

1517. Militär nödvändighet

1. Eftersom krigets lagar har utformats med beaktande av militära hänsyn, kan en person som är anklagad för krigsförbrytelse inte åberopa sådana hänsyn som ansvarsfrihetsgrund om inte den aktuella gärningen avser kränkning av en traktatbestämmelse, som tillåter att militära hänsyn beaktas.

1518. Nöd

1. En person är inte straffrättsligt ansvarig, om gärningen för-
anleddes av tvång orsakat av överhängande hot mot liv eller av pågående eller överhängande fara för allvarlig kroppsskada för personen själv eller för någon annan och personens handlade var nödvändigt och försvarligt för att undvika hotet, under förutsättning att inte avsikten var att orsaka större skada än den skada som söktes avvärjas.

Romstadgan art. 31 (1) (d).

1520. Order

1. Den omständigheten att ett brott har utförts av någon på befallning/order av en regering eller en militär eller civil förman ska inte frita någon från rättsligt ansvar, såvida inte:

- a) personen hade rättslig skyldighet att åtlyda befallningen från regeringen eller från förmannen i fråga, och
- b) personen inte visste att befallningen var rättsstridig, och
- c) befallningen inte var uppenbart rättsstridig.

En befallning att begå folkmord eller brott mot mänskligheten är alltid uppenbart rättsstridig.

Romstadgan art. 33.

1521. Svenska bestämmelser om ansvarsfrihet

1. Svenska bestämmelser om allmänna grunder för ansvarsfrihet finns i 24 kap. brottsbalken. De viktigaste av dessa är nödvärn och nöd. Rätt till nödvärn föreligger mot bl.a. ett påbörjat brottsligt angrepp mot person eller egendom. Anfall som är tillåtna enligt humanitär rätt ger således inte rätt till nödvärn men får bemötas enligt den humanitära rättens regler. Nöd föreligger när fara hotar liv, hälsa, egendom eller något annat viktigt av rättsordningen skyddat intresse. En gärning som begås i nöd utgör brott endast om den med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som åsamkas annan och omständigheterna i övrigt är oförsvarlig.

24 kap. 1 och 5 §§ brottsbalken.

2. I 24 kap. brottsbalken finns också en bestämmelse om förmans befallning enligt vilken en gärning som någon begår på order av den under vars lydnad han står inte ska medföra ansvar för honom, om han med hänsyn till lydnadsförhållandets art, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt hade att lyda ordern.

24 kap. 8 § brottsbalken.

DEL 6 JURISDIKTION

1522. Svensk rätt

1. Bestämmelser om svensk domstols behörighet att döma för brott finns i 2 kap. brottsbalken. Bestämmelserna innebär att svensk domstol är behörig att döma för bl.a. samtliga brott som redovisats ovan under del 2 oavsett var eller av vem som dessa brott begåtts.

2 kap 3 § brottsbalken

1523. Internationell rätt

1. Varje stat, i vars händer en person som anklagas för att ha begått en svår överträdelse befinner sig, har rätt att ställa sådan person inför rätta, även om den staten var neutral under den konflikt, i vilken överträdelsen ska ha ägt rum. Sedan 1945 är det allmänt accepterat att om en stat är ovillig att själv ställa personen inför rätta, får den överlämna sådan person till en begärande stat som uppvisar *prima facie* bevis för att den anklagade personen har begått överträdelsen i fråga.

GK I art. 49 (2); GK II art. 50 (2); GK III art. 129 (2); GK IV art. 146 (2).

2. Medan internationell rätt tillåter rättslig prövning av anklagade krigsförbrytare så sker prövningen i enlighet med nationell lag i staten som håller den anklagade i förvar.

GK I art. 49 (2); GK II art. 50 (2); GK III art. 129 (2); GK IV art. 146 (2).

DEL 7 FÖRFARANDEREGLER

1524. Hänsynstaganden före rättegång

1. All militär personal i motpartens våld, även påstådda krigsförbrytare, ska behandlas som krigsfångar till dess att det bevisats att de inte har rätt till sådan status.

GK III art. 5 (2).

2. Om en påstådd krigsförbrytare är krigsfånge, har denne till dess att en fällande dom meddelats rätt att bli behandlad, på samma sätt som andra krigsfångar. Krigsfången ska ställas inför samma domstol och med tillämpning av samma regler och förfaranden som medlemmar av de väpnade styrkor som tillhör staten som håller krigsfången i förvar.

GK III art. 84 (2), 105 & 129.

3. Enligt Genèvekonventionerna åtnjuter alla personer som anklagas för svåra överträdelser garantier om en rättvis rättegång och försvar i enlighet med internationell standard.

GK I art. 49 (4); GK II art. 50 (4); GK III art. 129 (4); GK IV art. 146 (4); TP I art. 75 (7).

1525. Frisläppande av krigsfångar

1. Bestämmelserna i GK III om frisläppande av krigsfångar, gäller inte för krigsfångar som står under åtal eller som avtjänar ett straff till vilket de dömts.

GK III art. 119 (5).

1526. Rättegång mot civila utlänningar för krigsförbrytelser

1. När civila, åtalas för krigsförbrytelser, i en stat som de inte är medborgare i, har de samma rätt till rättvis rättegång och försvar, som krigsfångar. Om de inte har rätt till förmånligare behandling i enlighet med Genèvekonventionerna och TP I, omfattas de av grundläggande garantier som det föreskrivs om i art. 75 i TP I.

TP I art. 75.

KAPITEL 16

FREDSINSATSER

Kapitlet har inte bearbetats.

AVDELNING B FREDSINSATSER

Avdelning B har inte bearbetats.

ANNEX

Annex A – SOLDATREGLERNA

Försvarsmaktens fastställda (TFG810037) soldatregler.

1. Bekämpa endast fiendens kombattanter och mål av militär betydelse.
2. Vålla inte onödigt lidande eller större skada än som fordras för att lösa Din uppgift.
3. Bekämpa inte en fiende som gett upp motståndet eller som försatts ur stridbart skick.
4. Avväpna fångar och överlämna dem till Din chef.
5. Behandla sårade, sjuka och skeppsbrutna lika, oberoende av om de tillhör våra styrkor, fienden eller civilbefolkningen.
6. Respektera och skydda civilbefolkningen. Undvik om möjligt att skada civil egendom. Plundring är förbjuden.
7. Respektera personal och föremål som har särskilda folkrättsliga kännetecken, t.ex. Röda Korsets.
8. Ingrip för att förebygga brott mot dessa regler. Rapportera varje överträdelse till Din chef.

Annex B – SKYDDSEMBLEN OCH UTMÄRKANDE TECKEN

1.1.1 Skydd av sjuk- och självårdspersonal och deras objekt samt internationella rödakors- och halvmånerörelsens kännetecken

Röda märken mot vit bakgrund.

1.1.2 Skydd av objekt och personer inom civilförsvaret

Blå triangel mot orange bakgrund.

1.1.3 Skydd av kulturegendom

Blått och vitt märke.

1.1.4 Skydd av anläggningar som innehåller farliga krafter

Orange cirklar.

1.1.5 Internationella skyltar för utmärkning av minfält och minerade områden

I artikel 4 i den tekniska bilagan till det reviderade protokoll II om förbud mot eller restriktioner i användningen av minor, försåt och andra anordningar (den 3 maj 1996) tillhörande 1980 års vapenkonvention, finns bestämmelser om hur skyltar ska användas vid utmärkning av minfält och minerade områden för att säkerställa att de är synliga och kända för civilbefolkningen.

För skyltar motsvarande figuren ovan gäller följande:

- (a) storlek och form: en triangel som är minst 28 cm (11 inches) x 20 cm (7,9 inches) eller en kvadrat med en sida på minst 15 cm (6 inches);
- (b) färg: röd eller orange med en gul reflekterande bård;
- (c) symbol: den symbol som framgår i bifogat exempel, eller en alternativ symbol, lätt igenkännlig i det område där skylten ska användas för att markera farligt område;
- (d) språk: skyltarna ska innehålla ordet "minor" på ett av konventionens sex officiella språk (arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska) och på det eller de språk som är förhärskande i området;
- (e) utplacering: skyltarna ska utplaceras runt minfältet eller det minerade området på tillräckligt avstånd för att säkerställa att de är synliga för civilpersoner som närmar sig området.

Annex C – IDENTITETSKORT

EXEMPEL PÅ IDENTITETSKORT INFÖRES HÄR

Förkortningar

1984 års kommitté	Den kommitté som lämnade betänkandet <i>Folkrätten i krig, Rättsregler under väpnade konflikter – tolkning, tillämpning och undervisning</i> (SOU 1984:56)
1980 års vapenkonvention	Konventionen om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa konventionella vapen som kan anses vara ytterst skadebringande eller ha urskillningslösa verkningar.
Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
BrB	Brottsbalken (1962:700)
B-vapenkonventionen	Konvention om förbud mot utveckling, framställning och lagring av bakteriologiska (biologiska) vapen och toxinvapen samt om deras förstöring
C-vapenkonventionen	Konventionen om förbud mot utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen
EEZ	Exklusiva ekonomiska zonen
Europakonventionen (EKMR)	Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
ENMOD	Konvention om förbud mot militär eller varje annan fientlig användning av miljöförändringsteknik
Europarådets tortyrkonvention	Europeisk konvention till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning
FFS	Försvarsmaktens föreskrifter
FM	Försvarsmakten

FIB	Försvarsmaktens interna bestämmelser
FMV	Försvarets materialverk
FN	Förenta nationerna
FN:s skyddskonvention	Konventionen om skydd av personal i FN-insatser och därtill anknuten personal
FN-stadgan	Förenta nationernas stadga
Folkmordskonventionen	Konvention om förebyggande och bestraffning av brottet folkmord
I:a Genèvekonventionen (GK I)	Genèvekonventionen ang. förbättrandet av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält
II:a Genèvekonventionen (GK II)	Genèvekonventionen ang. förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss
III:e Genèvekonventionen (GK III)	Genèvekonventionen ang. krigsfångars behandling
IV:e Genèvekonventionen (GK IV)	Genèvekonventionen ang. skydd för civilpersoner under krigstid
Genèvekonventionerna	1949 års Genèvekonventioner
1925 års Genèveprotokoll	1925 års Protokoll i Genève rörande förbud mot användande i krig av kvävande, giftiga eller liknande gaser och bakteriologiska stridsmedel.
Haagdeklarationen	1899 års deklaration i Haag ang. förbud mot användande av kulor som lätt utvidga sig eller tillplattas i människokroppen
Haagkonventionerna (HK)	1907 års Haagkonventioner
III:e Haagkonventionen (HK III)	Konvention ang. fientligheternas öppnande

IV:e Haagkonventionen (HK IV)	Konventionen ang. lagar och bruk i lantkrig
V:e Haagkonventionen (HK V)	Konvention ang. neutrala makters och personers rättigheter och förpliktelser under ett lantkrig
VI:e Haagkonventionen (HK VI)	Konvention rörande fientliga handels- fartygs behandling vid fientligheternas utbrott
VII:e Haagkonventionen (HK VII)	Konvention rörande handelsfartygs omdaning till krigsfartyg
VIII:e Haagkonventionen (HK VIII)	Konvention rörande utläggning af automatiska undervattenberörings- minor
IX:e Haagkonventionen (HK IX)	Konvention ang. bombardemang i krigstid förmedels sjöstridskrafter
X:e Haagkonventionen (HK X)	Konvention ang. Genèvekonven- tionens principer för sjökrig
XI:e Haagkonventionen (HK XI)	Konvention ang. inskränkningar i utövandet av rätten till uppbringning i sjökrig
XII:e Haagkonventionen (HK XII)	Konvention rörande en mellanfolklig prisdomstols nedsättande
XIII:e Haagkonventionen (HK XIII)	Konvention ang. neutrala makters rättigheter och skyldigheter i händelse av sjökrig
Hague Rules of Air Warfare	Rules concerning the Control of Wireless Telegraphy in Time of War and Air Warfare
HPCR	Program on Humanitarian Policy and Conflict Research at Harvard University
ICC	Internationella brottmålsdom- stolen/International Criminal Court
ICJ	Internationella domstolen/Inter- national Court of Justice

ICCPR	1966 års konvention om medborgerliga och politiska rättigheter
ICRC	International Committee of the Red Cross, Internationella rödakorskommittén
ICTR (Rwandatribunalen)	Internationella Rwandatribunalen
ICTY (Jugoslavientribunalen)	Internationella tribunalen för f.d. Jugoslavien
IKFN-förordningen	Förordning (1982:756) om försvarsmaktens ingripanden vid kränkningar av Sveriges territorium under fred och neutralitet, m.m.
IVK	Internationell väpnad konflikt
IIVK	Icke-internationell väpnad konflikt
Kulturkonventionen	Konventionen om skydd för kulturföremål i händelse av väpnad konflikt
Lantkrigsreglementet	Lantkrigsreglementet till 1907 års IV. Haagkonvention
Ledningsförordningen	Förordningen (1986:294) om ledning och samordning inom totalförsvarets civila del
Luftkrigsmanualen	HPCR Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, 2009
LKR	Lantkrigsreglementet till 1907 års IV. Haagkonvention
LOAC	The laws of armed conflict
Londonprotokollet	Ministeriella noter växlade med Storbritannien den 15 och den 26 februari 1937 ang. Sveriges anslutning till internationella regler den 6 november 1936 beträffande undervattensbåtars uppträdande under krigstid gentemot handelsfartyg m.m.

Montreuxdokumentet	Montreux Document on Pertinent International Legal Obligations and Good Practices for States related to Operations of Private Military and Security Companies during Armed Conflict, Montreux, 17 September 2008
MSB	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NGO	Non-governmental organizations
NM	Nautiska mil
Nürnbergprinciperna	Principles of International Law Recognized in the Charter of the Nuremberg Tribunal and in the Judgement of the Tribunal.
OPCW	Organisationen för förbudet mot kemiska vapen Organisation for the Proliferation of Chemical Weapons
OSSE	Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa
Ottawakonventionen	Konvention om förbud mot användning, lagring, produktion och överföring av antipersonella minor (truppminor) samt om deras förstöring
Oxfordmanualen	Oxford Manual on the Laws of Naval War Governing the Relations Between Belligerents
PCA	Permanenta skiljedomstolen (Permanent Court of Arbitration)
PMF	Privata militära företag
Romstadgan (RS)	Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen
Rwandatribunalen	Internationella Rwandatribunalen

San Remo-manualen	San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea
SFS	Svensk författningssamling
SOFA	Status-of-forces Agreement
SOU	Statens offentliga utredningar
SRB	Svenska Rädda Barnen
SRK	Svenska Röda Korset
Studien	ICRC:s sedvanerättsstudie från 2005; Jean-Marie Henckaerts och Louise Doswald-Beck, <i>Customary International Humanitarian Law</i> , Cambridge University Press, 2005
S:t Petersburgsdeklarationen	Deklaration i S:t Petersburg angående beskaffenheten av de projektiler som i krig må användas.
SÖ	Sveriges internationella överenskommelser
TFR	Totalförsvarets folkrättsråd
Tilläggsprotokoll I (TP I)	Tilläggsprotokoll den 8 juni 1977 till Genèvekonventionerna rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter
Tilläggsprotokoll II (TP II)	Tilläggsprotokoll den 8 juni 1977 till Genèvekonventionerna rörande skydd för offren i icke-internationella väpnade konflikter
Tilläggsprotokoll III (TP III)	Tilläggsprotokoll den 8 december 2005 till Genèvekonventionerna rörande ett ytterligare emblem
Tortyrkonventionen	Konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning
UNCLOS	1982 års havsrättskonvention
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNICEF	United Nations Children's Fund/FN:s barnfond
1980 års vapenkonvention	Konvention om förbud mot eller inskränkningar i användningen av vissa konventionella vapen som kan anses vara ytterst skadebringande eller ha urskillningslösa verkningar
Vapenprojektdelegationen	Delegationen för folkrättslig granskning av vapenprojekt
ÖB	Överbefälhavaren, en myndighet före 1994 (numera Försvarsmakten)

Statens offentliga utredningar 2010

Kronologisk förteckning

1. Lätt att göra rätt
– om förmedling av brottskadestånd. Ju.
2. Ett samlat insolvensförfarande – förslag till ny lag. Ju.
3. Metria – förutsättningar för att ombilda division Metria vid Lantmäteriet till ett statligt ägt aktiebolag. M.
4. Allmänna handlingar i elektronisk form – offentlighet och integritet. Ju.
5. Skolgång för alla barn. U.
6. Kunskapslägesrapport på kärnavfallsområdet 2010
– utmaningar för slutförvarsprogrammet. M.
7. Aktiva åtgärder för att främja lika rättigheter och möjligheter – ett systematiskt målinriktat arbete på tre samhällsområden. IJ.
8. En myndighet för havs- och vattenmiljö. M.
9. Den framtida organisationen för vissa fiskefrågor. Jo.
10. Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia. En granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan. U.
11. Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet. Ku.
12. I samspel med musiklivet – en ny nationell plattform för musiken. Ku.
13. Upphandling på försvars- och säkerhetsområdet. Fi.
14. Partsinsyn enligt rättegångsbalken. Ju.
15. Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp. Ju.
16. Sverige för nyanlända. Värden, välfärdsstat, vardagsliv. IJ.
17. Prissatt vatten? M.
18. En reformerad budgetlag. Fi.
19. Lärning – en bro mellan skola och arbetsliv. U.
20. Så enkelt som möjligt för så många som möjligt – från strategi till handling för e-förvaltning. Fi.
21. Bättre marknad för tjänstehundar. Jo.
22. Krigets Lagar – centrala dokument om folkrätten under väpnad konflikt, neutralitet, ockupation och fredsinsatser. Fö.
23. Tredje sjösäkerhetspaketet. Klassdirektivet, Klassförordningen, Olycksutredningsdirektivet, IMO:s olycksutredningskod. N.
24. Avtalad upphovsrätt. Ju.
25. Viss översyn av verksamhet och organisation på informationssäkerhetsområdet. Fö.
26. Flyttningsbidrag och unionsrätten. A.
27. Gemensamt ansvar och gränsöverstigande samarbete inom transportforskningen. N.
28. Vändpunkt Sverige – ett ökat intresse för matematik, naturvetenskap, teknik och IKT. U.
29. En ny förvaltningslag. Ju.
30. Tredje inre marknadspaketet för el och naturgas. Försatt europeisk harmonisering. N.
31. Första hjälpen i psykisk hälsa. S.
32. Utrikesförvaltning i världsklass. En mer flexibel utrikesrepresentation. UD.
33. Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i samhällskunskap. En granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan. U.
34. På väg mot en ny roll – överväganden och förslag om Riksutställningar. Ku.
35. Kunskap som befrielse? En metanalys av svensk forskning om jämställdhet och skola 1969–2009. U.
36. Svensk forskning om jämställdhet och skola. En bibliografi. U.
37. Sverige för nyanlända utanför flyktingmottagandet. IJ.
38. Mutbrott. Ju.
39. Ny ordning för nationella vaccinationsprogram. S.

40. Cirkulär migration och utveckling – kartläggning av cirkulära rörelsemönster och diskussion om hur migrationens utvecklingspotential kan främjas. Ju.
41. Kompensationstillägg – om ersättning vid försenade utbetalningar. S.
42. Med fiskevård i fokus – en ny fiskevårdslag. Jo.
43. Förundersökningsbegränsning. Ju.
44. Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol. Ju.
45. Händelseanalyser vid självmord inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Förslag till ny lag. S.
46. Utländsk näringsverksamhet i Sverige. En översyn av lagstiftningen om utländska filialer i ett EU-perspektiv. N.
47. Alkoholkonsumtion, alkoholproblem och sjukfrånvaro – vilka är sambanden? En systematisk litteraturoversikt. S.
48. Multipla hälsoproblem bland personer över 60 år. En systematisk litteraturoversikt om förekomst, konsekvenser och vård. S.
49. Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999–2008. Ju.
50. Försvarsmaktens helikopterresurser. Fö.
51. Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker. U.
52. Biologiska faktorer och könsskillnader i skolresultat. Ett diskussionsunderlag för Delegationen för jämställdhet i skolans arbete för analys av bakgrunden till pojkars sämre skolprestationer jämfört med flickors. U.
53. Pojkar och skolan: Ett bakgrundsdokument om "pojkkrisen". Översättning på svenska av engelsk rapport: Boys and School: A Background Paper on the "Boy Crisis". + Engelsk rapport. U.
54. Förbättrad återbetalning av studielånskulder. U.
55. Romers rätt – en strategi för romer i Sverige. IJ.
56. Innovationsupphandling. N.
57. Effektivare planering av vägar och järnvägar. N.
58. Rehabiliteringsrådets delbetänkande. S.
59. Underhållsskyldighet i internationella situationer – Underhållsförordningen, 2007 års Haagkonvention och 2007 års Haagprotokoll + Bilagedel. Ju.
60. Ett utvidgat skydd mot åldersdiskriminering. IJ.
61. Driftskompatibilitet och enheter som ansvarar för underhåll inom EU:s järnvägssystem. N.
62. Så enkelt som möjligt för så många som möjligt. Under konstruktion – framtidens e-förvaltning. Fi.
63. EU:s direktiv om sanktioner mot arbetsgivare. Ju.
64. "Se de tidiga tecknen" – forskare reflekterar över sju berättelser från förskola och skola. U.
65. Kompetens och ansvar. S.
66. Barns perspektiv på jämställdhet i skola. En kunskapsöversikt. U.
67. I rättan tid? Om ålder och skolstart. U.
68. Ny yttrandefrihetsgrundlag? Yttrandefrihetskommittén presenterar tre modeller. Ju.
69. Förbättrad vinterberedskap inom järnvägen. N.
70. Ny struktur för skydd av mänskliga rättigheter. + Bilagor + Lättläst + Daisy. IJ.
71. Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag. Ju.
72. Folk rätt i väpnad konflikt – svensk tolkning och tillämpning. + Bilaga 7, Svensk manual i humanitär rätt m.m. Fö.

Statens offentliga utredningar 2010

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Lätt att göra rätt
– om förmedling av brottsskadestånd. [1]
- Ett samlat insolvensförfarande – förslag till ny lag. [2]
- Allmänna handlingar i elektronisk form
– offentlighet och integritet. [4]
- Partsinsyn enligt rättegångsbalken. [14]
- Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp. [15]
- Avtalad upphovsrätt. [24]
- En ny förvaltningslag. [29]
- Mutbrott. (38)
- Cirkulär migration och utveckling
– kartläggning av cirkulära rörelsemönster och diskussion om hur migrationens utvecklingspotential kan främjas. [40]
- Förundersökningsbegränsning. [43]
- Mål och medel – särskilda åtgärder för vissa måltyper i domstol. [44]
- Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999–2008. [49]
- Underhållsskyldighet i internationella situationer – Underhållsförordningen, 2007 års Haagkonvention och 2007 års Haagprotokoll + Bilagedel. [59]
- EU:s direktiv om sanktioner mot arbetsgivare. [63]
- Ny yttrandefrihetsgrundlag? Yttrandefrihetskommittén presenterar tre modeller. [68]
- Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag. [71]

Utrikesdepartementet

- Utrikesförvaltning i världsklass. En mer flexibel utrikesrepresentation. [32]

Försvarsdepartementet

- Krigets Lagar – centrala dokument om folkrätten under väpnad konflikt, neutralitet, ockupation och fredsinsatser. [22]

- Viss översyn av verksamhet och organisation på informationssäkerhetsområdet. [25]
- Försvarsmaktens helikopterresurser. [50]
- Folkrätt i väpnad konflikt – svensk tolkning och tillämpning. + Bilaga 7, Svensk manual i humanitär rätt m.m. [72]

Socialdepartementet

- Första hjälpen i psykisk hälsa. [31]
- Ny ordning för nationella vaccinationsprogram. [39]
- Kompensationstillägg – om ersättning vid försenade utbetalningar. [41]
- Händelseanalyser vid självmord inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Förslag till ny lag. [45]
- Alkoholkonsumtion, alkoholproblem och sjukfrånvaro – vilka är sambanden? En systematisk litteraturöversikt. [47]
- Multipla hälsoproblem bland personer över 60 år. En systematisk litteraturöversikt om förekomst, konsekvenser och vård. [48]
- Rehabiliteringsrådets delbetänkande. [58]
- Kompetens och ansvar. [65]

Finansdepartementet

- Upphandling på försvars- och säkerhetsområdet. [13]
- En reformerad budgetlag. [18]
- Så enkelt som möjligt för så många som möjligt – från strategi till handling för e-förvaltning. [20]
- Så enkelt som möjligt för så många som möjligt. Under konstruktion – framtidens e-förvaltning. [62]

Utbildningsdepartementet

- Skolgång för alla barn. [5]
- Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historia. En granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan. [10]
- Lärling – en bro mellan skola och arbetsliv. [19]

Vändpunkt Sverige – ett ökat intresse för matematik, naturvetenskap, teknik och IKT. [28]

Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i samhällskunskap. En granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan. [33]

Kunskap som befrielse? En metaanalys av svensk forskning om jämställdhet och skola 1969–2009. [35]

Svensk forskning om jämställdhet och skola. En bibliografi. [36]

Könsskillnader i skolprestationer – idéer om orsaker. [51]

Biologiska faktorer och könsskillnader i skolresultat. Ett diskussionsunderlag för Delegationen för jämställdhet i skolans arbete för analys av bakgrunden till pojkars sämre skolprestationer jämfört med flickors. [52]

Pojkar och skolan: Ett bakgrundsdokument om pojkkrisen. Översättning på svenska av engelsk rapport: Boys and School: A Backgroundpaper on the "Boy Crisis". + Engelsk rapport. [53]

Förbättrad återbetalning av studieskulder. [54]

"Se de tidiga tecknen"
– forskare reflekterar över sju berättelser från förskola och skola. [64]

Barns perspektiv på jämställdhet i skola. En kunskapsöversikt. [66]

I rättan tid? Om ålder och skolstart. [67]

Jordbruksdepartementet

Den framtida organisationen för vissa fiskefrågor. [9]

Bättre marknad för tjänstehundar. [21]

Med fiskevård i fokus – en ny fiskevårdslag. [42]

Miljödepartementet

Metria – förutsättningar för att ombilda division Metria vid Lantmäteriet till ett statligt ägt aktiebolag. [3]

Kunskapslägesrapport på kärnavfallsområdet 2010 – utmaningar för slutförvarsprogrammet. [6]

En myndighet för havs- och vattenmiljö. [8]

Prissatt vatten? [17]

Näringsdepartementet

Tredje sjösäkerhetspaketet. Klassdirektivet, Klassförordningen, Olycksutredningsdirektivet, IMO:s olycksutredningskod. [23]

Gemensamt ansvar och gränsöverstigande samarbete inom transportforskningen. [27]

Tredje inre marknadspaketet för el och naturgas. Fortsatt europeisk harmonisering. [30]

Utländsk näringsverksamhet i Sverige. En översyn av lagstiftningen om utländska filialer i ett EU-perspektiv. [46]

Innovationsupphandling. [56]

Effektivare planering av vägar och järnvägar. [57]

Driftskompatibilitet och enheter som ansvarar för underhåll inom EU:s järnvägssystem. [61]

Förbättrad vinterberedskap inom järnvägen. [69]

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

Aktiva åtgärder för att främja lika rättigheter och möjligheter – ett systematiskt målinriktat arbete på tre samhällsområden. [7]

Sverige för nyanlända. Värden, välfärdsstat, vardagsliv. [16]

Sverige för nyanlända utanför flyktingmottandet. [37]

Romers rätt – en strategi för romer i Sverige. [55]

Ett utvidgat skydd mot åldersdiskriminering. [60]

Ny struktur för skydd av mänskliga rättigheter. + Bilagor + Lättläst + Daisy. [70]

Kulturdepartementet

Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet. [11]

I samspel med musiklivet – en ny nationell plattform för musiken. [12]

På väg mot en ny roll – överväganden och förslag om Riksutställningar. [34]

Arbetsmarknadsdepartementet

Flyttningsbidrag och unionsrätten. [26]